O HOTĂRÂRE DIFICILĂ

Colonel (r) WILHELM ADAM fost prim-aghiotant al Armatei 6

O HOTĂRÂRE DIFICILĂ

Autobiografie

Cu aportul ştiinţific şi literar al prof. dr. doc. OTTO RDHLE

Voi. 2

În româneşte de COSTIN FENEŞAN

EDITURA MILITARĂ, BUCUREŞTI, 19S8

ÎNTRE SPERANŢĂ

ŞI PIEIRE

Generalul-locotenent von Gablenz mă înlocuieşte

La Nijne Cirskaia a sosit o radiogramă de la cei aflaţi în încercuire care mă privea personal. Generalul Paulus cerea să mă deplasez urgent în încercuire pe calea aerului. Pentru mine era o certitudine căreia eram hotărât să-i dau curs cât mai repede cu putinţă.

Am solicitat telefonic Grupului de Armate „Don” înlocuirea mea. La început am fost refuzat. Abia după ce comandantul-şef al armatei a argumentat grupului de armate necesitatea prezenţei mele la Gumrak, am primit aprobarea necesară, cu condiţia să fie asigurat un înlocuitor din rândul comandanţilor de divizie deveniţi disponibili în încercuire. Comandamentul armatei a fost de acord.

Cu inima strânsă mi-am luat rămas bun de la grupul meu de luptă. Ştiam că în cursul celor două săptămâni de lupte duse împreună, câştigasem încrederea ofiţerilor şi soldaţilor. Aveau să înţeleagă oare aşa cum se cuvenea faptul că cedam comanda tocmai acum, când situaţia de la vărsarea Cirului devenea tot mai grea, când venise clip., deciziilor de cea mai mare însemnătate?

Căpitanul Gobel m-a asigurat că toţi se despărţeau de mine cu cel mai mare regret, că nici unuia nu-i trece, prin gând să-mi reproşeze părăsirea grupului de luptă într-o

situaţie dificilă. Era doar cât se poate de evident faptul că nu mă puneam la adăpost în zona din spate, ci mă îndreptam spre viitorul incert din încercuire. Aceasta incertitudine” îmi era şi mie pe deplin limpede. Se putea prea bine ca din cercul de fier dintre Don şi Volga să nu mai existe scăpare.

La 10 decembrie, la Nijne Cirskaia a sosit generalul-Ioeotenent baron von Gablenz, comandantul Diviziei 384 infanterie, împreună cu secţia sa de operaţii. Ne cunoşteam bine. Gablenz era prieten cu Paulus şi fusese adesea pe la statul nostru major.

— Doresc să vă transmit salutări din partea generalului Paulus. Vă mulţumeşte pentru modul în care aţi acţionat pe Cir. Dar acum Armata 6 are din nou nevoie de primul ei aghiotant. De aceea trebuie să vă înlocuiesc aici, Adam.

— Foarte bine. Dar ce s-a ales din divizia dumneavoastră, domnule general?

— Oh. desigur că nu ştiţi toate cele întâmplate în încercuire de la 22 noiembrie încoace. Nici nu ştiu ce să vă povestesc mai întâi. Deci, la 23 noiembrie inamicul ne-a încolţit aşa de serios, încât armata a hotărât aducerea peste Don, spre est, a Corpului XIV tancuri şi a Corpului XI armată, pentru a le sustrage nimicirii. Divizia mea a primit ordin să formeze un cap de pod la vest de Don, pentru a asigura punctele de trecere de lu’ Perepol nu şi Akimovski. Poziţia trebuia apărată până când ar fi trecut fluviul cele două corpuri. A fost o luptă îndârjită, cu pierdea grele. În seara zilei de 24 noiembrie, când am ajuns pe malul estic al Donului, din divizia mea nu mai rămăsese mare lucru. Am fost încadraţi înnoul front de „vest, ci v valoarea noastră combativă devenise aproape nulă. De aceea, generalul Paulus a hotărât dizolvarea diviziei. Soldaţii şi ofiţerii rămaşi au fost repartizaţi celorlalte divizii de infanterie. Nici Divizia 376. infanterie, care ne acoperea spatele pe malul estic al Donului, n-a avut o soartă mai bună. drept, ea există încă, dar efectivele t i de luptă nu sunt cu mult mai mari decât cele ale unui regiment.

Diviziile din Corpul XI armată şi-au pierdut, datorită înaintării rapide a ruşilor, la 19 şi 20 noiembrie, serviciile de spate împreună cu depozitele de alimente, muniţie şi îmbrăcăminte. Intendentul meu mi-a raportat că cele mai multe depozite ar fi căzut neatinse în mâinile inamicului. Trupelor nu li s-a mai putut împărţi nici măcar bruma de îmbrăcăminte – de iar nă venită până atunci, în încercuire, raţiile de alimente au fost reduse. Dar nu vreau să vă zugrăvesc lucrurile în culori sumbre. Curând o să vedeţi totul cu ochii dumneavoastră.

— Au mai fost dizolvate şi alte divizii în afara Diviziei ¿*84,* domnule general?

— Dn, Divizia 94 infanterie, care a fost trecută prin ciur eu ocazia evacuării poziţiilor ei de până atunci. Divizia 79 infanterie a avut pierderi atât de mari, încât va fi probabil desfiinţată în zilele următoare, aşa cura mi-a spus generalul Paulus. Comăfâclantul Diviziei 94 infanterie. urmează să părăsească încercuirea pe calea aerului şi să-i adune pe toţi permisionarii Armatei 6 care revin pe front.

Predarea grupurilor de luptă s-a desfăşurat rapid şi fără dificultăţi.

După ce am înfăţişat situaţia de luptă şi starea trupei, am trecut pe la fiecare comandant în parte. M-am folosit de prilej pentru a-mi lua rămas bun şi a-x mulţumi fiecăruia pentru modul în care se comportase.

La Morozovsk

A doua zi, o maşină de comandament m-a adus la Mcrozovsk, la secţia de intendenţă a Armatei 6. Aici se afla şi statul-major al Armatei 3 române, căruia îi fusese subordonat grupul meu de1 luptă în cursul ultimelor zile. După ce mi-ara – anunţat plecarea, comandantul-şef ai Armatei 3 române, generalul-colonel Dumitrescu, m-a invitat la masa de prânz. Acolo am avut ocazia să-i întâlnespe şeful de stat-major român şi pe şeful german al statului-major, colonelul Wenk. De ia el am aflat că întregul front de la nord de Morozovsk se afla în mişcare. Întăririle noastre, care soseau necontenit, reuşeau doar cu greu să astupe breşele produse.

Evenimentele sumbre din ultimele trei săptămâni şi gravitatea situaţiei n-au avut darul să dezlege limbile ofiţerilor superiori adunaţi în jurul mesei. Doar din când în când vecinii de masă mai schimbau câteva cuvinte. În rest, domnea o tăcere apăsătoare. În încăpere pluteau parcă nerostite întrebările: Ce veşti alarmante voimai aduce oare orele următoare? Cât vom mai rămâne aici, la Morozovsk? Când va fi gata de acţiune gruparea de despresurare Hollidt?

După prânz am trecut din nou pe la secţia de intendenţă. Speram să mă pot întâlni încă odată cu câţiva vechi camarazi şi colaboratori, înainte de a-mi lua zborul spre încercuire. Din păcate, n-am avut norocul să-l întâlnesc pe prietenul meu, colonelul Selle. Acesta preluase, la rându-i. comanda unui j-up de luptă pe Cir, în apropiere de Surovikino. Cei puţini care erau de faţă păreau să mă compătimească. Asta mă supără mult.

Fireşte, nu era o plăcere să zbori în încercuire. Dar, într-o situaţie dificilă, locul fiecărui ofiţer este la unitatea sa. Pentru mine, acesta era Armata 6.

După-amiază târziu, l-am întâlnit pe intendentul nostru şef. colonelul de stat-major Baader. Pauluş îl trimisese cu câteva zile mai înainte din încercuire, pentru a asigura din exterior o aprovizionare mai bună şi neîntreruptă a armatei. Colonelul mi-a înmuiat o telegramă a generalului-maior Schmidt, prin care eram rugat să mă ocup de aducerea pe calea aerului a trei comandanţi de regiment de infanterie. Lucrul îmi păru întrucâtva ciudat, căci generalul-locotenent von Gablenz îmi vorbise de desfiinţarea a doua divizii de infanterie. Să nu se fi găsit oare acolo, în încercuire, destui comandanţi?

Din prevedere, m-am adresat armatei. Răspunsul a venit prompt: Se vor trimite pe calea aerului trei comandanţi de regiment. Nu era un lucru greu. La Morozovsk se afla o rezervă de ofiţeri, din care au fost aleşi trei ofiţeri de stat-major, ce urmau să zboare a doua zi la Gumrak.

După rezolvarea acestei probleme, am putut discuta

cu intendentul-şef câteva chestiuni de aprovizionare.

— Cum va fi, de fapt, aprovizionată armata, Baader?

— Pe calea aerului. Aici, la Morozovsk, a fost organizată o bază de aprovizionare. Dacă vremea o va îngădui, avioanele vor transporta, fără întrerupere, în încercuire alimente, muniţii, carburanţi, medicamente. La întoarcere îi vor aduce pe cei grav răniţi. Şi dumneavoastră veţi ateriza mâine pe marele aerodrom de la Pitomnik. Acolo se afla şi câteva aparate de vânătoare, care escortează avioanele de transport.

— Nu mai pricep nimic. Armata are un efectiv de 330.000 oameni. Şi toţi aceştia, urmează să fie aprovizionaţi pe calea aerului?

— Deşi s-au mai adăugat trei divizii ale Armatei 4 tancuri şi două divizii româneşti; numărul oamenilor nu este atât de mare. Potrivit rapoartelor de ieri, efectivele din încercuire, aflate la drepturi, se cifrează la numai 270.000 oameni. Dar şi pentru acest număr de oameni bunurile de aprovizionare transportate pe calea aerului nu sunt nici pe departe suficiente. Armata primeşte doar o parte din nevoile ei minime. Totul este o mare porcărie, de care se face vinovat în primul rând Göring. Se spune că în maniera lui fanfaronă l-ar fi asigurat pe Hitler că aviaţia poate aproviziona armata din belşug. După calculele noastre, armata are nevoie în mod obişnuit de cel puţin 700 tone bunuri de aprovizionare în fiecare zi. l-ai ca puterea de luptă să fie păstrată, fie şi numai într-o anumită măsură, cantitatea nu trebuie să scadă sub 500 tone. Prin urmare, zilnic ar trebui să zboare 250 d (aparate Junkers 52 cu o capacitate de transport de 2 toni fiecare. Dar acest nivel nu a fost atins în nicio zi până acum. Urmarea este un deficit de alimente, muniţii şi carburanţi în continuă creştere. La aceasta se mai adaugă faptul că opt dintre diviziile aflate în încercuire şi-au pierdut depozitele şi serviciile lor de spate. Şi tocmai aceste divizii, care abia dacă dispun de îmbrăcăminte de iarnă pentru aducerea căreia nu dispunem, fireşte, de mijloacele de transport necesare –, trebuie să ocupe noul front de sud şi de vest,

unde nu există nici tranşee, nici adăposturi Armata se îndreaptă spre cea mai cumplită catastrofă datorită înfometării şi degerărilor în masă, dacă nu va fi restabilită cât mai rapid legătura cu cei aflaţi în încercuire

— Spuneţi-mi, Baader, de ce armata n-a străpuns chiar din primele zile inelul încă slab al încercuirii, croindu-şi cale în forţă spre sud-vest? Desigur, lucrul n-ar L fost posibil fără sacrificii, dar grosul s-ar fi putut salva.

— Ştiu doar un singur lucru. Comandantul-şef a solicitat în repetate rânduri ieşirea în forţă, dar Hitler a refuzat aceste cereri de fiecare dată. Paulus vă va spune, poate, mai multe în această privinţă.

— Socotiţi, prin urmare, drept o imposibilitate ea armata să poată fi aprovizionată vreme mai îndelungată pe calea aerului?

— Vă repet, această idee s-a putut naşte doar în mintea unui fantast. Colaboratorii mei, care au cu toţii o bogată experienţă în domeniu* sunt şi ei de părerea mea. mi-a răspuns colonelul.

— Pot să-i comunic generalului Paulus aplaiadunv neavoastră?

— Bineînţeles.

Era miezul-nopţii, dar eu continuam să mă plimb prin încăperea în care urma să înnoptez.

În pofida, conştiinţei datoriei şi a curajului, care n-a mă părăsiseră nici a clipă, nu mă simţeam deloc în apele mele la gândul că peste mai puţin de 24 de ore aveam să mă aflu, la rându-mi, în acea porcărie blestemată. Şi când te gândeşti că nici în afara încercuirii lucrurile nu stăteau cu mult mai bine. În faţa frontului nostru larg deschis de la vest de Don se aflau armatele puternice şi biiie înarmate ale inamicului, gaia să amplifice spărtura. De mai multe zile ele atacau fără răgaz, grupurile noastre de luptă şi Armata 3 română. Pe de altă parte, nu-mi puteam închipui cu desfăşurarea noii noastre armate comandate de generalul-colonel Hoih la Kefeânikovski să fi rămas neobservată de comandamentul suprem sovietic. Acesta va fi concentrat, cu sigi ranţ», puternice forţe de apărare în

stepa calmucă, între Don şi Volga. Era, apoi, frontul nostru de pe Cirul mieriei I Cât avea să mai reziste? Divizia 11 tancuri şi Divizia 336 infanterie erau puternic afectate şi. abiamai. dovedeau să-l respingă pe inamic. Kn partea acestora nu ne puteam aştepta la vreun sprijin pentru atacul de despresurare al armatei „Hoth”.

Dar la ce folos atâtea gânduri? în dimineaţa următoare tancurile lui Hoth aveau să pornească, iar în spatele lor se afla un mare convoi cu bunuri de subzistenţă pentru’ Armata 6

Înainte de a mă culca, am chemat la telefon aerodromul Morozovsk. Mi-a răspuns chiar comandantul.

— S-a stabilii până la urmă la ce oră zbor mâine? l-am. Întrebat.

— Primele trei aparate decolează la ora 4. Cu acestea zboară doi dintre comandanţii de regiment solicitaţi. Dumneavoastră veţi pleca cu unul din următoarele trei aparate, care decolează probabil la ora; 8. Situaţia ne poate sili să schimbăm ora decolării în – ultimul moment. De aceea, ar fi bine dacă aţi putea fi aici înainte de ora 7.

Am promis să fiu punctual

Pe calea aerului, în incemure

A doua zi, 12 decembrie, era un ger de c-răpau pietrele. La ora 7 cinci am sosit ia aerodrom, mijiseră zorile.

— Comandantul aştepta neliniştit revenirea aparatelor decolate la ora 4, între timp, se luminase de-a binelea în fine, ateriza unul din avioanele plecate. Dar unde erau celelalte două?

Pilotul a relatat că la scurt timp după ieşirea clin zona încercuită, cele trei avioane nimeriseră într-un violent foc de artilerii antiaeriană. Cele două Junkers-uri 52 lipsă fuseseră probabil doborâte.

Nu era im semn bun pentru mine şi cel de-al treilea comandant de regiment care mă însoţea în acest zbor.

O scurtă strângere de mână eu comandantul, apoi ne-am îndreptat grăbiţi spre cele trei aparate Heinkel 111, gata de decolare. Am urcat în – două avioane diferite. Mi-

am făcut loc peste saci şi lăzi cu alimente până la scaunul din spatele pilotului, lângă radiotelegrafist. Imediat după decolare, aparatele au început să ia înălţime, zburând aproape vertical. Altimetrul indică în curând 4.000 de metri. Abia după aceea ne-am îndreptat spre răsărit. Am trecut Donul mult mai la sud de – Nijne Cirskaia. Sub noi strălucea în razele soarelui stepa calmucă. Deasupra ne zâmbea un cer albastru, fără urmă de nor. Mi-a revenit în minte primul meu zbor, cel din vacă, când mă dusesem la Viniţa, pe o vreme la fel de frumoasă. Şi atunci ochii mei scrutaseră cerul în căutarea avioanelor sovietice de vânătoare Acum, însă, alături de noi r. u mai zburau Messerschmitt-uri germane. Nu mai aveam protecţia aviaţiei de vânătoare proprii. Cerul ne oferea ca pe tavă Iak-urilor sovietice.

— Cum să mă comport dacă atacă vânătoarea inamică? îi strigai pilotului din faţa mea în ureche.

Zâmbi.

— Rămâneţi liniştit la locul dumneavoastră, domnule colonel. De rest ne ocupăm noi, mi-a răspuns, acoperind vuietul motoarelor.

Puştiul mă cam enervase. Doar nu aveam paraşută.

— Şi dacă suntem loviţi? i-am răcnit drept răspuns.

— Atunci am mierlit-o, mi-a răspuns el cu aceeaşi intensitate, dar cu cel mai desăvârşit calm. de parcă ar fi fost vorba de cel mai firesc lucru din lume. Îmi arătă n jos.

— Acolo sunt poziţiile Armatei Roşii.

Într-una din aşezări am recunoscut vehicule de transport.

— Tancuri, domnule colonel.

Îmi explica tot ceea ce vedeam, ca un adevărat ghid. Norişori ca de vată – când mai aproape, când mai departe, uneori deasupra noastră, iar alteori sub noi – ne arătau că antiaeriana deschisese focul. Dar pe pilotul meu acest lucru nu-l tulbura defel din sporovăială să zgomotoasă. Voia oare să mă ajute să birui senzaţia neplăcută, dacă nu chiar frica? îl admiram pe tânărul ofiţer, nevoit să zboare de mai multe ori pe zi acest traseu, unde moartea era

mereu la pândă. Tocmai atunci se răsuci spre mine cu faţa strălucind de bucurie.

— Am reuşit, domnule colonel. Acolo jos e Pitomnikul.

Mi se luă cu adevărat o piatră de pe inimă, căci era o senzaţie a naibii să fii expus proiectilelor inamicului fără a le putea evita şi, cu atât mai puţin, riposta.

Aparatul a coborât în zbor planat, înconjurând aerodromul de mai multe ori. Cu această ocazie am avut primele impresii despre ceea ce se întâmpla aici. Terenul era plin de avioane şi vehicule distruse. Ici un avion Condor, colo un Focke-Wulf. În altă parte rămăşiţele mai multor Junkers 52 şi Heinkel 111. Rezultate ale „muncii" depuse de bombardierele şi aparatele de vânătoare ale Armatei Rnşii.

Celelalte două avioane au aterizat aproape în acelaşi timp alături de noi. Pilotul meu, care fusese în timpul zborului o întruchipare a liniştii, mă zorea nerăbdător. Bunurile de aprovizionare au fost descărcate în grabă, căci se apropia deja „încărcătura-retur": răniţi târându-se sau şchiopătând, ori transportaţi cu tărgile. Un ofiţer şi câţiva soldaţi – desigur un detaşament de control – se opuneau energic grupului de oameni ce se înghesuiau spre avion, deoarece pe calea aerului erau evacuaţi numai posesorii unor adeverinţe eliberate de medicul armatei.

„Alarmă!" răsună strident avertismentul în mijlocul acestui talmeş-balmeş de oameni. Bombardiere sovietice a mare altitudine! Pentru o clipă fiecare se gândi la pericolul prezent, căutând adăpost după cum putea mai bine \bia am avut timp să mă refugiez în buncărul comandantului de aerodrom, când au început să explodeze primele bombe. Pământul s-a cutremurat, grinzile au început să joace, iar praful să se scurgă printre crăpăturile din tavan. Câteva zeci de lovituri, apoi urgia se părea că a trecut.

— Nu e deloc plăcut pe aici, i-am spus unui locotenent de aviaţie din statul-major al comandantului de aerodrom. Primiţi des astfel de vizite?

— Sin tem obişnuiţi cu ele, domnule colonel. Nu cred

că trece o oră fără ca Ivan să nu ne scarmene. Câtă vreme nu sunt pierderi, totul este în ordine.

Aviatorul nici nu şi-a terminat spusele, când au început să răsune strigăte de ajutor: „Sanitar, sanitar!”

— Medicii sunt pe aproape? l-am întrebat îngrijorat.

— La marginea aerodromului se găsesc corturi sanitare încăpătoare, Din ordinul armatei toţi cei grav răniţi sunt transportaţi aici, pentru a fi apoi evacuaţi cu avioanele de aprovizionare. Generalul-medic prof. dr. Ptenoldi. medicul armatei, îşi are sediul aici, răspunzând de transportarea răniţilor. În realitate n-are însă aproape nicio putere, deoarece aici vin şi foarte mulţi dintre cei uşor răniţi. Aceştia se ascund prin tranşeele şi buncărele nefolosite. Îndată ce aterizează un avion, ei sunt cei dintâi la faţa locului, dându-i la o parte fără nicio consideraţie pe coi grav răniţi. Unii reuşesc să se strecoare în avion în pofida controlului sever. De multe ori ne-am văzu t nevoiţi să evacuăm aparatele, pentru a face loc celor grav răniţi. Mi-ar trebui penelul unui Breughel alinfernului sau verbul unui Danie pentru a zugrăvi scenele de groaza ia care am fost martor în ultimele zece zile.

Am ieşit din adăpost. Cele trei Heinkel 111 pornise-L deja pe drumul de întoarcere. Acum înţelegeam de „e piloţii erau atât de grăbiţi să părăsească Pimmnikiil, *h* aer distrugerea şi moartea stăteau la pândă.

De mine s-au apropiat doi ofiţeri mai. În vârstă, Era i cei doi comandanţi de regiment plecaţi de la Morozovsi la 4 dimineaţa. M-au aşteptat adăpostiţi într-un bun că în cursul discuţiei am aflat că erau foşti ofiţeri de administraţie, care lucraseră în timp de pace pe la comandamentele districtuale, respectiv prin cancelariile unor state majore superioare. La statul-raajor al armatei au ceru să fie repartizaţi, dar nimeni nu le putuse indica unde anume urmau să *se* prezinte. De aceea, am luat legătun cu Schmidt, cel ce ordonase venirea celor doi ofiţeri. Îi maniera sa concisă, Schmidt m-a îndrumat spre aghiotantul Corpului VIII armată, din partea căruia ar fi existat o solicitare în acest sens. La telefon mi s-a

comunicat că toate posturile de ofiţer ale Corpului VIII armată erau ocupate. Aghiotantul m-a asigurat că n-ar fi solicitat niciodată astfel de înlocuitori

Lucrul întrecea cu adevărat orice măsură: să ordoni într-o – situaţie precară ca aceasta aducerea eu totul inutilă a unor comandanţi mai vârstnici! Dar ce urmaşa foc acum? Înapoi îi puteam trimite doar ia ordinul lui Schmidt Nu aveam competenţa să întreprind nimic în acest scris, dar voiam să obţin din porte» lui Paulus evacuarea acestor ofiţeri pe «-alea acrului. De aceea i-am rugat pe cei doi să aştepte la aerodrom luarea unei, hotărâri.

Un autoturism m-a transportat 3 a punctul de comandă din apropierea gării Gumrak. Cu numai patru săptămâni înainte parcursesem acest drum în repetate rânduri. Pe atunci vehiculele de aprovizionare rulau zi şi noapte spre Stalingrad, indicatoarele rutiere ofereau o orientare lesnicioasă, iar jandarmeria de campanie reglementa circulaţia. Acum, aceeaşi şosea mi-a oferit o imagine cu totul diferită. Făpturi cu obraji supţi de oboseală, cu bandaje mustind de sânge, eu picioare şi capete învelite în zdrenţe, înaintau clătinându-se de-a lungul drumului. Indicatoare rutiere dispăruseră de mult. la fel ca şi jandarmeria de campanie. În schimb, drumul de la Pitomnik la Staling-arî era marcat pretutindeni de vehicule distruse, de cuşti, măşti contra gazelor şi puşti aruncate care încotro. Din stratul subţire de zăpadă se înălţau fantomatic scheletele cailor morţi. Carnea fusese tăiată cu securea de «» daţi-i înfometaţi.

La punctul de comandă al armatei domnea o atmosţ ră de extremă nervozitate. Generalul Paulus ar fi fost u siguranţă de acord cu propunerea mea. Din experienţă ţi-am însă că nu-i convenea să ia o decizie înainte de a sc. 1 pronunţat Schmidt. Cu toate acestea, m-am hotărât, după scurtă chibzuială, să intervin pe lângă comandant ul-şef ti favoarea evacuării celor trei comandanţi de regiment se calea aerului. M-am prezentat la Paulus, înfăţişându-i propunerea.

— Cine a solicitat aceşti ofiţeri?

— Colonelul de stat-major Baader nai-a înmânat, la Morozovsk, o radiogramă semnată de Schmidt, domnule general. Dar toţi aghiotanţii de corpuri m-au asigurat că n-ar fi solicitat niciun comandant de regiment. În timpul scurt care a trecut de la venirea mea, n-am putut stabili cui i se datorează această gogomănie.

— Atunci, Schmidt să ordone evacuarea celor trei pe calea aerului.

— Tocmai de aceea am şi mers imediat la el. Schmidt a refuzat însă. Cred că n-a procedat bine.

— Astăzi s-a pus în mişcare armata de despresurare „Hoth”. Să aşteptăm până se va Stabili legătura cu noi, apoi îi trimitem pe cei trei din nou la dispoziţia rezervei tie cadre de comandă a grupului de armate. Până atunci, să rămână la dispoziţia noastră, la statul-major al Corpului VIII armată.

Cu acestea, sentinţa în privinţa celor trei ofiţeri mai vârstnici fusese dată. De acum încolo ei aveau să stea fără rost pe la statul-major al Corpului VIII armată, devenind până la urmă, ca atâtea alte mii de camarazi, victime ale încercuirii.

Buncărul din stepă

Făcând abstracţie de acest episod al birocraţiei cazone, eram totuşi bucuros să fiu din nou alături de Paulus. Şi el mă întâmpinase cu deosebită căldură. Încă de la prima privire mai atentă mi-am dat seama cât de mult îl frământa situaţia catastrofală a armatei sale. Tresărirea nervoasă a feţei părea să nu mai înceteze. Umerii îi erau şi mai gârboviţi decât înainte. Din cuvintele sale răzbătea

O decepţie amară. Era nemulţumit de sine şi de acţiunile sale. Sătul. şi extenuat, în urma unei inspecţii tocmai întreprinse pe frontul de vest atât; de strâmtorat al încercuirii. Paulus m-a întrebat unde fusesem cazat. Răspunzându-i că şeful de stat-major nu-mi repartizase încă nimic, generalul-comandant mi-a recomandat să mă descurc şi să revin spre orele 16. În încheiere, Paulus mi-a mai spus că în zilele următoare voi avea de lucru până peste cap, deoarece în ultimele trei săptămâni nu fuseseră

soluţionate nici propunerile de decorare, nici cele de avansare. De aceea îmi şi ceruse să vin.

Am le. sit din nou la aer. Puţinele adăposturi ale statului-major al armatei se aflau în stepa golaşă – jumătate deasupra, jumătate sub nivelul pământului. Niciun pom, niciun boschet nu oferea vreo posibilitate de adăpostim Toate vehiculele erau nevoite să parcheze la o distanţă de mai multe sute de metri. Locotenentul-major Zimmermann mi-a relatat că aici se aflase mai înainte punctul de comandă al Diviziei 295 infanterie. De jur-împrejur se găseau grupuri asemănătoare de buncăre, legate între ele printr-o reţea de drumuri şi poteci. Voi reuşi oare să mă descurc vreodată în acest labirint?

Mai întâi. am trecut pe la generalul-maior Schmidt. Buncărul său se afla în imediata apropiere a buncărului comandări tului-şef.

— Îmi permiteţi să vă întreb unde este adăpostită secţia mea, domnule general?

— Aici n-am mai avut loc pentru dumneavoastră. Furierii dumneavoastră se află într-un adăpost la circa

1.000 de metri de aici. Locotenentul-major Schatz vă va însoţi până acolo.

Împreună cu ofiţerul de ordonanţă al lui Schmidt am început să mărşăluiesc prin stepă. Au trecut circa 10 minute, apoi alte 5 minute. În fine, am ajuns în faţa unei gropi săpate în pământ. Prin uşa întredeschisă ieşea fum.

Când am intrat, în primele clipe n-am văzut nimic. Buncărul nu avea nicio fereastră. Micul godin scotea fum prin toate crăpăturile. Treptat, ochii mei au distins contururile plutonierului-major Kiipper şi ale caporalului dr. Asch. Amândoi s-au bucurat mult de revedere. Fumul m-a făcut să lăcrimez şi să tuşesc sec din coşul pieptului. Înfrucât reuşeam doar anevoie să respir, a trebuit să ies cu cei doi la aer.

— Aici e imposibil să locuiţi, domnule colonel. Noi abia avem loc în această groapă de trei metri pătraţi. Pe măsuţă nu poţi pune nici. măcar o maşină de scris. De muncă adevărată nici nu poate fi vorba. Trebuie să

deschidem uşa, pentru a avea cât de cât lumină, dar atunci frigul ne înţepeneşte degetele.

— Ei, ei, le-am replicat, să nu ne dăm bătuţi de la bun început. O s-o scoatem noi la capăt.

Fumul se mai risipise puţin, aşa că am putut examina adăpostul mai cu atenţie. În dreptul laturii lungi se înălţau unul deasupra celuilalt două paturi de scânduri, acoperite cu câteva pleduri. Pentru un alt pat nu mai era loc. Podeaua din pământ bătătorit îngheţase bocnă. Când mi-am aprins o ţigară, la flacăra chibritului străluciră cristalele de gheaţă ce acopereau pereţii.

Într-adevăr, în această gaură nu puteau locui trei oameni. Ne trebuia un alt adăpost. Schmidt, căruia i-am raportat totul cu lux de amănunte, a fost şi el de acord. Pentru moment locuiam în buncărul generalului Paulus. Colaboratorilor mei li s-a făcut loc într-un adăpost mai mare al secţiei operaţii. Chiar a doua zi dimineaţa urma să înceapă construirea unui nou bordei de pământ.

Între timp se făcuse aproape ora 16, ora când trebuia să mă prezint la generalul Paulus. Deşi aflasem în ultimele două-trei zile de la generalul von Gablenz şi de la colonelul Baader câte ceva despre starea de lucruri din încercuire, aşteptam totuşi răspunsul la o mulţime de întrebări. Dar mai întâi era rândul lui Paulus să-mi pună întrebări. Îl interesa înainte de toate situaţia din afara încercuirii.

— Cum stau lucrurile pe Cirul inferior şi la nord de Morozovsk? Ce misiune a avut grupul dumneavoastră de luptă, Adam?

I-am relatat în detaliu despre evoluţia situaţiei de la 22 noiembrie până la 10 decembrie, încheind cu următoarea precizare:

— Grupul de armate mi-a cerut să păstrez cu orice preţ capul de pod de dincolo de Don, de la est de Verhno Cirskaia, pentru a uşura Armatei 6 drumul spre vest, respectiv spre sud-vest. Aflând că armata se pregăteşte pentru o apărare circulară, neluând nicio măsură pentru a se desprinde din încercuire, soldaţii şi ofiţerii din grupurile de luptă au fost foarte decepţionaţi. La rândul meu. am

aşteptat în fiecare zi ea armata să întreprindă o ieşire în forţă spre sud-vest. În ultimele zile soldaţii m-au întrebat adesea de ce sunt obligaţi să-şi verse sângele. dacă armata nu face nimic pentru a ieşi din încercuire.

Pe când îmi încheiam relatarea, în buncăr a intrat primul ofiţer de sta-t-major, colonelul Elchlepp, care mi-a scuturat mina cu putere.

— Ce noroc că sunteţi în sfârşit aici. De voie, de nevoie în ultimele trei săptămâni am rezolvat eu sarcinile dumneavoastră. Dar mi-a mers mai mult rău decât bine.

Paulus l-a întrerupt.

— Adam, vă mai datorez un răspuns. Dar cel mai bine este să vă înfăţişez întregul dezastru începând cu 22 noiembrie. Atunci veţi înţelege mai bine uncie lucruri.

Se interzice ieşirea din încercuire

După câteva clipe de gândire, Paulus a continuat:

— Ştiţi că am propus încă la 21 noiembrie retragerea armatei la vest de Don. La scurt timp după venirea mea pe calea aerului în încercuire, am convocat generalii-comandanţi la o consfătuire. În deplin consens cu ei am repetat la 22 noiembrie şi în zilele următoare propunerea adresată OKH-ului, Ordinul de ieşire în forţă urma să fie dat în dimineaţa zilei de 24 noiembrie, dar nu s-a ales nimic din toate acestea, fiindcă într-o convorbire cu Hitler, Gering i-a declarat că este în măsură să aprovizioneze Armata 6 pe calea aerului. Drept urmare, Führerul s-a decis să-mi respingă propunerea. În locul ordinului de ieşire în forţă am primit această radiogramă.

Comandantul-şef mi-a întins o foaie de hârtie. Am citi). cu luare aminte următorul text:

„Armata o este încercuită în mod temporar de forţele ruseşti. Intenţionez să concentrez armata în spaţiul Stalingrad nord – Kotluban – cota 137 – cota 135 – Marinovka – Ţibenko – Stalingrad sud 1T. Armata poate fi convinsă că voi face totul pentru a o aproviziona în mod corespunzător şi despresura la timp. Cunosc viteaza Armată 6 şi pe comandantul ei şef şi ştiu că îşi vor face datoria”, semnat: Adolf Hitler IS

Fără să scot o vorbă, i-am înapoiat hârtia.

— Vedeţi, prin urmare, Adam, că nu puteam proceda altfel. După primirea radiogramei i-am convocat din nou pe toţi generalii-comandanţi, inclusiv pe cei ai Corpului XI armată şi Corpului XIV tancuri, care trecuseră între timp Donul şi se încadraseră cu părţi din unităţile lor în segmentul de vest al frontului nostru. Fiecare a exprimat mai multe sau mai puţine îndoieli în legătură cu posibilitatea aprovizionării pe calea aerului. Dar până la urmă toţi s-au declarat de acord cu propunerea mea, de a ne abţine în împrejurările date ele la o ieşire în forţă din încercuire 19. Unul singur a susţinut energic contrariul: generalul von Seydlitz.

— Înţeleg că ordinul lui Hitler atârnă greu în balanţă, domnule general. Dar ştiu că atât colonelul Baader, cât şi ofiţeri superiori din Luftwaffe au fost de la bun început de părere că e imposibil să aprovizionezi pe calea aerului o armată de 330.000 oameni.

— Seydlitz a cerut să acţioneze în pofida ordinului dat de Führer, Dar eu n-aveam niciun pretext. Seydlitz însuşi ne-a dat o pildă elocventă de ce se poate întâmpla atunci când comandanţii acţionează de capul lor. Fără ştirea noastră, el a retras Divizia 94 infanterie în colţul de nord-est al încercuirii. Inamicul şi-a dat scama de manevra de degajare şi a început imediat urmărirea. Divizia a fost nimicită în întregime, aşa că ne-am văzut nevoiţi să o dizolvăm. Statul-major divizionar a fost evacuat pe calea aerului. Acţiunea noastră poate duce la succes numai dacă este în concordanţă cu intenţiile conducerii supreme.

A sunat telefonul. De la 12 decembrie legătura cu Grupul de Armate „Don” era asigurată prin aparatul decimetric[1]. La aparat era Manstein. Paulus a fluturat mâna în semn de bun-rămas. Nu mai era momentul să aflu amănunte despre soarta tragică a Diviziei 94 infanterie. Luni de zile mai târziu, în timpul prizonieratului. Seydlitz mi-a povestit că, dând diviziei ordinul de retragere, fusese ferm convins că acţiona în sensul ieşirii în forţă, propusă şi

1 Aparat de emisie-recepţie pe unde ultrascurte (n. tr.).

intenţionată de conducerea armatei. Faptul că două-trei zile mai târziu Paulus s-a supus ordinului dat de Hitler, nu era vina lui Seydlitz. De altfel, frontul de nord-est, orientat spre Volga şi puternic ameninţat, n-ar fi putut oricum rezista multă vreme cu forţele foarte slăbite şi răspândite ale Diviziei 94 infanterie. Prin operaţia ordonată de Seydlitz, sectorul de apărare fusese scurtat cu 15 kilometri.

Ca ofiţer de stat-major cu o bună pregătire, Paulus judeca situaţia cu luciditate. Era întru totul conştient de primejdia de moarte care plana asupra noastră. A acţiona însă împotriva unui ordin dat contravenea educaţiei sale militare. Astfel, în cazul lui Paulus – ca de altfel şi în cel al multor ofiţeri mai în vârstă – s-au înfruntat cu violenţă încă de la început răspunderea faţă de soldaţi şi disciplina militară. Din acest puternic conflict interior până la urmă învingătoare a ieşit disciplina militară.

Generalul von Seydlitz se opune

L-am însoţit pe colonelul Elchlepp în adăpostul său. Acolo, am continuat discuţia.

— Ştiţi, Adam, intendentul nostru-şef a avut deplină dreptate. Locotenent-colonelul von Kunowski, care ţine locul lui Baader în încercuire, a avut necazuri încă din prima zi. În niciuna din zile n-a fost adusă pe calea aerului cantitatea minimă necesară de bunuri de aprovizionare. Foamea face progrese. Dacă ofensiva de despresurare din exterior nu reuşeşte, s-a zis cu noi.

— N-ar fi fost oare mai bine ca în această încurcătură blestemată să acţionăm împotriva ordinului dat de Hitler şi să facem o ieşire în forţă?

— Nu, căci nu ne sunt cunoscute nici intenţiile şi nici posibilităţile conducerii supreme. Schmidt şi cu mine l-am sprijinit pe Paulus în hotărârea sa. Dumneavoastră aţi fi procedat la fel, dacă v-aţi fi aflat aici.

Ce răspuns era să mai dau? îmi era deosebit de greu să mă transpun în situaţia cu care fusese confruntat comandantul-şef. Un lucru îl ştiam însă cu certitudine: generalul Paulus chibzuise temeinic fiecare decizie.

Elchlepp a continuat:

— Discuţia cu generalii-comandanţi a devenit în cele din urmă dramatică. Toţi s-au năpustit asupra lui Seydlitz. Generalul-colonel Heitz a ameninţat că-l împuşcă, dacă mai îndeamnă la neascultare faţă de Hitler. Seydlitz a prezentat atunci lui Paulus un memoriu, pe care l-am transmis în original Grupului de Armate „B”. Dacă veţi trece în zilele următoare pe la Corpul II armată, care se află aproape de noi, puneţi-vă la curent cu acest memoriu. Anul trecut, cu ocazia spargerii încercuirii de la Demiansk, Seydlitz a câştigat o anumită experienţă, pe care b aplică acum la situaţia noastră. Ceea ce scrie acolo este foarte interesant.

O ordonanţă i-a transmis şefului cu operaţiile ordinul de a se prezenta la Schmidt. Şi eu doream să mă apuc de treabă în pofida sau tocmai datorită neliniştii care mă. cuprinsese în urma acestor relatări. De aceea am pornit în grabă spre secţia mea. Între timp Küpper pregătise cele ceva. Aveam nevoie, şi asta cât mai grabnic, de o privire de ansamblu asupra efectivelor diviziilor şi ale altor unităţi ale armatei. Nu era o treabă uşoară. Multe unităţi erau răzleţite. Ici erau scoase din front resturile unui batalion, pentru a astupa breşele din frontul de vest şi de sud. Colo erau organizate şi aruncate în luptă unităţi de alarmă. Adesea comandantul nu-i cunoştea pe soldaţii din unitatea sa, după cum mei soldatul n-avea habar de numele ofiţerului-comandant, ba chiar nici de cel al vecinului din tranşee. Pierderile în morţi şi răniţi nu se mai raportau nominal, ci doar numeric. Numai la pierderea unor ofiţeri superiori se indica numele. În aceste împrejurări era foarte greu să ajungi la rezultate cât de cât reale.

Este oare Armata „Iloth” suficient de puternică?

Până la venirea serii am făcut, cel puţin în mare, ordine în această harababură. Spre orele 19 am fost chemat la cină în adăpostul lui Paulus. În jurul comandantului-şef se aflau adunaţi şeful de stat-major, primul ofiţer de stat-major, intendentul, ofiţerul cu contrainformaţiile, primul ofiţer de ordonanţă, ofiţerii

personali de ordonanţă şi cu mine.

Mai întâi am fost nevoit să relatez despre cele de „afară”. Apoi s-a trecut la evenimentele din încercuire. Cu această ocazie am aflat că Grupul de Armate „Don” avusese o imagine a situaţiei reale din încercuire doar în primele zile după constituirea lui, prin trimiterea unor ofiţeri de rang înalt. La sfârşitul lunii noiembrie sosiseră pe calea aerului, pentru numai câteva ore, mai întâi şeful de stat-major, generalul-maior Schultz, iar la scurt timp după aceea ofiţerul cu operaţiile, colonelul de stat-major Bus & e. De atunci, contactul era menţinut în principal pe calea undelor. Generalul Paulus nu avea nicio posibilitate să discute personal cu feldmareşalul von Manstein. Era, fără îndoială, un mare neajuns. Cu toate acestea, moralul nostru era foarte ridicai în acea seară. Armata „Hoth” pornise să spargă inelul încercuirii, iar până la orele serii înaintase o bună bucată de drum.

— Dacă armata rezistă acestui ritm, atunci legătura va fi stabilită în cel mult o săptămână, a fost de părere unul dintre tinerii ofiţeri de ordonanţă.

Paulus l-a mai potolit pe optimist.

— Dacă Armata 4 tancuri va menţine ritmul! E bine că aţi făcut această precizare. Trebuie să vă fie limpede, Zimmermann, că Hoth a respins până acum numai foiţele avansate de siguranţă ale Armatei Roşii. Urmează ciocnirea cu forţele principale. Să sperăm că Armata „Hoth” va dispune atunci de suficientă forţă de străpungere.

Mi-am reamintit de o discuţie avută în ziua precedentă, la Morozovsk, cu colonelul Wenk, şeful statului major german de legătură de pe lângă Armata 3 română.

— Dacă nu greşesc, am intervenit în discuţie, Corpul LVII tancuri cu diviziile 6 şi 23 tancuri, precum şi Divizia 15 de câmp a Luftwaffei constituie forţa de şoc a armatei lui Hoth. Acoperirea de flanc este asigurată de divizii româneşti de infanterie şi cavalerie. În afara Diviziei 6 tancuri, adusă recent din Franţa cu efective complete, toate celelalte divizii nu dispun de întreaga lor forţă de

luptă: Constatarea este valabilă mai ales pentru diviziile româneşti, care au fost împrăştiate şi puse pe fugă de atacul Armatei Roşii la 20 noiembrie.

— Exact, confirmă Schmidt. În zilele următoare Hoth va mai primi şi Divizia 17 tancuri.

Paulus privea gânditor. După ce ofiţerii de ordonanţă au părăsit încăperea, rămânând doar şefii de secţie, Paulus le-a spus:

— Nu mai înţeleg deloc OKH-ul. Este evident că n-a învăţat nimic din loviturile grele primite în ultimele săptămâni. Compoziţia Armatei „Hoth” este o pildă cutremurătoare că tăria Armatei Roşii este în continuare, în mod iresponsabil, subapreciată. Adam mi-a relatat că puţinele divizii care sosesc abia ajung pentru a astupa golurile produse zilnic în frontul de pe Cir.

— Sunt de părere, domnule general, am completat, că trupele noastre nu se vor putea menţine pe Cirul infer nor. Până acum rusul a întreprins tatonări cu forţe de siguranţă, iar noi le-am putut respinge numai cu mare greutate. În cazul unui atac masiv al inamicului, frontul de pe Cir se va prăbuşi rapid, iar prin aceasta Armata „Hoth” este ameninţată în flanc, nemaiavând nicio posibilitate de retragere.

Paulus a dat din cap afirmativ.

— Să sperăm, domnii mei, că OKH-ul va aduce rezerve la timp.

Apoi, întorcându-se spre mine. mi-a spus: j

— Comandamentul Suprem al Armatei de Uscat a cerut Grupului de Armate „Don” să-şi exprime părerea faţă de ordinul privind ofensiva de despresurare. Elchlepp vă va aduce la cunoştinţă conţinutul lui.

Cu aceste cuvinte, Paulus se ridică. Ne-am luat rămas bun de la el. L-am însoţit pe ofiţerul cu operaţiile în adăpostul său, aflat la numai câţiva paşi. Ieşind în noaptea rece de iarnă, Elchlepp mi-a mărturisit sceptic:

— Sincer vorbind, nici eu nu-mi pun nădejde în acţiunea lui Hoth.

— Şi aţi fost încă de la început aici, Elchlepp, în

apropierea imediată a trupelor. Nu-mi este nici acum limpede de ce nu s-a repliat armata imediat spre sud-vest. În primele două-trei zile aşa ceva ar fi fost posibil.

— Noi am vrut-o. Dar n-aţi trăit acele zile neurastenizante. Zi de zi am solicitat prin radiograme aprobarea pentru o ieşire în forţă. Grupul de Armate „B a sprijinit cererile noastre, dar Hitler şi OKH-ul le-au respins. Până la urmă, grupul de armate s-a alăturat ordinelor date de OKH. A fost o veritabilă competiţie între armată şi eşaloanele superioare. Fiind cei mai slabi, am pierdut. OKH-ul pretinde că poate aprecia mai bine situaţia din încercuire decât Armata 6, care se află în ea. Hitler a fixat cu exactitate traseul frontului de vest şi de sud al celor încercuiţi. Nicio tranşee, nicio localitate, nicio palmă de pământ de pe traseul poziţiilor ordonate nu poate fi abandonată fără aprobarea lui. Noi suntem numai nişte subofiţeri ceva mai bine plătiţi.

În încăperea sa de lucru colonelul mi-a pus în braţe un dosar.

— Citiţi!

Erau precizările făcute de armată, cele de care amintise Paulus. Redând sensul exact al documentului, citez din memorie următoarele:

1. Armata 4 tancuri nu pare să fie suficient de puternică pentru a avea certitudinea că va sparge inelul încercuirii din jurul Stalingradului. Dacă nu-şi va atinge obiectivul, şansele unei ieşiri în forţă scad în mod considerabil. Armata o nu va mai fi apoi în stare să opună o rezistenţă îndelungată, fie şi numai din motive de aprovizionare.

2. În prezent nu se poate prevedea cum şi când se va stabiliza frontul Donului rupt de inamic. Chiar dacă va reuşi pătrunderea Armatei 4 tancuri, trupele lui Hoth sunt ameninţate de pericolul izolării.

3. În urma acestei aprecieri a situaţiei. Comandamentul Armatei 6 propune o ieşire în forţă din încercuire în direcţia sud-vest, concomitent cu atacul spre nord-est ai Armatei 4 tancuri, cu care va face joncţiunea pe

înălţimile de la sud-vest de Stalingrad. Armata 6 dispune de forţele necesare unei astfel de operaţii, inclusiv de mijloacele necesare evacuării tuturor răniţilor. În acest mod este păstrată puterea de luptă a Armatei 6, iar conducerea superioară va beneficia de rezerve pentru organizarea unui nou front.

După părerea mea, era, în mare, o apreciere corecta şi realistă a situaţiei. I-am comunicat lui Elchlepp opinia mea, cu următoarea rezervă:

— Mă îndoiesc că punctul 3 mai poate fi realizat în momentul de faţă.

— Desigur, în această problemă e greu să te pronunţi, mi-a replicat ofiţerul cu operaţiile. Prin propunerea noastră am avut înainte de orice să mai verificăm o dată, cu exactitate, toate măsurile planificate. Pur şi timp! u nu-mi vine să cred că în acest ceas conducerea supremă riscă în mod atât de nesăbuit soarta unei armate de 22 de divizii. Oricum, sunt îngrijorat că Armata „Hoth” n-a fost întărită cu niciun batalion, iar noi suntem nevoiţi să rămânem aici, aşteptând în continuare. Ca militar, voi respecta întotdeauna ordinele eşaloanelor superioare, dar aş dori să le pot şi înţelege. Sincer vorbind, acest lucru mi-e în ultima vreme destul de greu în unele cazuri. Aveam cea mai mare încredere în Manstein. Dar nu este oare ridicol că feldmareşalul recurge în această situaţie disperată la pretextul invariabil: Führerul a ordonat aşa şi aşa! N-ar trebui să se pună de acord mult mai exact cu statul-major al armatei noastre? Cititţi şi aceste hârtii t

Ofiţerul de stat-major mi-a întins un teanc de radiograme primite de la Cartierul General al Führerului. Ştampilele de înregistrare indicau limpede că sosiseră după închiderea inelului încercuirii. Ceea ce scria acolo era greu de crezut: Armata 6 urma să se numească de acum înainte „Festung Stalingrad”.

Elchlepp sesiză uluirea de pe faţa mea.

— Ei. vă miraţi? Acum cel puţin ştiţi unde vă aflaţi, în Fortăreaţa Stalingrad!

— Dacă n-aş fi citit-o cu ochii mei, aş fi bănuit că vreţi să mă luaţi peste picior. Stalingradul, o fortăreaţă! Dar ce zic Paulus, Sehrnidt şi ceilalţi generali de această absurditate?

— Acelaşi lucru: absurditate. Denumirea de fortăreaţă nu este potrivită nici măcar pentru teritoriul oraşului. Chiar şi acolo lipseşte un sistem de legături coerente. Nu există nici adăposturi rezistente la bombe, nici lucrări de artă cu cupole blindate, nici tranşee de legătură subterane, nici baraje şi obstacole. Ruinele caselor şi pivniţelor oferă protecţie doar împotriva schijelor, eventual împotriva rigorilor vremii. Despre o aprovizionare pe timp mai îndelungat nici nu poate fi vorba.

— Dar toate acestea de ştiţi doar din proprie experienţă.

— Şi cum stau lucrurile pe noul front de vest şi de sud, Elchlepp?

— În cazul lor denumirea de fortăreaţă e chiar o bătaie de joc. Acolo nu există nici tranşee, nici adăposturi, ci numai gropi săpate de bine de rău în timpul nopţii în pământul acoperit de zăpadă şi îngheţat bocnă. Ele sunt locul de luptă şi de repaus al soldaţilor noştri şi tot acolo se adăpostesc cum pot de vântul tăios din stepă. Nimic mai mult. La un singur atac mai energic al ruşilor, ostaşii noştri înfometaţi, pe jumătate îngheţaţi şi extenuaţi vor ceda. Toate acestea, încheie ofiţerul cu operaţiile, sunt lucruri la care mi-e greu să ader. Dar, în definitiv, suntem soldaţi şi ştim ce e un ordin.[2]

Era târziu. La plecare am dat mina cu Elchlepp, Afară, mă izbi în faţă şi-mi pătrunse prin uniformă vântul de gheaţă din nord-est. În depărtare explodau obuze. Dinspre şoseaua Pitomnik-Stalingrad răzbătea zgomot de vehicule. În aer zumzăiau câteva aparate Junkers 52 sau Heinkel 111, care ne aduceau din păcate doar o parte din ceea ce ne trebuia ca să trăim şi să luptăm.

În acea primă noapte petrecută în încercuire,

2 Fortăreaţa Stalingrad in. tr.).

noaptea de 12 spre 13 decembrie, nu mi-am găsit locul pe sacul de paie şi m-am sculat când încă mai stăruia întunericul. Ordonanţele pregăteau, deja un mic dejun sărăcăcios. Acesta consta din mai multe felii de pâine decât în mod obişnuit, căci la Morozovsk am avut grijă să mă aprovizionez. Am luat masa împreună cu generalul Paulus. Fiecare avea în faţă o ceaşcă de cafea neagră, fierbinte. Mestecam pe-ndelete cele trei felii de pâine cazonă ce mi se cuveneau. Privirea lui Paulus era aţintită asupra hărţii cu situaţia, atârnată de perete. Porţiunea de front din dreptul sectorului de rupere de la vest de Don fusese introdusă potrivit informaţiilor mele. De la Kotelnikovski spre nord se îndreptau săgeţi albastre groase.

L-am întrebat:

— Avem informaţii noi despre ofensiva lui Hoth, domnule general?

— După cum mi-a telefonat adineauri Schmidt, ofensiva s-ar desfăşura potrivit planului. De ieri s-a stabilit legătura prin aparatul decimetric cu Grupul de Armate… Don”, aşa că suntem mai bine informaţi decât până acum. Deocamdată nu sunt prea încrezător. Raportul dumneavoastră de ieri despre situaţia din afara încercuirii a fost mai îngrijorător decât mi-aş fi închipuit. Priviţi harta. Armata 8 italiană este ameninţată în flanc şi în spate, iar locul larg de pătrundere urmează a fi. zăvorât aproape numai de grupuri de luptă. Dacă inamicul atacă aici din nou, catastrofa va fi şi mai mare ca până acum.

— Nu-mi pot deloc imagina, domnule general, cum va putea fi stabilizat frontul. Mai dispunem oare de forţe pentru a organiza noi armate? Nu vor fi oare tardive toate măsurile OKH-ului? Vor ţine oare italienii sectorul lor de front de pe Don?

— Dacă Armata 3 italiană e împinsă înapoi, atunci sunt nevoiţi şi ungurii să-şi abandoneze poziţiile. Iar în acest caz e ameninţată în flanc chiar şi Armata 2 germană de pe frontul Voronejului. O stabilizare a întregului l ront de pe Don şi Cir ar trebui să fie ca atare posibilă,

presupunând că OKH-ul dispune de rezerve operative şi strategice şi că le-a pus deja în mişcare spre locurile ameninţate. Dar în această privinţă nu vă pot spune nimic sigur. Ce-i drept, după experienţele triste din ultimele trei săptămâni, am devenit sceptic în privinţa capacităţii de judecată şi decizie a OKIÎ-ului.

— Încă o întrebare, dacă-mi permiteţi, domnule general. Elchlepp mi-a arătat o radiogramă a lui Hitler, potrivit căreia Hoth urmează să restabilească vechiul front. Asta înseamnă că trebuie să rămânem aici. Cred că un astfel de ordin este o aberaţie în situaţia nesigură din afara încercuirii.

— Ordinul sună într-adevăr aşa. Cu toate acestea, noi ne-am pregătit pentru a putea ieşi în întâmpinarea lui Hoth. Sper ea OKH-ul să-şi dea seama măcar în ceasul al doisprezecelea că abandonarea oraşului şi ieşirea în forţă spre sud-vest – aşa cum le-am propus – constituie singura posibilitate de salvare a armatei.

Memoriu) generalului von Seydlitz

Am progresat destul de greu în strădaniile mele de a-mi forma o imagine reală asupra efectivelor de luptă ale diviziilor şi unităţilor noastre. De aceea, m-am hotărât să trec personal pe la câţiva aghiotanţi de corp de armată, pentru a discuta cu ei modul în care puteam înregistra cu relativă exactitate numeroasele noastre unităţi militare. Am început cu statul-major al Corpului îl armată, aflat în apropiere. Corpul se afla în cea mai mare parte în interiorul oraşului. Făcând abstracţie de Divizia 94 infanterie – distrusă, aşa cum s-a amintit –, corpul suferise cel mai puţin de la începutul contraofensivei. Oraşul devenise cel mai liniştit front de lupta al încercuirii.

— Cum este moralul statului-major? l-am întrebat pe aghiotant.

— Deloc bun, mi-a răspuns el. Bătrânul înjură în gura mare. E furios că Paulus asistă la distrugerea lentă, dar sigură a Armatei 6, fără să facă vreo mişcare. Posibilitatea aprovizionării a 22 de divizii pe calea aerului o socoteşte drept o pălăvrăgeală iresponsabilă a lui Göring. Şi o ştie

prea bine de la Demiansk. Vreţi să citiţi cumva memoriul său sau vă este deja cunoscut?

— De memoriu am auzit la statul nostru major. Mă interesează mult. Aveţi cumva textul?

— Bineînţeles, domnule colonel. Aghiotantul s-a îndreptat spre lada cu acte. a scos un dosar şi mi l-a întins Lectura lui m-a captivat tot mai mult. Cu exactitate, luciditate şi fără putinţă de tăgadă, Seydlitz evalua situaţia catastrofală a aprovizionării noastre, continuarea marii ofensive a inamicului, măsurile de despresurare cu efect tardiv luate de OKH şi valoarea combativă a trupei. Toate aceste realităţi aspre impuneau luarea unei hotărâri: „Fie că Armata 6 se apără în poziţia ei circulară până îşi termină muniţiile, adică până când nu se mai poate opune [...], fie că sparge inelul încercuirii printr-o acţiune energică1, conchidea generalul. Dacă era nevoie, el nu se sfia să acţioneze contrar ordinului de rezistenţă dat de Hitler, încheindu-şi memoriul cu următoarele cuvinte: „Dacă OKH-ul nu va anula neîntârziat ordinul de rămânere pe poziţia circulară de apărare, atunci răspunderea faţă de armată şi faţă de poporul german cheamă la libertate de acţiune, împiedicată prin ordinul de până acum, şi recurgerea la posibilitatea care mai există: spargerea încercuirii printr-o – acţiune în forţă. E în joc nimicirea completă a două sute de mii de luptători şi a întregii lor înzestrări materiale. O altă cale nu mai există”. 20

Aceasta însemna curaj civic, îndrăzneală şi hotărâre de a acţiona independent – cel puţin aşa aveam pe atunci impresia. Nu-mi trecea deloc prin cap că scopul lui Seydlitz nu era altul decât să „salveze” armata pentru continuarea războiului, adică pentru noi lupte şi jertfe. Instantaneu, mi-a trecut prin minte chiar următorul gând Ce s-ar fi întâmplat dacă în locul lui Paulus comandant-şef al Armatei fi ar fi fost Seydiitz? îl stimam mult pe Paulus, dar în acest caz întreaga mea consideraţie îi aparţinea lui Seydiitz.

L-am întrebat pe aghiotant ce se alesese din memoriu

— Armata l-a transmis OKH-ului, în original, prin

intermediul grupului de armate. Iar acum veţi râde de cele ce vă voi spune: Seydiitz a primit comanda supremă a întregului front de nord şi de est al încercuirii.

— Cum a reacţionat Paulus la această ciuntire a dreptului său de comandă?

— Asta nu v-o pot spune, domnule colonel. Ştiu doar că între Paulus şi Seydiitz a avut loc o discuţie.

După ce m-am mai informat asupra situaţiei personalului de la Corpul îl armată, am revenit la statul meu major. Nu reuşeam să pricep de ce încredinţase Hitic: unui contestatar ca Seydiitz comanda celor mai importante sectoare de front ale încercuirii. Voia să-l îmblânzească prin aceasta pe generalul care descindea dintr-o veche spiţă de militari[3]? Dar de ce se făcea totul pe seama lui Paulus?

Poate reuşea Elehlepp să-mi răspundă la aceste întrebări. Am trecut pe la el imediat după sosire. M-a întâmpinat cu cuvintele:

— Ei, aţi citit memoriul lui Seydiitz? Ce spuneţi de el V

— Admir precizia şi consecvenţa judecăţii. Ani râma; desigur uluit când am citit propunerea prin care îndeamnă la acţiune împotriva ordinului dat de Führer.

— Noi toţi – Paulus. Schmidt, eu şi ceilalţi generalicomandanţi – nu suntem de acord cu această concluzie. După părerea mea, asta e anarhie. Recunosc că un comandant de armată are dreptul şi datoria să ia decizii în mod independent. Dar asta numai atunci când n-are nicio legătură cu eşalonul superior, ceea ce nu e cazul nostru. Comandamentul suprem e informat cât se poate de exact asupra situaţiei noastre. E absurd să presupui că OKH-ul vrea să ne jertfească.

Minciuna lui Göring despre aprovizionarea pe calea aerului

---

3 Cel mai cunoscut este generalul prusian de cavalerie Friedrich Wilhelm von Seydiitz (172!—1773). care a servit sub ordinele regelui Frédéric al IT-lea, remareîndu-se mai cu seamă in bătăliile dm timpul războiului de 7 ani (1756—1703) (n. Ir.).

— Paulus mi-a povestit ieri că Hitler ar fi fost gata să ordone ieşirea armatei în forţă. Sub influenţa lui Goi ing ar fi hotărât însă altfel. Nici Paulus, nici Schmidt, nici dumneavoastră, niciunul dintre generalii-comandanţi – nimeni dintre noi – nu crede că Luftwaffe poate aproviziona timp de mai multe luni cu alimente, muniţii, carburanţi şi material sanitar o armată care numără acum 270.000 de oameni, şi asta în condiţiile situaţiei militare de ansamblu. Este o utopie. Lucrul nu era posibil nici măcar la începutul încercuirii, când inelul „roşu – din jurul Armatei 6 nu era încă solid, iar apărarea antiaeriană inamică era încă puţin eficientă. Acum însă, când antiaeriana şi vânătoarea inamică sunt în plină acţiune, lucrul este cu totul exclus.

— Aşa e, Adam. La aceeaşi concluzie a ajuns Paulus încă în primele zile ale încercuirii. Şi generalul-maior Pickert, comandantul Diviziei 3 antiaeriene, socoteşte drept iluzorie o aprovizionare îndestulătoare a armatei noastre de către Luftwaffe. De aceea, comandantul-şef l-a rimis, la 27 noiembrie, la grupul de armate, pentru a-l orienta fără reticenţe pe feldmareşalul von Manstein asupra situaţiei din încercuire şi pentru a discuta cu unităţi competente ale Luftwaffei problema unei aprovizionări maxime şi, mai cu seamă, neîntrerupte. Pickert urma să prezinte în mod deschis reţinerile noastre faţă de realitatea aprovizionării pe calea aerului şi să accentueze că armata poate fi salvată numai printr-o ieşire în forţă sprijinită din exterior. Iar în acest caz nu trebuia pierdută nicio clipă.

— O întrebare suplimentară, Elchlepp. Câte aparate ar trebui să zboare zilnic în încercuire pentru a menţine armata în stare de luptă?

— Ştiţi, Adam, că zilnic ne sunt necesare cel puţin 700 de tone bunuri de aprovizionare. Un avion Junkers 52 transportă 2 tone. Asta înseamnă că zilnic ar trebui să aterizeze la Pitomnik 350 de aparate Junkers 52. Un avion Heinkel 111 poate transporta numai o tonă şi jumătate. Numărul avioanelor necesare creşte prin urmare la mai

mult de 400. dacă nu sunt disponibile suficiente Junkers 52.

— Un răspuns asemănător mi-a dat şi colonelul Baader. Dar câte aparate au venit în ultimele zile? l-am întrebat.

— Doar o parte, cel mult un sfert din cele necesare. Daţi-mi voie să-mi continui însă relatarea. Pickert s-a întors după câteva zile. Lui Paulus i-a raportat despre discuţia mai îndelungată purtată cu generalul Fiebig, generalul-comandant al Corpului VIII aerian, căruia Hitler îi încredinţase aprovizionarea pe calea aerului a Armatei 6. Deşi acest corp fusese degrevat, din ordinul lui Hitler, de orice misiune de luptă, totuşi Fiebig a fost nevoit să declare că dispune de prea puţine aparate pentru a asigura transportarea cantităţilor cerute în încercuire. De altfel, generalul de aviaţie are problemele sale. La 11 decembrie a venit pe calea aerului în încercuire. I-a asigurat pe Paulus şi pe Schmidt că va face tot ceea ce-i omeneşte posibil pentru a ajuta Armata 6, aflată la mare ananghie. Dar pentru a-şi ţine promisiunea nu-i lipsesc doar avioanele necesare. Gerul aspru, viscolele şi ceaţa deasă paralizează uneori aproape complet traficul aerian. De aceea, până acum nu s-a putut transporta în nicio zi mai mult de un sfert din tonajul necesar. În zilele viitoare vom fi poate siliţi să reducem din nou raţia de pâine, fixată încă la sfârşitul lui noiembrie la 200 de grame pe zi.

Îndoială chinuitoare

— Am aflat încă de la Morozovsk că mai multe divizii şi-au pierdut toate depozitele, ba chiar şi bucătăriile de campanie, în cursul retragerii precipitate, aşa că fac foame de mai multe zile.

— Aşa este. De aceea – îndată după venirea sa în încercuire – Paulus a ordonat tuturor unităţilor să înregistreze şi raporteze cantităţile de alimente, îmbrăcăminte, muniţii şi carburanţi. Intendentul şi consilierii săi au primit instrucţiuni să asigure o repartizare uniformă. Nu ştiu însă dacă toţi au raportat cinstit. N-am reuşit să verificăm rapoartele.

— Prin urmare, masa trupelor încercuite flămânzeşte de mai multe zile, iar deficitul de aprovizionare creşte la fiecare 24 de ore cu cât scade numărul mijloacelor de transport. Care este ieşirea din această situaţie, Elchlepp?

— Ieşirea din impas constă într-o aprovizionare continuă. pe cât posibil la cote maxime, pe calea aerului şi în succesul operaţiunii „Hoth”.

— În realitatea pudului aerian nu crede niciunul din noi. De asemenea, socotesc drept improbabile reuşita ofensivei iniţiate de armata de despresurare., Hoth” şi realizarea unui pod terestru spre noi. Toată admiraţia pentru optimismul dumneavoastră, dragul meu. Dar nu ne facem oare iluzii deşarte?

— Fireşte, ambele premise se află încă sub semnul întrebării. Dar nici noi nu stăm cu mâinile încrucişate. Deşi Hitler a ordonat păstrarea Stalingradului, noi am făcut toate pregătirile pentru a putea ieşi zilele viitoare în întâmpinarea Armatei... Hoth”. Nu trebuie să abandonăm credinţa în succes.

Stat-majoristul Elchlepp era unul din zecile de mii de ofiţeri şi soldaţi care mai credeau în şansa lor. Disciplina lor se întemeia pe încrederea în conducerea supremă, pentru care erau gata să-şi dea viaţa şi de care erau pe deplin convinşi că le va răspunde cu fapte şi decizii izvorând din cel mai înalt simţ de răspundere. Încredere în schimbul răspunderii, răspundere în schimbul încrederii – aceasta era formula care guverna gândirea şi modul de acţiune al militarilor. Fiind educaţi în acest spirit, aşa trăiau şi luptau cei mai mulţi dintre noi. Dar ce urma să se întâmple dacă această încredere avea să fie terfelită de conducerea supremă, dacă aceasta n-avea să-şi onoreze răspunderea dintr-un motiv sau altul, poate chiar din superficialitate?

Eram frământat de îndoieli. Această încredere de la sine înţeleasă, o încredere de neclintit în conştiinţa responsabilităţii pe care o presupunem că există la cei din conducerea Wehrmachtului, îmi era însă puternic zdruncinată. Formula încredere în schimbul răspunderii,

răspondere în schimbul încrederii mi se părea discutabilă, simplistă. Întrucâtva naivă, după deziluziile amare din ultimele săptămâni. Să aibă totuşi dreptate generalul von Seydlitz? înainte de toate mi-am concentrat. Însă atenţia asupra altor probleme ale vieţii noastre cotidiene.

— Mai am o întrebare. Elchlepp. Suntem în măsură să-i îngrijim ca lumea pe răniţi şi bolnavi, dar mai ales pe cei grav răniţi?

— Din păcate, nu. Ştiţi că toate spitalele mai mari se află la vest de Don. La marginea oraşului şi în stepă funcţionează doar câteva spitale de campanie mai mici. Acestea sunt de mult pline ochi, deşi încărcăm până la refuz cu cei grav răniţi fiecare avion de aprovizionare, care face cale întoarsă. Lipsesc însă nu numai locurile în spital, ci şi pansamentele, anestezicele, medicamentele şi instrumentarul chirurgical. Ceea ce ni se trimite e cu totul neîndestulător. Medicii şi personalul sanitar sunt suprasolicitaţi şi încep să se împuţineze în măsură îngrijorătoare. Medicul armatei şi intendentul vă pot povesti adevărate tragedii.

Discuţia cu Elchlepp mă făcuse mai ştiutor, dar şi mai puţin liniştit. M-am îndreptat spre încăperea mea de lucru din adăpostul comandantului-şef. Am găsit numai câteva hârtii venite prin curierul poştal. În timp ce dădeam plutonierului-major Kupper câteva indicaţii legate de rezolvarea hârtiilor, s-a deschis uşa şi în încăpere a intrat Paulus.

— Ai mult de lucru, Adam?

— Mărunţişuri, domnule general. Au fost aprobate câteva propuneri pentru *Crucea ele Cavaler* şi *Crucea Germană în Aur*. Le voi transmite imediat corpurilor de armată.

— *Cruci de Cavaler* pentru’o bătălie pierdută. Nu vi se pare că e comic? Paulus zâmbi, apoi continuă: Astăzi, înainte de masă, aţi fost – pe la statul-major al Corpului îl armată. Ce noutăţi mai sunt pe acolo?

— Niciuna, domnule general. De fapt. ar fi ceva. Personal, am aflat o noutate. Aghiotantul corpului mi-a

spus că toate diviziile de pe frontul de nord şi de est al încercuirii ar fi toţi subordonate generalului Seydlitz. Nu ştiam acest lucru.

Paulus dădu uşor din cap şi îmi răspunse cu o voce oarecum chinuită:

— Da, aşa spune radiograma lui Hitler. O veţi putea citi la mine. Nici eu nu ştiu ce să înţeleg. Se prea poate ca Hitler să-l pună pe Seydlitz la încercare, viind să vadă dacă are într-adevăr curajul să acţioneze împotriva unui ordin al Führerului. Dar la fel de bine se poate ca acţiunile lui Seydlitz să îi crescut la Hitler.

— Asta n-o mai înţeleg, domnule general. Pe de o parte, Hitler accentuează că se bizuie pe comandantul-şef al Armatei 6, iar pe de altă parte, după numai o zi, pune cele mai multe divizii sub ordinele generalului Seydlitz. Este o contradicţie: „şi asta ou atât mai mult cu cât Seydlitz a cerut libertatea de acţiune, care îi este interzisă prin ordinul Führerului. Care este de fapt opinia sa în această privinţă?

— Despre acest lucru l-am întrebat în prezenţa generalului Strecker. Mi-a răspuns: „Date fiind împrejurările actuale, fireşte că mă voi supune”. Veniţi cu mine, să vă arăt radiograma lui Hitler.

În încăperea sa de lucru Paulus scoase o coală de hârtie dintr-o mapă şi mi-o întinse. Am citit următorul text semnat de Adolf Hitler: „Ieşirea în forţă exclusă; aprovizionarea asigurată pe calea aerului. Se concentrează o nouă armată, comandată de generalul Hoth, pentru spargerea încercuirii. Toate diviziile angajate pe frontul Voigăi şi pe cel de nord trec sub ordinele generalului von Seydlitz” *21*. În completare se menţiona că generalul Paulus îşi păstra competenţa în ceea ce privea conducerea generală a trupelor aflate în încercuire.

Mai târziu, când am rămas singur, gândurile mi-au zburat la relaţiile dintre Paulus şi Seydlitz. Două caractere total opuse. Paulus – stat-majoristul conştiincios, care verifica totul cu grijă, un gânditor, dar în acelaşi timp un om temporizator; Seydlitz – mult mai puţin instruit şi

pregătit decât Paulus, dar un bărbat temerar, căruia îi plăcea să ia decizii. Seydlitz îşi afirmase fără rezerve opt mă şi în faţa lui Paulus, intrând în conflict cu ceilahi

Sigenerali. Ordinul lui Hitler, mărea responsabilitate, prin acordarea unei competenţe superioare, l-au redus însă şi pe el la tăcere. În pofida opiniei sale divergente, generalul von Seydlitz s-a supus, la rândul său. De câte ori n-am avut ocazia – în calitatea mea de aghiotant al armatei – să observ cum avansările în funcţii şi grade înalte sau decoraţiile influenţaseră convingerile sau cel puţin comportamentul câte unui ofiţer. Şi cum fuseseră – astfel îndrumate gândirea şi acţiunea câte unuia dintre aceştia pe calea dorită. Seydlitz cedase. N-am reuşit seamă lămuresc vreodată pe deplin dacă o făcuse din aceste considerente s-au din altele asemănătoare.

Caii hrănesc armata

Zilele de după 12 decembrie au fost deosebit de agitate. Statul-major al armatei pregătea ieşirea în forţă. Sub numele de cod... Wintergewitter” * se desfăşura operaţiunea... TToth”. La parola „Donnerschlag” ** Armata 6 urma să străpungă, din interior, inelul încercuirii şi să mărşăluiască în întâmpinarea lui Hoth. Se prevăzuse ca toţi răniţii să fie evacuaţi cu – camioanele. Numai de ar fi mers ceva mai binti aprovizionarea. Până la 12 decembrie nu fuseseră aduse pe calea aerului nici măcar 100 tone de alimente, carburanţi şi muniţie pe zi. După neîncetate apeluri de ajutor ale armatei, cantitatea a mai crescut întrucâtva. dar nici acum n-a fost atinsă cât de cât cifra minimă de 300 tone, reprezentând doar alimentele necesare. Foamea a început să-şi arate colţii, afectându-i tot mai mult pe cei aflaţi în încercuire. La unele unităţi, numărul celor vlăguiţi de foame îl întrecea deja pe cel al răniţilor, în fiecare buncăr. În fiecare tranşee, la fiecare punct medical principal zăceau soldaţi şi ofiţeri extenuaţi, care nu mai aveau putere să se ţină pe picioare. În această situaţie. extremă armata a recurs la caii diviziei române de cavalerie. care erau şi aşa pe jumătate morţi datoritălipsei de furaje. Intendentul armatei, căpitanul de stat-major

* „Furtună de iarnă” (n. tir) …

** „Tunetul” (n.tr.).

Toepke. a trimis la tăiere 4.000 de cai. Carnea şi oasele lor au asigurat, cel puţin pentru o vreme, o oarecare îmbunătăţire a hranei. Câştigul n-a fost însă prea mare, deoarece la 15 decembrie raţia de pâine a fost redusă la 100 de grame. Două felii de pâine pe zi, o supă subţire din carne de cal şi câteva ceşti de ceai fierbinte din ierburi sau cafea de malţ – cu asta trebuia să trăiască şi să lupte soldatul, cu asta trebuia să reziste zăpezii şi viscolului.

E lesne de înţeles de ce cei un sfert de milion de oameni aflaţi în încercuire îşi puseseră toată speranţa în apropierea Armatei „Hoth”. Odată cu pornirea la atac a Armatei 4 tancuri, rândurile celor încercuiţi au fost cuprinse de un val de uşurai e, de o nouă încredere în sine.vi voinţă de împotrivire. Rezistenţa părea să aibă din nou sens. Câteva zile încă şi inelul ucigător al încercuirii putea îi sfărâmat. Vreme de două-trei zile stărui o atmosferă de bună dispoziţie.

Pe măsură însă ce zilele se scurgeau într-o aşteptare zadarnică, deziluzia cutremurătoare şi resemnarea amară şi-au croit tot mai mult loc.

Înaintea fiecărui prânz generalul Paulus trecea pe la diviziile angajate în punctele cele mai fierbinţi ale luptei, în dimineaţa zilei de 16 decembrie – termometrul indicase în zori – 30° – Paulus a zăbovit mai mult pe frontul de vest, greu afectat. Spre amiază, când a revenit, mi-am dat seama că trecuse prin clipe grele.

— Azi aţi trecut pe la Divizia 44 infanterie, domnule general. Potrivit raportului de aseară, aceasta a avut pierderi grele. I-au atacat ruşii din nou? l-am întrebat.

— Ştiţi că în acest sector lucrurile sunt în continuă fierbere? Dar nu pierderile datorate acţiunilor de luptă sunt cele mai grave. Nu. Comandantul diviziei şi medicul de divizie mi-au raportat că în ultimele zile s-au înregistrat cazuri tot mai frecvente de degerături grave. Lipsiţi de îmbrăcăminte de iarnă suficientă, soldaţii sunt expuşi iară

vreo protecţie în gropile lor scurmate în zăpadă. vânt urii or de gheaţă din stepă. Pe timpul zilei nu pot părăsi şanţurile şi tranşeele nici măcar pentru a-şi face nevoile. Cine face totuşi încercarea, o plăteşte cel mai adesea cu viaţa. Deoarece nimeni nu se poate mişca în acele gropi strâmte, oamenii se aleg în mod inevitabil cu degerături.

— Cum pot îi evacuaţi din prima linie răniţii şi bolnavii?

— Asta-i o problemă aproape insolubilă. Inamicul trage în tot ceea ce mişcă. Abia după căderea întunericului răniţii pot fi duşi la adăpost şi li se pot trata degerăturile. Aşa stând lucrurile, asistenţa medicală vine de multe ori prea târziu.

— Ieri l-am întâlnit aici. la statul-major, pe un, ofiţer de ordonanţă din Divizia 44. Mi-a povestit că în timpul nopţii acţiunile de luptă încetează aproape cu desăvârşire de ambele părţi. La noi. rămân în poziţii numai slabe elemente de siguranţă. S-au luat măsuri, măcar în acest răstimp, pentru adăpostirea trupelor care se odihnesc, domnule general?

— Cele câteva aşezări din stepă au fost grav distruse: în vară de noi. acum de inamic. Între ruine mai există câteva adăposturi, amenajate în cursul toamnei, mai ales de serviciile noastre de spate. Ele sunt ocupate parţial de statele noastre majore, Bineînţeles că nu sunt suficiente, în timpul nopţii, toţi se adună aici în jurul vetrelor de foc şi a-l sobelor. Lemnul de foc e adus cu mari greutăţi de la Stalingrad.

— Dar ce se va întâmpla dacă foiţa combativă a diviziilor va continua să scadă în acest ritm? Cine va mai ţine atunci frontul?

— Decisiv este să stabilim cât mai curând contactul cu lumea exterioară. Gândiţi-vă, Ad & m, ce propuneri îmi puteţi face.

Noi speranţe de ieşire în forţă

Pauţus s-a dus la Schmidt, iar eu m-am retras în încăperea mea de lucru, aplecându-mă asupra situaţiei cu încadrarea posturilor la diviziile şi unităţile armatei.

Unităţile de tancuri şi artilerie care îşi pierduseră tancurile, respectiv tunurile, fuseseră deja dizolvate, iar ofiţerii şi trupa încă aptă de luptă, transformaţi în infanterişti. Mai puteau fi însă „trecute prin sită” serviciile de spate şi statele-majore superioare, a căror activitate se restrângea tot mai mult. *Şi* din diviziile noastre aflate în oraş moi puteau îi scoşi ofiţeri şi soldaţi pentru întărirea infanteriei din sectoarele de front ameninţate. Mi-am propus să discut aceasta cu Schmicit la proxima ocazie. În timp ce mai chibzuiam. a intrat o ordonanţă, care m-a chemat la consfătuire în camera şefului de stat-major. Generalul Patilus şi Elehlepp erau deja prezenţi. La scurt timp după mine au venit ofiţerul cu contrainformativle şi locţiitorul intendentului-şef.

Generalul-maior Schmidt stătea în faţa hărţii cu situaţia. La un semn al comandantu lui-se f, el a început să raporteze: „Cu puţin timp în urmă am vorbit prin aparatul câeeimetric cu şeful de stat-major al Grupului de Armate „Don”, generalul Schulix El m-a informat că Armata Roşie a pornit «¿-dimineaţă împotriva aripii stingi *a* Grupului de Armate „Don” şi a aripii drepte a Grupului de Armate „B. Se pare că inamicul intenţionează să străpungă frontul în direcţia. Rostov. Situaţia este pentru moment neclară. Corpul LVII tancuri ai armatei... Hot n „este angajat în lupte îndârjite cu puternice forţe inamice şi înaintează cu greutate. Elementele sale cele mai înaintate luptă la Verline Kumski, Vertiański şi Krugliakov, adică ia 50 de kilometri de frontul nostru de sud 2. Grupul de Armate „Don” a propus din nou QKH-ului ieşirea în forţă a Armatei din încercuire. Trebuie su ne aşteptăm ca OKH-ul să manifeste, în fine, înţelegere în această situaţie extrem de critică. Rog pe ofiţerul cu informaţiile şi pe cel cu intendenţa să ne înfăţişeze stadiul pregătirilor noastre”.

La început, glasul şefului de stat-major tremurase puţin, dar spre sfârşitul expunerii el îşi recăpătase siguranţa şi fermitatea.

Ofiţerul cu informaţiile a adus următoarele completări: „Cele 40 – 50 de tancuri ale noastre încă apte

de luptă au fost concentrate în apropierea punctului de rupere stabilit. Carburantul ajunge pentru cei mult 30 de kilometri. Generalului-comandant al corpului de tancuri i s-a încredinţat misiunea de a rupe linia inamică de apărare şi de a stabili legătura cu Corpul LVII tancuri. Locul de rupere trebuie protejat din ambele părţi, pentru a îngădui trecerea Armatei 8".

Locţiitorul intendentului-şef, locotenent-colonelul de stat-major von Kunowski, a raportat următoarele: „Aşa cum s-a ordonat, căpitanul Toepke se află la Karpovka El a concentrat acolo camioane cu o capacitate de transport de 700 tone, cu care va urma tancurile noastre aflate în atac. Misiunea sa este să preia bunurile, de aprovizionare aduse de Armata „Iloth" şi să le transporte grabnic diviziilor noastre în curs de înaintare. Corpul VIII aerian a primit ordin să paraşuteze carburanţi şi muniţii tancurilor care pătrund spre sud prin culoarul deschis. Tunurile şi bucătăriile de campanie ale diviziilor vor fi ataşate de camioane. Acestea sunt deja pregătite în număr suficient".

Schmidt a mai adăugat faptul că toată aparatura de prisos urma să fie pregătită în vederea distrugerii.

În timpul prezentării acestor rapoarte Paulus privea spre hartă. Apoi s-a întors cu faţa spre noi. „Să sperăm că ordinul ne va veni cât de curând, căci altfel există riscul de a nu-l mai putea duce la îndeplinire. Fiecare zi macină puterea soldaţilor noştri şi reduce cantitatea de alimente, muniţii, carburanţi şi medicamente. Astăzi carburantul ne mai ajunge pentru 30 kilometri în atac, dar peste patru-cinci zile poate să se reducă atât de mult, încât să nu mai fim capabili de nicio acţiune ofensivă".

Cu această apreciere gravă, dar deloc surprinzătoare pentru noi, consfătuirea s-a încheiat.

Bineînţeles, pregătirile din raionul Karpovka nu puteau trece neobservate de trupă. Soldatul de rând era în această privinţă foarte sensibil. Dacă încetineala cu care avansa Armata „Hoth" stârnise nelinişte, în schimb vestea – răspândită cu iuţeala fulgerului – despre o iminentă ieşire în forţă stârnise un nou val de optimism. Ostaşul era

gata să dea uitării osteneala şi jertfele din ultimele săptămâni, numai să poată ieşi din această cursă de şoareci. Spargerea încercuirii însemna hrană regulată şi îndestulătoare, scoaterea din linia întâi, odihnă şi concediul cuvenit de multă vreme şi dorit din toată inima, revederea soţiei, copiilor, păruiţilor şi fraţilor. Cât câte nu-l ademenea speranţa pe soldatul surescitat, extenuat de lupte şi stors de orice vlagă.

Furierii şi ordonanţele noastre radiau de bucurie Nu-i mai vedeai şezând la mesele lor gârboviţi ţii apatici. În seara zilei de 16 decembrie, când am trecut pe la adăpostul furierilor mei, plutonierul-major Küpper m-a întâmpinat râzând.

— Ei, domnule colonel, curând va veni clipa. Cât de mult ne bucurăm că ieşim din gaura asta blestemată. Cei de acasă nici nu ştiu ce se petrece aici. Abia ieri am primit o scrisoare de la soţia mea, în care mă întreabă, cred că pentru a zecea oară, de ce nu vin în permisie.

— Fericitule! Eu, dragă Küpper, n-am mai primit de la ai mei o veste de la 19 noiembrie. Dar acum avem din nou motive să sperăm. Pregătiţi pentru distrugere toată hârţogăria care s-a adunat! N-o să ne mai încărcăm şi cu asta la plecare.

— Se face, domnule colonel. Cu puţin înainte a trecut pe aici un furier de la Corpul îl armată. După câte mi-a povestit, generalul von Seydlitz dă tonul. Şi-a ars literalmente totul: uniformele, rufăria, cizmele, aparatul de fotografiat şi cărţile, păstrând doar hainele de pe el.

Mi-a venit să râd. Acesta era Seydlitz: plin de temperament şi temeinic adversar al jumătăţilor de măsură.

Manstein bate în retragere

În aceste zile statul nostru major s-a trezit la viaţa de odinioară. Maşinăria mergea acum la turaţia maximă. Ofiţeri de ordonanţă, convorbiri telefonice, radiograme, ordine, rapoarte. Schmidt, mai ales, era în mare formă. Paulus vorbea aproape zilnic prin aparatul decimetric cu felcâmareşalul von Manstein. La cele mai multe dintre

aceste convorbiri am asistat şi le-am stenografiat. Ele se deosebeau foarte puţin una de alta. Paulus voia să ştie: Care era situaţia în punctul de rupere sovietic de la vest de Don? Când avea să devină iminentă apropierea armatei de despresurare? Se refăcuse pe Cir un front coerent şi stabil? Fusese oprită ofensiva inamică? Generalul Hollidl avea să pornească curând la contraatac? Manstein îi dădea doar răspunsuri sumare, fără clemente concrete, în mod firesc, Paulus era indispus de aceste informaţii, lacunare după părerea sa, pe care le primea de la comandaţi tui-şef al Grupului d: e Armate „Don”.

— Cum să iau decizii, dacă nu cunosc situaţia din afara încercuirii, dacă nu ştiu ce întreprind şi ce intenţii au Manstein şi OKH-ul. Mi se repetă numai eternul: Rezistaţi! Dar asta o facem deja de patru săptămâni şi ne săpăm singuri groapa. Un lucru mi se pare însă sigur: Hoth abia mar înaintează. Unele părţi din Corpul LVII tancuri au trecut deja la apărare.

— Poate i-am uşura situaţia lui Hoth, dacă am trece la atac şi i-om ieşi în întâmpinare, domnule general. Rusul ar fi atunci nevoit să lupte în două părţi, iar asta i-ar sfii să-şi risipească forţele.

— Cât se poate de exact. Adam, dar Manstein nu ne-a îngăduit asta până acum. Rămâne să dea parola… Donnerschlag”. Manstein ezită să dea un ordin propriu, deşi cunoaşte situaţia noastră grava. Ordinul de a rămâne pe loc şi a rezista imediat după strâhgerea inelului încercuirii a fost motivat, printre altele, prin aceea că abandonarea pripită a oraşului ar avea drept urmare nimicirea Grupului de Armate „A” în Caucaz. unde se aflǎ imobilizat datorită ploilor de toamnă şi a nulului. Chiar dacă aceasta motivaţie s-a potrivit pentru sfârşitul lui noiembrie, acum pământul este cu siguranţă îngheţat bocnă şi în regiunea de la poalele Caucazului. Cu toate acestea, pentru noi este menţinută interdicţia de a sparge încercuirea. Ce pot face, dacă nu cunosc situaţia generală şi dacă nu sunt corect informat, de Manstein?

Ultimele cuvinte au răsunat ca un strigăt de

disperare. Paulus părea să se prăbuşească sub povara răspunderii ce îl apăsa. Să sperăm că va rezista, hrri-am zis în timp ce părăseam încăperea.

La 17 decembrie, seara târziu, Grupul de Armate „Don” ne înştiinţa că Divizia 17 tancuri se alăturase Armatei „Hoth” şi trecuse în cursul atacului râul Afesai pe la Generalovsâti.

— Să sperăm că Hoth va câştiga iarăşi teren, domnule general, am fost de părere când Paulus mi-a adus vestea.

— Ar fi cât mai de dorit, spre binele nostru. Cred că dacă această divizie ar fi intervenit în luptă cu cinci zile mai devreme, succesul rioar fi aparţinut, între timp, Uoraandamentul Suprem al Armatei Roşii a – luat măsuri pentru a-şi întări forţele de apărare. Să vedem ce vom mai afla mâine şi poimâine!

Şi cât de mult ne încorda nervii această aşteptare! Cum ne paraliza aproape cu desăvârşire! Chiar şi agilul general-maior Sc-hmidt se resimţea din plin. Când au venit cu propunerea să adunăm pentru nevoile infanteriei soldaţi şi ofiţeri de prin statele-majore superioare şi de prin serviciile de spate, el s-a declarat, ce-i drept, de acord, dar voia să aştepte ordinul pentru ieşirea noastră în forţă.

Oare ezita şi inamicul? Greu de presupus. El rămânea activ, chiar dacă era vorba doar de o „maşină de cusut”, care se rotea în acea clipă deasupra punctului nostru de comandă, lansându-şi bombele. Una din aceste bombe a explodat în imediata apropiere a adăposturilor noastre. Pâţnxntul s-a cutremurat din temelii, iar geamurile s-au făcut ţăndări.

Cât va mai aştepta oare inamicul până să-şi dezlănţuie nimicitoarele sale lovituri? Când şi cum va lua oare sfârşit aşteptarea noastră?

Grupul de armate trimite un maior

Ca dimineaţa zilei de 18 decembrie ne-a telefonat cumandantul aerodromului de la Pitomnik.

— A aterizat ofiţerul cu informaţiile al Grupului de Armate „Don”, maiorul de stat-major Eismann. Roagă s-a

luat de o maşină.

A fost trimis deîndată unul din vehiculele de serviciu. O oră mai târziu maiorul s-a prezentat generalului Paulus, apoi generalului-maior Schmidt. În continuare, în adăx>stul lui Schmidt, s-a desfăşurat o convorbire îndelungam între cei doi generali şi reprezentantul grupului de armate.

La masa de prânz, pe care am luat-o împreună, am avut ocazia să-l cunosc, în treacăt, pe Eismann. Era un ofiţer încă foarte tânăr, dar inteligent şi iscusit – impresie pe care mi-a făcut-o de la bun început. Cu ce misiune

! 43

L

venise însă pe la noi? La masă nu s-a pomenit nimic despre asta. Am aflat doar că – avea ordin să se reîntoarcă în aceeaşi zi la Novocerkassk, la cartierul general al Grupului de Armate „Don”. O vizită cam scurtă, mi-ara spus în sinea mea.

După prânz, Eismann a dorit să discute cu Elchlepp şi Kunowski. Ca de obicei, l-am însoţit pe Paulus până la buncărul său. Comandantul-şef m-a invitat în încăperea sa de lucru.

— Desigur că vă întrebaţi, Adam, ce semnificaţie are vizita scurtă a acestui tânăr ofiţer de stat-major. Manstein l-a însărcinat să ne orienteze asupra situaţiei generale. Armata „Hoth” a dajt peste un inamic foarte puternic, superior din punct de vedere numeric. Abia dacă mai înaintează. Grupul de Armate „Don” se îndoieşte că Hoth va putea străpunge inelul încercuirii cu forţele care-i stau la dispoziţie. Manstein exclude posibilitatea sporirii aprovizionării pe calea aerului. De aceea urmează să ţin Armata 6 pregătită pentru copträlovitură.

— Cred, domnule general, că am făcut toate pregătirile în acest scop. Dar când urmează să pornim? Cea mai gravă mi se pare situaţia carburanţilor. Cu ceea ce există, tancurile noastre pot parcurge în luptă cel mult 30 de kilometri, iar vârfurile de atac ale lui Hoth se află la peste 60 de kilometri.de noi. A luat grupul de armate

măsuri pentru a ne trimite pe calea aerului carburanţi şi muniţii? Cunoaşte Manstein starea de epuizare fizică a soldaţilor noştri? Ştie oare că cei mai mulţi sâni pe jumătate morţi dt foame?

— Aţi afirmat singur că soldaţii noştri sunt la capătul puterilor, iar cele mai multe dintre diviziile noastre se găsesc la peste 40 de kilometri de locul de rupere. Gândiţi-vă numai la soarta Diviziei 94. infanterie pe care Seydlitz a retras-o ia 23 noiembrie de pe frontul de nord! Inamicul ar izbi şi ar nimici în acelaşi fel trupele noastre istovite şi decimate. Nu, în împrejurările actuale, ar fi o lipsă de răspundere să dai ordinul de ieşire în forţă. Trebuie să am certitudinea că inelul încercuirii este rupt din afară sau că Hoth s-a apropiat de noi atât de mult. Încât putem stabili legătura în cursul unei singure zile. Doar Manstein este în măsură să creeze premisele necesare ieşirii în forţă, stabilind şi momentul de declanşare al acesteia. Până acum însă el a evitat această problemă decisivă. I-am expus lui Eismann în mod deschis punctul meu de vedere şi l-am rugat să-l transmită la fel de sincer lui Manstein, căci situaţia din încercuire s-a schimbat radical în ultimele săptămâni. Armata noastră nu mai e aptă de luptă decât în anumite condiţii.

— Nu pricep de ce Manstein ne trimite, în situaţia noastră catastrofală, numai un maior, în loc să vină personal sau să-l delege măcar pe şeful său de stat-major general. Comandamentul nostru, domnule general, are nevoie de parteneri de discuţie cu drept de decizie, de bărbaţi care să poată lua pe loc şi împreună cu dumneavoastră hotărâri limpezi, pentru a evita degradarea continuă a situaţiei.

— Aveţi deplină dreptate. Comandamentul suprem al grupului de armate trebuie că ştie ce-i de făcut. Manstein cunoaşte situaţia din interiorul şi din afara încercuirii. El ştie forţele care vor mai veni. Dar, pe cât se pare, comandant ul-şef al grupului de armate nu vrea să acţioneze pe cont propriu, împotriva ordinului dat de Hitler. Îmi pusesem mari speranţe într-o convorbire

personală cu Manstein, dacă ar fi venit la noi, în încercuire. Aici ar fi trebuit să-şi precizeze atitudinea. Nici Schmidt nu poate înţelege de ce Manstein tratează atât de marginal Armata G, trimiţându-ne, tocmai în aceste ore de cumpănă, pe cel mai tânăr dintre ofiţerii săi de stat-major. Iar rezultatul – o să mai vedem. din însărcinarea mea, Kunowski i-a dat lui Eismann un raport scris despre lipsa realmente devastatoare de alimente şi material sanitar! Lui Manstein ar trebui să-i fie limpede că şi restul Ar Matei (i va pieri în mod mizerabil, dacă nu vor fi concentrale acum, în ceasul al doisprezecelea, toate forţele din interior şi din exterior, pentru despresurarea ei. Pentru mai multe zeci de mii de oameni chiar şi cele mai masive măsuri de ajutorare ar sosi poate prea târziu. Cu toate acestea, mă îndoiesc ca Manstein să dea cu de la sine puteare ordinul de abandonare a Stalingradului. Veţi vedea, Adam, pentru tot ceea ce se-ntâmplă aici. În viitor voi fi făcui răspunzător doar eu. Cine va mai ţine seama că datorită ordinelor de ia toate eşaloanele superioare, am fost „cu mâinile legate? Cine va mai ţine seama că, datorită cunoaşterii insuficiente a situaţiei din afara încercuirii, am fost paralizat în luarea unor hotărrri?

Ce-i puteam răspunde generalului aflat în pragul deznădejdii. celui care se gândea zi şi noapte cum ar putea scoate armata din acest impas. Nu-mi găseam cuvintele potrivite. Un lucru îmi era ăi s-a limpede, anume că niciodată nu i se va putea atribui lui Paul os vina principală pentru suferinţele Armatei 6, ea trebuind să revină acelora care îi împinseseră împreună cu soldaţii săi în acest abis, trădându-l apoi cu seninătate. Dar cine erau aceşti oameni? Hitle. r? Keitel? Jodl şi OKH-ul? Ce vină aveau Weichs sau Mansiein? Mai erau cumva şi alţi vinovaţi *1* Pe atunci nu găseam răspunsuri clare la întrebările ce mă frământau.

În seara zilei de Iii decembrie, în adăpostul lui Pauus, s-au adunat, ca de obicei, toţi şefii de secţie. Raportul scurt al lui Schmkit. asupra ofensivei Hoth n-a făcut, decât – a cornii me cele relatate de Eismann în cursul dimineţii.

Diviziile 17 şi 16 tancuri erau efectiv blocate.

Pe un 3 da! hvspăimântător sunt decorat cu Crucea de Cavaler în continuare rse-am aplecat asupra cinei noastre sărăcăcioase. Atmosfera era apăsătoare. În încăpere a intrat o ordonanţă, care l-a chemat pe Paulus la telefon. La celălalt. capăt al firului era feldmareşalul von Manstein. Am ciulit m-achite. Sosea oare ordinul aducător de mântuire? Etehlepp fu de părere: „De astă dată ar fi mers într-adevăr prea repede".

Toţi erau cu ochii aţintiţi la uşă. Au trecut mai multe minute şi Paulus nu revenea. Vechea îndoială îşi făcu din nou loc, încetul cu încetul. Dacă subiectul convorbirii or fi fost ieşirea în forţă, Paulus l-ar fi chemat cu siguranţă pe Schmidt.

Comandantul-şef reveni, în sfârşit, în încăpere, urmat de furierul meu, plutonierul-major Kupper. Ciudat. În orice caz nu putea avea nicio legătură cu ordinul de ieşire din încercuire. În vreme ce încă mai reflectam, Pauluş s-a apropiat de scaunul meu.

— Domnilor, vreau să vă dau o veste îmbucurătoare. Astăzi primului nostru aghiotant, colonelul Adam, i s-a conferit *Crucea de Cavaler* pentru contribuţia adusă la organizarea şi apărarea frontului de pe Cir, pentru angajamentul şi vitejia dovedite cu această ocazie.

Cu aceste cuvinte generalul mi-a înmânat înalta distincţie.

Eram atât de surprins, încât la început am rămas mut la felicitările sale călduroase. Toţi s-au grăbit spre mine, să-mi strângă mâna. Pentru câteva clipe, mizeria şi moartea erau date uitării. M-a cuprins o bucurie nespusă, o mândrie sinceră pentru primirea acestei distincţii. Iar aceasta cu atât mai mult cu cât Paulus relevase că, pentru prima oară în istoria militară germană, cel mai înalt ordin se conferea acum unui aghiotant de armată. Sentimentul de fericire mi-a dispărut însă înainte de a mă fi cuprins de-a binelea. În paharul bucuriei se strecurase amintirea amară a luptelor pline de jertfe de pe Cirul inferjor, a numeroşilor camarazi care-şi pierduseră viaţa atunci şi

după aceea. La sfârşitul lunii noiembrie, Comandamentul suprem al grupului de armate ne ceruse să ţinem deschisă Armatei 6 calea de retragere. În acest scop, soldaţii care fugiseră până la Nijne Cirskaia ocupaseră, fără murmur poziţiile ordonate. Să-i ajutăm pe camarazii din încercuire, aflaţi la mare nevoie, aceasta era pe atunci şi pentru mine o datorie izvorând din străfundul sufletului. Pentru aşa ceva eram gata să înfrunt cele mai mari greutăţi. Dar jertfele sângeroase fuseseră zadarnice iar *crucea* mea de cavaler nu mai putea schimba ceva.

Situaţia cumplită în care ne găseam avea darul să-mi scoată din cap orice fumuri legate de decoraţia primită, mai mult decât o făcea retrospectiva tristă a ultimelor patru săptămâni. Seara, târziu, în aceeaşi zi de 13 decembrie, Schmidt a adus o nouă veste proastă ofiţerilor de stat-inajor aflaţi încă laolaltă. Armata sovietică continuase cu succes crescând atacul început la 16 decembrie, întreg frontul Armatei 8 italiene fusese străpuns, iar unităţile ei părăsiseră poziţiile în goană sălbatică, îndreptându-se spre apus.

„Prin aceasta, îşi încheie informarea şeful de stat-major, flancul stâng al diviziilor şi unităţilor de alarmă germane care luptă pe Cirul superior este descoperit pe o mare porţiune. Pătrunderea pare să aibă deja o adâncime de 45 de kilometri. Grupul de armate va fi probabil silit să retragă întreaga aripă stingă”. Ce avea să se aleagă acum din ofensiva lui Hoth? Va fi oare destul de puternică armata sa de tancuri, pentru a continua atacul şi a stabili cât mai repede legătura cu noi?

Stăteam împreună cu Paulus şi Schmidt în faţa hărţii cu situaţia: era incompletă. Ştiam prea puţine lucruri. despre trupele noastre aflate în punctele de rupere, despre efectivele lor de luptă, despre configuraţia exactă a poziţiilor lor. Nu ştiam literalmente nimic despre tăria inamicului şi despre direcţia principală a loviturii sale. Comandantul-şef a ascultat câteva minute presupunerile noastre, apoi a conchis:

— Totul depinde de mărimea rezervelor pe care OKH-

ul poate şi vrea să le arunce în luptă. De aici, din încercuire, nu putem face nicio apreciere. Fie ca optimiştii să aibă dreptate!

Întrebări chinuitoare

Griji peste griji!

Mă plimbasem de mai multe ori printre adăposturi împreună cu Elchlepp, înfruntând noaptea geroasă.

— Nu mai înţeleg, Elchlepp. Dacă nu mă înşel, împreună cu Armata 8 italiană se afla angajat şi Corpul XXIX armată german. Deci. se pare. şi unităţile germane au dat greş.

— E într-adevăr de presupus. Probabil că au fost luate de valul italienilor fugari.

— Dacă stau şi chibzuie.se, Elchlepp, începând cu 1840 am mers din victor le în victorie. Iar acum urmează înfrângere după înfrângere. Pe undeva trebuie să existe nişte cauze ale acestei schimbări.

— Cauză principală o văd în imobilismul şi neghiobia cu care sunt conduse trupele. Reacţionăm doar arareori, iar atunci numai în funcţie de măsurile inamicului, pe care îl subapreciem în mod iresponsabil.

— Cu cât reflectez mai mult, cu atât mă apasă mai tare gândul că şi noi, cei din conducerea Armatei 6, am acţionat cu rigiditate şi mărginire în momente decisive. Fireşte, e uşor de spus acum, când priveşti în urmă. Nici Paulus şi nici Schmidt, niciunul dintre generalii-comandanţi, cu excepţia lui Seydlitz, nici dumneavoastră şi nici eu n-am fost în stare, în zilele din jurul lui 20 noiembrie, să acţionăm împotriva ordinelor lui Hitler şi ale OKH-ului, să ieşim în forţă spre sud-vest şi să evităm încercuirea ameninţătoare. Am fi salvat viaţa a zeci de mii de oatleni, care s-au prăpădit: între timp într-o bătălie, pe care, în ceea ce ne priveşte, abia dacă o mai puteam numi astfel, datorită lipsei de muniţii, carburanţi şi alimente. Mai ţine i-am zice agonie. Oare nu li se va atribui mai târziu o parte din vină tuturor acelora care se află acum în funcţiile de conducere ale Armatei 6?

— Cunoaşteţi punctul meu de vedere în această

privinţă, Adam. Suntem militari şi trebuie să dăm ascultare ordinelor. Lucrul e valabil şi atunci când nu putem recunoaşte justeţea unui ordin şi va trebui, poate, să dăm noi înşine ortul popii. Orice militar trebuie să se aştepte ia asta, dar mai ales un ofiţer de carieră ca dumneavoastră şi ca mine. Dar nu-i mereu zi de 13. Foaia se mai poate întoarce oricând în favoarea noastră.

— Ne cunoaştem de multă vreme, i-am replicat, pentru a şti că niciunul dintre noi nu-i laş. Iar dacă o vom păţi, atunci înseamnă că ne-a ajuns din urmă soarta la care trebuie să te aştepţi pe front în orice clipă. Sunt pe deplin de acord cu dumneavoastră. Asta ţine cu adevărat de profesiunea noastră. Dar aici nu e vorba de noi doi. ci de cei 270.000 de soldaţi. Apoi aş dori să repet că situaţia prin care trec unităţile noastre nu poate fi calificată nicidecum drept luptă, ci mai curând o condamnări lentă la moarte. O ştiţi la fel de bine ca şi mine. Cine e răspunzător pentru această moarte lentă? Doar Hitler şi OKH-ul? Doar Maostein şi statui său major? Oare noi suntem cu totul absolviţi de vină? Vom putea oare să ne justificăm pe deplin răspunderea profesională faţă de trupă, în calitatea noastră de comandanţi? N-am scăpat oare, prin inactivitate, momentul potrivit, când onoarea noastră de ofiţeri ne-ar fi impus să acţionăm independent, în interesul soldaţilor noştri? Vă rog să mă înţelegeţi aşa cum trebuie, Elchlepp. Departe de mine gândul să mă erijez în judecătorul conducerii armatei, ori să mă torturez singur. Realitatea este că nu-mi pot da un răspuns limpede la aceste întrebări. Dar nici deoparte nu le pot da, ca şi cum n-ar exista. Ele există şi mă chinuiesc, cu atât mai mult. cu c-ît situaţia noastră se înrăutăţeşte. Toată stima pentru optimismul dumneavoastră, dragul meu. Şi pe mine camarazii mă consideră un optimist. Dar vestea de astăzi despre nimicirea Armatei 8 italiene mi-a distrus încrederea.

— Lăsaţi reflecţiile, Adam, căci nu duc la vreun rezultat. Deocamdată nu avem o privire de ansamblu asupra situaţiei. Fireşte, ruşii au atacat cu forţe puternice,

iar frontul nostru de sud este cu siguranţă ameninţat. Dar OKH-ul va drege situaţia. Mai sunt câteva zile până când vom da mâna cu Armata NHoth”. Harababura.va lua atunci sfârşit. Vom opera din nou în câmp deschis. Astăzi diviziile noastre de pe frontul de sud al încercuirii au raportat că s-ar auzi deja tunurile Armatei „Hoth”.

Am ajuns în faţa noului meu adăpost. Micul horn împrăştia schiţei. Era limpede că ajutorul meu înteţea focul. După masă, când plecasem, gheaţa acoperea încă pereţii.

— Mi-aţi vizitat „vila”, Elchlepp?

— Până acum n-am avut ocazia.

— Intraţi doar pentru o jumătate de oră. În valiză mai am rezerva intangibilă: o sticlă de coniac. O înghiţitură zdravănă se recomandă împotriva frigului, dar şi a reflecţiilor prea stăruitoare.

Colonelul a coborât în urma mea cele cinci trepte care duceau în buncăr. Am deschis uşa. În faţa sobei se afla ghemuit locotenentul-majorj care aţâţa focul. Spre deosebire de exterior, în încăpere domnea o căldură plăcută. Pereţii păreau să se fi dezgheţat.

În timp ce Elchlepp schimba câteva cuvinte cu colaboratorul meu, am scos în valiză sticla de Martell şi am desfundat-o. Pentru Elchlepp am mai găsit un pahar. Ceilalţi doi au recurs la paharele de aluminiu din dotare. Am tras scaunele mai aproape de sobă.

— Pentru bunul sfârşit al bătăliei!

Elehlepp şi-a ridicat paharul. Am ciocnit cu el. Cu o smucitură scurtă, am dat coniacul pe gât. Era un adevărat deliciu.

— Şi dacă lucrurile nu se vor termina bine, Elehlepp, ce va fi atunci? Dacă nu reuşim să astupăm breşa la italieni? Nu trebuie atunci retrasă cât mai grabnic armata de despresurare, pentru a nu fi încercuită la rândul ei? N-ar însemna asta pecetluirea definitivă a pieirii noastre?

— Astăzi nu vă mai opriţi din cobit! Ce va să însemne pieirea? Pieirea ar însemna moartea său prizonieratul ori, mai bine zis, numai moartea. Căci prizonieratul e identic

cu moartea.

— Aşa cum scriu ziarele şi cum pretind posturile mi-Iilare de radio, se poate să aveţi dreptate. Dar, sincer vorbind, niciodată n-am fost pe deplin convins de glonţul în ceafă, pe care ruşii îl administrează fiecărui neamţ căzut viu în mâinile lor. Toamna trecută, pe când ne aflam la Rjev, ni s-au aruncat mai multe manifeste semnate de prizonieri germani. Am văzut şi eu câteva exemplare la ofiţerul nostru cu contrainformaţiile. Mi-a spus că semnatarii făcuseră într-adevăr parte din unităţile menţionate şi erau daţi dispăruţi.

— Fie ce-o fi, Adam, dar eu nu voi lua niciodată calez prizonieratului.

— Socotiţi, prin urmare, că în cea mai disperată situaţie, când n-ar mai exista niciun licăr de scăpare, armata ar trebui să moară în faţa inamicului până la ultimul om. Cu ce se deosebeşte teoria dumneavoastră de îndemnul la sinucidere colectivă? Personal, mă tem şi eu de prizonierat. Dar putea-vom oare purta răspunderea pentru sacrificarea a sute de mii de oameni, iar aceasta, poate, dintr-o teamă neîntemeiată? Aşa ceva e absurd. De acord, lupta trebuie continuată câtă vreme mai există perspectiva unei despresurări. Altfel se pune însă problema când a dispărut şi ultima speranţă.

— Dragul meu Adam, puteţi fi sigur –, că nu voi încuviinţa niciodată încetarea luptei. Asta ar însemna prizonierat, iar prizonieratul înseamnă moarte.

— Dar cum vreţi să scăpaţi de prizonierat, Elehlepp?

— L-aş; ruga pe Paulus să-mi aprobe să merg în linia întâi. ca simplu ostaş. Iar acolo îmi voi vinde pielea cât se poate de scump.

— Este o nebunie, Elehlepp, nimic altceva decât sinucidere. Gândiţi-vă la soţia şi copiii dumneavoastră. Pentru un comandant nu este dezonorant să pună capăt une; lupte, a cărei continuare costă fără folos viaţa a zeci de mii de oameni. Cred că ar trebui să vă gândiţi mai bine la toate acestea.

Elehlepp s-a ridicat.

— Nu mai am ce judeca, dar sper ca totul să se sfârşească bine.

Cu aceste cuvinte şi-a luat rămas bun de la mine şi de la ajutorul meu, care şezuse lot timpul fără să scoată vreun cuvânt.

Calvarul celor răniţi

Piuă atunci avusesem puţine ocazii să trec pe la ostaşii din linia întâi. Astăzi, 19 decembrie, voiam să înlătin această lipsă şi să mă conving personal cum stăteau lucrurile pe acolo.

— Fiţi atent, să nu vă treziţi la inamic, mi-a spus Paulus, când mi-am luat rămas bun de la el.

— Mi-am trecut pe hartă traseul exact al frontului, potrivit ultimelor rapoarte, domnule general. Ţinta mea o constituie diviziile 44 şi 71» infanterie.

Am pornit către orele 9. Nu-l cunoşteam pe şofer statul-major îl ceruse uneia din diviziile noastre. Trecând de la Gonceara spre Rosoşka, am fost martor la scene cutremurătoare, care se desfăşurau zi de zi la punctele medicale de batalion, la punctele de adunare a bolnavilor şi răniţilor, în spitalele de campanie. Am oprit în faţa unui spital, în septembrie vizitasem la Gumrak un punct medical principal. Impresiile de atunci îmi stăruiau încă vii în amintire. Dar ceea ce mi-a fost dat să văd acum, în acest spital improvizat, era şi mai cumplit, de-a dreptul, înfiorător. Sanitarii pe jumătate sleiţi de puteri îi scoteau pe cei grav răniţi din numeroasele vehicule în aştovare şi îi cărau cu tărgile până la un cort. Acolo, răniţii rămâneau întinşi pe câteva pleduri murdare şi pătate de sânge, până când le venea rândul în sala de operaţii. Aceasta se afla într-o casă cu etaj, lungă de aproape 15 metri, la intrarea căreia flutura steagul Crucii Roşii. Pentru a pătrunde acolo, a trebuit să trec printr-o mulţime de răniţi cu răni uşoare, înghesuiţi unul în altul şi aşteptând cu toţii îngrijiri medicale. Unul dintre ei mi-a spus:

— Ajutaţi-ne, domnule colonel! De trei zile n-am primit nimic de mâncare. Celor mai mulţi dintre noi le-au degerat mâinile şi picioarele. Acolo în faţă, toate punctele

de adunare şi cele medicale sunt ticsite de oameni. Medicii ne-au trimis încoace.

Soldatul cu faţa murdară şi nerasă mă privea cu ochi osteniţi, mistuiţi de febră. Mâinile îi erau învelite în fâşii dintr-un pled de lână. I-am spus că venisem să discut cu medicii. Apoi mi-am croit loc mai departe.

Printr-o uşă deschisă am putut arunca o privire într-o încăpere cu răniţi. Erau cei care primiseră deja îngrijiri, aşteptând să fie transportaţi în altă parte. O îngrămădire de bandaje albe şi uniforme murdare, zăcând pe pământ într-o înghesuială de neînchipuit, oameni acoperiţi mai mult sau mai puţin cu mantale ori diferite zdrenţe, în camera următoare se afla. sala de operaţii. Când am apărut în cadrul uşii, din grupul care stătea în jurul mesei de operaţii s-a desprins un bărbat, care mi-a ieşit în întâmpinare. Era un medic cu faţa suptă, palidă şi chinuită, cu halatul stropit de sânge şi şorţul de cauciuc plin de murdărie.

— De trei săptămâni lucrăm zi şi noapte cu trei mi chei şi 20 de sanitari. În acest timp a trebuit să mutăm spitalul de două ori. O dată, fiindcă o bombă de aviaţii ne-a năruit jumătate din casă, rănind circa 30 dintre oamenii noştri şi omorând alţi nouă. A doua oară, fiindcă artileria rusească ne-a aplicat cu acelaşi rezultat câteva lovituri. Acum nu ne mai putem însă muta, fiindcă toate vehiculele noastre sunt pe dric. Locurile sunt ocupate până la cel din urmă. Bineînţeles, dăm ajutor tuturor nou-veniţilor. Le oferim o farfurie cu supă fierbinte sau o ceaşcă de ceai, le schimbăm pansamentele şi trimitem vehiculele din nou în oraş. Acolo au fost instalate spitale improvizate prin casele încă întregi şi prin pivniţele clădirilor aflate în ruină. Astfel că toţi aceşti nenorociţi au cel puţin un acoperiş deasupra capului.

— Dar ce faceţi cu cei grav răniţi, domnule doctor?

— Pe aceia îi trimitem cu vehiculele de aprovizionare ale diviziilor la aerodromul Pitomnik. Medieul-şei al armatei a ordonat evacuarea lor pe calea aerului, domnule colonel. Activitatea noastră de aici nu prea mai are nimic

comun cu arta medicală. E o jale. Dacă vă veţi duce mai în faţă. veţi vedea, din păcate, lucruri şi mai dramatice decât aici.

Într-adevăr, aşa era. În lungul drumului de coloană staţionau vehicule pline cu cei răniţi grav. Dar aceştia nu mai dădeau vreun semn de viaţă. Îngheţaseră. Benzina din rezervoarele vehiculelor se terminase, iar până când şoferul – de obicei singurul în stare să meargă – revenea cu câţiva stropi, pentru care umblase şi se zbătuse vreme de mai multe ore, nenorocirea era deja consumată. Gerul cumplit stinsese slaba pâlpâire de viaţă din acele trupuri slăbite. Acum nimeni nu se mai interesa de încărcătură neînsufleţită. Treptat, treptat, stratul alb de zăpadă o acoperea cu milostivenie.

Pretutindeni, prin case, corturi sau adăposturi, se adunau cei bolnavi şi cei răniţi uşor. Ei se târau cu mare greutate în grupuri mici spre oraş. Unii aveau din când în când norocul să fie luaţi o bucată de drum de puţinele vehicule care mai circulau. Oraşul, care fusese evitat în timpul luptelor grele din vară şi toamnă, devenise acum magnetul care îi atrăgea pe toţi. El rămăsese speranţă de a găsi un adăpost prin pivniţe, de a primi asistenţă medicală din partea vreunei unităţi sanitare, de a obţine, poate, o farfurie cu supă.

Cam aşa trebuie să fi arătat acum 130 de ani armata înfrântă a lui Napoleon în timpul retragerii anevoioase spre apus. Înfăşuraţi în pleduri şi foi de cort cu picioarele degerate învelite în saci şi cârpe în loc de cizme, aşa mărşăluiau apatic spre est, pas cu pas, ostaşii Armatei 6, marcaţi de suflul morţii. Cu greu i-ai mai fi putut numi soldaţi. Erau o gloată complet descurajată, şi lipsită de arme. Pentru a mai fi salvaţi, trebuia să li se asigure de Sud & ta asistenţă medicală, hrană şi adăposturi calde. Orice întârziere însemna pentru mulţi o sentinţă de condamnarea moarte.

Aghiotantul Diviziei 76 infanterie mi-a întregit impresiile printr-un raport amănunţit asupra situaţiei personalului.

— De câteva zile. pierderile datorate bolilor şi epuizării fizice sunt de-a dreptul catastrofale. Golurile întinderile infanteriei sunt tot mai mari. Cazurile de îmbolnăvire sunt raportate de obicei atât de târziu, încât nu se mai poate face nimic.

— Cum se explică asta? Până acum am constatat exact contrariul. Mulţi soldaţi se anunţau bolnavi în cazul celei mai mărunte afecţiuni, pentru a scăpa câteva zile din zona de luptă, am intervenit în discuţie.

— Aşa este, domnule colonel, dar aicilucrurile stau altfel: Mulţi ezită să se anunţe bolnavi. Se tem să nu fie lăsaţi pe loc cu ocazia luptelor de ariergardă. Cred că cei mai mulţi dintre infanteriştii aflaţi încă în linia întâi sunt bolnavi.

— Cum este moralul trupei?

— Greu de zis, domnule colonel. În momentul încercuirii a domnit deprimarea. Când s-a aflat că Hoth a pox – nit atacul de despresurare, toţi şi-au redobândit curajul şi speranţele. Am crezut că inelul încercuirii va fi repede străpuns. De atunci s-au scurs opt z. de şi deziluzia este, bineînţeles, foarte mare. S-au făcut auzite voci izolate care critică aspru conducerea supremă, ocărându-l pe! Iii Ier. blestemând partidul, nazist şi întregul război. Mai sunt chiar şi unii ofiţeri care nu înţeleg sensul acestei rezistenţe pline de sacrificii şi al acestei pieiri lente a armatei.

— Dar până acum Divizia 76 infanterie a dat dovadă de feimitate în toate situaţiile, am intervenit în spusele aghiotantului. Fenomenele prezentate de dumneavoastră sunt prin urmare încontradicţie cu atitudinea soldaţilor în cursul luptelor.

— Aşa este, domnule colonel. Când inamicul porneşte la atac, toţi pun mina pe arme, chiar şi cei care-l ocărau pe Hitler cu câteva clipe mai înainte. Ei luptă, pe de o parte fiindcă sunt pur şi simplu îngroziţi de prizonierat, iar pe de altă parte, fiindcă tot mai speră în spargerea încercuirii de către Hoth. Dar cât de mult s-a apropiat generalul-colonel Hoth de inelul încercuirii?

— Din cele aflate înaintea plecării spre

dumneavoastră, ştiu că armata de despresurare respinge atacuri puternice ale inamicului. Să sperăm însă că îşi va continua înaintarea peste câteva zile.

În drum spre Divizia 44 infanterie am fost martor la aceleaşi scene de groază. Curând maşina era plină cu răniţi. Unul dintre ei avea capul bandajat în întregime. Prin pansamentul mustind de sânge se zăreau doar gura şi ochii. Un alt rănit îşi sprijinea braţul zdrobit într-o eşarfă. Pe un al treilea îl luasem cu mine fiindcă se clătina pe drum încoace şi încolo şi s-ar fi putut prăbuşi oricând. fără să se mai scoale vreodată. Scuturat de friguri, şedea acum pe locul din spate al maşinii mele, între ceilalţi doi răniţi.

— Unde să te las, camarade? l-am întrebat pe cel rănit la braţ.

— Dacă se poate... mi-a spus el privind spre epolclul meu. dacă se poate, domnule colonel, la un spital care să ne şi preia.

— Să încercăm la Gumrak. Acolo e un spital în toată regula. Dar mai putem lua cu noi încă doi camarazi.

Şoferul mi-a aruncat o privire dezaprobatoare, când am mai luat alţi doi soldaţi răniţi la cap, care şedeau în zăpada de la marginea drumului în aşteptarea unui ajutor. Aceştia s-au aşezat pe speteaza băncii din spate. Fiind destul de târziu, am renunţat să mai trec pe la Divizia 44 infanterie, mai ales că strânsesem destule impresii. Am ordonat să o luăm spre est. Rulând încet, am ajuns la Gumrak, trecând prin apropierea punctului de comandă al armatei. Deşi spitalul de la Gumrak era arhiplin, am reuşit totuşi să-i plasez pe cei cinci pasageri ai mei.

În Jocul unui ordin de ieşire în forţă, batalioane de întărire

La punctul de comandă am sosit mai târziu decât îmi planificasem. I-am raportat lui Paulus întoarcerea mea Nu se primise încă niciun ordin pentru ieşirea în forţă.

— Comandantul suprem al Grupului de Armate... Don” păstrează tăcerea, mi-a spus Paulus. Singurul răspuns primit la întrebarea mea a fost: Aşteptaţi. Operaţiunea „Donnerschlag” intră în vigoare numai printr-

un ordin expres!

— Cât vor mai merge lucrurile astfel, domnule general? Aghiotantul Diviziei 7 (5 infanterie mi-a raportat astăzi că golurile ar fi deja atât de mari în rândui de infanteriei, încât frontul nu mai poate îi ocupat pe toată lungimea lui.

— Corpul îl armată a primit ordin să retragă companii de pe frontul din interiorul oraşului şi să le trimită diviziilor de pe fronturile de vest şi de sud. Consultaţi la Elchlepp planul de repartizare! în afară de asta, ne-ara hotărât să organizăm unităţi de alarmă din soldaţii, subofiţerii şi ofiţerii statelor-majore ale serviciilor de spate, regimentelor de tancuri şi divizioanelor de-artilerie. Le vom numi batalioane de întărire. Deoarece diferite regimente de infanterie şi-au dizolvat al treilea batalion, dispunem de suficienţi comandanţi eu experienţă de luptă Faceţi-mi propuneri pentru ocuparea funcţiilor!

— Aţi desemnat deja persoana care să se ocupe de organizarea acestor batalioane de întărire, domnule general?

— Încă nu. Adam. Pe cine îmi propuneţi?

— Mă gândesc la comandantul Diviziei 14 tancuri, colonelul Lattmann. Are un stat-major foarte capabil. Divizia sa constă doar din mici grupuri de luptă, angajate ici şi colo.

— Bine, de acord. Lattmann are toate însuşirile pentru o sarcină ca aceasta. Schmidt îl apreciază, la rândul său. aşa că nu va avea nicio obiecţie.

Într-adevăr, Schmidt a fost imediat de acord când i-am prezentat propunerea.

V – Da, Lattmann este omul potrivit pentru aceste unităţi de alarmă.

— Mă întreb dacă va fi încântat de aşa ceva, domnule general. După cât cunosc moralul trupei, nici ofiţerii şi nici soldaţii n-au prea mare chef să fie pompieri de serviciu în cadrul acestor unităţi atât de eterogene, f. – Dacă lucrurile ar merge de la sine, n-am mai avea nevoie de Lattmann. Va şti el să facă faţă situaţiei, a încheiat în doi peri şeful de

stat-major.

1 Acţiunea aceasta n-o prea vedeam cu ochi buni… Batalioane de întărire!” De fapt o absurditate, ţinând seama că mulţi dintre aceşti soldaţi nu aveau nicio experienţă în lupta de infanterie. Cei mai mulţi vegetaseră până atunci printr-un adăpost oarecare, la căldura sobelor. Acum se vedeau goniţi dintr-odată în frigul de gheaţă şi vârtejurile viscolului. Erau oare cu adevărat un ajutor pentru cei încleştaţi în luptele din linia întâi?

I

Decoraţii şi scrieri propagandistice în loc de pline

În adăpost am apucat să parcurg corespondenţa venită prin curier. Numai lucruri obişnuite: avansări la excepţional pentru vitejie în faţa inamicului, acordarea *Crucii de Cavaler* şi a *Crucii Germane în Aur*. Direcţia Personal a armatei de uscat anunţa trimiterea unor decoraţii: *Cruci du Fier*, clasa I şi a II-a cu baretele corespunzătoare. «Cruci *de Cavaler* şi *Cruci Germane*. În afară de acestea, mai erau pe drum două lăzi cu medalii croate. Să nu-ţi vină să crezi: două lăzi cu medalii, în timp ce în încercuire se afla un singur regiment croat de artilerie, subordonat Diviziei 100 munte! Acest regiment era aprovizionat în acelaşi timp cu o cantitate mare din aceleaşi medalii, încât nu mai putea pretinde că ar duce lipsă de aşa ceva.

Ploconul ne-a sosit a doua zi cu un avion-curiet. Patru soldaţi s-au muncit să transporte containerele uriaşe în încăperea mea de lucru. Lăzile ocupau atâta loc incit abia mă mai puteam mişca prin cameră. Erau pline ochi cu medalii militare croate.

— Cel mai bine ar fi, domnule colonel, să trimitem lăzile aşa cum sunt Diviziei 100 munte, a fost de părere Küpper.

— N-are niciun rost. Ăia chiar că nu mai ştiu ce să facă cu aşa ceva. Voi vorbi în acest sens cu generalul Paulus.

La cină i-am povestit despre „darul” făcut armatei. Relatarea mea a declanşat un râs general, dar şi supărarea

că preţiosul spaţiu de transport nu era folosit pentru alimente.

— Mai pot adăuga în acest sens o seamă de exemple revoltătoare, a intervenit intendentul-şef. Ultimele avioane au transportat câteva lăzi cu prezervative, 5 tone de bomboane, 4 tone de măghiran şi piper, 200.000 de broşurele ale serviciului de propagandă al Wehrmachtului. I-aş dori birocratului vinovat de toate acestea să petreacă măcar opt. zile în încercuire. După aceea n-ar mai face o tâmpenie ca asta. Mă miră numai cum de n-a împiedicat colonelul Baader un lucru ca acesta, l-am trimis din încercuire tocmai în acest scop. Am procedat energic pe lângă Grupul de Armate „Don" şi am rugat ca responsabilii de la aerodromuri să fie pe viitor instruiţi şi supravegheaţi cu mai multă grijă.

— Bine aţi făcut, Kunowski, a intervenit Paulus. Îl voi ruga, la rândul meu, pe Manstein să se îngrijească în viitor, de eliminarea unor asemenea dezordini. Am impresia că Baader nu mai are nicio influenţă asupra aprovizionării noastre. De aceea ar trebui să ne gândim să trimitem la aerodromurile de expediţie ofiţeri potriviţi, care cunosc situaţia noastră din proprie experienţă. Vă rog pe dumneavoastră, Schmidt şi Kunowski, să cercetaţi problema şi să-mi faceţi propuneri.

„Donnerschlag" – o parolă aşteptată în zadar

Zilele următoare au trecut fără ca von Manstein să transmită mult aşteptata parolă „Donnerschlag". Paulus şi Schmidt discutau zilnic cu grupul de armate prin aparatul decimetric. Ca şi până atunci, asistam la cele mai multe dintre convorbirile lui Paulus şi le stenografiam.

Manstein continua să evite orice răspuns referitor la situaţia din afara încercuirii, enervându-l pe Paulus.

La 22 decembrie legătura noastră cu exteriorul prin aparatul deci metric s-a întrerupt. Trupele noastre de pe Cirul inferior se repliaseră probabil spre sud sau spre vest.

Au urmat zile de discuţii sterile şi inactivitate păgubitoare. Conducerea Armatei 6 continua să aştepte de sus venirea ordinelor izbăvitoare. Între timp, alte mii de

soldaţi cădeau în luptă, mureau de frig şi de foame, iar vigoarea celor scăpaţi până atunci scădea tot mai mult. Paulus şi statul său major socoteau încăpăţânarea şi lipsa de conştiinţă a lui Hitler şi a eşaloanelor superioare drept cauza principală a catastrofei. Acestora le revenea, fără îndoială, o mare parte din vină. Dar nu se dovedea oare i conducerea Armatei 6, prin răbdarea ei disciplinată, o pârghie bine unsă a întregului mecanism de comandă distrugător de oameni? Nu devenea tocmai prin aceasta părtaşă la vină?

Din cele înfăţişate până acum rezultă că pe atunci ne erau străine astfel de întrebări şi cu atât mai mult recunoaşterea vreunei complicităţi vinovate. Eram nişte produse ale educaţiei militare prusiene, obişnuiţi să dăm ascultare şi să ne supunem ordinului dat, chiar şi atunci când acesta se dovedea absurd, nociv şi barbar pentru propriii noştri ostaşi. Înainte de toate, nu fuseserăm educaţi în spiritul unei gândiri politice critice. Pe atunci, socoteam catastrofa de la Stalingrad a fi mai cu seamă consecinţa unor erori militare ale conducerii superioare. Nici nu ne trecea prin minte că cel de-al doilea război mondial dezlănţuit de Germania hitleristă era în totalitatea sa o crimă, nu numai faţă de popoarele atacate de noi, ci şi faţă de naţiunea germană. Iar fiindcă lucrurile stăteau astfel, n-am sesizat nici cauzele» mai profunde – al «înfrângerii de pe Volga, care nu trebuiau căutate în unde erori strategice sau tactice ale conducerii germane, ci în superioritatea orânduirii sociale şi de stat socialiste, al cărei braţ înarmat era armata sovietică. Ne mirau, e drept, rezistenţa şi eroismul ostaşilor sovietici în faţa şi în interiorul Stalingrad ului, după cum ne stârnea uimire precizia cu care se desfăşurau operaţiile sovietice. Nu înţelegeam însă unde îşi avea izvorul puterea sovieticilor.

De Crăciun, în încercuire

Sărbătoarea Crăciunului a fost tristă. La 24 decembrie, spre orele Iii, ne-a sosit prin radio ştirea că Hoth ar fi fost silit să înceapă retragerea. Puţin mai târziu, când ne-am adunat pentru cină la generalul Paulus, eram

caparalizaţi. Într-o scurtă alocuţiune, comandantul-şef s-a referit la eşecul atacului de despresurare al lui Hoth şi la prăbuşirea întregului front de sud. A vorbit despre ameninţarea grea care plana asupra Grupului de Armate „A” în Caucaz şi despre gravitatea propriei noastre situaţii. Cu toate acestea, trebuia să sperăm în continuare. După câteva cuvinte privind semnificaţia sărbătorii Crăciunului, Paulus a încheiat astfel: „Iată-ne deci adunaţi la licărul lumânărilor pentru a ne aduce în cuget familiile noastre din patrie, aşa după cum şi ele sunt în aceste clipe cu gândul la noi”.

Contrastul evident dintre realitatea brutală a războiului şi mesajul paşnic al sărbătorii Crăciunului nu putea fi estompat prin cuvinte. Era sentimentul fiecăruia în acea seară. De aceea am rămas toţi cu gândurile noastre, în încăpere domnea o tăcere ca de moarte. Câteva luminări arzânde ţineau loc bradului împodobit cu globuri şi beteală. Alături de fiecare farfurie se găseau câteva ţigarete şi două-trei praline din cele primite de generalul Paulus din România într-o cutie mare cu bomboane.

Poşta din patrie nu venise, aşa că n-am avut nici pachete, nici scrisori. Viscolul puternic paralizase aproape în întregime traficul aerian. Mi le imaginam pe soţia şi fiica mea punând la poştă urarea lor de Crăciun, plină de dragoste, care nu mi-a mai parvenit niciodată. Nu scrisesem nimic familiei mele despre situaţia noastră fără speranţă. Ştiam prea bine cât de mult continua să sufere soţia mea datorită pierderii fiului nostru Heinz. Ai mei presimţeau însă eu siguranţă nenorocirea care se profila între Volga şi Don.

În seara aceea ne-am despărţit la puţin timp după cină, contrar obiceiului nostru. Fiecare voia să rămână singur cu gândurile sale ori să fie pentru câteva clipe împreună cu colaboratorii săi cei mai apropiaţi. Oamenii mei mă aşteptau deja în încăperea ce servea de cancelarie. Focul pâlpâind vesel în sobă crea puţină atmosferă plăcută. Pregătisem pentru fiecare un mic cadou: câtevu ţigarete sau o ţigară de foi. câteva felii de pâine de secară

şi biscuiţi înveliţi în hârtie de ziar. Aghiotantul grupului de armate, colonelul von Werder, îmi trimisese două sticle de rachiu, pe care le-am pus la bătaie. Dar cel mai frumos lucru a fost un brad mic, primit de unul dintre subofiţeri într-un pachet venit acum treţ-zile de la soţie. Plutonierul-major Küpper a scos la iveală câteva luminări din resurse păzite până atunci cu multă grijă.

Toţi mă priveau cu nerăbdare. Ce le puteam spune acestor patru camarazi, care colaborau cu mine de peste un an, fiind de prea multă vreme soldaţi, ca să înghită orice gogoşi? Toţi erau însuraţi, toţi aveau familie. Le-am relatat adevărul despre evenimentele din afara încercuirii. Apoi, am vorbit despre familiile noastre. Cei patru primiseră veşti de acasă în ultimele opt zile. Scrisorile şi fotografiile trecură din mină în mână. Discuţiile te mai făceau să-ţi uiţi amarul. „Cu poveştile au trecut ore cât se poate de plăcute.

Între timp, luminările s-au stins, iar sticlele nu mai conţineau nimic. Spre miezul nopţii am intrat în încăperea alăturată, care îmi slujea drept birou şi dormitor. Şoferul meu tocmai îndesa câteva bucăţi de lemne în soba bine încinsă. Mi-am scos cizmele şi haina, am stins lumina, apoi m-am întins pe patul de campanie. Gândurile mi s-au rotit încă multă vreme prin cap. În fine, am reuşit să adorm, darfără să mă fi lămurit în vreun fel oarecare.

Un mijloc de abatere a atenţiei; activitate cât mai intensă în dimineaţa următoare, prima zi a Crăciunului, i-am găsit pe colaboratorii mei la masă, bând o fiertură întunecată care se voia a fi cafea şi ronţăind plinea de secară şi biscuiţii primiţi în dar. Rând pe rând mi-au urat sărbători fericite, primul fiind plutonierul-major Küpper. Cu pometţii palizi şi supţi dădea impresia că e mai slab şi mai deşirat ca de obicei. Peste noapte îşi pierduse aproape cu desăvârşire speranţa de a-şi mai revedea soţia. Nici ceilalţi trei nu erau într-o stare sufletească mai bună. N-am încercat să-i reconfortez, căci ar fi trebuit să mint. Le-ar trebui mai multă activitate, mi-am zis. Atunci n-ar mai avea atâta vreme să-şi frământe mintea. M-am adresat lui

Küpper:

— După ce aţi terminat micul dejun, veniţi. pe la mine!

Abaterea gândurilor prin muncă mi se părea singurul remediu în această situaţie. Ce-i drept, unui aghiotant nu-i mai rămăsese acum mare lucru de făcut, dar putea născoci prea bine o ocupaţie.

— Küpper, fă-mi o situaţie cu soldaţii, subofiţerii şi ofiţerii Armatei 6 care nu s-au aflat la unităţi la 19 noiembrie, data blocării permisiilor; să-i cuprinzi deci pe cei care nu s-au mai putut întoarce la unităţi după terminarea permisiilor. Apoi îmi faci o listă a permisionarilor care ar fi trebuit să se întoarcă în fiecare zi.

— Vor frgata repede, domnule colonel. Ordinele de zi pe armată ne îngăduie să stabilim citi permisionari au plecat zilnic. Numai în cazul Corpului IV armată va trebui să obţinem mai întâi informaţiile necesare.

— Nu te grăbi! Vreau date foarte exacte! i-am spus în vreme ce telefonul a pornit să sune. Schmidt mă chema la el.

— Cunoaşteţi situaţia, Adam. În zilele următoare trebuie să ne aşteptăm la atacuri şi mai puternice din vest şi sud. Efectivele de luptă extrem de reduse ne vor sili să restrângem zona pe care o controlăm. Pentru moment, nu există poziţii intermediare pe care să se replieze trupele noastre. Ca să le amenajăm urgent, am nevoie de colonelul Şeile, şeful serviciului de geniu al armatei. Trimiteţi deîndată o radiogramă grupului de armate, cu rugămintea de a ni-l trimite pe colonelul Şeile!

— Nu va fi uşor, domnule general. Şeile comandă un grup de luptă pe Cir.

— Urgentaţi totul. Cei de dincolo au destui ofiţeri care l-ar putea înlocui pe Şeile.

De ce mai trebuia chemat şi Şeile să participe la un naufragiu aproape sigur? Noile poziţii le putea stabili orice comandant al unui batalion de geniu. Şi câne urma să le sape în pământul îngheţai bocnă? Acestea erau întrebările

care mi-au venit în minte. Pe de altă parte, mă bucuram să-mi revăd prietenul.

Îl cunoşteam pe Schmidt destul de bine pentru a şti că era absolut inutil să-l abat de la proiectul său. Nu mi-a rămas decât să trec pe la şeful serviciului de transmisiuni şi să expediez radiograma. Apoi l-am căutat pe generalul Paulus. Nu-l întâlnisem încă în cursul acelei zile.

Locotenentul-major Zimmermann m-a condus spre adăpostul generalului. Mi-a spus că Paulus redacta un raport către Grupul de Armate „Don".

Când am intrat în încăpere, l-am găsit pe general aşezat la masa de luciu. Mi-a răspuns cu mare cordialitate la urările de Crăciun şi mi-a oferit un scaun. În aer plutea întrebarea nerostită: Ce avem să facem acum, după ce dispăruse şansa unei ieşiri în forţă?

„Eu nu sunt un Reichenau".

„Rezistaţi! Armata 6 îşi îndeplineşte misiunea ei istorică pe Volga", mi-a citit Paulus începutul unui ordin venit de la Hitler.

— După cum vedeţi, sunt cu mâinile legate.

— Vă înţeleg, domnule general, dar ce sens mai are acum această rezistenţă? Nu vom mai ieşi de aici. Vom putea oare justifica pieirea întregii armate?

— Cunoaşteţi ordinele. De rezistenţa noastră depinde constituirea unei noi poziţii de apărare în sectorul de sud. Voi fi răspunzător dacă Grupul de Armate „A" va avea aceeaşi soartă ca noi.

— S-au scurs şase săptămâni de când s-au dat aceste ordine, domnule general. Personal, cred că sunt de mult depăşite.

— Nu e întru totul exact. Manstein m-a informat că Grupul de Armate „A" se menţine pe vechile lui poziţii din Caucaz.

— Nu mai înţeleg nimic. OKH-ul a avut la dispoziţie şase săptămâni pentru a retrage trupele de acolo şi pentru a scurta frontul. În acest fel ar fi avut la dispoziţie divizii de tancuri pentru a sprijini atacul Armatei „Hoth".

— N-are niciun rost să discutăm aceste chestiuni.

Acum e oricum prea târziu. Chiar dacă am vrea, nu ne-am mai putea urni de aici cu armata noastră zdrobită şi sleită. Frontul german principal este la sute de kilometri de noi şi va trebui retras, probabil, şi mai mult. Să presupunem că împreună cu toţi generalii-comandanţi, comandanţii de divizie şi Schmidt aş fi ordonat la sfârşitul lui noiembrie, pe proprie răspundere, ieşirea în forţă. Hitler ar fi aflat atunci deîndată de planul nostru prin ofiţerul său de legătură, maiorul von Zitzewitz, care dispune de o staţie radio proprie, şi ar fi luat contramăsuri corespunzătoare

Generalul privi gânditor, preţ de câteva clipe, spre peretele de scânduri al adăpostului. Apoi îşi îndreptă privirea din nou spre a mea. Îşi dădea seama că explicaţiile sale nu-mi spulberaseră îndoiala.

— Văd că nu sunteţi mulţumit de discuţia noastră. Bănuiesc ce gândiţi. Comparaţi modul meu de acţiune cu cel al lui Reichenau din cursul anului trecut, când a oprit atacul de pe Doneţ contrar ordinului dat de Hitler.

Văzându-mă că dau aprobator din cap, Paulus continuă:

— E posibil ca, după 19 noiembrie, temerarul care era Reichenau să-şi fi croit în forţă drum spre vest, declarându-i apoi lui Hitler: „Acum puteţi dispune de capul meu!” Dar ştiţi, Adam. eu nu sunt un Reichenau.

Paulus îmi ghicise într-adevăr gândurile. Caracterizându-se singur drept un general ascultător, un om care cumpănea totul cu cea mai mare grijă şi ezită din prudenţă extremă, el nu spunea decât adevărul. Dar această mărturisire nu era ele natură să rupă inelul infernal ce ne strângea fără scăpare atât pe el, cât şi pe mine şi pe toţi ceilalţi în acele ziua marnice. Reichenau sau Paulus – ambele variante vizau continuarea războiului.

O ieşire în forţă a Armatei 6, executată la timp şi cu succes, ar fi amânat poate înfrângerea definitivă a Germaniei hitleriste, dar n-ar fi împiedicat-o. Un asemenea succes n-ar fi schimbat deloc caracterul imperialist, antinaţional al războiului de cucerire. El n-ar fi reprezentat o salvare reală pentru Armata 6, ţinând seama că zeci de

mii dintre cei scăpaţi încă o dată la Volga ar fi pierit în luptele următoare.

La 25 decembrie 1.942 eram însă cu toţii departe de a judeca lucrurile astfel. Cum, necum, continuam să funcţionăm ca rotiţe ale maşinii de război germane grav avariate.

La întoarcerea în adăpostul meu, Küpper mi-a prezentat materialul cerut.

La începutul contraofensivei dezlănţuite de Armata Roşie, în permisie se aflau 25.000 de oameni. Zilnic reveneau pe front 1.000 de oameni.

— Ce se va întâmpla cu aceşti permisionari, domnule colonel? Dacă ar fi aici, am putea umple câteva goluri.

— Presupunând că între timp n-ar degera şi muri de foame în încercuire. De fapt, generalul Pfeiffer ar fi trebuit să-i strângă afară pe toţi, ţinându-i la dispoziţia armatei. Dar n-a făcut-o. Din ordinul comandamentului suprem al grupului de armate, toţi permisionarii reveniţi pe front au fost introduşi în grupurile de luptă.

— Curios este că zilnic sosesc în încercuire câţiva permisionari cu avioanele de aprovizionare. Astăzi am telefonat mai multor divizii pentru a obţine cifrele exacte, necesare situaţiei cerute de dumneavoastră. Un furier mi-a spus că la sosirea fiecărui tren cu permisionari se anunţă prin megafon ca toţi soldaţii şi ofiţerii să se prezinte la comandantul gării. Cu toate acestea, mulţi se separă de marea masă şi, întrebând din om în om, ajung la aerodrom. Piloţii îi iau ca servanţi la mitralieră. Dacă aceşti băieţi nevinovaţi ar şti ce-i aşteaptă aici, ar rămâne cu siguranţă afară.

— E lesne de înţeles, Küpper. Aici e vorba de camaraderie la bine şi la rău şi tocmai asta îi mână pe mulţi la subunităţile lor.

Cu ocazia Crăciunului mi-a făcut o vizită colonelul Elchlepp.

— Ce noutăţi mai aveţi? l-am întrebat, după ce ne-am strâns mâinile.

— V-a spus ceva Schmidt în legătură cu schimbul de

telegrame pe care l-a avut ieri după-amiază cu generalul Schultz de la grupul de armate?

— Nu. A fost ceva deosebit?

— De pe frontul Cirului n-ar fi nicio noutate. Schultz a spus însă că Divizia 6 tancuri ar fi fost luată Armatei „Hoth”, pentru a apăra Morozovskul. Piloţii avioanelor de aprovizionare relatează că aripa stâhgă a Grupului de Armate „Don” s-ar fi repliat spre vest. Până acum n-ar fi reuşit întru totul oprirea ofensivei inamice. Am impresia că grupul de armate vrea să rămânem neinformaţi, ca şi până acum, în privinţa situaţiei generale.

— În orice caz, asta confirmă faptul că nu mai avem nicio scăpare. Divizia 6 tancuri era forţa principală de izbire a lui Hoth. Dacă împreună cu ea nu s-a reuşit îngenuncherea inamicului, atunci fără tancurile ei lucrul va fi cu atât mai puţin posibil. E limpede că Hoth va trebui să retragă şi celelalte două divizii de tancuri, mult mai. slabe, care i-au mai rămas.

— Manstein a sesizat fără îndoială noua catastrofă încă de la 16 decembrie sau, să zicem, cel mai târziu pe 18. E de neînţeles că nu l-a informat pe Paulus în amănunţime şi n-a dat parola „Donnerschlag”. Ordinul de ieşire în forţă ar fi dublat puterile soldaţilor noştri. Acum, după ce s-au scurs mai multe zile fără vreun folos, grupul de armate ne anunţă să ne pregătim pentru operaţiunea „Donnerschlag”. În acest scop vor fi trimişi pe calea aerului carburanţi şi alimente – dar asta abia când se va fi în –, bunătăţi vremea.

— Asta-i curată bătaie de joc, Elchlepp. Ce-şi închipuie de fapt Manstein şi statul său major despre starea Armatei 6? Lucrurile nu mai au nicio legătură cu necesităţile militare!

— Sunt cu totul de părerea dumneavoastră. Pşulus tocmai redactează un nou raport despre starea deplorabilă a diviziilor noastre.

A doua zi, raportul a fost trimis comandamentului suprem al Grupului de Armate „Don”. Avea. cu aproximaţie, următorul cuprins:

Pierderile sângeroase, frigul şi alimentaţia insuficientă au dus în ultima vreme la o scădere simţitoare a capacităţii de luptă a diviziilor. De aceea, mă văd nevoit să raportez:

1. Armata va putea respinge, ca şi până acum. atacuri mai slabe ale inamicului şi va putea face faţă pentru o vreme unor crize locale, cu condiţia unei aprovizionări mai bune şi a aducerii de completări pe calea aerului.

2. Dacă ruşii vor retrage din faţa lui Hoth forţe mai puternice şi vor ataca cu acestea sau cu alte trupe *fortăreaţa*, aceasta nu va putea rezista multă vreme.

3. Ieşirea în forţă nu se mai poate executa, dacă nu se va realiza mai înainte un coridor, asigurându-se armatei completări în oameni şi bunuri de aprovizionare.

De aceea rog să interveniţi la forurile superioare pentru a se lua măsuri energice de despresurare grabnică a armatei, în cazul în care situaţia de ansamblu nu impune sacrificarea ei. Este de la sine înţeles că armata va face totul pentru a rezista până la epuizarea ultimelor mijloace.

În afară de aceea, armata a mai expediat următoarea radiogramă: „Astăzi au fost aduse pe calea aerului doar 70 de tone. Pâinea se termină mâine, untura în această seară, iar mâine alimentele pentru cină ale unor corpuri de armată. Se impune cu stringenţă luarea unor măsuri energice”.

Comandantul-şef al Armatei 6 a început redactarea unui nou raport. Al câtelea oare?

Se cuvine să amintim în mod suplimentar că, la acea dată, 25 decembrie, când Manstein scosese puternica Divizie 6 tancuri din compunerea armatei de despresurare „Hoth”, Paulus nu mai putea să ordone de capul său ieşirea în forţă. Armata 6 era prea slăbită pentru aşa ceva. Îi lipseau carburanţii, armamentul greu, tancurile şi muniţiile pentru a străpunge, fără un ajutor substanţial din afară, inelul de fier al inamicului, care, lupta cu inteligenţă şi îndârjire şi pentru a putea realiza joncţiunea cu 1 celelalte armate ale Grupului de Armate „Don”. Socoteam

că lui Paulus nu i se putea face niciun reproş pentru faptul că nu putuse lua la acea dată o hotărâre proprie. Dar oare de câte ori până atunci nu raportasem supuşi – el cât şi noi toţi – apoi executarăm ordinele şi tăcuserăm, când ar mai fi fost vreme ca prin acţiunile noastre să punem eşaloanele superioare de comandă în faţa faptului împlinit şi să salvăm printr-o ieşire în forţă viaţa a zeci de mii de soldaţi, care aveau să moară mai târziu de foame şi de frig sau să cadă în luptă! Această răspundere solidară pentru pieirea Armatei 6 revine tuturor a acelora care au deţinut pe atunci funcţia supremă sau funcţii mai înalte de comandă asupra unităţilor încercuite. Ce-i drept, motivele şi considerentele care au jucat un rol în cazul funcţiilor decisive de comandă ale Armatei 6 pot oferi o explicaţie, dar nu pot nicidecum constitui o scuză. Eram prizonierii schemei de gândire ordin-executare, chiar şi atunci când ordinul contravenea în mod evident concepţiei militare tradiţionale germano-prusiene, fiind imoral şi din punctul de vedere al acestui cod moral însuşi. Şi mai mult am eşuat în alegerea unei alternative corecte la sacrificarea Armatei 6, ordonată de imperialismul german – alternativă reprezentată de o capitulare la timp. Pentru aceasta am fi avut nevoie de clarviziune politică, ce ne lipsea cu desăvârşire.

În zilele următoare, din ordinul lui Paulus au fost anulate toate pregătirile pentru ieşirea în forţă din încercuire. Camioanele strânse la un loc au fost retrimise la unităţi, iar căpitanul Toepke şi-a reluat locul pe lângă intendentul-şef, fiind trimis peste puţină vreme la bazele aeriene ale avioanelor de aprovizionare aflate în afara încercuirii.

Relatările coloneilor Selle şi van Hooven

La sfârşitul lunii decembrie, în încercuire a venit colonelul Selle. Ne-am strâns mâna cu sentimente amestecate. Apoi, i-am însoţit până la adăpostul comandantului-şef. După ce i-a ascultat raportul, Paulus l-a pus să povestească despre situaţia de afară.

— Mai rău decât ne-am fi aşteptat vreodată, domnule

general. Înaintea plecării am reuşit să arunc o privire asupra hărţii cu situaţia aflată la prietenul meu, colonelul Busse, din statul-major al grupului de armate. Taţinskaia, cu marile sale depozite de provizii, a fost pierdută la 24 decembrie. Aerodromul a fost cucerit de tancurile roşii în urma unui atac executat prin surprindere. Aproape toate avioanele au căzut în mâinile ruşilor. Lucrul va avea grave urmări pentru aprovizionarea pe calea aerului a zonei încercuite. Şi Morozovskul este ameninţat. Bătălia este în toi la vest de Armata 3 română. Duşmanul a ocupat Millerovo, dar se pare că localitatea a ajuns din nou în mâinile noastre. Sunt aduse în mare grabă grupuri de luptă şi. ici-colea, batalioane compacte, pentru a-l opri pe inamic. Din ordinul lui Manstein, Divizia 6 tancuri i-a fost luată lui Hoth. Din această cauză, dar şi datorită ameninţării cu încercuirea. Hoth a fost silit să se retragă. Grupul de Armate „A” se mai află în Caucaz. În schimb statul-major al Grupului de Armate „Don” s-a mutat de la Novocerkassk la Taganrog.

— Cu alte cuvinte, Selle, trebuie să ne luăm definitiv gândul de la o despresurare. Ne mai rămâne un singur lucru: să luptăm în continuare, pentru a angaja cât mai multe forţe ale inamicului şi a-i uşura astfel lui Manstein organizarea unui nou front.

Schmidt i-a cerut şi el lui Selle să-i raporteze. Mult mai puţin impresionat decât Paulus, el a primit relatările lui Selle cu destulă semeţie.

— Drapelul rămâne pe metereze, dragul meu.

Comandantul-şef al armatei şi şeful său de stat-major se gândeau acum la realitatea ce se contura: pieirea Armatei 6. Cât mai putea oare să blocheze forţele mai puternice ale inamicului gloata noastră sleită de puteri şi sortită pierzaniei? Cum se justifica oare nimicirea a peste 200.000 de soldaţi pentru un scop atât de îndoielnic?

Comandantul-şef al Grupului de Armate „Don” ne-a anunţat telegrafic numirea colonelului van Hooven ca şef al serviciului de transmisiuni al armatei. Predecesorul, colonelul Arnold, rănit de şapte ori, a trebuit să renunţe,

nemaifiind apt de front.

La 28 decembrie 1942 m-am aflat pentru prima oară faţă în faţă cu noul nostru camarad. Era înalt de statură şi suplu. Pe faţa sa îngustă i se citea inteligenţa. Totodată, se vădi că van Hooven era excelent informat asupra situaţiei din încercuire şi din afara acesteia.

— Spuneţi-mi, Hooven, cum de cunoaşteţi totul aşa de bine?

— Am fost şeful regimentului de transmisiuni al comandamentului. În această funcţie am dobândit în mod firesc o privire de ansamblu asupra evenimentelor de pe toate fronturile. Pe lângă asta, la 24 decembrie, la Cartierul General al Führerului, generalul Fellgiebel m-a introdus personal în noile mele sarcini. La 26 decembrie am aterizat la Grupul de Armate „Don”, la Novocerkassk. Acolo am aflat şi ceea ce nu ştiam încă.

În discuţiile cu generalii Paulus şi Schmidt, van Hooven a confirmat aprecierile exprimate deja de Selle. Mai mult decât atât, Hooven a zugrăvit situaţia şi mai realist, căci cunoştinţele sale se întemeiau pe ordinele şi rapoartele care-i trecuseră prin mina la Cartierul General al Führerului. Astfel s-a dovedit că la 24 decembrie OKH-ul mai credea într-o reuşită a acţiunii lui Hoth, căci generalul Fellgiebel, şeful transmisiunilor armatei de uscat, îl însărcinase pe Hooven să-i transmită salutări lui Paulus şi să-i spună că spera să-l salute personal cât de curând. Şi Hooven crezuse la început într-o despresurare iminentă a Armatei 6. Şederea la Grupul de Armate „Don” îi risipise însă această iluzie. Într-o discuţie cu Paulus el a fost de părere că ieşirea în forţă, generală şi imediată, ar fi fost singura posibilitate de a se salva măcar părţi ale Armatei 6, deoarece nu mai existau la îndemână forţe necesare pentru eliberarea ei.

În cursul după-amiezii, când m-am prezentat la raport, Paulus mi-a confirmat încă o dată punctul său de vedere exprimat Grupului de Armate „Don” încă la 26 septembrie.

— Propunerea lui Hooven de a ieşi în forţă din inelul

încercuirii este nerealizabilă. Nu neg că este bine informat asupra multor lucruri, dar ultimele intenţii ale

OKH-ului şi ale Grupului de Armate „Don" nu-i sunt nici lui cunoscute.

Schmidt era de-a dreptul furios pe van Ilooven. Îi reproşa aprecierea pesimistă a situaţiei, care paraliza voinţa de rezistenţă. Într-adevăr, la statul-major se discuta mult pe marginea relatărilor făcute de noul şef al transmisiunilor armatei. În acele zile au început să se formeze două grupuri. În timp ce o parte a ofiţerilor erau de părere că nu mai exista nicio salvare pentru armata încercuită, ceilalţi nu renunţau la speranţa într-o eliberare.

Generalul llube chemat la Hitler

Aceştia spuneau: „Dacă Führerul ar şti cu adevărat cum stau lucrurile aţei, ar lua cu siguranţă măsuri energice. Probabil că rapoartele noastre nu ajung la el".

La astfel de argumente recurgeau mai ales ofiţerii tineri, grupaţi în jurul lui Elchlepp. Sub influenţa acestuia, Paulus şi Schmidt s-au gândit chiar, să trimită un ofiţer pentru a-i raporta situaţia lui Hitler personal. În acest context, de la Direcţia Personal a Armatei de Uscat s-a primit următoarea radiogramă: „Se va trimite la Cartierul General al Führerului generalul de tancuri Hube pentru a primi spadele la *Crucea de Cavaler* cu frunze de stejar".

— Iată, aceasta e ocazia aşteptată, mi-a spus Paulus după citirea radiogramei. Hube trebuie să-i raporteze lui Hitler în mod deschis situaţia noastră. Cred că Führerul va da ascultare acestui general încărcat de decoraţii. Schmidt. ordonaţi deîndată întocmirea tuturor situaţiilor necesare privind aprovizionarea cu alimente, muniţii, carburanţi, tancuri, tunuri, dar mai ales a celor referitoare la efectivele de luptă şi valoarea combativă a trupei, pierderile datorate operaţiunilor militare, morţii prin îngheţ şi ca urmare a bolilor, precum şi cele referitoare la răniţi şi dificultatea îngrijirii lor medicale.

Sistemul de documentare continua să funcţioneze relativ bine în angrenajul maşinăriei militare a Armatei 6 La sosirea lui Hube la Comandamentul suprem al armatei

situaţiile exacte erau deja pregătite. Paulus şi Schmidt au adăugat instrucţiuni verbale, rugându-l pe generalul de tancuri să arunce în talgerul balanţei şi întâmplările şale personale pentru a obţine, în fine, din partea lui Hitler o apreciere realistă a situaţiei noastre.

Hube a plecat în aceeaşi zi cu avionul-curier.

— Sunt curios dacă Hube va apuca să deschidă gura sau dacă Hitler nu-l va întrerupe încă de la primele propoziţii, aşa cum îi e obiceiul, pentru a îndepărta toate veştile neplăcute, spuse Paulus.

În acele zile au trecut pe la mine mulţi ofiţeri, care nu mai aveau nicio funcţie, deoarece unităţile lor fuseseră distruse. Parte dintre ei solicitau o nouă afectare, dar cei mai mulţi cereau aprobarea, de a pleca pe calea aerului. Zilnic, unul dintre ei avea îngăduinţa să urce în avionul-curier care făcea legătura cu Grupul de Armate „Don”. Aveam ordin să fac propunerile pe baza certificatelor medicale. În majoritatea cazurilor era vorba de oameni mai în vârstă, pe care medicul nu-i mai socotea apţi de front. Generalul-maior Schmidt verifica fiecare caz în parte şi decidea nominal. Numai cel care a trăit şi supravieţuit morţii nemiloase din încercuire poate înţelege ce simţeau aceşti ofiţeri atunci când aveau în mână ordinul de evacuare pe calea aerului.

„Smuls morţii”, aşa se exprima câte unul din cei care se prezentau la mine pentru plecare. Mulţi dintre ei aveau însă să-şi piardă până la urmă viaţa în anii următori de război.

Într-una din zile a venit la mine şi acel pictor de bătălii din Leipzig, care apăruse la noi în cursul verii. Sub braţ ducea un pachet cu schiţe pentru viitoarele tablouri de bătălii. Faţa îi era marcată de mizeria şi suferinţele celor încercuiţi. Cu schiţele m-am dus la Schmidt, propunându-i evacuarea artistului. Pentru noi era numai o povară inutilă, deoarece ca luptător nu făcea două parale. Schmidt a fost neclintit. A refuzat acordarea unei aprobări de excepţie. Generalul Paulus, pe care l-am rugat apoi să intervină în favoarea unei decizii pozitive, s-a ferit să-şi

dezavueze şeful de stat-major. Astfel, pictorul a devenit o jertfă fără rost a fiarei numite război, căreia îi dedicase arta sa. Am părăsit adăpostul meu zdruncinat sufleteşte.

Constatări dureroase

Kiipper stătea în cadrul uşii.

— A sosit poşta de la comandamentele generale, domnule colonel.

— Pune-o pe masă.

Plutonierul-major mi-a făcut semn spre hârtia aflată deasupra. Era un raport lung şi amănunţit al Corpului VIII armată despre fenomenele crescânde de descompunere din rândul trupei. Am citit următoarele: „După ce a devenit cunoscut eşecul ofensivei de despresurare, voinţa de rezistenţă a scăzut mult”. Documentului îi erau anexate diferite rapoarte despre abateri disciplinare, părăsirea poziţiilor, refugierea la Stalingrad, insubordonare şi automutilări. Chiar şi unii ofiţeri au început să cedeze.

Am adus deîndată documentul la cunoştinţa lui Pauluş şi Schmidt.

De acum înainte trebuia să ne aşteptăm la tot mai multe asemenea manifestări. „Comandanţii trebuie să intervină cu asprime şi să restabilească ordinea”, a reacţionat veşnic severul Schmidt. Heitz s-a conformat cererii lui Schmidt. De la ofiţerul nostru cu operaţiile am aflat de ordinul său dat Corpului VIII armată. Îmi mai aduc aminte că fiecare alineat începea cu cuvintele: Va fi împuşcat...; apoi urmau delictele: „cel care părăseşte poziţiile fără ordin, cel care nu execută ordinul dat, cel care ia legătura cu inamicul ş.a.m.d.

Paulus era mai înţelegător.

— Nu trebuie să uităm prin ce au trecut aceşti soldaţi în ultimele săptămâni. Dacă ar putea iarăşi mânca şi dormi pe săturate, ar privi totul cu alţi ochi.

— Fireşte că şi asta contează, domnule general. Dar mie mi se pare că aici e vorba de ceva mai mult. În discuţiile cu tinerii ofiţeri şi soldaţi sesizez mereu o disperare profundă faţă de cauza pentru care au crezut că trebuie să lupte. În şcoală. În casa părintească. În

FTitlerjugend, în partidul nazist şi în Wehrmacht li s-a inoculat sentimentul de măreţie a luptei pentru un ţel nobil. Ei au crezut în Führer, şi-au pus încrederea în el, s-au angajat cu viaţa lor. Iar acum constată că promisiunile au fost călcate, că încrederii lor îi este opusă minciuna. Este un lucru extrem de dureros, care duce la mulţi, în mod inevitabil, la slăbirea disciplinei.

— Dacă vă referiţi la oamenii tineri, lucrurile stau într-adevăr aşa. Dar există simptome de disoluţie şi la cei mai în vârstă.

— Raportul se mai referă şi la altceva, anume că unii germani aflaţi în poziţiile inamice s-ar adresa în fiecare noapte prin megafon soldaţilor noştri, îndemnându-i să încetele lupta, deoarece n-ar mai avea niciun rost, Armata 6 ar fi fost trădată de Hitler, care ar sacrifica-o de dragul prestigiului său.

— Ăştia sunt comuniştii germani care au emigrat în Rusia. Din manifestele aruncate de avioane am aflat numele lui Ulbricht[4], fost deputat al Partidului Comunist German în Reichstag, precum şi ale scriitorilor Weinert şi Bredel[5], de asemenea comunişti. Deocamdată nu atribui acestei propagande o eficienţă prea mare. Bineînţeles, va trebui să fim atenţi să nu apară cumva opinii mai radicale. Deocamdată e suficient să dăm neîncetat de înţeles că e vorba de propaganda inamicului, care urmăreşte să ne frângă puterea de rezistenţă. În rest, trebuie să menţinem în continuare trează speranţa de eliberare din încercuire.

---

4 Ulbricht, Walter (1893—1973), om politic şi lider al mişcării muncitoreşti din Germania ; membru al P.S.D.G. (din 1912) şi membru-fondator al P.C.G. (1919) ; a deţinut diferite funcţii în conducerea P.C.G. ; din 1933 s-a aflat în exil politic la Praga, Paris şi Moscova ; secretar al Biroului Politic al P.C.G. (din 1934) ; revenit în 1945 în Germania, a fost în 1946 unul din iniţiatorii fuziunii dintre P.C.G. şi P.S.D.G. şi al creării P.S.U.G. ; secretar general al P.S.U.G. (din 1950) ; preşedinte al Consiliului de Stat al R.D. Germane (din 1960). (n. tr.).

5 Bredel, Willi, (1901—1964), romancier şi militant comunist ; între 1933—1945 s-a aflat în exil politic în U.R.S.S. ; în 1962 a devenit preşedinte al Academiei Germane a Artelor din R.D.G. ; operă principală : ciclul de romane Rude şi cunoscuţi (n. tr.).

Să ţii trează speranţa de eliberare, în cart nu mai credea nici comandantul-şef! Nu era oare acelaşi lucru cu ceea ce făceau Hitler şi OKH-ul? Minciuni în schimbul încrederii? Mai avea asta ceva comun cu disciplina militară. acum când moartea şi suferinţele puseseră stăpânire pe noi? Aceste întrebări mi-au trecut prin minte nu numai mie, ci şi lui Paulus, dar ele n-au avut nicio urmare. Voinţa de rezistenţă şi-a păstrat nealterată supremaţia.

În aceasta constă partea de vină a generalului Paulus şi a tuturor conducătorilor militari din încercuirea de la Stalingrad – o complicitate de ordin istoric, militar şi uman.

Avansări şi decorări

Conducerea supremă a Wehrmachtului i-a alimentat lui Paulus hotărârea de a rezista. La sfârşitul lunii decembrie a sosit o radiogramă de la Direcţia Personal a Armatei de Uscat. Prin aceasta comandantului-şef i se acordau atribuţii excepţionale, rezervate până atunci doar Direcţiei Personal a Armatei de Uscat: avansarea de ofiţeri până la gradul de general-locotenent, conferirea *Crucii Germane în Aur* şi a *Crucii de Cavaler*.

Hitler voia să ne facă moartea mai uşoară. Conferirea celor mai înalte ordine militare şi avansările peste rând urmau să contribuie la apoteozarea, dorită de Führer, a Armatei 6. Pe lângă aceasta, mai exista şi un alt aspect, care mi s-a părut pe atunci de mare importanţă. Avansarea la gradul imediat superior însemna mărirea pensiilor acordate văduvelor şi orfanilor. Corpurile de armată au adus la cunoştinţa diviziilor şansele sporite de onoruri.

În zilele următoare munca în cadrul secţiei mele a înregistrat din nou un ritm intens.

La 31 decembrie căpitanul Toepke s-a deplasat pe calea aerului la Grupul de Armate „Don”, care îşi mutase între timp punctul de comandă de la Novocerkassk la Taganrog, cu exact 200 kilometri mai spre veşt... Cu o zi mai înainte, în prezenţa lui Schmidt, Paulus îl introdusese personal în sarcinile sale de delegat responsabil cu

aprovizionarea armatei.

— Vă prezentaţi la raport feldmareşalului von Manstein şi îi spuneţi că aţi primit din partea mea sarcina de a vă îngriji de folosirea mai adecvată şi integrală a capacităţii de transport a avioanelor de aprovizionare. Ştiţi prea bine cum stau lucrurile aici. Luaţi cu dumneavoastră toate situaţiile privind hrana, muniţia, carburanţii, materialul sanitar şi prezentat i le feldmareşalului

Schmidt a adăugat:

— Îngrijiţi-vă ca toate aparatele disponibile să zboare, în fine, pentru nevoile noastre. Grupul de armate să sisteze trimiterea a zeci de „Heinkel”-uri 111 la Taţinskaia, care este oricum pierdută. Soldaţii noştri sunt ameninţaţi de moarte prin înfometare. Raportaţi-ne când ne putem aştepta la o aprovizionare mai bună.

Manstein l-a numit pe Toepke prim-intendent răspunzător de aprovizionarea Armatei 6 pe calea aerului. Căpitanul a făcut eforturi deosebite pentru a da ajutor armatei încercuite. Dar o ameliorare simţitoare nu s-a produs Capacitatea de transport era mult prea mică, iar antiaeriana sovietică şi iarna grea vămuiau în bună măsură cantitatea de bunuri aduse pe calea aerului. După pierderea localităţilor Morozovsk şi Taţinskaia, distanţele de la bazele de aprovizionare până la zona încercuită au crescut în mod simţitor.

Aerodromurile Şahii, Novocerkassk, Voroşilovgrad şi Salsk se aflau la o distanţă de 350 – 400 km în linie aeriană de Pitomhik. Până la Stalino şi Taganrog erau chiar 450 – 500 kilometri.

Într-o radiogramă trimisă cu ocazia Anului Nou, Hitler a dat din nou asigurări că fiecare militar al Armatei 6 putea păşi în noul an cu convingerea fermă că Führerul nu-i va abandona în mod laş pe eroicii luptători de pe Volga, iar Germania va dispune de mijloace pentru despresurarea lor.

Cu aceeaşi ocazie, generalul de tancuri Paulus a fost avansat la gradul de general-colonel. i

„Credinţă în schimbul credinţei”. La data aceea o

astfel de radiogramă a lui Hitler n-a rămas chiar fără efect, în pofida tuturor suferinţelor, deşi fusese primită cu mai multă îndoială decât ar fi fost cu şase săptămâni mai înainte. Repetatele deziluzii, privaţiunile neomeneşti, pieirea surdă şi lentă zdruncinaseră câte ceva în noi. Eram însă departe de a sesiza esenţa lucrurilor, şi astfel destinul şi-a urmat calea fără ca nimeni să i se împotrivească.

Zvonuri şi o mină de soldaţi

1 ianuarie 1943. Prima dimineaţă a noului an. Când m-am trezit, în soba de cărămidă focul ardea vesel. Mi-am tras cizmele, am îmbrăcat vestonul şi am intrat în „cancelarie”.

Nu mai era ca acum un an, la Poltava. Colaboratorii mei şedeau abătuţi, indiferenţi, apatici. Fără vreun cuvânt ne-am strâns mâinile. Nici eu nu mă simţeam în stare să-i înveselesc. Eram la rândul meu cu sufletul răscolit.

Şefii de secţie s-au întâlnit la Schmidt pentru a-l felicită apoi, împreună, pe Paulus, cu ocazia noului an şi a avansării la gradul de general-colonel. Ştiam că aşteptase această înălţare în grad. Acum, că se produsese, reuşea să schiţeze doar un zâmbet chinuit.

Părăsisem deja adăpostul, când mi-am amintit că uitasem să-i prind comandantului-şef a treia stea pe epoleţi.

Am revenit pentru a-mi împlini datoria uitată.

La scuzele mele, Paulus mi-a spus:

— Nu-i nimic, Adam. Cu această avansare Hitler vrea doar să-mi uşureze sfârşitul.

Generalul, altfel atât de reţinut, a început să-mi povestească despre inspecţiile sale pe la divizii.

— Fiţi bucuros că nu trebuie să treceţi în fiecare zi, ca mine, peste câmpul de luptă. Acum câteva zile, când v-aţi întors de la Divizia 76 infanterie, am văzut cât de mult vă impresionează cele trăite. Între timp lucrurile s-au înrăutăţit. Foametea lasă urme tot mai cumplite. Medicii de la diferite puncte medicale m-au asigurat că foametea şi frigul fac mai multe victime decât lupta cu inamicul. Spitalele şi punctele medicale principale sunt

supraaglomerate cu mii de răniţi, oameni pe jumătate îngheţaţi şi sleiţi de puteri, iar pentru îngrijirea lor lipsesc lucrurile strict necesare. În mulţi din ei s-a stins cu totul voinţa de viaţă. Deznădejdea câştigă tot mai mult teren. Iar pentru toate acestea cei de afară au doar cuvinte frumoase.

— Cred totuşi, domnule general-colonel, că după audienţa lui Hube la Hitler se va schimba câte ceva. Aşa cum îl ştiu, Hube va vorbi cu siguranţă pe şleau.

— Să sperăm că o va face. Mă tem numai că acum e pentru toate prea târziu. Oricum, eu sunt legat ca şi până acum de ordinul lui Hitler de a rezista.

— Aţi auzit, domnule general-colonel, zvonurile extravagante care bântuie pretutindeni prin încercuire? Soldaţii de pe frontul nostru de vest şuşotesc că mai multe divizii SS ar fi ajuns la Kalaci. Ba mai pretind că ar fi auzit chiar bubuind tunurile. Alţii vorbesc de o divizie care ar fi fost paraşutată între Kalaci şi Karpovka.

— Am auzit aceste zvonuri şi m-ar interesa să aflu cine a născocit asemenea absurdităţi. Unul din comandanţii de regiment e de părere că aceste bazaconii s-ar finăscut la aerodromul Pitomnik. Poate are dreptate. E posibil ca piloţii avioanelor de transport să răspândească, inconştient sau chiar dirijaţi din afară, astfel de basme, pentru a ne amăgi în privinţa luptei pe viaţă şi pe moarte.

— Intenţionaţi să întreprindeţi ceva împotriva răspândârâi unor astfel de zvonuri, domnule general-colonel? N-ar trebui oare să le spunem soldaţilor noştri, în fine, adevărul?

— Fireşte, trebuie. Dar aştept întoarcerea lui Hube.

În primele zile ale lui ianuarie mi s-a telefonat de la comandantul aerodromului... Ne-au sosit două avioane de transport mari, pline cu soldaţi. În ce direcţie să-i punem în marş?”

Ei, poftim, mi-am zis stupefiat. La ce ne mai poate sluji, în această ameninţare de moarte, o mină de soldaţi? Asta să fie oare reacţia Grupului de Armate „Don” la raportul din 26 decembrie 1942 al comandantului-şef? Dar

noi n-avem nevoie de 40 sau 100 de soldaţi, ci de divizii cu efective complete. Înainte de toate ne sunt necesare alimente, muniţii, tancuri şi carburanţi.

„Rămâneţi pe recepţie încă 15 – 20 de minute, până verificăm care divizie are cea mai mare nevoie de întăriri”.

Chibzuiam. Cu o zi înainte fusese ordonată dizolvarea Diviziei 79 infanterie. Soldaţii şi ofiţerii ei fuseseră repartizaţi aproape fără excepţie diviziilor ce luptau în oraş, iar statul-major divizionar fusese evacuat pe calea aerului.

Divizia 44 infanterie avusese în ultimele zile cele mai mari pierderi. După ce generalul-maior Schmidt şi-a dat acordul, l-am informat pe aghiotantul diviziei, ordonâm du-i să-i preia pe noi veniţi.

Paulus a calificat această acţiune a grupului de armate ca un gest fără sens. Aşa că generalul a propus Comandamentului suprem al Grupului de Armate „Don” să nu mai trimită alţi soldaţi şi ofiţeri, ci numai bunuri de aprovizionare. În definitiv, fiecare gură de hrănit în mod suplimentar reducea raţia de pâine şi aşa minusculă. Ulterior, Manstein a interzis trimiterea altor soldaţi în încercuire.

Când eram pe punctul de a-mi lua rămas bun. Paulus mi-a întins o scrisoare primită de la Manstein.

Comandantul-şef al grupului de armate se referea la cererile sale repetate de a permite ieşirea în forţă a Armatei 6, exprimând întreaga sa înţelegere faţă de aceste solicitări. Eşaloanele superioare puteau să precizeze însă mai bine situaţia. De aceea, Paulus trebuia să dea ascultare ordinelor primite. Aceasta l-ar absolvi, pe de altă parte, de orice răspundere pentru evoluţia evenimentelor.

Era cu adevărat interesant.

— Oare asta nu dovedeşte, domnule general-colonel, că Manstein, de la care am aşteptat atâtea, se supune întru totul celor dictate de Hitler? l-am întrebat, după ce am terminat lectura scrisorii.

— Este şi impresia mea, Adam.

La această concluzie ar fi trebuit să ajungem de fapt

mai devreme. Aflat în afara încercuirii, Manstein, cel care ar fi trebuit să recunoască mult mai devreme şi mult mai limpede imensul pericol ce ameninţa Armata 6, pericol pe care îl sesizase fără îndoială, se agăţa până la iresponsabilitate de principiul ordin-executare, terfelit şi trădat de Hitler. Complicitatea, partea sa de vină de ordin militar, moral şi istoric, la pieirea îngrozitoare a Armatei 6 este în mod evident mai mare decât cea a lui Paulus şi a altor comandanţi superiori ai acestei armate. Dar şi aceştia s-au lăsat conduşi de acelaşi principiu militar, transformat într-un clişeu nemilos, contribuind astfel la pronunţarea sentinţei de moarte în cazul Armatei 6.

Căutam cu toţii refugiu în speranţe vagi, care – * aşa cum am avut de mai multe ori ocazia să ne convingem – erau ireale. Astfel, de la oră la oră ne întrebam tot mai mult: Unde mai e Hube? încă nu ştiam nimic, când a survenit ceva care a pus capăt aşteptării chinuitoare.

Mesajul lui Hube şi oferta sovietică

La 7 ianuarie 1943 Comandamentul Suprem al Armatei Roşii a anunţat comandantului-şef al Armatei 6, printr-o radiogramă, venirea a trei parlamentari. Armata s-a declarat gata să-i primească. A doua zi, de pe frontul de nord, ne-a sosit raportul prin care eram înştiinţaţi că de linia de luptă se apropiau nişte parlamentari.

În acelaşi timp megafoanele sovietice vesteau cuprinsul ofertei de capitulare. Din avioanele cu steaua roşie se revărsa o puzderie de manifeste. Ceva mai târziu, un ofiţer din Corpul îl armată a transmis generalului-colonel Paulus condiţiile de capitulare predate de parlamentari.

Tot atunci ne-a parvenit ştirea că generalul Hube ar fi aterizat la Pitomnik. Plini de speranţă, aşteptam sosirea sa la punctul de comandă al armatei.

Purtând frunzele de stejar şi spadele care-i împodobeau *Crucea de Cavaler*, generalul a venit de la aerodrom direct la Paulus. În prezenţa lui Schmidt, el i-a relatat despre discuţia avută cu Hitler. La scurtă vreme după aceea, când am fost chemat la comandantul-şef,

Hube era în drum spre punctul său de comandă.

— Vă comunic ştirile aduse de generalul Hube, pentru a vă face o imagine asupra intenţiilor OKH-ului. Führerul plănuieşte un nou atac de despresurare cu forţe mult mai puternice decât cele care au stat la dispoziţia lui Hoth. Mai mult, în spatele frontului de sud, care va fi reorganizat, urmează a se concentra tancuri. Unele dintre ele se vor pune curând în mişcare. Fireşte, concentrarea acestor forţe reclamă un anumit timp, aşa că nu ne putem aştepta ca atacul să fie declanşat înainte de jumătatea lunii februarie. Hitler s-a declarat de acord cu imediata reorganizare şi îmbunătăţire radicală a aprovizionării pe calea aerului. Până în acest punct nu putem decât saluta planul conducerii supreme. Ei, acum vine însă marele DAR: Măsurile pot fi materializate numai dacă va reuşi organizarea noului front de sud şi replierea fără prea mari pierderi a Grupului de Armate „A” din Caucaz. De aceea Armata 6 urmează să blocheze în continuare cât mai multe forţe inamice cu putinţă. Pentru noi parola este să rezistăm necondiţionat. Hitler este de acord numai cu micşorarea zonei încercuite în cazul în care acest lucru s-ar dovedi necesar.

— Pot să vă pun câteva întrebări, domnule generalcolonel? Cum stau în clipa de faţă lucrurile în porţiunea de străpungere larg deschisă? Pe unde trece frontul de luptă în sectorul de sud? Ce forţe urmează să umple golurile produse prin nimicirea armatelor aliate?

— Aceleaşi întrebări le-am adresat lui Hube, dar nu mi-a putut cfa un răspuns mulţumitor. Cei din Cartierul General al Fufarerului – asemeni celor de la Grupul de Armate „Don” – se rezumă la câteva aluzii generale. Sigur ştim doar că Grupul de Armate „A” se repliază în direcţia Rostov. Pentru mine, lucrul cel mai trist este acela că va trebui să îndurăm mai departe toate aceste chinuri. Promisiunea în privinţa unei aprovizionări mai bune o socotesc mai mult decât vagă. Dar spuneţi şi dumneavoastră, Adam. pot face altceva decât să respect ordinul de a rezista în continuare?

— Continuarea luptei presupune ca armata să scape de foamete, aducându-i-se totodată muniţii, carburanţi şi medicamente în cantităţi suficiente. Căpitanul Toepke se află deja de opt zile „afară”. Sunt convins că a făcut totul pentru a îmbunătăţi aprovizionarea noastră. Dar de schimbat nu s-a schimbat aproape nimic. Ne lipsesc pur şi simplu premisele necesare. Şi, în definitiv, mai e şi duşmanul. Piloţii raportează că în ultimele zile apărarea antiaeriană a inamicului a fost întărită în mod considerabil. Numărul avioanelor doborâte creşte, itinerarele de zbor se lungesc. Multe aparate lovite se află în atelierele de reparaţii. Iertaţi-mă, domnule general-colonel. dar socotesc noua promisiune a lui Hitler privind îmbunătăţirea aprovizionării prin aer nu numai vagă, ci de-a dreptul absurdă. Eu nu mai am pur şi simplu încredere în aceste veşnice amăgiri cu vorba.

Paulus m-a privit mirat.

— Văd că ultimele zile v-au afectat rău de tot. dragul meu Adam. Unde-i optimismul dumneavoastră de altă dată? Bineînţeles, armata poate rezista până la mijlocul lui februarie, termenul de despresurare indicat de Hube, numai dacă va fi aprovizionată continuu şi în cantităţi suficiente cu toate cele necesare. Nu vreau să vă ascund că sunt sceptic în această privinţă. Dar, în primul rând, nu cunosc rezervele de transport aerian ale OKW-ului, în al doilea rând nu sunt răspunzător de realizarea promisiunii, iar în al treilea rând libertatea de acţiune îmi este îngrădită de ordinele date de eşaloanele superioare. Din aceste motive am şi solicitat OKH-ului o decizie în privinţa ofertei de capitulare făcute de Armata Roşie. Presupun că răspunsul va sosi curând.

Capitularea este respinsă

Locotenentul-major Zimmermann a raportat că generaliicomandanţi erau adunaţi în încăperea alăturată. Eu m-am dus în adăpostul meu.

Mai târziu, colonelul Selle, şeful serviciului de geniu al armatei, care luase parte la discuţii, mi-a relatat desfăşurarea acestora. Toţi generalii-comandanţi

cunoşteau conţinutul ofertei de capitulare. Paulus le-a mai adus la cunoştinţă raportul lui Hube şi i-a rugat apoi să-şi exprime opiniile. Generalii s-au pronunţat în mod unanim împotriva capitulării. Ei au dat asigurări că aceasta era şi părerea comandanţilor de divizie. Între timp a sosit răspunsul OKH-ului, având următorul cuprins: „Capitularea exclusă. Cu fiecare zi de rezistenţă în plus armata ajută întregul front şi atrage de acolo divizii ruseşti. „5

Libertatea de acţiune solicitată i-a fost din nou refuzată lui Paulus, Grupul de Armate „Donil împărtăşind, la rându-i, punctul de vedere al OKH-ului.

Generalul-maior Schmidt a tras concluziile care rezultau pentru armată din raportul lui Hube şi din oferta de capitulare: o nouă trecere prin sită a tuturor statelor –, majore, a serviciilor de spate şi spitalelor în scopul organizării unor unităţi de alarmă suplimentare şi a întăririi frontului; amenajarea noilor poziţii ale frontului de vest, trasate deja de colonelul Selle, şeful serviciului de geniu al armatei. Schmidt a mai adăugat: „Pe viitor parlamentarii inamici vor fi întâmpinaţi cu foc”.

— Şeful de stat-major se simte din nou în elementul lui, a fost de părere Selle. Pe mine m-a însărcinat să amenajez noua linie de apărare, dar nu mi-a spus fireşte, de unde să iau forţele necesare. Ai citit de fapt oferta de capitulare?

— Nu, n-am primit încă niciun exemplar. Am auzit doar câte ceva în privinţa conţinutului.

— Procură-ţi textul şi citeşte-l în întregime. Ar fi câte ceva pe-acolo.

De-abia plecase colonelul când şi-a făcut apariţia Küpper cu un manifest în mină. Era textul ultimatumului sovietic. Începea cu o analiză amănunţită a situaţiei Armatei. Aceasta coincidea pe deplin cu aprecierile mele. Eram avertizaţi că trebuia să ne aşteptăm la geruri cumplite, la vântul de gheaţă din stepă şi viscole puternice. Ţinând seama de situaţia noastră fără speranţă şi de absurditatea unei prelungiri a rezistenţei,

Comandamentul Suprem al Armatei Roşii propunea încetarea luptei de către toate trupele germane încercuite şi predarea lor în mod organizat, în scopul evitării unei vărsări de sânge inutile.

„Toţi militarii din trupele ce se vor preda îşi păstrează uniformele, însemnele gradului şi decoraţiile, obiectele de uz personal şi cele de valoare. Ofiţerii superiori îşi vor păstra spadele şi stiletele.

Ofiţerii, subofiţerii şi soldaţii care se vor preda vor beneficia imediat de subzistenţă normală. Toţi răniţii, bolnavii şi cei suferinzi de pe urma gerului vor primi asistenţă medicală”.

Textul se încheia cu următoarele cuvinte:

„Aşteptăm răspunsul dumneavoastră scris până la 9 ianuarie 1943, orele 15,00, ora Moscovei, printr-un reprezentant împuternicit de dumneavoastră personal, care se va deplasa po şosea de la locul de evitare Konnii la gara Kotluban într-un autoturism marcat cu steag alb.

Reprezentantul dumneavoastră va fi aşteptat de ofiţerul rus împuternicit, la 9 ianuarie 1943, orele 15,00, în raionul B, la 0,5 km sud-est de locul de evitare 504.

Vă anunţăm că, dacă veţi respinge apelul nostru de capitulare, trupele Armatei Roşii împreună cu aviaţia roşie se vor vedea nevoite să procedeze la nimicirea trupelor germane încercuite. Răspunderea pentru nimicirea acestora o veţi purta dumneavoastră. „2/*

Textul era semnat de reprezentantul Cartierului General al Comandamentului Suprem al Armatei Roşii, generalul de artilerie Voronov, şi de comandantul-şef al frontului Donului, generalul-locotenent Rokossovski.

Eram de părere că oferta de capitulare era bine intenţionată, că pe supravieţuitori nu-i ameninţa, după predare* glontele în ceafă. Pe de altă parte, nici eu nu mă puteam sustrage pe atunci argumentelor invocate de Paulus.

Astăzi, privind lucrurile retrospectiv, trebuie să afirm că în momentul în care comandantul-şef al Armatei 6 solicitase decizia OKH-ului, respingerea ofertei de

capitulare era un fapt împlinit. Ţinând seama de diviziile sale care mureau jalnic şi fără vreun rost, de trădarea lipsită de scrupule a Armatei 6 de către Hitler, Paulus ar fi trebuit să-şi ia în sfârşit libertatea de acţiune, în deplină concordanţă cu îndătinata concepţie militară despre credinţă în schimbul credinţei. Apreciez că astfel ar mai fi putut fi salvaţi peste 100.000 de soldaţi şi ofiţeri, care ar fi revenit la familiile lor după încheierea războiului.

Argumentul că sângerânda şi înfometata Armată 6 ar fi determinat inamicul să retragă forţe însemnate de pe frontul german de sud are puţină putere probatorie. Comandamentul Suprem Sovietic ştia fără îndoială la fel de bine că Armatei 6 îi fusese interzisă prin cele mai înalte ordine ieşirea în forţă, că valoarea ei combativă scăzuse extrem de mult. Aceste cunoştinţe îi îngăduiau să tragă unele concluzii cu privire la concentrarea de trupe sovietice pe Volga.

Din punct de vedere istoric, militar şi uman, respingerea ofertei sovietice de capitulare din 8 ianuarie 1943 este o eroare gravă, imputabilă nu numai conducerii supreme a Wehrmachtului şi comandamentului suprem al Grupului de Armate „Don” ci, deopotrivă, comandanţilor Armatei 6, ai corpurilor de armată şi diviziilor acesteia.

Rătăciţi în iluzii şi formule

Ultimatumul sovietic era cunoscut şi trupei din aproape întreaga zonă de armată, fapt pe care mi l-a confirmat ofiţerul cu operaţiile, colonelul Elchlepp.

— La fel ca în statele-majore, trupa dezbate la rândul ei oferta, cumpănind argumentele pro şi contra. Spiritele sunt însă cu mult mai excitate de vestea întoarcerii lui Hube şi de noile planuri de libertate. Barometrul moralului, care coborâse în ultimele 14 zile tot mai mult spre deznădejde şi apatie, urcă din nou spre speranţă şi curaj.

— Îşi dau oare seama bieţii băieţi de ce-i mai poate aştepta până la mijlocul lui februarie, când a fost prevăzută despresurarea? Credeţi cu adevărat, Elchlepp, că vom mai fi scoşi de aici? Şi că trupele noastre pot

rezista încă şase săptămâni?

Răspunsul a venit fără ezitare.

— Da, Adam, cred. Puteţi fi sigur că Paulus va respecta neabătut, ca şi până acum, ordinele Führerului. Schmidt şi cu mine îl vom sprijini fără reţinere în această atitudine.

— Un singur lucru nu pricep. De ce nu solicită comandantul-şef libertate de acţiune? în faza actuală, prin aceasta se poate înţelege doar oprirea luptei, deoarece rezistenţa a devenit fără sens. O străpungere în forţă a rămăşiţelor noastre jalnice spre frontul principal, aflat la circa 400 de kilometri, este exclusă. Din acest punct de vedere părerile noastre coincid. Dumneavoastră ziceţi: de capitulare nici nu poate fi vorba. Dar ce va fi, atunci? Puterea de luptă a armatei noastre scade vertiginos încă de acum. În scurt timp ea se va epuiza.

— Atunci vom pieri ca nişte soldaţi disciplinau. Repet ceea ce v-am mai spus cu altă ocazie: nu voi cădea niciodată în prizonierat rusesc.

— Credeţi că toţi soldaţii şi ofiţerii gândesc la fel ea dumneavoastră? Mă îndoiesc serios. Marea aversiune a oamenilor faţă de unităţile de alarmă ne arată cât de puţin sunt dispuşi să-şi rişte viaţa într-o rezistenţă mai mult decât îndoielnică. Iar acum vrem să trecem oamenii încă o dată prin ciur şi să organizăm noi unităţi de alarmă, deşi ele n-au aproape nicio valoare. Oamenii obişnuiţi cu lupta s-au topit ca zăpada sub razele soarelui de primăvară”.

— Ar trebui să vă gândiţi mai mult la apelurile de ajutor ale comandanţilor de unităţi, Adam. Sectorul de front al Diviziei 297 infanterie este ţinut doar de o perdea foarte subţire de trupe. Nu există nici cea mai mică rezervă pentru a bloca locurile de pătrundere. În acest caz contează fiecare om pe care-l trimitem acolo. Nu trebuie să ne dăm bătuţi. Mi se pare că Selle şi van Hooven v-au sucit capul. Nici nu poate fi vorba de capitulare. Cele spuse în manifest sunt doar propagandă comunistă de la un capăt la altul. Nu cred niciun cuvânt. Nu ne rămâne decât să luptăm până la ultimul cartuş.

Nu aveai cum să înfrângi atâta îndărătnicie. O discuţie obiectivă nu mai era posibilă în astfel de condiţii.

În după-amiaza zilei de 9 ianuarie Paulus s-a adresat trupei printr-un apel, în cuprinsul căruia oferta de capitulare era taxată drept propagandă inamică ce urmărea subminarea moralului de luptă. Niciun militar al Armatei 6 nu putea da crezare manifestelor răspândite. Dimpotrivă, imperativul clipei cerea respingerea energică a oricărui atac inamic, până când unităţile noastre de tancuri ar fi înaintat din nou, stabilind legătura cu armata încercuită.

Trezirea iluzorie a speranţei în ruperea încercuirii din afară, precum şi frica de prizonierat au făcut să licărească încă o dată voinţa de rezistenţă. Chiar şi unii răniţi au pus din nou mina pe arme. În contrast cu aceasta, s-a produs un eveniment care a avut darul să stârnească indignarea trupei, inclusiv a generalilor... Generalul Hube tocmai îşi preluase corpul său de tancuri, când OKH-ul a ordonat evacuarea sa pe calea aerului. Hube urma să reorganizeze în afara încercuirii aprovizionarea Armatei 6. Era un adevărat paradox. Tocmai generalul-comandant al corpului de tancuri avea să părăsească încercuirea, pentru a prelua o sarcină a cărei îndeplinire o putea asigura mai bine un specialist. În acest sens, comandamentul suprem al armatei îl însărcinase cu multe săptămâni mai înainte pe intendentul său şef, colonelul Baader. Erau oare cele de acum încă o consecinţă a vizitei lui Hube la Cartierul General al Führerului? De ce era evacuat tocmai el? În chip asemănător m-au întrebat, în repetate rânduri. diferiţi generali şi ofiţeri, fără a-şi ascunde în vreun fel revolta. Nici eu nu ştiam mai mult decât se specificase în ordinul de evacuare.

Generalul Hube s-a îmbarcat într-un avion încă în noaptea de 9 spre 10 ianuarie. La propunerea mea, comanda Corpului XIV tancuri a fost încredinţată genevalului-locotenent Schlomer, comandantul Diviziei 3 infanterie (motorizată).

S-au înregistrat şi cazuri când unii ofiţeri au încercat

să se fofileze din încercuire, de pildă ofiţerul eu operaţiile al Diviziei 14 tancuri, locotenent-colonelul Petzold. Acesta m-a rugat să-i obţin de la Schmidt evacuarea pe calea aerului... Ce să mai caut aici, mi-a spus, dacă divizia mea nu mai există în realitate. Resturile ei au fost cuprinse în diferitele grupuri de luptă. Comandantul diviziei, colonelul Lattmann, organizează din ordinul comandamentului suprem al armatei noi unităţi de alarmă. Aici sunt absolut de prisos!”

I-am propus lui Petzold să-şi prezinte personal cererea generalului-maior Schmidt, deoarece îi era direct subordonat în calitate de ofiţer de stat-major. Ceea ce a şi făcut, dar, după cum era de aşteptat, i-a respins-o cât ai clipi. Locotenent-colonelul nu s-a dat însă bătut. Chiar a doua zi el a înaintat o cerei e de transfer în cadrele SS-ului. Cu Schmidt n-a avut însă nicio şansă. Mototolită, cererea a luat calea coşului cu hârtii.

Şi mai îndrăzneţ decât acest ofiţer cu operaţiile s-a dovedit intendentul Corpului VIII armată. Conştient că evacuarea nu i se va aproba niciodată, el s-a dus direct la aerodromul Pitomnik, pretinzând că, din ordinul stătu lui-raajor al armatei, trebuie să lămurească în afara încercuirii unele probleme de aprovizionare. Astfel s-a putut îmbarca fără nicio piedică într-un avion gata de decolare. Auzind de acest şiretlic rafinat al intendentului, Paulus a cerut comandamentului suprem al Grupului de Armate „Don” traducerea lui în faţa Curţii marţiale sub acuzarea de dezertare. După cum am aflat mai târziu, intendentul a fost condamnat la moarte prin împuşcare.

Asemenea cazuri de laşitate personală în rândul ofiţerilor constituiau însă excepţii. Marea masă a ofiţerilor au luat în serios ordinul de a lupta până la ultimul cartuş, împărţind cu soldaţii lor foametea şi chinurile, privaţiunile şi moartea. Dar ceea ce ei considerau drept datorie morală, drept credinţă şi ascultare, fusese de mult călcat în picioare şi dezminţit cu neruşinare prin concepţia criminală despre război şi prin atitudinea iresponsabilă, mincinoasă a conducerii supreme detstat şi a

Wehrmachtului. Devotamentul supraomenesc izvora dintr-o încredere greşită şi din înfeudarea lor faţă de ideologia militaristă. În aceasta constă tragismul multor soldaţi şi ofiţeri germani care au luptat şi pierit la Stalingrad. Iar ierarhia militară superioară a Armatei 6 a contribuit din plin la această tragedie.

FINALUL ORORILOR

Răspuns tunător

Aerul vuia, pământul se cutremura parcă din încheieturi. Tone de oţel s-au abătut asupra „fortăreţei Stalingrad", măcelărind oameni şi animale, pulverizând adăposturi şi vehicule, distrugând arme şi cabluri telefonice. Legătura între comandamentul suprem al armatei şi statele-majore era asigurată de cele câteva staţii radio cruţate de efectul obuzelor, minelor şi proiectilelor reactive. Era răspunsul Armatei Roşii la refuzul ofertei de capitulare. Ne aflam în ziua de 10 ianuarie 1943.

În adăpostul ofiţerului cu informaţiile, telefonistul se căznea să obţină legătura cu Corpul VIII armată. La începutul uraganului de foc se mai primise un raport de acolo, în care se zugrăveau urmările devastatoare ale grindinii de obuze. Apoi, corpul de armată a amuţit, cablul, telefonic fiind avariat. În timp ce aşteptam cu febrilitate înlăturarea deranjamentului de către echipele de intervenţie, focul de artilerie a început să scadă. Tancurile şi infanteria inamicului porneau probabil la atac. În sfârşit, Corpul VIII armată răspunse iarăşi la apel. Un număr imens de tancuri sovietice cu desant de infanterie rupseseră frontul nostru de vest, parţial şi pe cel de sud, trecând peste poziţiile noastre pur şi simplu cu tăvălugul. Soldaţii noştri luptau cu îndârjire. Zadarnic! Acestui asalt nu-i puteau ţine piept, mai ales că nu dispuneau decât de puţine arme antitanc, iar muniţia pentru puşti era în cantităţi infime. Mai mult. nu existau nici poziţii de rezervă. În pofida ordinului dat de Schmidt, săparea unor tranşee şi adăposturi în pământul tare ea piatra nu fusese posibilă. Cel ce nu cădea în lupta ori scăpa cu fuga era luat prizonier de unităţile sovietice din al doilea şi al treilea val

de asalt. Vârfurile blindate de atac ale inamicului se împlântau tot mai adânc în frontul nostru, iar noi nu aveajn rezerve pe care să le fi putut opune.

Treptat, ne-am făcut o imagine limpede despre noua situaţie. Atacul principal lovise diviziile Corpului VIII armată şi ale Corpului XIV tancuri. El ţintea centrul zonei încercuite – aerodromul Pitomnik. Diviziile 44, 76 şi 29 (motorizată) infanterie erau grav lovite. Pentru moment nu se putea evalua ce mai rămăsese din aceste unităţi, spre a fi angajate într-o nouă acţiune defensivă.

Staţia radio şi telefonul ne aduceau neîncetat noi veşti despre dezastru. Ofiţerul cu operaţiile nu mai pridiidea să treacă totul pe harta cu situaţia. Şi, la colţul de sud-vest al zonei încercuite se profila o nenorocire. Acolo se afla de la sfârşitul lui noiembrie 1942 Divizia 3 infanterie (motorizată). Localităţile Dimitrievka. În vest. Rokotino şi Ţâbenko, în sud, fuseseră pierdute Ofiţerul cu operaţiile îşi aruncă privirile asupra acestui sector. L-am privit întrebător.

— Vă gândiţi la ameninţarea cu încercuirea a diviziei 3 infanterie (motorizată), Elchlepp?

— Exact. Divizia a respins până acum toate atacurile inamicului. Dar acum, după pierderea localităţilor Dimitrievka şi Rokotino, ea este ameninţată la ambele flancuri. Trebuie să o retragem imediat din acest ieşind spre sud-vest.

Elchlepp a pus mâna pe telefon, cerând legătura cu Schmidt, avansat între timp la gradul de general-locotenent. Şeful de stat-major era deja la curent, asemeni generalului-colonel Paulus, care se afla împreună cu el. Divizia a primit ordin să se sustragă încercuirii şi să ocupe o nouă poziţie de apărare, la est de linia Dimitrievka – Rokotino.

În acea zi fatală de 10 ianuarie agenţii de legătură şi ofiţerii de ordonanţă îşi treceau literalmente unul altuia clanţa de la uşa postului de comandă al armatei. Un privitor neavizat ar fi putut recunoaşte cu greu nişte militari sub înfăţişarea acestor arătări travestite. Din

fâşiile de stofă se zăreau doar ochii, nasul şi gura, în vreme ce picioarele erau învelite cu bucăţi de pătură. Restul era acoperit de o manta uzată şi jerpelită. Doar puţini erau stăpânii norocoşi ai îmbrăcăminţii de iarnă, în cea mai mare parte de provenienţă rusească. Cu mâinile îngheţate de ger, abia reuşeau să desfacă închizătoarea porthartului pentru a extrage de acolo raportul. După unul, două pahare de ceai fierbinte izbuteau în sfârşit să relateze în frânturi evenimentele îngrozitoare din ultimele ore: lupta deznădăjduită a soldaţilor germani, poziţiile artileristice făcute una cu pământul, stivele de muniţie sărind în aer. panica răniţilor şi a trupelor de aprovizionare. Cel ce se mai putea sluji de picioare fugea spre oraşul de pe Volga, cu frica în spinare, aruncând tot ceea ce-l putea stânjeni.

Un locotenent dintr-o divizie de pe frontul de sud-vest al încercuirii ne-a povestit că în sectorul lor, în ultimele două zile, li s-ar fi adresat din cealaltă parte doi sau trei comunişti germani, îndemnându-i să înceteze lupta şi să treacă la ruşi.

— Am ascultat de mai multe ori propaganda de felul ăsta. Pe mine nu mă pot momi cu aşa ceva. A apărut totuşi şi eevă nou: pe lângă comunişti, acum se mai găsesc acolo un căpitan şi doi locotenenţi-majori. Asta, desigur, dacă nu e vreo scorneală.

— Reacţionează toţi soldaţii la fel ca dumneavoastră? l-am întrebat.

— Ascultă cele ce li se strigă, dar nu le dau nici ei crezare.

Într-adevăr, frica de prizonierat era atât de mare încât şi în situaţia cea mai lipsită de speranţă, când fiecare minut de rezistenţă în plus putea să însemne moartea, puţini au fost soldaţii care au trecut frontul la Armata Roşie. Propaganda antisovietică desfăşurată vreme de atâţia ani pătrunsese adânc în gândirea şi acţiunile celor mai mulţi germani. Ea le înceţoşa mintea, mânând la moarte, numai în încercuirea de la Stalingrad, zeci de mii de oameni care s-ar fi putut salva, dacă ar fi dat ascultare vocilor venite din cealaltă parte.

Din nou ascultare

Generalul-colonel Paulus a raportat fără întârziere Grupului de Armate „Don" străpungerile cu grave consecinţe de pe frontul de vest şi de sud al zonei încercuite, adăugând că din partea comandamentului suprem al Armatei 6 nu era întrevăzută nicio posibilitate serioasă pentru a împiedica pătrunderea inamicului. Cu toate acestea, spre locurile ameninţate au fost puse în marş unităţi de alarmă încropite în mare grabă. Deşi lui Paulus şi Schmidt le era limpede că o nouă slăbire a diviziilor care luptau în interiorul oraşului nu mai putea fi nicidecum justificată, ei au ordonat totuşi Corpului îl armată să cedeze frontului de vest şi de sud cât mai multe batalioane, companii şi unităţi de artilerie. Maşinăria militară icnea, dar continua să funcţioneze, urmându-şi legile proprii. Generalul-colonel Paulus era conştient de pericolul de moarte şi suferea cumplit de pe urma răspunderii ce-l copleşea. Dar atât el. cât şi cei din anturajul său, îi socoteau responsabili de catastrofă doar pe Hitler, OKH-ul şi Comandamentul suprem al Grupului de Armate „Don". Între timp. noi ne continuam activitatea cu inimile însângerate şi sufletele pustiite de durere. Iar această continuare a activităţii a fost plătită de mulţi cu viaţa.

Nu voi uita niciodată discuţia avută cu Paulus în seara acelei zile de 10 ianuarie 1943. Ea pune în evidenţă conflictul nostru personal, dar şi faptul că pe atunci am intervenit până la urmă cu toţii în favoarea continuării războiului. Iar pentru acest ţel am crezut necesar să sacrificăm Armata 6.

— Dragul meu Adam, unii soldaţi şi ofiţeri se întreabă acum cu siguranţă: De ce nu a acceptat Paulus oferta de capitulare? De ce nu acţionează în această situaţie fără speranţă împotriva ordinului dat de Hitler? Ştiţi că nu am dreptul să acţionez împotriva ordinelor date de conducerea supremă. Dar nu numai asta mă împiedică să ofer predarea noastră. Ce se va alege de război, dacă vor fi încercuite şi armatele noastre din Caucaz? Acest pericol e

iminent. Atâta vreme cât mai luptăm aici, ruşii sunt siliţi să păstreze trupe în acest loc. Ele le lipsesc pentru a întreprinde o mare ofensivă împotriva Grupului de Armate „A” în Caucaz şi împotriva frontului încă nestabilizat de la Voronej până la Marea Neagră. Trebuie să rezistăm aici până la ultimul om. Numai aşa se poate stabiliza frontul de est. Şi doar dacă ne va reuşi asta mai există speranţe ca războiul să se sfârşească bine pentru Germania.

— Permiteţi-mi o observaţie, domnule general-colonel. În locul dumneavoastră şi eu m-aş putea decide cu greu pentru o capitulare. Să presupunem însă că am capitula. Oare armatele ruseşti care ar deveni libere aici nu ar avea nevoie de câteva săptămâni ca să devină eficiente pe un front aflat la mai bine de 300 de km depărtare?

— În această privinţă vă asigur că vă înşelaţi. Ruşii sunt mari meşteri în arta improvizării – trecutul ne-a dovedit-o în repetate rânduri. Ceea ce nouă ni se pare imposibil, pentru ei e posibil. În situaţia noastră disperată din sectorul de sud orice întărire a forţelor inamice poate deveni fatală pentru noi. Şi m-aş putea face vinovat de pierderea acestui război. Trebuie să luptăm în continuare, pentru a împiedica o asemenea catastrofă.

Nici „generalului-colonel Paulus şi nici colonelului Adam nu le-a trecut pe atunci prin gând că nenorocirea propriu-zisă a fost începerea războiului, a unui război care era din capul locului un anacronism din punct de vedere politic, economic şi militar, deoarece se împotrivea curentului vremii.

Primul război mondial arătase că în secolul al XX-lea nu putea fi repetată o politică de cucerire şi jaf, aşa cum o practicaseră unele state imperialiste în secolul al XIX-lea. Ea însemnase o provocare la adresa celorlalţi, care se coalizaseră împotriva poftelor germane de stăpânire, pedepsindu-l pe tulburătorul păcii. Şi mai anacronic era însă al doilea război mondial, dezlănţuit fără dubii de Germania hitleristă. El trebuia să eşueze în faţa voinţei de rezistenţă a popoarelor, mai ales a Uniunii Sovietice,

marea putere socialistă.

Noi însă nu ne puneam întrebările fundamentale legate de caracterul războiului şi obiectivele sale politicomorale. Eram încă departe să le fi sesizat. Educaţi în spirit naţionalist şi militarist, nici nu ne puteam pune pe atunci aceste întrebări. Or. aceasta era cheia propriu-zisă a nenorocirii noastre, poarta spre abisul în care ne afundam tot mai mult îndeplinind aşa-zisa noastră datorie de a rezista.

Alarmă la Pitomnik în zilele următoare, la fel ca şi în acel 10 ianuarie, veştile proaste s-au ţinut lanţ. Toate se asemănau între ele: o nouă străpungere a liniei de apărare abia închegată de bine de rău, fuga din faţa tancurilor atacatoare, părăsirea poziţiilor fără ordin, eşecuri ale comandanţilor unor unităţi de alarmă şi, pretutindeni, manifestări de disoluţie. O veste deosebit de alarmantă ne-a parvenit la 12 ianuarie: Pitomnik, singurul nostru aerodrom, ar fi fost evacuat în grabă din faţa tancurilor ruseşti. Şeful de stat-major spumega de furie. Cum era posibil aşa ceva? Potrivit ultimelor rapoarte, avuseserăm impresia că acolo nu ne ameninţa momentan niciun pericol nemijlocit. Era vorba doar de un zvon? Schmidt voia să cunoască situaţia reală, căci asta privea în mod direct siguranţa postului de comandă al armatei.

După scurt timp a revenit detaşamentul de cercetare trimis. S-a dovedit că trupele noastre – aviatori, şoferi, personal sanitar, răniţi – au fugit din faţa unei patrule de cercetare a inamicului, care se retrăsese între timp. De această dată am înţeles izbucnirea mânioasă a lui Schmidt.

Paulus a ordonat întărirea pazei la aerodrom şi redarea lui grabnică în exploatare. Ceva mai târziu, un ofiţer din statul-major, trimis să preia la Pitomnik corespondenţa venită prin curierul poştal, ne-a relatat ce se întâmplase acolo.

„În decurs de câteva minute s-a ajuns la un haos de neînchipuit”, aşa şi-a început el povestirea. „La strigătul «Vin ruşii!» oamenii valizi, bolnavii şi răniţii au ţâşnit ca din puşcă de prin corturi şi buncăre. Fiecare se străduia să

ajungă cât mai repede spre ieşiri. Unii au căzut, fiind călcaţi în picioare. Schilozii se agăţau de camarazi, se sprijineau în bastoane sau puşti, şontâcăind prin gerul cumplit în direcţia Stalingradului. În drum mulţi dintx-e cei răniţi şi sleiţi de puteri s-au prăbuşit. Nimeni nu se sinchisea de ei. Câteva ore mai târziu erau îngheţaţi bocnă. Pentru locurile din vehicule s-a dezlănţuit o luptă îndârjită. Personalul de la sol al Luftwaffei, sanitarii şi cei uşor răniţi s-au aflat în fruntea celor care goneau spre puţinele camioane aflate la marginea aerodromului Pitomnik, pornind motoarele şi zorindu-se apoi spre şoseaua din direcţia oraşului. În scurtă vreme aripile, pragurile, ba chiar şi capotele, erau pline de oameni care se agăţau cum puteau de ele. Maşinile ameninţau să se dezintegreze sub povara de neînchipuit. Unele rămâneau în drum fie datorită lipsei de carburant, fie din cauza unei pene la motor. Cele din spate le ocoleau cum puteau. Oamenii în stare să meargă se îndepărtau mai repede sau mai încet, după cum îi ţineau puterile. Ceilalţi strigau după ajutor. Peste puţin timp strigătele lor amuţiră. Deviza era una singură: „Scapă cine poate!»”.

Dar ce salvare putea oferi oraşul distrus, atacat acum de inamic şi dinspre Volga? Nu mai era vorba de salvare, ci doar de închipuirea obsesivă a unor oameni pe jumătate morţi, în zdrenţe şi minaţi de frică, al căror trup şi suflet erau măcinate de bătălia de exterminare.

Deşi se răspândise foarte iute ştirea că aerodromul se afla din nou în mâinile noastre, că s-a dat bir cu fugiţii din faţa unei patrule sovietice de cercetare, nu s-au mai înapoiat acolo decât o parte din bolnavi şi răniţi. Groaza le intrase oamenilor în oase mai mult ca oricând. În schimb, cei mai mulţi dintre piloţi şi sanitari s-au întors la Pitomnik până spre seară.

Planuri fanteziste de străpungere a încercuirii

La statul-major al armatei, dar mai ales la statul-major al Corpului îl armată, se făceau diverse planuri. Oare nu putea fi restrânsă zona încercuită, pentru a concentra mai bine forţele → i-a constitui o anumită

rezervă? „Imposibil, a spus Paulus. Asta ar însemna abandonarea voluntară a aerodromului, care ne este vital”. N-ar trebui oare oprită lupta? Nu, numai asta nu, deoarece ar însemna prizonieratul şi i-ar pune în pericol pe camarazii din afara încercuirii. angajaţi în lupte grele. N-ar trebui, jaoate, să se întreprindă simultan şi în toate direcţiile o străpungere în forţă în mici grupuri de luptă, fără vreo pregătire de artilerie? Această propunere a venit de la statul-major al lui Seydlitz. Se prevedea ca diviziile de pe malul Volgăi să încerce în cursul nopţii să treacă fluviul îngheţat spre sud şi să pătrundă până în spatele liniilor inamice. Acolo, diviziile urmau să facă joncţiunea cu cele care luptau între Don şi Volga, pătrunzând de asemenea spre sud.

Potrivit acestui plan, obiectivul tuturor era realizarea joncţiunii cu trupele germane din afara încercuirii. Presupuneam că armata lui Hoth, aflată în curs de retragere, mai lupta la sud de Zimlianskaia.

Schmidt aprecia că o asemenea acţiune de străpungere în forţă urma să fie foarte costisitoare pentru Armata 6. Cu toate acestea, el şi-a dat acordul.

Ciudat om, mi-am zis. Până atunci ceruse cu încăpăţânare respectarea fără rezerve a ordinelor date de Hitler, iar acum, când era prea târziu, voia să devină un nesupus.

Dar şi acest plan a rămas o simplă plăsmuire fantezistă. Ce-i drept, el fusese bine primit dt, 1 unele divizii, ale căror soldaţi se aflau de săptămâni întregi în interiorul oraşului, fiind întrucâtva mai apte de efort din punct de vedere fizic. Dar toate celelalte l-au respins, socotindy-l cu totul iluzoriu, deoarece nu mai puteau întreprinde vreun atac cu soldaţi pe jumătate morţi de foame şi bolnavi.

Astfel de calcule dovedesc o dată mai mult felul în care bâjbâia prin întuneric comanda armatei şi zăpăceala ce domnea la statele-majore superioare. Nimeni dintre noi nu ştia unde se găseau trupele germane din sectorul de sud al frontului. Ofiţerul cu contrainformaţiile afirma că s-

ar fi repliat 400 de km spre vest, dar asta n-o credeam. Ar fi însemnat ca în mare, ele să ocupe poziţiile noastre de plecare din vara anului 1942. Iar în acest caz toată lupta noastră din anul precedent fusese în zadar. Aşa ceva nu se putea! Am încheiat cu acele cuvinte tranşante puse de Morgenstern în gura lui Palmstrom: „Nu poate fi ceea ce nu-i îngăduit să fie”.

Manstein, care ştia totul prea bine, nu i-a dat lui Pauluş nicio informaţie clară.

Generalul-maior Pickerf îşi părăseşte divizia

Da, Manstein. Deşi decepţionase profund Armata 6 în cursul unor momente decisive, ba chiar o lăsase de izbelişte, totuşi Paulus şi Schmidt au mai făcut în această situaţie disperată încă o tentativă pentru a-l determina să ia o decizie în favoarea celor încercuiţi. Ei l-au însărcinat pe generalul-maior Pickert, comandantul Diviziei 9 antiaeriene, să meargă la Grupul de Armate „Don” şi să-i raporteze feldmareşalului von Manstein, în mod amănunţit, despre situaţia catastrofală din zona încercuită. În ultimele zile aici au aterizat şi mai puţine avioane de aprovizionare decât de obicei. Foametea câştiga teren mai rapid decât oricând Pickert urma să obţină de la Manstein o mai bună aprovizionare pe calea aerului, pentru a ameliora întrucâtva existenţa sumbră a Armatei 6.

Acest demers al conducerii armatei era în fond o nouă autoamăgire, asemeni altora de până atunci. În schimb a avut o altă urmare, cu totul neaşteptată: generalul Pick & rt nu s-a mai întors în zona încercuită. Înaintea plecării el dăduse asigurări atât ofiţerului său cu operaţiile, cât şi generalului-colonel Paulus, că va reveni îndată după îndeplinirea sarcinii încredinţate. L-am aşteptat însă zadarnic. În locul lui ne-a parvenit o radiogramă: „Rotit noaptea trecută deasupra Pitomnikului; încercarea de aterizare a eşuat; nevoit să mă întorc”.

În cursul aceleiaşi nopţi la Pitomnik, aterizaseră însă mai multe avioane. Eram revoltaţi. Dar nu s-a întreprins nimic împotriva lui Pickert.

Germanii din partea cealaltă

Mă găseam la mine în adăpost, răsfoind hârtiile pregătite de plutonierul-major Kiipper. Între ele câteva manifeste ale inamicului. Fără să le dau vreo atenţie, le-am împins deoparte.

Gândurile îmi oscilau între patrie şi front. Dacă ar şti cei de acasă ce se petrece aici, în stepa dintre Volga şi Don, dacă ar putea vedea aceste feţe supte, marcate de foame, înnegrite de murdărie şi ger! Dar comunicatele militare răsunau încă pline de speranţă. Nici un singur cuvinţel despre cumplita grozăvie a acestei bătălii de exterminare.

De săptămâni întregi nu mai citisem un ziar, de săptămâni nu mai aveam nicio veste de la soţia şi fiica mea. Cât de îngrijorate trebuie să fi fost în privinţa mea! Ce avea să se întâmple cu ele, când vor primi veste îngrozitoare a sfârşitului nostru?

Cu un gest mecanic, am întins mâna după manifeste. Mai întâi le-am luat în mână, unul după altul, fără vreun gând anume. Apoi. am început să le citesc. Diferite mesaje erau subliniate. Numele semnatarilor – Walter Ulbricht, Erich Weinert şi Willi Bredel – nu-mi spuneau mare lucru. Ştiam doar că erau emigranţi comunişti. Pe atunci asta nu era pentru mine o recomandare onorabilă. Dar ceea ce scriau era destul de bine scris. Limbajul lor era limpede şi pătrunzător, iar cunoştinţele despre situaţia noastijă uluitoare. Cunoşteau frica noastră de prizonierat, încrederea în promisiunile lui Hitler.

În toate manifestele se putea citi: Hitler şi OKH-ul vă minţ şi vă înşală atunci când vă promit salvarea din încercuirea fatală, căci nu mai au nicio posibilitate s-o facă. OKW-ul speculează faptul că nu vă puteţi face o imagine limpede asupra situaţiei generale a războiului.

Un manifest conţinea date exacte despre pierderile de materiale de război în cursul luptelor trecute. Alte manifeste vorbeau despre trădarea poporului german de către

Hitler, despre absurditatea pieirii, despre lipsa de perspectivă a continuării luptei. Într-un loc – păstrând

sensul exact al cuvintelor – se spuneau următoarele: „Încetaţi imediat lupta! Este singura cale pentru a vă salva vieţile!”

Continuam să răsfoiesc manifestele. Judecând cu luciditate, trebuie să admit că ajunsesem de mai multe ori singur la unele concluzii identice. Ultimele făgăduieli ale lui Hitler, ale OKH-ului şi ale lui Manstein nu fuseseră oare nişte promisiuni goale? Nimic, dar absolut nimic nu se întâmplase din cele promise nouă în cuvinte atât de sforăitoare.

Dar puteam da crezare acestor germani, care ni se adresau din tabăra inamicului? Erau doar comunişti care îşi trădaseră patria. Aceasta mi-o spunea experienţa şi acelaşi lucru mi-l spunea şi raţiunea. Dar ca soldat, ca ofiţer, respingeam această propagandă, deoarece dăuna moralului de luptă al trupelor noastre.

Apoi, atenţia mi-a fost atrasă de un alt manifest. Paulus ne explicase că sensul continuării rezistenţei consta în posibilitatea oferită Grupului de Armate „A” din Caucaz de a se pune la adăpost de încercuirea ameninţătoare. Aici însă scria că acest grup de armate opera deja în spaţiul Rostov. Era oare Paulus cel indus în eroare?

La originea acestei dezinformări era Manstein? Ar fi fost cu adevărat prea mult!

Nu găseam nicio cale de ieşire din labirintul în care mă aruncase lectura manifestelor. În fine, am mai citit numele a trei ofiţeri germani, care ar fi ajuns încă în 1941 în prizonierat sovietic: căpitanul dr. Hadermann, locotenentul-major Charisius şi locotenentul-major Reyher. Devenii bănuitor: dr. Hadermann, deci un ofiţer de rezervă, în minte mi-a apărut orăşelul Schluchtern din Hessa. Acolo cunoscusem ca şcolar un licean numit Hadermann. Mai târziu avea să urmeze studii de filologie. Dar ce-mi putea spune un nume! în cursul nopţii cei trei ofiţeri urmau să se adreseze soldaţilor noştri prin megafon. Era o confirmare a celor relatate la 10 ianuarie de locotenentul care venise la mine, complet îngheţat, de pe frontul de sud.

Fir-ar să fie! Cui să-i mai dai crezare? Numai să mă fi

scutii Küpper de aceste manifeste! L-am chemat la mine.

— De ce mi-ai pus fiţuicile astea pe masă? l-am întrebat în timp ce intra.

— M-am gândit că v-ar putea interesa, domnule colonel. mi-a replicat.

— Ei, acum că le-ai citit şi dumneata, Küpper, ce părere ai? îmi poţi spune fără teamă părerea dumitale, am adăugat, văzând că ezită cu răspunsul.

— Da, domnule colonel, am citit fiţuicile. Ordinul ele a preda imediat toate manifestele găsite este respectat doar în mod superficial, după câte relatează curierii. Deşi aproape nimeni nu va avea curajul să treacă dincolo, la Armata Roşie, totuşi câştigă tot mai mult teren opinia după care ruşii nu-i împuşcă pe prizonierii de război. Un agent de legătură de la Corpul IV armată mi-a spus că noaptea trecută a vorbit la megafon din tranşeele ruseşti un soldat, cunoscut multora, din Divizia 371 infanterie.

— Ia spune-mi, Küpper, manifestele sunt comentate şi de soldaţii de la statul-major?

— Tocmai în aceste zile disputa e în toi. Unii le resping, alţii sunt îngânduraţi, ba le mai şi iau apărarea pe ici, pe colo. În orice caz, aproape nimeni nu mai crede în glonţul în ceafă care-l aşteaptă pe prizonier.

Küpper a ieşit din încăpere şi cum nu mai aveam aproape nimic de lucru, îmi rămăsese timp să meditez în tihnă. Gânditor, mai bine zis agitat, era şi Paulus, care m-a chemat la el după o vreme. Locotenentul-major Zimmermann mi-a dat de înţeles că generalul-colonel simţea nevoia să-mi vorbească. Am bătut la uşă şi am intrat.

Paulus şedea la masa de scris, rezemat în coate şi îşi trecea mâna dreaptă peste frunte. Cunoşteam acest gest, care coincidea adesea eu tresăritul nervos al feţei.

Oare ce se întâmplase? în faţa lui Paulus se afla o coală de hârtie. Mi-a întins-o, fără să scoată vreun cuvânt.

Aruncai o privire. Tot un manifest. Dar adresat direct lui Paulus şi semnat Walter Ulbricht, deputat în Reichstagul german. Am citit cu atenţie, rând cu rând.

Ulbricht demonstra într-o manieră logică şi clară că, dând ascultare ordinelor lui Hitler şi ale OKH-ului. Paulus nu acţiona în interesul Germaniei şi al poporului german. Datoria sa ar fi fost să oprească lupta fără rost. L-am privit întrebător pe comandantul armatei şi i-am înapoiat manifestul.

Paulus a început să vorbească:

— Fireşte, de pe poziţiile sale, autorul acestui text are dreptate. El vede totul ca politician. Dar ca civil nu poate să înţeleagă disciplina militară, considerentele care mi-au determinat hotărârea.

— Înainte de a mă fi chemat, domnule general-colonel, mi-au trecut şi mie prin mină o seamă de manifeste asemănătoare ale lui Ulbricht, Weinert şi Bredel. Limbajul lor ne e străin. Totul în mine se revoltă împotriva celor scrise acolo, deşi, în multe privinţe, spun adevărul.

— Să zicem deci, Adam, că ei privesc totul cu alţi ochi decât noi. Nu contest bunele intenţii ale acestor oameni. Dar pentru mine, aşa ceva înseamnă subminarea disciplinei militare, iar asta nu o pot accepta. Unde am ajunge dacă soldaţii ar acţiona în timp de război împotriva guvernului propriei lor ţări?

— Nici eu nu prea mai ştiu ce e drept şi ce e adevărat, domnule general-colonel. Mă întreb însă tot mai mult ce rost mai are moartea a zeci de mii de oameni. Ne mai poate oare satisface concepţia tradiţională de disciplină militară în situaţia în care încrederea noastră în Conducerea supremă a fost nu o dată trădată în mod josnic? Ce motive militare stringente mai există astăzi pentru a justifica pieirea noastră? Pornesc de la presupunerea că vă este cunoscut conţinutul tuturor manifestelor, domnule general-colonel. În unul dintre acestea se spune că Grupul de Armate „A” din Caucaz ar lupta deja în spaţiul Rostov. În acest caz pericolul încercuirii sale a trecut. De ce mai sunt atunci necesare groaznicele sacrificii umane ale Armatei 6?

— Fireşte, am citit totul, dar nu pot să cred. Niciodată nu putem fi îndeajuns de critici faţă de ceea ce

înseamnă propagandă.

— Dar dacă „ar fi, totuşi, adevărat? Dacă suntem induşi în eroare, cu bună ştiinţă sau involuntar, de eşaloanele noastre superioare?

— Nu sunt de acord cu tot ceea ce spuneţi. Manstein a aflat de la Pickert în ce situaţie disperată ne găsim. Nu pot să cred că suferinţele şi pierzania armatei noastre nu-l afectează, că ni se cer sacrificii care nu sunt necesare. Eu mă aflu aici la ordin şi, din simţ de răspundere faţă de Grupul de Armate „A” din Caucaz, nu pot acţiona altfel.

Aşa a luat sfârşit şi această discuţie ajunsă în impas. Pretutindeni se făceau calcule şi se purtau discuţii aprinse, dar ieşirea din cercul vicios ne-o blocam noi înşine. Nu eram în stare să răzbatem la adevărata responsabilitate faţă de poporul nostru, trecând peste responsabilitatea formală – devenită absurdă, ba chiar criminală – faţă de ordinele date. Iar această situaţie nu putea fi schimbată pe atunci nici de cuvintele ce ne îndemnau la trezire ale unor antifascişti germani.

Calea morţii

Generalul-locotenent Schmidt m-a chemat la el.

— Adam, veţi face o recunoaştere a noului nostru punct de comandă. Intenţionăm să-l preluăm pe cel al Diviziei 71 infanterie, care se mută în oraş, la sud de Tărâţa. Atât cât îmi sunt cunoscute, adăposturile aflate într-o râpă de la Stalingradski o să ne fie-suficiente. Procedaţi deîndată la repartizarea acestora. În locul în care şoseaua spre Stalingrad face o curbă spre râpă, vă va aştepta un ofiţer de ordonanţă al Diviziei 71 infanterie.

Întors în adăpostul meu. am luat legătura prin telefon cu aghiotantul diviziei, stabilind data întâlnirii cu ofiţerul de ordonanţă. La 13 ianuarie, orele 9, eram gata de plecare. Până la – şosea aveam numai câteva sute de metri. Coloana mizeră a fugarilor se târa chinuitor spre oraş. După numai un kilometru de drum, autoturismul meu de teren era plin de răniţi. Doi dintre ei şi-au făcut loc pe praguri.

„Condu încet”, i-am ordonat şoferului, îngrijorat de

soarta axelor şi arcurilor maşinii. Mă hotărâsem să fac un mic ocol până la Stalingrad şi să-i duc pe răniţi la un spital de acolo. Cu toate că maşina era plină ochi, după Gumrak am mai luat cu noi un rănit. îl zărisem de departe cum stătea cu mâinile înfofolite, întinse rugător. Când ne-am apropiat, am văzut o faţă disperată de copil. Lacrimi îi şiroiau pe obraz. Fără să vreau mi-am amintit de băiatul riieu şi am ordonat să oprim. Nefericitul se apropia şchiopătând. „Luaţi-mă, vă rog, până la Stalingrad!” Bietului băiat i-am făcut loc pe scaunul din faţă. Nu avea mai mult de 19 ani. Avea degerături grave la mâini şi la picioare. Stătea de ore întregi în marginea drumului, fără ca cineva să se fi îndurat să-l ia. Nu ştia cum să-mi mai mulţumească. Încerca mereu să-mi strângă mâna. Stalingradul îi apărea ca o salvare.

Am lăsat răniţii la un spital din partea de vest a oraşului, nu înainte de a fi pus o vorbă bună în favoarea lor pe lângă medicul de serviciu.

La marginea drumului zăceau nenumăraţi morţi. Răniţi şi bolnavi care voiseră să facă doar un scurt popas, pentru a mai aduna ceva puteri. Doborâţi de oboseală, adormiseră şi îngheţaseră. Morţii zăceau însă şi pe drum! Nimeni nu se mai ostenea, să-i dea la o parte. Tancurile şi camioanele treceau peste cadavrele îngheţate bocnă şi le făceau una cu pământul. Şoferii şi pietonii se poticneau şi se împiedicau de ele nepăsători şi năuci. Drumul fusese numit pe drept cuvânt „calea morţii”.

Această denumire o justificau şi sutele de epave de camioane, autoturisme şi vehicule speciale distruse de bombe, răsturnate, cu încărcătura revărsată şi cu ocupanţii lor făcuţi chisăliţă. Din loc în loc tancuri şi tunuri făcute zob, ici şi colo scheletul calcinat al unui avion şi, în fine, nenumărate vehicule intacte, cărora le lipsea însă un singur lucru: carburantul.

Autoturismul Ineu s-a oprit pentru a-l lua pe ofiţerul de ordonanţă al Diviziei 71 infanterie, care mă aştepta. După cele văzute pe drum nu simţeam nevoia de conversaţie. Peste puţin timp am ajuns le destinaţie.

„Hartmannstadt”.

O luarăm spre o râpă adâncă, pe fundul căreia, străjuit de doi pereţi abrupţi, trecea un drum şi se înălţa o adevărată aşezare de buncăre, numită „Hartmannstadt”, după numele comandantului de divizie, generalul-locotenent von Hartmann, Adăposturile erau săpate în peretele abrupt din stânga, pe trei niveluri, legate între ele prin trepte. Treptele şi trotuarele erau protejate de parapete. Bucătăria şi magaziile fuseseră săpate tot în peretele abrupt.

În campania din vest[6], Divizia 71 infanterie cucexise forturile de nord ale Verdunului – Vaux şi Douaumont. Era numită „Norocoasa”. Ca semn de recunoaştere, vehiculele ei aveau un trifoi cu patru foi. Acum însă, norocul o părăsise. Pe generalul-locotenent von Hartmann l-am găsit cu moralul foarte scăzut.

— În ce situaţie groaznică am fost aduşi! Nu mai există scăpare. Din divizia mea, de care am fost întotdeauna atât de mândru, n-a mai rămas aproape nimic. Nu voi rezista să văd sfârşitul.

Şi eu vedeam lucrurile în culori tot mai întunecate. I-atri relatat generalului Hartmann despre călătoria mea îngrozitoare pe „calea morţii”.

— Aveţi dreptate. Aceste imagini înfiorătoare îţi pot frânge inima şi lua minţile.

În cursul discuţiei am aflat că generalul îşi pierduse, asemeni mie, unicul fiu în acest război. Căzuţi pentru patrie – aşa crezuserăm până atunci sau încercaserăm să ne convingem. După amarul trăit în ultimele luni, această explicaţie ne apărea ca foarte îndoielnică. Dar şi mai cumplit era când trebuia să recunoşti că muriseră fără rost.

Luându-mi rămas bun, am avut senzaţia că von Hartmann era mai sfâşiat şi mai dezorientat decât mine.

Aghiotantul şi ofiţerul de ordonanţă mi-au arătat apoi adăposturile bine amenajate. În fiecare se afla o sobă din cărămidă. Paturile, mesele şi scaunele erau în număr

6 Este vorba de campania din Franţa din mai—iunie 1940 (n, tr.).

suficient. La ferestre atârnau perdele şi pânze de camuflaj. Toate încăperile erau luminate electric. Cât de primitiv era, prin comparaţie, punctul nostru de comandă de până atunci.

Statul-major al diviziei intenţiona să se mute de aici a doua zi. Trebuia deci să trimitem în orele următoare un detaşament care să preia totul. Cu ajutorul unei schiţe a situaţiei, am efectuat repartizarea adăposturilor după nevoile statului nostru major. Apoi m-am înapoiat la punctul nostru de comandă.

După ce l-am informat pe Schmidt despre rezultatul – călătoriei mele de recunoaştere, l-am întrebat când ne vom muta.

— Asta depinde, de evoluţia situaţiei şi de punerea în funcţiune a legăturilor telefonice. Câtă vreme Pitomnikul mai e în mâinile noastre, rămânem aici, mi-a răspuns Schmidt.

În continuare am raportat generalului-colonel Pauâus despre „Hartmannstadt" şi grozăviile trăite în timpul deplasării.

— E într-adevăr cumplit, mi-a spus el. Dacă aş şti că Grupul de Armate „A" este în siguranţă, aş încheia socotelile. Dar fiindcă nimeni nu-mi confirmă acest lucru, trebuie să luptăm cât ne mai ţin puterile.

— Mai sunt oare trupele noastre în stare să lupte, domnule general-colonel? Frontul de apus s-a prăbuşit la primul asalt.

— El a fost refăcut de bine, de rău. Pitomnikul e încă în mâinile noastre. Şi nimeni nu se lasă luat prizonier cu plăcere. Soldaţii continuă să spere într-o despresurare şi nu vor să audă de capitulare. Aceasta mă întăreşte în modul meu de a acţiona.

Misiunea căpitanului Behr

Într-adevăr, frica şi speranţa determinau modul de gândire al celor mai mulţi soldaţi. Ce-i drept, la statul-major al armatei nimeni nu se mai gândea la vreo despresurare, dar nimeni nu avea curajul să spună trupei adevărul. Era, de asemenea, de presupus că nu mai

puteam ţine multă vreme Pitomnikul. De aceea Schmidt a ordonat evacuarea pe calea aerului a jurnalelor de front ale statului nostru major (secţiile operaţii, contrainformaţii, intendenţă, aghiotantură, geniu, transmisiuni), pentru a nu cădea în mâinile inamicului. Cu această operaţiune era însărcinat primul ofiţer de ordonanţă al secţiei operaţii, căpitanul Behr, un tânăr şi viteaz purtător al *Crucii de Cavaler*. El urma să-i prezinte încă o dată feldmareşalului von Manstein agonia Armatei 6 şi să zboare apoi la OKH, pentru a-i raporta lui Hitler personal modul mizerabil în care pierea şi se stingea de foame Armata 6. Conducerea armatei pornea de la considerentul că Hitler va fi poate mult mai impresionat de relatările unui căpitan decorat decât de cele ale unui general.

Behr n-a mai revenit în încercuire. Astăzi ştiu că a fost împiedicat să se reîntoarcă, pentru ca Armata 6 să fie lipsită în continuare de informaţii în legătură cu situaţia ei fără scăpare. Cunoscându-l personal pe căpitan, nu mă îndoiesc că a spus lucrurilor pe nume, atât în faţa lui von Manstein, cât şi a lui Hitler.

Numărul avioanelor de transport n-a sporit, iar armata continua să se stingă încetul cu încetul. Bucătăriile de campanie erau tot mai inactive, neavând ce fierbe. Ici-colo a început să lipsească până şi cina aceea tot mai mizeră. Frontul se apropiase de Pitomnik. Avioanele de vânătoare ale Armatei Roşii se roteau deasupra aerodromului, doborând multe din „Junkers”-urile 52 şi „Heinkel”-urile 111 neînsoţite de avioane de vânătoare. Alte avioane germane, care reuşeau să aterizeze, erau distruse la sol de bombardierele sovietice sau de „maşinile de cusut” care zburau la mică înălţime. Fără efect a rămas şi radiograma trimisă de Schmidt căpitanului Toepke, delegat la Grupul se armate „Don”: „Loviţi cu ghioaga, dacă nu ni se trimit avioane mãi multe”.

Aerodromul Gumrak

În dimineaţa zilei de 14 ianuarie un detaşament de

avangardă al statului-major al armatei a preluat punctul, de comandă al Diviziei 71 infanterie. A doua zi Pitamnikul era definitiv abandonat. Personalul de la sol abia a mai avut vreme să se salveze la aerodromul de rezervă Gumrak, pregătit de bine de rău în cele două zile anterioare. Generalul-colonel Heitz, comandantul Corpului VIII armată, a fost nevoit să-şi evacueze în grabă punctul de comandă de la marginea aerodromului Pitomnik. împreună cu statul său major, Heitz şi-a făcut apariţia la Gumrak, cartierul nostru general de până atunci. Tot la Gumrak s-a refugiat şi statul-major la Corpul XIV tancuri, aflat până atunci între Pitomnik şi Novo «-Alexeievski.

În acele zile coloneii Lattmann şi dr. Korfes au fost avansaţi la gradul de general-maior. Generalul-maior Lattmann a cărui divizie de tancuri fusese nimicită în întregime. a primit comanda Diviziei 389 infanterie, deoarece comandantul ei de până atunci, generalul-maior Magnus, se dovedise complet necorespunzător în faţa situaţiei. Magnus a sperat poate că Schmidt îl va evacua pe calea aerului, dar speranţele sale au fost zadarnice.

La mijlocul lunii ianuarie zona încercuită se restrânsese mult. Noul front de sud şi vest urma traseul liniei de centură, fiind apărat de resturile diviziilor 44, 76, 297 şi 376 (infanterie), de diviziile 3 şi 29 infanterie (motorizată), de Divizia 14 tancuri şi de aşa-numitele batalioane de întărire. Acum punctul de comandă al armatei de la Gumrak era direct ameninţat. Trebuia să ţinem seama de faptul că noua linie de apărare nu putea fi ţinută multă vreme, în afară de aceasta, adăposturile ocupate de noi erau reclamate de statele-majore ale trupelor combatante. De aceea, în dimineaţa zilei de 16 ianuarie, statul-major al armatei s-a mutat la „Hartmannstadt”. Din nou au fost arse documente şi piese de echipament. La noul post de comandă era luat numai strictul necesar. Cu puţinele vehicule rămase ne-am deplasat pe rând, în grupuri mici, trecând pe lângă convoiul fantomatic de soldaţi înfometaţi, bolnavi şi răniţi care se târau pe drumul spre oraş.

La gara Gumrak am nimerit într-o aglomeraţie indescriptibilă de răniţi, care, minaţi de frică, părăsiseră spitalul şi se îndreptau spre est. Numai cei grav răniţi şi cei grav bolnavi rămăseseră pe loc din cauza lipsei mijloacelor de transport necesare evacuării lor. În cazul celor mai mulţi, flacăra vieţii era oricum pe punctul de a se stinge. Paulus ordonase medicilor-şefi să predea spitalele inamicului aflat în înaintare. Inamicul a găsit stive de cadavre îngheţate, adunate de săptămâni încoace în spatele spitalelor, precum nişte scânduri sau pari. La rândul lor, personalul sanitar, sleit de puteri, nu mai era în stare să sape gropi pentru morţi în pământul îngheţat bocnă, iar exploeibil nu se mai găsea de niciun fel.

Avioanele de aprovizionare nu se mai arată

Aerodromul Gumrak nu-l putea înlocui nici pe departe pe cel de la Pitomnik. Mai mult, el se afla în bătaia artileriei inamice, iar pista de rulaj era ciuruită de proiectile şi bombe. Avioanele grele de transport puteau ateriza doar cu foarte mari riscuri. La început Luftwaffe a refuzat categoric să aterizeze la Gumrak, căci în ultimele zile pierduse o mulţime de avioane datorită antiaerienei şi vânătorii inamice, a bombelor şi aterizărilor forţate. Timp de d-uă-trei zile după pierderea Pitomnikului n-a mai aterizat niciun avion german, deşi am făcut totul pentru a pune în ordine aerodromul Gumrak, raportând acest lucru Grupului de Armate „Don”. Pesemne că acesta n-a fost în stare să determine Luftwaffe să reînceapă zborurile spre Gumrak. Paulus s-a adresat, printr-o radiogramă, direct lui Hitler: „Mein Führer! Ordinele Dumneavoastră privind aprovizionarea armatei nu sunt respectate. Aerodromul Gumrak este accesibil de la 15 ianuarie. Posibilitatea aterizării fără impedimente pe timp de noapte este asigurată. Există organizarea necesară la sol. E necesară o intervenţie cât mai rapidă. Pericol maxim” 26.

La analiza situaţiei convocată de comandantul-şef al armatei, Schmidt i-a blagoslovit mânios pe cei din Luftwaffe cu diferite epitete. Intendentul-şef era disperat. La el se reuneau într-un singur strigăt de groază toate

cererile unităţilor chinuite de foame. Nu ne lăsaţi să crăpăm de foame! Daţi-ne pâine!

Generalul-colonel s-a hotărât să mai apeleze încă o dată la Manstein. La două ore după radiograma adresată lui Hitler, a fost transmisă o nouă radiogramă, de această dată adresată comandantului-şef al Grupului de Armate „Don”:

„Socotim drept pretexte obiecţiile Flotei aeriene. S-au găsit posibilităţi de aterizare în lungime şi în lăţime, din toate direcţiile, pentru organele Luftwaffei şi anume pentru unităţile de zbor. Pista de rulaj – lărgită considerabil, Organizarea la sol – ireproşabilă, la fel ca mai înainte la Pitomnik. Comandantul-şef l-a rugat direct pe Führer să intervină, deoarece amânările continue ale Luftwaffei au costat deja viaţa a numeroşi oameni”. 27

Cu aceasta comandamentul suprem al armatei a crezut că tăcuse tot ce-i stătea în putere pentru a mai alina nevoile noastre cumplite. Dar au trecut ore fără să sosească vreun răspuns şi cu atât mai puţin vreun avion de aprovizionare.

Paulus a trimis o nouă radiogramă Grupului de Armate „Don”:

„Încă niciun zbor. Armata cere să se ordone echipajelor de pe avioane să aterizeze”. 28

Zadarnic! Niciun răspuns – nici de la Hitler, nici de la Manstein. În schimb, cu atât mai numeroase erau strigătele insistente de ajutor adresate comandamentului Armatei 6 din partea diferitelor unităţi: „Numărul pierderilor provocate de foamete creşte din oră în oră. Sunt urgent necesare cel puţin raţiile minime de subzistenţă. Sinucideri din cauza deznădejdii”.

Cine este evacuat pe calea aerului?

Comandantul-şef a mai încercat un mijloc pentru a ameliora nevoile noastre. El i-a cerut lui Manstein să trimită un general al Luftwaffei, cu care să fie discutate la faţa locului posibilităţile de aterizare în încercuire.

Exista oare vreun general care să ţină atât de puţin la viaţă, m-am întrebat aflând despre această tentativă,

îndoiala mea era cât se poate de întemeiată. La 16 ianuarie, înainte de masă, în locui generalului solicitat, la postul nostru de comandă şi-a făcut apariţia un maior de aviaţie. Era în mod evident unitatea de măsură corespunzătoare cursului la care mai era evaluată Armata 6 de către eşaloanele superioare. M-a cuprins furia faţă de această nouă trădare a celor mai elementare principii de onestitate militară din partea comandamentelor superioare.

În adăpostul meu a intrat căpitanul von Seydlitz, o rudă îndepărtată a generalului-comandant al Corpului îl armată. Ca ofiţer aspirant de stat-major, el fusese trimis la statul nostru major, pentru a-şi îndeplini pregătirea practică în conducerea trupelor. Din însărcinarea şefului de stat-major, von Seydlitz mi-a adus la cunoştinţă că, începând din acel moment urmau să fie grabnic evacuaţi, pe calea aerului, specialişti, precum comandanţii de tancuri şi ofiţerii aspiranţi de stat-major.

— OKH-ul a ordonat acelaşi lucru şi pentru maiorul von Zitzewitz, ofiţerul de legătură al lui Hitler pe lângă statul nostru. major. Schmidt vă roagă să-i cereţi pe ofiţeri telefonic de la divizii şi corpurile de armată. Sperăm ca în această noapte să sosească în sfârşit câteva avioane de aprovizionare.

— Şi ce se va întâmpla cu cei grav răniţi? l-am întrebat. De la medicul armatei am aflat că vor fi aduşi cu toţii la Gumrak. Toate adăposturile sunt pline ochi.

— Medicul armatei a primit indicaţia să oprească imediat evacuarea pe calea aerului a celor grav răniţi, mi-a răspuns Seydlitz.

Când am auzit asta, mi s-a pus un nod în gât. În orice armată modernă soldaţii şi ofiţerii răniţi în luptă se bucurau de o îngrijire deosebită şi un tratament preferenţial faţă de cei valizi. În cazul nostru, din încercuire erau evacuaţi cei care mai reprezentau o valoare deosebită pentru ducerea în continuare a războiului; ceilalţi erau lăsaţi cu sânge rece în voia sorţii. Era o nouă dovadă că în privinţa Armatei 6 socotelile

fuseseră încheiate de conducerea supremă. Dar şi atitudinea adoptată de conducerea armatei noastre în această chestiune trebuie să se fi schimbat între timp. Până acum Schmidt respinsese cu hotărâre orice propunere de acest fel. De ce nu se ridica acum împotriva ordinului dat de OKH? Pentru o clipă mi-a trecut prin minte că în spatele noului ordin s-ar putea afla Schmidt. Doar şi ofiţerii de stat-major erau specialişti. E drept, ordinul nu-i amintea în mod expres. Dar ceea ce nu se făcuse mai putea surveni eventual în cazul înrăutăţirii continue a situaţiei. O asemenea presupunere mi s-a părut însă atât de josnică, încât am încercat să mi-o scot din minte. M-am adresat căpitanului:

— În acest caz pot să vă felicit, dragă Seydlitz. Cu siguranţă, vă veţi număra printre cei dintâi care vor părăsi această capcană funestă. V-aţi împachetat lucrurile?

— Nu cred să iasă nimic din asta, domnule colonel. Azi dimineaţă Schmidt mi-a spus că, după plecarea căpitanului Behr. aş fi indispensabil aici. Sincer vorbind, nu-nţeleg de ce, fiindcă de mai multe zile nu prea mai am practic mare lucru de făcut. Din când în când sunt trimis ia vreo divizie, pentru a mă informa asupra situaţiei. Dar le zile întregi mizeria e aceeaşi, doar disoluţia sporeşte necontenit. Ieri am fost în marginea de vest a aerodromului Gumrak. E apărată doar de slabe unităţi de alarmă. Nu există arme sau artilerie antitanc. Iar dacă ici – colo se mai găseşte vreun tun întreg, atunci lipsesc muniţiile.

— Totuşi oamenii aceştia pe jumătate morţi. opun rezistenţă de fiecare dată când atacă ruşii. Ce se petrece de fapt în mintea ostaşilor noştri? l-am întrebat.

— Un lucru foarte ciudat. Mulţi stau ghemuiţi în gropile lor, privesc în gol şi abia îţi răspund dacă îi întrebi i; va. Alţii înjură în gura mare, că ar fi fost minţiţi şi trădaţi. De îndată ce se dă însă alarma, toţi pun mâna pe puşcă sau pe pistolul-mitralieră, ori se reped la mitraliere sau la tunurile antitanc.

— Probabil că teama de prizonierat este mai mare

decât revolta şi decepţia provocate de falimentul pe care-l înregistrăm aici.

— În cele mai multe cazuri aşa este, domnule colonel. Dar în ultimele zile au fost şi unele mici grupuri de luptă care au capitulat împreună cu ofiţerii lor. Acum opt săptămâni aşa ceva ar fi fost de neconceput. Socotesc că avem de-a face cu un efect al propagandei inamice.

În timp ce mă despărţeam de căpitanul von Seydlitz în cadrul uşii deschise a adăpostului, l-am zărit la poalele râpci pe maiorul de aviaţie însoţit de colonelul Elchlepp. Dintr-un loc adăpostit s-a apropiat o maşină. Ofiţerul de aviaţie a urcat şi s-a depărtat salutând în direcţia aerodromului Gumrak.

— Văd c-a fost o vizită scurtă. Sunt curios cu ce se va solda, am zis.

— Şi eu domnule colonel, a spus Seydlitz, îndreptându-se spre adăpostul şefului de stat-major.

Colonelul Elchlepp mă zărise. A urcat până la mine în adăpost.

— Domnul aviator nu ne-a adus nimic altceva decât scuze. Schmidt l-a luat în primire cam tare şi i-a spus că argumentele sale nu se interesează. Armata 6 aşteaptă provizii, muniţii, medicamente şi carburanţi. E scandalos să fie abandonată astfel. Paulus, enervat, a fost de aceeaşi părere, adăugând că Luftwaffe nu şi-a ţinut promisiunea făcută armatei. Atitudinea eşaloanelor superioare faţă de Armata 6 ar însemna un act de trădare, care nu poate fi scuzat cu nimic.

— Care va să zică aşa, maiorul ăsta a încasat chelfăneala în locul generalilor. Să presupunem că va transmite totul cuvânt cu cuvânt. Credeţi, Elclâlepp, că aprovizionarea noastră se va îmbunătăţi cumva? auziţi exploziile obuzelor? Frontul s-a apropiat al dracului de mult de punctul nostru de comandă. Câte zile vor mai trece până când încercuirea va fi lichidată? Nu suntem cinstiţi cu noi înşine, altfel ar trebui să capitulăm. Atunci, cel puţin, s-ar putea salva viaţa a mii de oameni. Aşa, totul este lipsit de sens. OKH-ul a renunţat de mult la noi. Acum

mai sunt evacuaţi pe calea aerului doar câţiva specialişti. Ceilalţi pot să crape.

— Şi eu m-am săturat la fel de mult ca dumneata, Adam. Dar un ofiţer nu poate capitula în faţa bolşevicilor. El luptă până la ultimul cartuş, apoi moare.

— Astea sunt vorbe goale, Elchlepp. E lipsit de răspundere, ba chiar imoral, să continui o luptă fără rost. Voi căuta să-l influenţez în acest sens pe generalul-colonel Paulus.

— Asta nu v-o poate interzice nimeni. Dar de obţinui nu veţi obţine nimic. Pentru Paulus disciplina militară este principiul suprem.

Prietenul meu, colonelul Selle în zilele următoare mi s-au prezentat diferiţi specialişti, provenind mai ales de la diviziile de tancuri şi cele motorizate. În urma protestelor energice ale conducerii armatei, au început să aterizeze din nou, cel puţin în timpul nopţii, avioane cu alimente şi muniţii. La întoarcere, ele transportau specialiştii noştri la Grupul de Armate „Don”.

La data aceea m-am bucurat sincer de călătoria colonelului Selle. Medicul nostru îi recomandase încă din ºC tombrie 1942 să urmeze de urgentă un tratament. Cererea de concediu era aprobată când începuse marea ofensivă a Armatei Roşii. Selle declarase pe dată, din propriu imbold, că nu abandona trupa într-un astfel de moment. La începutul lui decembrie el a preluat comanda unui grup de luptă pe Cir şi a primit mai târziu de la Schmidt ordinul inutil de a veni în încercuire. Cu toate că i-a fost foarte greu să facă faţă datorită sănătăţii sale precare, Selle n-a intervenit niciodată să fie evacuat pe calea aerului. Trecuseră câteva zile de când îl rugasem să mă fotografieze cu aparatul meu. Voiam să trimit cu următorul curier filmul şi aparatul soţiei şi fiicei sale. După aceea avuseserăm o discuţie sinceră.

— Selle, vechi membru al NSDAP şi purtător al *Insignei de Aur* a Partidului, aruncase insigna în zăpada îngheţată bocnă, călcând-o apoi în picioare.

Deşi gestul în sine era lipsit de vreo urmare

oarecare, la data aceea, el m-a impresionat, fiindcă semnifica într-un fel exprimarea unui protest, în vreme ce Paulus, Schmidt, Elchlepp şi alţii pretindeau supunere necondiţionată la nişte ordine amorale-Probabil ca şeful nostru de stat-major nu l-ar mai fi pus pe colonelul Selle pe lista curierilor, dacă ar fi aflat de discuţia noastră. Dar cum asta nu s-a întâmplat, Schmidt mi-a comunicat, la 22 ianuarie, că Selle va părăsi încercuirea. Voiam să fiu primul care să-i dea vestea cea bună. La apelul meu tele –, fonic a răspuns aghiotantul său.

— Colonelul Selle e acolo? l-am întrebat.

— O clipă, să trec domnului colonel receptorul.

— Ce mai e nou, Adam?

— Azi sau mâine vei zbura cu avionul. Eşti pe lista curierilor.

De la celălalt capăt al firului nu se mai auzea nimic. Să-şi fi pierdut Selle graiul datorită şocului produs de vestea cea bună?

— Alo, Selle, mai eşti la aparat?

În fine i-am auzit din nou glasul.

— Sper că nu faci o glumă proastă cu mine.

— Dragul meu Selle, în situaţia noastră, ar fi total deplasat. Schmidt mi-a spus-o acum câteva minute. Te felicit din inimă şi mă bucur că scapă de aici unul care nu se îmbată cu trăncăneala despre lupta noastră eroică.

— De asta poţi fi sigur, răspunse hotărât.

— Nu uita să mai treci o dată pe la mine.

În timp ce terminam convorbirea, în încăpere a intrat căpitanul von Seydlitz.

— Scuzaţi-mă, vă rog, domnule colonel. Generalul-locotenent Schmidt vă roagă să recunoaşteţi deîndată un aerodrom de rezervă pentru avioanele noastre de aprovizionare, aici în apropiere, la Stalingradski. Gumrakul se află sub focul puternic al artileriei inamice.

Într-adevăr, nu mai era nicio clipă de pierdut. Am plecat la drum însoţit de câţiva soldaţi. Nu după multă vreme am găsit un loc potrivit şi l-am marcat cu ţăruşi. Se afla la numai câteva minute de punctul nostru de comandă.

În adăpost mă aştepta colonelul Selle, care îşi luase deja rămas bun de la Paulus şi Schmidt. Mi-a relatat convorbirea avută cu cei doi. Îmi amintesc şi acum cât se poate de limpede cuvintele sale.

— Paulus este într-adevăr la capătul puterilor. La plecare, mi-a întins mâna şi mi-a spus: „Mergeţi cu Dumnezeu şi aduceţi-vă contribuţia modestă ca Wehrmachtul să fie iarăşi condus pornindu-se de la realitate”. Era un fel de a spune lucrurile pe ocolite, dar în gura lui Paulus ele sunau ca o sentinţă nimicitoare, nu crezi? Îţi poţi închipui că în acea clipă mi-am găsit cu greu cuvintele. L-am privit încă o dată în ochi. Am părăsit adăpostul, spunându-i: Fie ca semnul de pe mormântul armatei noastre să nu devină monumentul funerar al întregii Germanii”.

— Paulus a trecut în ultimele săptămâni prin chinuri sufleteşti de nedescris. Zilnic îşi tortureazā mintea, dar nu reuşeşte să se elibereze de ordinele lui Hitler şi Manstein. Ce impresie ai despre Schmidt?

— Nu l-am mai văzut de vreo câteva zi-i? şi m-a surprins înfăţişarea sa. Nu mai dă impresia şefului de stantaa. jos de odinioară, încrezător în victorie şi sigur de sine.

Omul care a privit până nu de mult cu ochi răi orice exprimare negativă a criticat acum cu severitate comandamentul suprem. M-a concediat cu următoarele cuvinte: „Spuneţi pretutindeni, unde o veţi socoti potrivit, că Armata 6 a fost trădată şi abandonată de organul suprem!” Păcat că n-a ajuns mai devreme la această concluzie. Ar fi putut feri Armata 6 de multe nenorociri.

Despărţirea a fost grea atât pentru Selle, cât şi pentru mine. Trecuserăm împreună prin atâtea greutăţi şi ştiam că ne puteam bizui unul pe celălalt. Aveam slabe speranţe de a ne mai revedea vreodată.

Selle tocmai plecase, când aghiotantul Corpului IV armată m-a anunţat telefonic că generalul de geniu Jaenecke fusese rănit la cap şi la centura scapulară în timpul unui atac al bombardierelor inamice. Aşa cum îmi

cerea datoria, am transmis imediat ştirea Grupului de Armate „Don”. Câteva ore mai târziu, Direcţia Personal a Armatei de Uscat a transmis ordinul ca generalul rănit să fie evacuat cu primul avion ce va ateriza în încercuire. Întrucât inamicul pusese deja stăpânire pe Gumrak, ultimul nostru aerodrom, avioanele ce zburau spre noi fuseseră instruite să aterizeze la Stalingradski, deşi acolo nu exista încă o pistă marcată. De aici au părăsit încercuirea, la 23 ianuarie 1943, generalul Jaenecke împreună cu colonelul Selle.

Era unul din ultimele avioane care aterizaseră. Cei mai mulţi piloţi lansau pur şi simplu containerele cu provizii, iar asta în cazul fericit că reuşeau să străpungă barajul antiaerian al inamicului. Nu puţine din aceste containere cădeau în liniile sovietice. Asupra celor ajunse la noi se năpustea haita soldaţilor înfometaţi. Nesocotind ordinul comandamentului armatei noastre de a raporta sosirea tuturor containerelor cu alimente şi de a le preda unui centru ce fusese organizat în acest scop, soldaţii împărţeau conţinutul cel mai adesea între ei. Puteai să le iei în nume de rău acest mod de a proceda? De săptămâni întregi nu puseseră aproape nimic în gură. Foamea chinuitoare îi adusese în pragul nebuniei, spulberând cerinţele disciplinei şi ale bunei-cuviinţe, aşa încât nu mai ţineau seama de camarazii lor răniţi şi neajutoraţi.

La 23 ianuarie generalii-comandanţi s-au adunat la o consfătuire cu Paulus. În locul generalului Jaenecke, care fusese rănit, comanda Corpului IV armată fusese încredinţată generalului-locotenent Pfeffer, comandantul Diviziei 297 infanterie, avansat totodată la gradul de general de artilerie. Miezul discuţiilor l-a constituit problema: Ce era de făcut în continuare? Generalii von Seydlitz şi Pfeffer au cerut încetarea luptei, în timp ce Heitz, Strecker şi Schlomer au stăruit pentru continuarea rezistenţei.

Apoi generalul-colonel Paulus a discutat aceeaşi problemă cu Schmidt, Elehlepp şi cu mine. Eu am spus că rezistenţa n-ar mai avea sens, propunând să capitulam. În

timp ce vorbeam, mă uitam la Schmidt. Întrebându-mă cum va reacţiona. Mă aşteptam la o izbucnire violentă. Schmidt a rămas însă liniştit; părea să fie de acord cu propunerea. Doar Elehlepp s-a opus cu înverşunare. Comandantul-şef a oscilat, dar nici acum nu s-a putut elibera din chingile ce-l ţineau atât de strâns. A hotărât să transmită eşalonului superior încă un raport amănunţit asupra situaţiei din încercuire şi să solicite aprobarea de a capitula.

În seara zilei de 23 ianuarie, pe aerodromul provizoriu, aflat doar la câteva sute de metri, au mai aterizat două aparate „Heinkel” 111. După puţin timp, generalul-locotenent Schmidt m-a chemat în adăpostul său. Mi-a repetat, cele discutate la Paulus în cursul după-amiezii şi nu mi-a ascuns faptul că era profund decepţionat de atitudinea comandamentelor superioare.

Ce urmăreşte? mi-am spus în sinea mea. Ce-mi spune el ştiu la fel de bine şi eu. Următoarele fraze au început să mă lămurească. „Până acum nici Hube, niciun alt ofiţer n-au obţinut ameliorarea situaţiei noastre, deşi au fost însărcinaţi cu toţii să-i raporteze lui Hitler personal sau măcar lui Manstein despre situaţia catastrofală a armatei. Am impresia că niciunul dintre ei n-a avut curajul să-i spună Führerului adevărul gol-goluţ. Ar fi trebuit de mult să mă duc eu însumi la Cartierul general şi să prezint situaţia”. Am devenit numai ochi şi urechi. „Situaţia catastrofală ne sileşte, a continuat interlocutorul meu, să facem un ultim pas pentru a obţine în sfârşit libertatea de acţiune. Aş vrea să vă rog să-i propuneţi comandantului-şef să-mi îngăduie să zbor la Cartierul general cu unul din avioanele aflate la Stalingradski, pentru a-i prezenta un raport lui Hitler. Puteţi fi sigur că mă voi întoarce neîntârziat în încercuire”.

Aşadar, asta era! Acest zbir al armatei, care nu ştiuse altceva decât respectarea ordinului de a rezista până la capăt, care voia să traducă în faţa Curţii Marţiale pe oricine ar fi vorbit de capitulare, voia acum să dezerteze. Căci altfel nu putea fi interpretată pretenţia sa. Orice

soldat de rând din statul-major ştia că, probabil, începând chiar cu a doua zi, în zona încercuirii nu va mai putea ateriza niciun avion.

I-am răspuns laconic: „Recomand domnului general să prezinte personal această cerere comandantului-şef”.

Furios, dar încă stăpân pe sine, Schmidt a privit în urma mea, când am părăsit adăpostul fără a-i mai spune nimic.

L-am informat pe scurt despre acest incident pe ofiţerul cu operaţiile, colonelul Elchlepp, care a sărit în picioare revoltat:

— Asta-i ticăloşie! Trebuie să vorbiţi neîntârziat cu comandantul-şef.

— Tocmai mă duceam la el, dar voiam să fiu sigur de sprijinul dumneavoastră.

Am intrat la Paulus. Indignat, dar şi decepţionat de şeful său de stat-major, care pretinsese neîncetat lupta până la ultimul cartuş, generalul m-a ascultat cu atenţie.

— Chemaţi-l la mine. Acum ştiu cu cine am de-a face.

La uşă s-a auzit o bătaie şi în încăpere a intrat Schmidt.

Sperase, pesemne, că-l va găsi pe Paulus singur, fără a fi fost informat dinainte. A încercat să-şi motiveze călătoria aproape cu aceleaşi cuvinte pe care mi le spusese mie.

Contrar bunului său obicei, comandantul-şef a răspuns de această dată imediat şi cât se poate de răspicat:

— Dumneavoastră rămâneţi aici. Ştiţi la fel de bine ca mine că lucrurile de aici se pot sfârşi în orice clipă. Pe noi nu ne mai poate ajuta nimeni. Cred că orice alt cuvânt e de prisos.

Schmidt s-o stăpânit cu greu. apoi a părăsit tăcut încăperea. după ce Paulus l-a însărcinat să prezinte situaţia în scris şi să redacteze cererea de aprobare a capitulării, care urma să-i fie adresată lui Hitler. În sfârşit, au primit aprobarea de a decola şi piloţii celor două avioane „Heinkel 111. Reţinuţi din ordinul lui Schmidt,

aceştia aşteptau de câteva ore în adăpostul ofiţerilor de ordonanţă.

După câteva minute, avioanele lor s-au înălţat pe cerul limpede al nopţii geroase de iarnă. Încă un tur deasupra punctului nostru de comandă, apoi au dispărut spre vest.

Planul colonelul Elchlepp în adăpost mă aştepta colonelul Elchlepp. În aer plutea întrebarea: ce vom face când va veni sfârşitul?

— Aţi spus în repetate rânduri, Elchlepp, că nu veţi accepta niciodată să cădeţi prizonier. Ei, curând va trebui să vă hotărâţi.

— Nu mi-am schimbat deloc opinia. Un ofiţer superior nu cade prizonier. Dacă va sosi acel moment, locul meu va fi în linia întâi. Acolo voi trage până la penultimul cartuş. Ultimul va fi pentru mine.

— Vă pronunţaţi deci în favoarea sinuciderii. Dar cum se împacă asta cu onoarea militară? Nu cred că e o soluţie. Paulus mi-a povestit că mai mulţi generali i-ar fi cerut un ordin, potrivit căruia niciun general şi niciun ofiţer superior să n-aibă dreptul să cadă prizonier. Fiecare să-şi tragă ultimul glonţ în cap. Comandantul? el a respins această pretenţie, calificând-o drept eschivare laşă. După părerea sa – pe care i-am susţinut-o – în situaţia noastră catastrofală locul fiecărui ofiţer este dături de oamenii săi. el având de împărtăşit soarta lor: i după terminarea luptei.

— Nu contest că ofiţerul trebuie să reziste până la încheierea bătăliei, dar apoi îşi poate lua viaţa, fiindcă oricum nu mai are pe nimeni în subordine.

Elchlepp părea de nestrămutat în hotărârea lui de a se sinucide. I-am amintit de soţie, de copii.

— Da, pe ei aş vrea să-i revăd. De aceea doresc să vă pun la curent cu un plan, mai bine zis cu mai multe planuri elaborate de diferiţi ofiţeri de-ai noştri.

Bănuiam ce avea să urmeze. Într-adevăr, cu câtăva vreme mai înainte Elchlepp îmi făcuse aluzie la intenţia unor ofiţeri de a răzbate spre vest. Nu luasem lucrurile în serios. Atunci, însă, Elchlepp mi-a vorbit pe larg despre

acest plan.

— E timpul, Adam, să vă punem la curent cu planurile noastre. Apreciez că în cel mult o săptămână încercuirea va fi lichidată. împreună cu locotenent-colonelul Niemeyer, locotenentul-major Zimmermann, locotenentul-major Heitzmann din Divizia 9 antiaeriană şi cu încă un tânăr ofiţer de antiaeriană voi merge în zilele următoare pe frontul de luptă. Acolo ne vom ascunde şi îi vom lăsa pe ruşii care atacă să treacă de noi. Apoi, vom mărşălui în spatele frontului lor spre sud-vest. Ruta de marş a fost stabilită cu exactitate. Planul nostru a fost adus la cunoştinţă generalului Hube, pe care l-am rugat ca în anumite puncte să ne fie lansate containere cu provizii. Locurile respective le-am trecut pe o hartă, care a fost scoasă afară de unul din ofiţerii noştri curieri.

— Dar e o absurditate, Elchlepp. Chiar dacă aţi feuşi să treceţi prin liniile inamice, n-aţi ajunge niciodată la ţintă. Gândiţi-vă că întreg frontul nostru de sud se repliază, că s-a mutat cu circa 400 kilometri spre vest. Va trebui să vă strecuraţi timp de mai multe săptămâni prin teritoriul inamic. Aşa ceva e imposibil.

— Ne-am pregătit temeinic. Raniţele sunt pline cu efecte din lână şi blană. Ne-am gândit şi la pansamente şi medicamente. De mai multe zile am economisit pâine de secară şi câteva conserve, aşa că, pentru început, avem alimentele necesare.

— Dar v-aţi gândit că asta se cheamă dezertare, Elchlepp, fugă de răspundere? Planul contrazice propria dumneavoastră cerere de a se rezista.

— Nu vrem să dezertăm, ci dorim să-l rugăm pe Pauluş să ne dezlege de funcţiile noastre. Numai dacă va fi de acord cu planul nostru, îl vom pune în aplicare. De altfel şi colonelul Clausius, şeful de stat-major al Corpului îl armată, vrea să iasă din încercuire pe schiuri împreună cu ofiţerul său de ordonanţă. Sperăm să ne întâlnim pe drum. Grupuri izolate din diviziile 71 şi 371 infanterie vor să meargă, în cursul nopţii, pe Volga în jos, spre sud, pentru a răzbi la Armata 1 tancuri, aflată în apropiere de râul Terek.

— Nu mi-o luaţi, în nume de râu, dar astea sunt fantasmagorii periculoase. Ştiţi doar că Armata 1 tancuri se află acum, probabil, în spaţiul Rostov. Aţi spus asta grupurilor respective? Şi credeţi cu adevărat că inamicul îşi va asigura atât de defectuos raioanele din spatele frontului, încât să nu poată neutraliza, încă după primii kilometri parcurşi, astfel de fugari fără minte? Gândiţi-vă bine, Elchlepp.

— N-are rost să mai discutăm. Hotărârea mea este de neclintit. Cu aceste cuvinte, Elchlepp a părăsit adăpostul.

Penultimul nostru punct de comandă în orele de început ale dimineţii de 24 ianuarie a fost transmis prin radio raportul generalului-colonel Paulus idresat lui Hitler:

Pe baza rapoartelor primite din partea corpurilor de armată şi a relatărilor personale ale generalilor-comanlanţi, armata raportează – în măsura în care mai poate i sesizată – următoarea apreciere asupra situaţiei r Trupa nu mai dispune de muniţii şi alimente; legătura, e menţine numai cu o parte din cele 6 divizii. Manifestări de disoluţie pe frontul de sud, nord şi vest. Exercitarea unitară a actului de comandă a devenit impoiibilă. Pe frontul de est schimbări fără însemnătate 18.000 de răniţi fără posibilitatea unei asistenţe minime în pansamente şi medicamente. Diviziile 44, 76, 100, 305 şi 389 infanterie sunt distruse. Frontul rupt în mai multe locuri în urma unor pătrunderi puternice. Puncte de sprijin şi posibilităţi de acoperire doar în perimetrul oraşului 29; apărarea, în continuare, lipsită de sens. Pentru a mai salva vieţi omeneşti, armata solicită imediata aprobare a capitulării 39

Răspunsul, sosit prompt, a fost lipsit de scrupule, ca şi mai înainte. Păstrând sensul exact, radiograma lui Hitler suna astfel: „Capitularea exclusă. Armata 6 îşi îndeplineşte misiunea ei istorică prin lupta până la ultimul cartuş. pentru a înlesni organizarea unui nou front de sud*31.

I-am spus lui Paulus, în mod deschis, că socoteam acest ordin drept criminal şi că, prin urmare, nu putea fi obligatoriu pentru noi. Generalul-locotenent Schmidt, care

se „liniştise” doar trecător şi nicidecum din preocupare pentru soarta armatei, a cerut continuarea rezistenţei. A reuşit să-şi impună părerea. Paulus a rămas şi acum soldatul disciplinat, uşurându-i lui Hitler crima comisă faţă de Armata 6.

Spre ora 9 am auzit focuri de armă şi mitralieră, însoţite de explozii de grenade. În cursul nopţii frontul ajunsese în imediata apropiere a râpei. Tot personalul statului-major a ieşit în faţa adăposturilor. Şoferii se aflau deja la maşini. Vom mai scăpa oare cu bine din satul nostru de buncăre? Divizia 71 infanterie pregătise pentru noi un nou punct de comandă în pivniţa unui fost spital din Stalingrad-sud. În noapte răsună vocea tăioasă a lui Schmidt: „Pregătiţi totul pentru mutarea punctului de comandă!”

Restul de acte şi toate obiectele personale de prisos au fost distruse într-o clipă. De acum înainte toată averea mea se compunea din două pături şi o servietă cu rufărie şi ustensile de toaletă, în afara lucrurilor pe care le aveam pe mine. Era timpul să o luăm din loc. Deasupra râpei începuseră să ţiuie gloanţe de armă. Explozia proiectilelor făcea ţăndări geamurile de la adăposturi.

Cu opt zile mai înainte, pe când am ocupat acel punct de comandă, recunoscusem din însărcinarea şefului de stat-major o linie de apărare dincolo de râpă. Dar cine urma să o ocupe? Mina de oameni din statul-major? Inamicul ne-a scutit de alte reflecţii, căci la adăpostul întunericului s-a apropiat până la câteva sute de metri de punctul nostru de comandă. „Linia noastră de apărare” se afla deja în mâinile sale. Schmidt ordonă: „Îmbarcarea!” în cea mai mare grabă am urcat în maşini. Motoarele au îngeput să vuiască. Am părăsit satul de buncăre cu cea mai mare viteză. Din spate am auzit strigătele de „Uraa!” ale soldaţilor Armatei Roşii, care pătrundeau prin celălalt capăt al râpei. O întârziere de numai câteva minute şi statul-major al armatei ar fi păşit, încă din 24 ianuarie, pe calea prizonieratului. Judecând lucrurile din perspectiva prezentului aş dori, să spun că ar fi fost cât se poate de

bine pentru noi şi întreaga armată prin aceea că s-ar fi scurtat, probabil, durata bătăliei şi s-ar fi salvat multe vieţi. Atunci însă ne-a trecut un fior cumplit prin oase. Şoferii au accelerat la maximum, până când am ajuns la primele case ale Stalingradului, unde au fost nevoiţi să reducă viteza, pentru a se strecura printre dărâmături.

Înaintam încet, ocolind pâlnii de bombe, grămezi de moloz şi pietre, pe lângă resturi de ziduri, coşuri şi schelete de beton. Ceea ce nu fusese distrus de proiectile, fusese dezmembrat de trupele noastre, pentru a servi ca material la amenajarea poziţiilor şi adăposturilor sau, dacă era cazul, drept combustibil.

La podul peste Tărâţa ne aştepta un ofiţer al Diviziei 71 infanterie. Ne-a condus în încăperile din pivniţa prevăzută pentru a adăposti punctul nostru de comandă. N-aveam multe lucruri de aranjat, căci lăsasem aproape totul în adăposturile din râpă. Asta să fie oare ultimul nostru „Cartier general?” Această denumire, pe care o foloseam odinioară cu mândrie pentru a desemna sediul statului-major al armatei noastre, suna ca o batjocură în raport cu amărâta noastră de pivniţă. Singurul care părea să resimtă mai puţin acest lucru era generalul-locotenent Schmidt. Îndată după sosire el mi-a ofdonat să aflu cum putea fi asigurată apărarea circulară a ruinei noastre. Pe lângă aceasta mai trebuia marcat şi un loc de aterizare pentru un avion „Fieseler-Storch”. Auzind de acest ordin, Paulus a dat din cap.

— E o absurditate! De unde să ne mai vină vreo „barză.”? îndepliniţi însă ordinul, dacă aşa vrea şeful de stat-major.

Elchlepp bodogăni aflând de această nouă marotă a lui Schmidt, dar abia dacă se mai interesă de munca noastră.

Aveam impresia că Schmidt nu renunţase la speranţa unei excursii aeriene. Era posibil să fi luat legătura cu prietenul său, generalul Hube, fie printr-o scrisoare trimisă cu unul din piloţi în noaptea de 23 spre 24 ianuarie, fie prin radio.

La o sută de metri de pivniţa statului nostru major se afla un teren liber şi neted, care părea potrivit pentru aterizarea unui „Storch”. În orele după-amiezii, generalul-locotenent Schmidt mi-a cerut să marchez terenul de aterizare cu lămpi de poziţie, deoarece ar aştepta sosirea a doua avioane „Storch” în cursul nopţii. Urmau să fie tractate de avioane mai mari o bucată de drum, deoarece cu propriile puteri nu puteau străbate o distanţă atât de mare.

Era oare Schmidt chiar atât de naiv încât să creadă că aici ar mai putea ateriza vreun „Storch” cu care genera –, lul-colonel Paulus să-i îngăduie să plece? Să ceri soldaţilor şi ofiţerilor armatei să lupte până la ultima suflare, iar tu să vrei să-ţi salvezi pielea – ce atitudine pentru un ofiţer căruia îi revenea o bună parte de vină pentru pieirea jalnică a Armatei 6.

Noaptea a trecut, dar şeful de stat-major aşteptase în zadar. Ordonanţa sa mi-a povestit că Schmidt nu închisese ochii toată noaptea. E adevărat, deasupra zonei încercuite, acum foarte restrânsă, zburau mereu avioane. Acestea erau însă aparate de aprovizionare, care lansau la voia întâmplării containere cu alimente. Piloţii nu-şi mai puteau da seama unde erau trupele proprii şi unde inamicul. Dar nici vorbă să aterizeze vreun „Fieseler-Storch”.

Generalul von Hartmann îşi caută moartea

Activitatea mea ca aghiotant al Armatei 6 luase sfârşit. Mai stăpâneam doar un creion şi un bloc-notes, ştampilele de serviciu, o duzină de *Cruci de Cavaler* şi tot atâtea *Cruci Germane*. Deoarece nu-mi era în fire să zac inactiv în pivniţă, am preluat funcţiile unui ofiţer de legătură şi m-am deplasat mai întâi la statul-major al Diviziei 71 infanterie, aflat la câteva străzi mai spre sud. La intervale neregulate punctul de comandă era luat sub foc de artileria inamică. Cu o zi mai înainte aici îşi pierduse viaţa în urma unei lovituri primite în plin căpitanul voft Seydlitz, aspirantul stat-major ist trimis la statul-major al armatel. Imediat după ce am intrat la generalul von Hartmann, au explodat din nou câteva

proiectile în imediata apropiere a casei. Printre victime s-a numărat şi locotenentul-major Schatz, ofiţerul personal de ordonanţă al şefului nostru de stat-major. Venise împreună cu mine în autoturismul de teren şi îi dădea instrucţiuni şoferului, când a fost ucis de un proiectil.

Cu ajutorul unui plan al oraşului, generalul m-a orientat asupra dispunerii forţelor care îi mai rămăseseră. Vocea îi răsuna liniştită şi calmă.

— Cel mai târziu mâine intenţionez să mă duc în linia întâi, lângă infanteriştii mei. În rândurile lor, alături de ei, îmi voi căuta moartea. Prizonieratul este dezonorant pentru un general.

— Sunt de altă părere, domnule general. Marea masă a soldaţilor noştri încă în viaţă va ajunge în prizonierat în situaţia noastră excepţională capitularea şi prizonieratul nu sunt dezonorante. Ar fi trebuit să facem mai demult acest pas. Este de datoria noastră să împărţim cu soldaţii amărăciunea captivităţii. Ar trebui să o spunem trupei în mod deschis, nu să-i dăm pilde de sinucidere Permiteţi-mi să vă vorbesc sincer în aceste ultime clipe. Şi dumneavoastră, domnule general, ar trebui să vă puneţi corect problema răspunderii faţă de soldaţii noştri. De asemenea şi faţă de soţia şi fiica dumneavoastră, care sunt deja îndoliate după un fiu şi frate. Imperativul momentului nu poate fi sinuciderea, ci numai voinţa de a supravieţui.

Era în zadar.

— Ştiu că aveţi cele mai bune intenţii, Adam, Dar eu îmi urmez calea.

Cu aceste cuvinte ne-am luat rămas bun.

Generalul-colonel Paulus a fost răscolit când i-am relatat discuţia avută cu Hartmann. Mi-a cerut să-i fac deîndată legătura cu acesta, dar nici el n-a reuşit să schimbe atitudinea comandantului de divizie. „Vreau să fiu în ultimele ore împreună cu soldaţii mei. De aceea mă duc în linia întâi”, acesta a fost răspunsul la toate reproşurile făcute de Paulus.

Următorul drum l-am făcut la colonelul Roske, aflat cu statul său major în subsolul unui magazin, la nord de

Tărâţa. Etajele superioare ale clădirii erau distruse, dar în depozitele de la subsol era loc suficient pentru a putea adăposti bine şi statul-major al armatei. Roske era gata să pregătească o parte a pivniţei pentru primirea noastră.

În cursul discuţiei am constatat că şi Roske voia să scape de prizonierat. În acest scop pregătea o soluţie de ieşire. Mi-a arătat un camion sovietic capturat, aflat în curtea magazinului. Cu plinul făcut şi încărcat cu butoaie de benzină stătea gata de plecare. Roske mi-a expus planul său.

— La statul-major de divizie am trei „Hiwi” de încredere, care ştiu de planul meu. Îndată ce duşmanul va pătrunde până la noi, ne vom amesteca printre trupele ameţite de victorie şi vom părăsi curtea cu camionul în haosul care se va produce. Nu va bate deloc la ochi. Fiecare va gândi că transportăm carburanţi. După ce vom părăsi oraşul, vom rula fără răgaz spre apus până când vom ajunge la frontul german de sud. Vino cu noi. Adam. Ne ascundem în dosul butoaielor.

— Roske, omule, ţi-ai pierdut minţile. Doar nu crezi că-ţi iau în serios povestea. Nu veţi ieşi nici măcar din curte. îl crezi pe duşman atât de tâmpit? Şi pe soldaţii dumitale, care au crezut până acum în dumneata, care au rezistat împreună cu dumneata, vrei să-i laşi baltă? Nu-mi pot închipui aşa ceva din partea dumitale. Alungă himerele.

Morala mea impulsivă păru să-l fi impresionat pe Roske. Mai întâi mă privi uimit, apoi, treptat, treptat deveni tot mai gânditor.

— Îţi mulţumesc pentru cuvintele dumitale. Probabil că ai dreptate. Locul unui comandant e acum într-adevăr alături de oamenii săi. Voi mai reflecta serios asupra acestui lucru.

Am revenit în spaţiile din subsol. Eram convins că Paulus şi Schmidt vor fi de acord cu schimbarea adăpostului. De aceea stabilisem deja încăperile pentru noul nostru „cartier general”.

Calea de întoarcere la statul-major al armatei ducea

printr-o zonă bătută de artileria şi aruncătoarele de mine ale inamicului. Străzile pline de dărâmături erau aproape pustii. Toţi căutau adăpost prin pivniţe şi ruine. Doar pe alocuri se târau câteva arătări încotoşmănate, soldaţi pe jumătate morţi de foame, chinuiţi de degerături sau răniţi, care îşi căutau unitatea ori vreun spital instalat prin pivniţe. Iată ce se alesese din mândra noastră Armată 6. Pentru ce trebuia să piară atât de năprasnic pe Volga, la 2000 km de patrie?

Eram aşa de cufundat în gânduri, încât nu mi-am dat seama când maşina o coti de pe strada principală, imediat după podul peste Tărâţa, şi se opri în faţa punctului nostru de comandă.

Conducerea armatei abandonează

Paulus şi Schmidt au fost de acord cu mutarea statului major al armatei în ruina magazinului universal. Schmidt urma să hotărască momentul mutării în funcţie de evoluţia situaţiei.

După ce am rămas cu generalul-colonel, Paulus mi-a relatat că Seydlitz îl vizitase încă o dată. După ce îi prezentase detaliat, în prezenţa lui Schmidt, manifestările de disoluţie ce se făceau simţite la toate diviziile, Seydlitz ceruse un ordin pe armată în vederea capitulării, căci altfel exista pericolul ca generalii-comandanţi să acţioneze pe cont propriu.

— Are perfectă dreptate în această privinţă, domnule general-colonel. Lucrurile s-au petrecut aşa cum a prezis în memoriul său din 25 noiembrie anul trecut. Să punem capăt acestei rezistenţe fără rost. Nimeni nu-şi poate asuma o asemenea răspundere.

Paulus a refuzat şi acum, când prăpastia dintre ordin şi conştiinţă era atât de adâncă. El nu era în stare să urmeze glasul conştiinţei.

— Trebuie să înţelegeţi, Adam, că nu pot acţiona altfel.

Asta n-o mai puteam înţelege, dar orice alt cuvânt era de prisos.

În faţa incapacităţii decepţionantr-a conducerii

armatei de a acţiona în mod responsabil, unele unităţi începuseră să acţioneze pe cont propriu. Astfel, într-un ordin al Corpului IV armată se spunea: „Ţinându-se seama de răniţi, se interzice extinderea acţiunilor de luptă în interiorul oraşului. Se va apăra linia principală de luptă. Acolo unde continuarea rezistenţei va deveni fără sens, aceasta poate fi oprită, urmând ca situaţia să fie semnalată inamicului”.

Acest ordin deschidea în mod practic calea spre o capitulare parţială, contravenind prin urmare concepţiei susţinute de conducerea armatei, care n-a luat nicio măsură. O adevărată batjocură la adresa armatei muribunde a constituit în acele zile o radiogramă primită de la Direcţia Personal a Armatei de Uscat, prin care se îngăduia conferirea *Crucii de Fier*, clasa II, de către comandanţii de companii şi a *Crucii de Fier*, clasa I, de către comandanţii de batalion. Dar care companie, care batalion mai avea vreun şef sau vreun comandant? Şi pe cine mai puteau oare interesa aceste *cruci* acum, când ne aflam la hotarul dintre viaţă şi moarte?

Statul-major al armatei a primit ştirea că în faţa frontului ţinut, de diviziile 297, 371 şi 71 infanterie, în sudul oraşului, s-au prezentat parlamentari sovietici cu propuneri de capitulare, pentru a se evita continuarea vărsării de sânge. Ei au dat asigurări că unităţile care capitulau urmau să beneficiere de subzistenţă, iar răniţii de îngrijire medicală.

Fără a ţine seama de ordinele lui Schmidt, comandanţii i-au primit pe parlamentari, de care s-au despărţit apoi fără a fi luat vreo hotărâre. Paulus şi Schmidt au primit această ştire fără a se manifesta în vreun fel sau altul.

Diviziile 297 şi 371 infanterie se aflau în subordinea Corpului IV armată. Eram curios dacă vor face uz de posibilitatea oferită prin ordinul corpului de armată de a depune armele, dar pentru moment n-am reuşit să aflăm alte amănunte.

Grupul lui Elchlepp, care voia să facă o tentativă de

ieşire din încercuire, îşi terminase pregătirile. Elchlepp i-a rugat pe Paulus şi pe Schmidt să-i aprobe, lui şi camarazilor săi, eliberarea din funcţie. Aprobarea le-a fost dată.

Puţin mai târziu grupul s-a pus în mişcare. Intenţiona să se lase depăşit de unităţile sovietice aflate în atac în sectorul Diviziei 297 infanterie.

Locul lui Eldilepp în statul-major al armatei a fost luat de locotenent-colonelul de stat-major von Befew, ofiţerul cu operaţiile al Diviziei 71 infanterie. Mai rămăseseră doar 20 de ofiţeri şi soldaţi din cei 60 de la început. Iar numărul nostru continua să scadă. Într-un acces de disperare, ordonanţa colonelului Elchlepp, un bărbat mai în vârstă şi tată de familie, şi-a pus capăt zilelor. Nu putea trece peste faptul că fusese abandonat de colonelul său. Stătea tulburat printre camarazii săi, fără să scoată vreun cuvânt. Nimeni nu i-a dat vreo atenţie când a părăsit pivniţa. Apoi, afară a răsunat explozia unei grenade de mână. L-am găsit mort, într-o baltă de sânge.

Veşti asemănătoare ne parveneau şi de la unităţile cu care mai aveam legătura. Pe măsură ce se apropia sfârşitul, creştea numărul sinuciderilor, în unele locuri ameninţând să ia proporţiile unei adevărate epidemii. Viaţa şi-o luau mai ales ofiţerii şi soldaţii tineri.

Generalul-maior von Drebber scrie din prizonierat

În orele târzii ale zilei de 25 ianuarie am primit ştirea că Divizia 297 infanterie, în frunte cu generalul-maior von Drebber, comandantul ei, capitulase. Descompunerea masivă a armatei noastre începuse.

În dimineaţa zilei de 26 ianuarie stăteam împreună cu Paulus la o măsuţă din faţa ferestrei de la pivniţă, când şi-a făcut apariţia o ordonanţă, care ne-a adus o scrisoare. Generalul-colonel a citit cu uimire: „Expeditor – general-maior von Drebber”. Paulus n-a mai apucat să desfacă plicul. Pe stradă, în faţa ferestrei noastre, a explodat o bombă de aviaţie. Geamurile s-au făcut ţăndări şi pe deasupra capetelor noastre a trecut o ploaie de cioburi şi schije. Suflul exploziei a scos uşa din ţâţâni.

Primul gând mi-a fost la Paulus. După ce s-a mai risipit! umul, l-am văzut că sângera la cap. Dar nu era nimic grav.

Şi cu aveam mai multe tăieturi în pielea capului. Un sanitar, chemat în grabă, ne-a făcut un pansament uşor. Am avut, încă o dată, noroc.

După acest moment de spaimă Paulus a desfăcut. În fine, plicul şi s-a cufundat cu vădit interes în lectura scrisorii. Apoi a dat din cap.

— E greu de crezut. Drebber scrie că el şi soldaţii săi ar fi fost bine pl imiţi de militarii Armatei Roşii, că ar fi trataţi în mod corect, iar noi am fi cu toţii victime ale propagandei mincinoase a lui Goebbels. Drebber îmi cere să renunţ la rezistenţa inutilă şi să capitulez cu întreaga armată.

Între timp, în încăpere intrase Schmidt. Faţa i s-a întunecat, când a auzit ce discutam. Spuse mânios:

— Von Drebber n-a scris asta de bunăvoie. A fost silit. Nu vom capitula. Azi, înainte de masă, ne vom muta la magazinul universal. Aşa vom putea exercita o influenţă. mai puternică asupra diviziilor.

Acum că nu mai avea de aşteptat niciun „Storch” care să-l scoată din încercuire, Schmidt revenise la vechea lui placă.

În aceeaşi zi, am aflat că generalul von Hartmann căzuse în luptă. Stând în picioare pe terasamentul de cale ferată, trăsese cu arma foc după foc, până când a fost lovit drept în frunte. Căzuse mort pe loc. Comanda Diviziei 71 infanterie fusese încredinţată colonelului Roske.

În acea zi de 26 ianuarie ne-a parvenit încă o ştire tristă.

„Generalul Ştempel, comandantul Diviziei 371 infanterie, s-a sinucis”, ne-a raportat un ofiţer de ordonanţă. Fiul său, care servea ca locotenent în statul său major, fusese coleg cu băiatul meu la liceul Neustadt din Dresda. Tatăl său îşi luase rămas bun de la el, spunându-i că se va împuşca, deoarece n-ar mai putea supravieţui unei amărăciuni atât de mari. Tânărul Ştempel intenţiona ca

împreună cu o mină de camarazi să ajungă la Grupul de Armate „A”, mergând pe Volga în jos. N-a ajuns însă prea departe, fiindcă a fost luat prizonier.

La 26 ianuarie Schmidt a aflat, din întâmplare să seydlitz acordase comandanţilor de regiment şi batalion dreptul de a capitula după propria lor apreciere. Mânios, i-a cerut lui Paulus demiterea lui Seydlitz din funcţie şi trecerea celor trei divizii ale Corpului îl armată (diviziile 100, 71 şi 295 infanterie) sub comanda generalului-colonel Heitz, comandantul Corpului VIII armată. Comandantul-şef s-a lăsat din păcate înduplecat şi şi-a dat acordul.

Eram uluit că în acele momente Paulus mai putea lua o măsură împotriva unui general care încă de la început apreciase, în principiu, situaţia mai corect decât conducerea armatei. Ulterior, Paulus şi-a dat seama că procedase pripit, dar n-a fost în stare să revoce acordul dat lui Schmidt.

Generalul-colonel era într-o stare de nedescris. Ca militar din cap până-n picioare, Paulus era complet depăşit de situaţie. Înainte de toate, el nu a găsit resurse să ia o decizie împotriva lui Schmidt, care era atât de lipsit de scrupule. Ce-i drept, am impresia că în momentul decisiv şi-a dat seama de eşecul său. Dar această recunoaştere nu făcea decât să-l împovăreze şi să-l paralizeze şi mai mult. Fizic şi psihic, Paulus ajunsese la capătul puterilor.

Tragedia celor răniţi

Statul nostru major mai era alcătuit doar din comandantul-şef, şeful de stat-major, ofiţerul cu operaţiile, şeful transmisiunilor, primul aghiotant şi câţiva ofiţeri de ordonanţă. Pe la amiaza zilei de 26 ianuarie două autoturisme şi un camion ne-au transportat până la ultimul nostru „cartier general”. Străzile din jurul ruinei spitalului erau deja sub tirul armelor şi pistoalelor-mitralieră. Un ofiţer din Divizia 371 infanterie ne-a raportat: „Tancurile inamice în înaintare”.

Străzile erau ceva mai animate decât cu o zi înainte. Răniţi şi bolnavi se târau anevoie spre *Ortskommandantur*

Mitle[7]. Potrivit ordinului dat pe armată, ei urmau să fie concentraţi şi hrăniţi acolo. Dar Comandatura Locală Centru nu mai exista. Trebuise să facă loc spitalului. Răniţii şi bolnavii zăceau până şi sub acoperişul sfârtecat. Cei ce nu mai găsiseră loc aici, şi-au căutat adăpost prin pivniţele învecinate. Curând şi acestea erau pline ochi.

Când am intrat în pivniţa magazinului universal, în partea de oraş aflată încă în mâinile noastre nu mai exista nicio pivniţă care să mai fi avut vreun loc liber. Medicul Diviziei 71 infanteriei-a raportat lui Paulus că se acorda asistenţă medicală doar unei părţi a răniţilor şi bolnavilor, în cele mai multe spitale şi infirmerii improvizate era întuneric beznă. Medicii şi sanitarii, care trebăluiau printr-un cotlon oarecare, aveau în cel mai bun caz câteva luminări sau feştile. Nimeni nu ştia câte zeci sau sute de oameni zăceau pe pământul gol, înghesuiţi unul în altul. Dacă vreunul nu mai mişca vreme de câteva ore, îl auzeai pe vecin strigând: „E un mort aici!" Dar se putea la fel de bine ca nimeni să nu-şi mai dea seama, fiind morţi şi cei de alături. Fără medicamente, feşe şi anestezice, medicii erau aproape neputincioşi. În multe cazuri ei îşi pierduseră întregul echipament sanitar în timpul retragerii, fie că ambulanţele fuseseră abandonate din lipsă de carburanţi, fie că fuseseră lovite de bombe. În afară de aceasta medicii şi sanitarii înşişi abia se mai ţineau p picioare, dar făceau tot ce era omeneşte posibil, iar preoţii îi ajutau după puteri. Atunci când clădirea comandaturii, transformată în spital, a luat foc de la un proiectil de artilerie, au avut loc scene inimaginabile. Sute de oameni au fost călcaţi în picioare, cuprinşi de flăcări sau îngropaţi sub ruinele care se prăbuşeau.

Tifosul exantematic în cursul ultimelor zile petrecute în încercuire şi-a făcut apariţia încă o primejdie perfidă – tifosul exantematic, care avea să-i urmărească până în lagărele de prizonieri pe supravieţuitorii Armatei 6, secerând zeci de mii din rândurile lor. La început, a trecut aproape neobservat cazul unui soldat sau altul care,

---

7 Comandatura Locală Centru (n. tr.).

doborât de oboseală şi cuprins de toropeală, scuturat de friguri şi chinuit de dureri, ale membrelor, delira din cauza temperaturii şi se stingea din viaţa încetul cu încetul. Febra recurentă, de pildă, avea simptome asemănătoare. Tifosul exanţematic era însă cu mult mai primejdios. Virusul, transmis prin păduchele de haine, provoca, după una până la trei săptămâni, moartea a peste 80% din numărul celor infectaţi. De molipsit se molipsiseră însă peste 90% din efectivele de care mai dispunea Armata 6, deoarece în gropile săpate în zăpada îngheţată sau în pivniţele întunecate era imposibil să stârpeşti păduchii tot mai numeroşi de la o zi la alta. Aproape fiecare dintre cei ajunşi în prizonierat, la sfârşitul lui ianuarie şi începutul lui. februarie 1943, purta germenii bolii ucigătoare. Foarte puţini fuseseră vaccinaţi preventiv şi foarte puţini reuşeau să reziste, în starea lor de semiînfometare, febrei de peste 41 grade, care-i chinuia vreme de mai multe zile. În pofida angajării pline de abnegaţie a medicilor şi infirmierelor Armatei Roşii, tifosul exantematic a făcut, în săptămânile următoare, ravagii înspăimântătoare în rândul militarilor germani din lagărele de prizonieri. Astfel, tifosul exantematic avea să continue jocul înfiorător al militarismului german în ce priveşte Armata 6, lăsând în viaţă doar câteva mii de oameni. Vina revine aceloraşi forţe care minaseră Armata 6 la Volga, ordonându-i să reziste acolo în condiţii neomeneşti, până când aveau să mai rămână numai nişte biete epave umane.

Ultima haltă: magazinul universal

La magazinul universal ocupam o cameră din pivniţă împreună cu generalul-colonel Paulus. Vizavi, separat de un coridor, se afla şeful de stat-major împreună cu ofiţerul său cu operaţiile. În alte două-trei încăperi se adăpostiseră ceilalţi militari din statul-major al armatei.

Trebuie să fi fost un magazin foarte mare, mi-am spus în timp ce dădeam o raită primprejur. Pivniţa, solid construită. era străbătută de un coridor de lăţimea unei străzi, în care se putea pătrunde din curte cu camioanele. Pe ambele laturi ale coridorului se aflau magaziile,

odinioară luminate ca lumea printr-un şir de ferestre mari. Acum, în faţa ferestrelor, se înălţau stive de saci cu nisip. În coridor staţionau vehiculele noastre, protejate de zidurile şi tavanele groase de schijele şi loviturile în plin ale proiectilelor de calibru mic. Mansarda şi etajele superioare fuseseră distruse. Cu excepţia subsolului. Întreaga clădire căzuse pradă flăcărilor. În mod cu totul ciudat scara de piatră care ducea odinioară până la mansardă rămăsese intactă. Părea că pluteşte între etaje, dar mai putea fi folosită. De la etajul al doilea se deschidea o perspectivă bună asupra pieţii largi din faţă. De cealaltă parte se aflau ruinele unui teatru, iar mai încolo, printre mormanele de moloz „strălucea, la est. oglinda argintie a Volgăi. În dreapta teatrului privirile întâlneau Tărâţa, un mic afluent al Volgăi, care-şi scobise parcă albia într-o vale adâncă.

Statul-major al armatei se afla în sectorul Diviziei 71 infanterie. Colonelul Roske. numit la comanda acesteia după moartea generalului von Hartmann, fusese avansat, la 27 ianuarie, la gradul de general-maior. Soldaţii diviziei se aflau într-o stare mai bună decât cei aflaţi pe frontul de vest şi de sud. Ei avuseseră, încă de la începutul încercuirii. mai totdeauna poziţii bine amenajate şi dispuneau chiar. şi acum de adăposturi trainice şi încălzite şi – lucru surprinzător – de hrană aparent îndestulătoare.

Care era explicaţia? Cu ocazia recunoaşterii făcute prin pivniţă mi-au atras atenţia mai multe uşi asigurate cu lacăte masive. Am cerut subofiţerului care mă însoţea să le deschidă. Acesta, vădit încurcat, a executat ordinul. Am înţeles totul, când am văzut încăperi pline cu stive de alimente. Era evident că intendenţii, şeful serviciului financiar şi. probabil, comandanţii cărora le revenea răspunderea. nu raportaseră în noiembrie 1942 situaţia reală a rezervelor. aşa cum le-o cerea datoria. Ce ticăloşie! Dacă alte divizii de pe frontul de nord şi de pe cel al Stalingrâdului procedaseră în mod asemănător – fie şi în cazuri cu totul izolate –, se puteau calcula cu uşurinţă cantităţile de alimente de care fuseseră private diviziile

greu încercate în luptele de pe frontul de vest şi de sud. Roske a admis că se bizuie, fără a face vreun control, pe rapoartele funcţionarilor militari ce răspundeau de această problemă.

La 26 ianuarie unităţile sovietice care atacau din vest au făcut, pe colina Mamai, joncţiunea cu unităţi ale Armatei 62 ce înaintau dinspre malul Volg ai. Colina, pentru stăpânirea căreia se dăduseră lupte îndârjite încă în cursul toamnei precedente, a fost recucerită definitiv de Armata Roşie. Zona încercuită era acum despărţită în două părţi. Cu zona de nord nu mai aveam legături telefonice. Corpurile VIII şi XI armată erau acum conştiente de disponibilităţile lor.

Inamicul, care ataca din toate părţile, restrângea aproape cu fiecare oră perimetrul celor două zone încercuite. Mai mulţi generali lipsiţi de trupe, între ei von Seydlitz, Pfeffer, Schlömer, Deboi, Leyser, baronul von Daniels, precum şi coloneii Steidle şi Beaulieu, se adunaseră în clădirea fostei închisori orăşeneşti de la nord de Tărâţa. Toţi aceşti ofiţeri superiori, reuniţi în mod cu totul întâmplător, trăiseră zi de zi, încă de la început, grozăviile bătăliei, stingerea treptată şi moartea soldaţilor lor. Acum nu mai găseau nicio raţiune pentru continuarea luptei. Conştiinţa îi îndemna să se împotrivească pieirii măcar în ceasul al doisprezecelea. La 27 ianuarie m-am pomenit chemat la telefon. Era generalul Schlömer, care dorea să vorbească cu generalul Paulus. L-am rugat să aştepte câteva clipe, pentru a-L chema pe generalul-colonel.

Convorbirea a fost scurtă. Schlömer a prezentat situaţia şi starea trupelor, care, complet epuizate, nu mai puteau opune nicio rezistenţă şi a solicitat aprobarea de a capitula. Comandantul-şef i-a reamintit ordinul său de a rezista în continuare şi a pus receptorul în furcă.

Peste aproximativ o jumătate de oră, în încăperea pe care o ocupam împreună cu Paulus, a intrat generalul-locotenent Schmidt. Surescitat, ne-a relatat convorbirea telefonică avută cu colonelul Müller, şeful de stat-major al

Corpului XIV tancuri.

— Domnule general-colonel, Corpul XIV tancuri intenţionează să capituleze. Müller spune că trupa ar fi ajuns la capătul puterilor şi că n-ar mai avea muniţii. I-am răspuns că situaţia ne este cunoscută, dar ordinul nostru de continuare a luptei cu excluderea capitulării rămâne valabil în continuare. Cu toate acestea, aş recomanda ca dumneavoastră, domnule general-colonel, să treceţi personal pe la aceşti generali şi să discutaţi cu dânşii.

Paulus a fost de acord. Deplasarea până la închisoarea orăşenească prin focul artileriei inamice a fost riscantă, dar s-a sfârşit cu bine.

La întoarcere, Paulus mi-a povestit că toţi ofiţerii prezenţi acolo s-ar fi plâns de Schmidt, de la care primeau numai răspunsuri brutale la întrebările şi cererile lor îndreptăţite. Cu toţii s-au referit la diviziile lor complet nimicite. Grupurile de luptă luau deja pe cont propriu legătura cu inamicul şi capitulau. Nimeni nu ştia dacă vecinul din stânga sau din dreapta mai ţinea poziţiile, astfel că, în repetate rânduri, unităţi de-ale noastre fuseseră atacate de inamic în flanc şi în spate, fiind nimicite. Pentru a pune capăt vărsării inutile de sânge, toţi aceşti ofiţeri superiori ceruseră ordinul de capitulare globală a armatei.

— Şi ce le-aţi răspuns, domnule general-colonel? l-am întrebat.

— Am reamintit generalilor, încă o dată, ordinele lui Hitler. Fiecare zi, fiecare oră cât mai menţinem angajate forţe puternice ale inamicului contează.

— Credeţi cu adevărat, domnule general-colonel, că sovieticii mai ţin în zona oi aşului toate armatele pe care le aveau aici la sfârşitul lui noiembrie? Zona încercuită s-a redus în mod considerabil. E suficientă doar o parte a trupelor iniţiale pentru a ne da lovitura de graţie. Inamicul cunoaşte foarte bine situaţia noastră. Felul în care duce luptele dovedeşte că nu vrea să sacrifice în mod inutil vieţi omeneşti.

— Fireşte că inamicul şi-a retras o parte din forţe. Un

lucru e însă sigur: pe aici el mai ţine tot felul de trupe. În orice caz, generalii şi coloneii au fost de altă părere. Hitler este un criminal, asta ea să vă reproduc doar una din cele mai blânde expresii. Părăsind pivniţa închisorii orăşeneşti, l-am auzit pe unul dintre ei spunând: „Aşa cum am fost minţiţi noi, aşa va fi minţit şi poporul german. Niciun ziar, nicio emisiune radio nu va relata despre grozăviile prin care trecem de mai multe săptămâni, Goebbels va glorifica pieirea noastră".

Victime fără număr

Paulus auzise şi ştia toate acestea. Totuşi, a rămas un general disciplinat. O nouă radiogramă primită de la OKU i-a întărit hotărârea de a continua rezistenţa. Ordinul prevedea ca în cazul divizării zonei încercuite, fiecare parte să intre în subordine» personală a Führerului.

La 28 ianuarie zona de nord a încercuirii a fost divizată din nou. În cursul serii, armata a raportat OKH-ului următoarele:

Puternică pătrundere inamică de-a lungul căii ferate Gumrak-Stalingrad divizează frontul armatei: în zona de nord se află Corpul XI armată, în zona de mijloc corpurile VIII şi îl armată, iar în zona de sud restul trupelor. şi statul-major al armatei. Corpul XIV tancuri şi Corpul IV armată nu mai dispun de unităţi de luptă constituite. Armata încearcă organizarea unui nou front de apărare la marginea de nord şi pe poziţiile înaintate din vest. Armata consideră că prăbuşirea definitivă a rezistenţei ei va surveni până la 1 februarie.

La căderea serii mă aflam singur în încăperea noastră de la subsol. Paulus era plecat la Schmidt. Tirul de artilerie fusese atât de intens în timpul zilei, încât nu ne putuserăm aventura în curte. Şi acum continua să se audă vuietul bătăliei.

M-am întins pe patul meu de campanie. Afară lupta continua fără milă. Fiecare oră scursă era plătită cu noi sacrificii. Nimeni nu le mai ţinea socoteala. Trecuseră câteva zile de când nu mai primisem rapoarte concrete ale pierderilor. Ele aveau cel mult un caracter general: Divizia

76 infanterie suferise la 27 ianuarie pierderi foarte grele; Divizia 44 infanterie fusese nimicită în întregime; diviziile 371, 305 şi 376 infanterie fuseseră decimate; Divizia 3 infanterie (motorizată) mai dispunea doar de slabe grupuri de luptă; legăturile cu Divizia 29 infanterie (motorizată) erau întrerupte.

Câţi soldaţi mai erau oare în viaţă? De cili combatanţi mai dispuneam? câţi răniţi şi bolnavi se găseau în încercuire? Medicii cu care mă întâlnisem în ultimele zile vorbeau de 40.000 până la 50.000. Mai dispuneau oare combatanţii de muniţie? Mai exista oare hrană? Se acorda cumva asistenta medicală răniţilor şi bolnavilor? Cu excepţia unor cazuri izolate, răspunsul la întrebările din urmă era descurajant.

La 29 ianuarie ne-a parvenit ştirea că generalul-locotenent Schlomer şi alţi generali primiseră parlamentari, tratând cu aceştia condiţiile capitulării. Schmidt ameninţa că-i va deferi Curţii Marţiale. Tocmai atunci şi-a făcut apariţia la magazinul universal colonelul Steidle. Voia să vorbească personal cu generalul-colonel Paulus. Steidle participase la luptele grele din cursul retragerii de pe malul apusean al Donului şi contribuise la constituirea noului front de sud al zonei încercuite, pierzând în luptele de apărare date acolo de Divizia 376 infanterie aproape întregul său regiment. Soldaţii săi îl stimau ca pe un comandant viteaz şi drept, iar Paulus îi preţuia seriozitatea şi onestitatea.

Încă la 27 ianuarie, cu ocazia discuţiilor purtate la comandantul-şef, Steidle fusese de părere că răspunderea faţă de soldaţi şi de poporul german impunea încetarea imediată a luptei. Acum venise la Paulus pentru a-i solicita ordinul de capitulare. La început a dat peste Schmidt, care bănuia despre ce era vorba. El a respins cu brutalitate cererea colonelului de a-i mijloci o discuţie cu generalul-colonel Paulus şi i-a cerut să se întoarcă deîndată la unitatea sa. Steidle a fost nevoit să părăsească magazinul universal fără să fi rezolvat ceva.

Generalul-locotenent Schmidt face oare un joc dublu?

În aceste ultime zile Schmidt a desfăşurat şi în alte privinţe o activitate deosebit de intensă. Astfel, el l-a convocat pe colonblul von Beaulieu, comandantul unui regiment de infanterie din Divizia 3 infanterie (motorizată). Acesta petrecuse prin anii ’20 mai multă vreme în Uniunea Sovietică, stăpânea bine limba rusă, cunoştea ţara şi oamenii, precum şi – după cum sublinia el însuşi – Armata Roşie. De la începutul campaniei în est îl întâlnisem la rândul meu pe Beaulieu de multe ori. L-am salutat mirat, tocmai când ieşea din încăperea şefului de stat-major.

— Schmidt m-a pus să-i povestesc despre Armata Roşie. A fost foarte interesat să afle ce ne-ar putea aştepta din partea soldaţilor şi ofiţerilor acesteia. Nici n-am bănuit că şeful dumneavoastră poate fi atât de prietenos.

Ce urmărea oare şeful de stat-major prin aceste discuţii? Sonda cumva terenul în privinţa prizonieratului? Ducea cumva un joc dublu? Lui Roske îi ordonase să pregătească magazinul universal în vederea apărării circulare iar el se pregătea de prizonierat?

Era târziu în seara zilei de 29 ianuarie când cineva m-a tras de mânecă pe coridorul întunecat al subsolului. Mai întâi am crezut că era unul dintre răniţii care căutaseră şi aici adăpost în cursul ultimelor zile. La lumina lămpii de buzunar am văzut că era ordonanţa lui Schmidt. Generalul se afla tocmai la Roske şi discuta măsuri în vederea apărării circulare a punctului de comandă. Caporalul m-a condus în încăperea lui Schmidt, mi-a arătat un geamantan mic aflat într-un colţ şi l-a deschis. M-am aplecat şi l-am privit pe soldat cu surprindere. Acesta mi-a spus zâmbind: „Subordonaţilor le ordonă continuarea rezistenţei fără capitulare, dar el s-a pregătit de prizonierat”.

I-am mulţumit pentru informaţie şi-am revenit în încăperea mea. Deci, aşa stau lucrurile! Schmidt nu extindea cerinţa „luptei până la ultimul om” şi asupra persoanei sale. Când i-am relatat constatările mele lui Paulus, acesta a dat din cap.

— N-aş fi crezut să fie cu putinţă aşa ceva. Prin urmare, omul care a răspândit până acum zvonul despre glonţul în ceafă se informează grijuliu despre tratamentul la care se poate aştepta din partea Armatei Roşii. Mizează pe prizonierat, dar nu scapă celorlalţi nicio vorbuliţă.

— Schmidt n-a fost niciodată prietenul meu, dar l-am socotit un om consecvent în felul său. În ultimele zile şi-a dat însă arama pe faţă. La el cuvântul şi fapta nu se acoperă. Păcat că i-aţi urmat sfaturile, domnule general-colonel.

— Acum e prea târziu să mai discutăm asta. Am ajuns la capăt. Poate că un alt şef de stat-major m-ar fi ajutat să iau decizii mai bune. Dar să lăsăm asta.

Sinucidere sau prizonierat?

Da, sfârşitul era pe aproape. Nu m» i existau poziţii defensive închegate, ci doar puncte de sprijin apărate de diferite grupuri de luptă. Un astfel de punct de sprijin se găsea vizavi de magazinul universal, înspre Tărâţa, care fusese deja trecută de Armata Roşie. Punctul de sprijin era ocupat de grupul de luptă al colonelului Ludwig, în care fuseseră concentrate, ca rezervă a armatei, resturile Diviziei 14 tancuri.

Grupul de luptă se cuibărise în ruinele unui magazin… Adânciturile ferestrelor de la subsol şi primul etaj erau baricadate cu saci de nisip şi cărămizi. Pe acolo trecea acum linia avanposturilor. În ruinele teatrului „Gorki", aflate vizavi, se instalase deja Armata Roşie. Colonelul Ludwig ţinea prin urmare ultima linie de apărare din faţa ultimului nostru „cartier general". Magazinul universal se afla deja sub tirul armamentului de infanterie al inamicului. La vest de noi, doar la câteva străzi depărtare, se aflau tancurile cu steaua roşie. Ne apropiam într-adevăr de sfârşit!

În faţa noastră se ridica întrebarea: sinucidere sau prizonierat? Paulus, care respinsese până atunci ideea sinuciderii, a început să şovăie. După o chibzuinţă îndelungată, mi-a spus îngrijorat:

— Hitler se aşteaptă, desigur, să mă sinucid Ce

părere aveţi. Adam?

Eram revoltat:

— Până acum am încercat să împiedicăm sinuciderea în rândurile armatei. Asta este şi rămâne calea cea bună, şi dumneavoastră trebuie să împărtăşiţi soarta soldaţilor, Dacă încasăm aici o lovitură în plin, am terminat-o cu viaţa. Aş socoti însă ruşinos şi laş să ne încheiem zilele prin sinucidere.

Cuvintele mele au avut parcă darul să-l elibereze pe Paulus de o constrângere. În fond, gândea la fel ca mine, dar voia să-şi mai verifice o dată concluziile cu argumentele mele. Acesta era felul său de a fi.

Glorificare mincinoasă

Taciturnul dintotdeauna a devenit dintr-odată locvace.

A început să-mi povestească din întâmplările şi experienţele trăite la Cartierul General al Führerului. Ca locţiitor al şefului de Stat-Major General al Armatei de Uscat, ca reprezentant al lui Hitler, Paulus asistase la destule accese de furie ale lui Hitler. Cu ocazia expozeurilor sale, generalul-colonel Halder nu reuşea de cele mai multe ori să depăşească primele fraze, deoarece Hitler intervenea nerăbdător, monopolizând conversaţia. Paulus mi-a prezentat modul în care era încurajată megalomania lui Hitler de linguşelile servile ale anturajului său. În primul rând ale feldmareşalului Keitel. În măsura în care această relatare scotea în evidenţă cu putere şi fără ascunzişuri rolul şi caracterul lui Hitler, devenea de neînţeles, ba chiar de neiertat faptul că un cunoscător atât de profund ca Paulus îi dăduse întotdeauna ascultare. Aceasta avea să se manifeste încă o dată şi cu deosebită pregnanţă la 30 ianuarie 1943, data aniversării a zece ani de la „preluarea puterii” de către Hitler. Schmidt redactase două radiograme către Hitler, pe care Paulus le-a semnat fără să schimbe vreun cuvânt. Prima suna astfel:

„Credincioasă jurământului făcut Germaniei şi împlinindu-şi înalta şi însemnata misiune încredinţată,

Armata 6 şi-a apărat poziţiile până la ultimul om şi până la ultimul cartuş pentru Führer şi patrie.

Paulus” *J 2*

A doua radiogramă conţinea urările pentru ziua de 30 ianuarie:

„Armata 6 îşi salută Führerul cu ocazia zilei aniversare a preluării puterii. Steagul cu svastică flutură în continuare deasupra Stalingradului. Fie ca lupta noastră să constituie pentru generaţia de acum şi pentru generaţiile viitoare o pildă de a nu capitula vreodată, chiar şi atunci când e pierdută orice speranţă. Atunci Germania va învinge.

Heil mein Führer!

Paulus, generäl-colonel” 33

Nu se batjocorea în acest fel Armata 6? Conducerea armatei nici nu putea aduce un serviciu mai mare lui Joseph Goebbels, ministrul propagandei Reichuluţ. Aceste radiograme au reprezentat o binevenită ocazie pentru glorificarea unei pieiri fără sens. Hitler a răspuns neîntârziat:

„Mein Generaloberst Paulus!

Încă de acum întreg poporul german priveşte cu profundă emoţie spre acest oraş. Ca totdeauna în istoria universală, nici acest sacrificiu nu va fi zadarnic. Naţiunea germană înţelege de-abia acum dificultatea extraordinară a acestei lupte şi va face în continuare sacrificiile cele mai grele.

Cu gândul mereu alături de dumneavoastră şi de soldaţii dumneavoastră.

Al dumneavoastră, Adolf Hitler”.

De acelaşi patos mincinos era pătrunsă şi cuvântarea lui Göring cu ocazia zilei de 30 ianuarie, citată la începutul acestei cărţi. Plin de cinism, el se adresa supravieţuitorilor din zona încercuită, cu fiecare clipă tot mai redusă, dar totodată celor îngrijoraţi din patrie: „Soldatului îi este la urma urmelor indiferent – oricât de crud ar suna acest lucru – dacă luptă şi cade la Stalingrad. la Rjev, în deşertul Africii, ori în gheţurile Norvegiei.”: 1

Mi s-a făcut greaţă când l-am auzit pe burduhănosul mareşal de aviaţie. Dar m-a cuprins şi mânia faţă de adunătura fără conştiinţă din jurul lui Hitler, care, după ce ne trădase cu neruşinare, ne pretindea să mai ascultăm, încă în viaţă fiind, propriul nostru discurs funebru.

Colonelul Ludwig intră în tratative cu inamicul

Spre seară, Schmidt a venit agitat la Paulus.

— Tocmai mi s-a raportat ceva deosebit; colonelul Ludwig duce tratative cu ruşii. L-am chemat la mine, la raport.

Bietul Ludwig, mi-a fost primul gând, n-o să-i fie uşor! După plecarea lui Scbmidt. i-am exprimat generalului-colonel îngrijorarea mea. Dar Paulus m-a liniştit.

Ludwig a fost adus de un ofiţer cu cască de oţel şi pistolul-mitralieră atârnat după gât. O imagine pe măsura formulei aplicate până atunci de Schmidt: Cine intră cu de la sine putere în legătură cu inamicul va fi împuşcat”.

Mai târziu. Ludwig mi-a povestit că se aşteptase să fie tras la răspundere de şeful de stat-major. Lucrurile se desfăşuraseră însă altfel. La început, Schmidt s-a interesat de asigurarea frontului de sud, de care răspundea Ludwig. Apoi l-a rugat să ia loc. Atunci a venit, rece şi direct, întrebarea la care se aştepta Ludwig: „Spuneţi-mi, am aflat că azi aţi intrat în tratative cu ruşii?”

Colonelul a raportat cum şi de ce se ajunsese la tratative. Şi-a motivat acţiunea, referindu-se la scăderea forţei combative a trupei, la zecile de mii de răniţi şi bolnavi lipsiţi de asistenţă medicală. În timp ce vorbea, l-a observat cu atenţie pe Schmidt. Acesta nu l-a întrerupt; se plimba încolo şi încoace prin încăpere. După ce Ludwig a terminat, şeful de stat-major s-a oprit brusc în faţa sa: „Frumos, frumos… Treceţi deci nitam-nisam la ruşi, discutaţi despre capitulare, iar la noi, la statul-major al armatei, nu vine nimeni!”

Ludwig n-a înţeles imediat. Se aşteptase la orice, numai la asta nu. Îndărătnicul general al rezistenţei cu orice pxeţ să se intereseze subit de capitulare! Voia oare

să-şi salveze propria viaţă, după ce săptămâni de-a rândul se distinsese prin respectarea strictă a ordinelor lui Hitler şi Manstein, contribuind astfel în mod esenţial la pieirea Armatei 6?

„Dacă-i vorba doar de asta, domnule general, i-a răspuns Ludwig, cred că vă pot promite ca mâine dimineaţă, în jurul orei 9, în faţa pivniţei dumneavoastră să se prezinte un parlamentar".

„Bine, Ludwig, daţi-i drumul! Noapte bună!" Colonelul Ludwig n-a fost niciodată atât de uluit ca după acea discuţie neaşteptată cu Schmidt. După întrevederea sa cu Ludwig, şeful de stat-major a venit la Paulus, dar nu i-a povestit nimic despre desfăşurarea convorbirii, raportând doar că îl însărcinase pe colonel să mijlocească tratative de capitulare pe seama statului-major al armatei, Această întâmplarea rotunjit imaginea generalului-locotenent Schmidt. Cu o zi înainte ameninţa cu împuşcarea; acum era gata să ia calea prizonieratului, Ţinea în mod evident prea mult la viaţă pentru a fi dispus să lupte cu arma în mână. Fireşte, contradicţia dintre ordinul dat trupei, de a lupta până la ultimul cartuş şi predarea fără luptă a generalilor şi ofiţerilor superiori de stat-major nu se manifesta numai în cazul lui Schmidt, Dar la Schmidt ea era deosebit de izbitoare, deoarece acesta se ridicase cu fanatism şi neîndurare împotriva oricărei idei înţelepte, Astfel, eşecul său pe plan militar devenise un profund eşec uman.

Tancul cu steaua roşie în faţa magazinului aniversai

După plecarea şefului de stat-major şi-a făcut apariţia generalul-maior Roske, care i-a raportat lui Paulus în câteva cuvinte:

— Divizia nu mai este în stare să opună rezistenţă, De magazinul universal se apropie tancurile ruseşti, Este sfârşitul.

— Vă mulţumesc, Roske, pentru tot. Transmiteţi mulţumirile mele ofiţerilor şi soldaţilor dumneavoastră, Schmidt l-a rugat deja pe Ludwig să iniţieze tratative cu Armata Roşie.

Am aruncat în foc cele câteva acte care mai erau pe masă, precum şi duzina de *Cruci de Cavaler* şi *Cruci Germane*. De ştampila de serviciu încă nu-mi îngăduiam să mă despart. Am vârât-o împreună cu tuşiera în servietă. Apoi m-am dus la ajutorul meu locotenentul-major Schlesinger şi la furieri ca să-i informez asupra situaţiei şi să controlez dacă dişti fuseseră totul.

După aceea am stat faţă în faţă cu comandantul-şef al armatei vreme de o oră sau chiar mai bine în încăperea noastră strâmtă, între noi pâlpâia o luminare. Cuvintele se lăsau aşteptate. Fiecare era preocupat de gândurile proprii. În cele din urmă am rupt tăcerea

— Domnule general-colonel, trebuie să dormiţi, aâtiel nu rezistaţi zilei de mâine, care ne va costa şi ultimele resurse nervoase.

Era trecut de miezul nopţii când Paulus se întins pe salteaua sa. Am alergat până la Roske

— Aveţi noutăţi? l-am întrebat intrând. Roske tocmai distrugea ultimele lucrări de prisos. M-a rugat să iau loc, mi-a oferit o ţigaretă, aprinzându-şi şi el una.

— Un tanc roşu staţionează în imediată apropiere, într-o stradă laterală, cu tunul îndreptat asupra ruinei noastre. I-am raportat deîndată lui Schmidt. Mi-a spus să facem orice ca tancul să nu tragă. Asta ar însemna pentru noi moarte sigură. De aceea translatorul se va duce cu un steag alb la comandantul tancului şi va iniţia tratative în vederea predării. Mă voi ocupa personal de acest lucru.

Când a început tragedia de pe Volga?

Peste câteva ore avea să se producă, aşadar, deznodământul. Tiptil, m-am furişat spre patul meu. Paulus respira liniştit, şi adânc. Mie nu-mi era somn. Mă străduiam din răsputeri să-mi rânduiesc gândurile răvăşite, care rătăceau la Paulus, aflat acum atât de aproape de mine. Odinioară era socotit un ofiţer de stat-major talentat, căruia i se prezicea o carieră strălucită. Şi iată unde îl aruncase soarta! Soarta? Era oare soarta cea care îl condamnase la pieire împreună cu armata sa de 250.000 oameni? în ce măsură era vinovat de eşecul său

pe plan militar şi uman? Nu trebuiau oax e căutate cauzele dezastrului cu mult în urmă, încă înainte de bătălia de pe Volga? Mi-au venit în minte câteva observaţii scăpate de Paulus când mi-a povestit despre activitatea sa ca locţiitor al şefului de stat-major general al Armatei de Uscat, atunci când participase nemijlocit la elaborarea planului militar împotriva Uniunii Sovietice. N-ar fi fost oare mai bine să nu se înceapă campania din est, ba chiar întregul război? Exista oare vreun obiectiv al războiului în măsură să justifice fluviile de sânge vărsat, mormanele de dărâmături şi lacrimile suferinţei? Ni se spunea că războiul împotriva Rusiei Sovietice era necesar din raţiuni preventive, necesar pentru a respinge bolşevismul care ne ameninţa. Dar acestui argument nu-i putusem da niciodată crezare deplină. Cele trăite de mine la 22 iunie 1941 şi în săptămânile următoare ale campaniei în est nu dovedeau în niciun fel că Armata Roşie s-ar fi pregătit de un război ofensiv, ci demonstrau cu atât mai mult că nu era deloc pusă pe picior de război, ba nici măcar suficient de pregătită în vederea apărării. În timpul activităţii mele de un an şi jumătate pe frontul de est îmi formasem impresia că în fosta Rusie ţaristă, a cărei înapoiere fără speranţe îmi era cunoscută încă din primul război mondial, acţionau acum forţe care voiau să realizeze ceva măreţ, dar nu reuşiseră nici pe departe să înlăture dificultăţile. Nu era oare logic ca forurile din Kremlin să valorifice mai întâi resursele imense ale ţării lor uriaşe, iar nu să cocheteze cu ideea atacării Germaniei? Cum aveau să stea însă lucrurile dacă se adeverea că acest război nu fusese dezlănţuit pentru nevoile apărării noastre, ba chiar că nu fusese necesar?

Cumplit! Atunci tot sângele şi toată murdăria acestui război ar rămâne lipite numai de mâinile noastre.

Aş mai putea oare trăi sub o povară atât de îngrozitoare? Aş mai putea oare găsi vreun răspuns limpede la întrebarea privind rostul pieirii noastre, privind sensul acestui război?

Ce fusese viaţa mea?

În acel ceas de noapte căutam răspunsuri şi clarificări, dar în loc să le găsesc mă loveam mereu de întrebări tot mai numeroase şi tot mai complicate. Mi se părea că îmi pusesem prea puţine întrebări în cursul celor patru decenii de viaţă conştientă, ca şi cum mult prea multe lucruri ar fi fost clare, ca şi cum aş fi privit mult prea multe lucruri în mod superficial, deşi în realitate ele ascundeau o seamă de probleme.

Ce fusese de fapt viaţa mea, ce căi urmaşe ea?

Revedeam cu ochii minţii gospodăria ţărănească a părinţilor mei de la Eichen, lângă Hanau pe Main – mândria dar şi truda unui tată destoinic şi ale unei mame harnice.

moartă mult prea de timpuriu. Întreaga ei dragoste şi grijă se revărsaseră asupra celor doi fii. a fratelui meu mai vârstnic cu trei ani şi a mea. Părinţii făceau totul pentru a ne asigura o copilărie fericită. Ei – şi în parte bunicii – ne-au dat anumite pilde şi norme de viaţă. Astfel, tatăl meu, un ţăran energic, legat strâns de glia părintească, era preţuit şi stimat de oamenii satului. În gura sa cuvântul Germania răsuna întotdeauna măreţ şi demn. Cu atât mai mult în gura bunicului meu din partea mamei. Vreme de peste 25 de ani el fusese primar al comunei Eichen. Fusese membru al dietei provinciale de la Kassel şi îl venera pe Bismarck, cancelarul vechiului Reich. Un anume Wilhelm von Bismarck, consilier provincial la Hanau, îi fusese, vreme de mai mulţi ani, superior nemijlocit pe linie administrativă.

În această atmosferă, fratele meu şi cu mine am fost educaţi în spiritul dragostei pentru ţară şi al credinţei faţă de casa domnitoare. Din germenii sădiţi în casa părintească s-au dezvoltat în timpul cât am urmat şcoala şi seminarul pedagogic o serie de concepţii şi clişee călăuzitoare, care mi-au influenţat viaţa în mod esenţial. Din 1910 până în 1913, de pildă, avusesem un profesor de geografie care nu scăpa nicio oră fără să nu plaseze observaţii duşmănoase împotriva Angliei. El şi alţi câţiva dascăli de atunci contribuiseră ca versurile lipsite de

modestie ale lui Geibel:

„Und es mag am deutschen Wesen
Einmal noeh die Welt genesen”:!, i[8]

să prindă rădăcini adânci în noi, oameni tineri, să devină izvor de îngâmfare, de naţionalism şi chiar şovinism german. Dragostea pentru Germania, dragostea de patrie se împleteau la bunicul meu, la tatăl meu. la mine şi la cei mai mulţi din generaţia mea cu sentimentul superiorităţii germane, al pretenţiei la hegemonie germană în lume, a cărei înfăptuire şi impunere reprezentau dreptul nostru Legitim şi datoria noastră sacră. Astfel, primul război mondial a fost urmarea cât se poate de logică a acesteistări de lucruri. Pentru mine nu avea nimic înspăimântător. Asemenea multor zeci de mii de tineri, am pornit şi eu cu entuziasm la luptă, pentru a apăra – rum se spunea poetic – tronul şi altarul.

Am revenit amarii şi decepţionat că războiul fusese pierdut de Germania. Nemulţumit de nedreptatea sorţii, am căutat uitarea în studiu şi în cariera de profesor. Cu» – rând, această muncă a început să-mi placă. Predam la şcoala din Langenselbold, o colonie muncitorească de lângă Hanau pe Main. Cum ne mai scăpărau ochii, când dezveleam un mormânt tumular, punând bazele unui modest muzeu local, sau când ne întreceam la spoi t şi diferite alte jocuri! Acum cei mai vârstnici dintre şcolarii mei de atunci purtau de mult uniforme. Şi câţi dintre ei vor fi murit sau vor fi fost răniţi? Nu ştiam, căci după ce: fusesem angajat ca profesor de matematică la şcoala militară de la Weimar, în anul 1929, şi după ce fusesem preluat în Wehrmacht cu gradul de căpitan, în 1934, nu mai întreţineam decât slabe contacte cu mediul profesoral în care activasem odinioară.

O figură ciin acea vreme, cea a dulgherului Röder, mi se întipărise deosebit de bine în memorie. Era comunist, de fapt singurul comunist pe care-l cunoscusem pe atunci mai bine. Doi dintre fiii lui erau elevii mei. Ca meseriaş, Roder-tatăl ne ajuta cu plăcere şi eu multă iscusinţă la

8 ,.Fie ca lumea să renască încă o dată prin fiinţa germană“ (n. tr.).

diferitele noastre planuri şi proiecte. Mă înţelegeam foarte bine cu el, dar când aducea vorba de politică schimbam subiectul. Nu mă interesa. De fiecare dată când îmi repeta al său „Hitler înseamnă război!” îi zâmbeam cu superioritate.

În 1918, când primul război mondial luase sfârşit cu înfrângerea Germaniei, fusesem decepţionat că nu mai puteam rămâne în continuare ofiţer. Dorinţa de a fi ofiţer am păstrat-o în toată perioada Republicii de la Weimar. În 1934, al doilea an al stăpânirii hitleriste, această dorinţă mi s-a împlinit. L-am uitat pe comunistul Roder, fiind mândru de succesele înregistrate de Hitler: servicitil militar obligatoriu, crearea Luftwaffei şi a flotei de submarine, ocuparea Renaniei, reluarea Saar-ului, Anschluss-ul Austriei, ocuparea regiunii sudete, crearea protectoratului Boemiei şi Moraviei.

Succesele nu păreau să confirme oare dreptul nostru şi pretenţia noastră de a conduce? Şi totul fără război! La toate acestea se adăugau eliminarea şomajului şi autostrăzile. Hitler era un conducător genial – aşa credeam pe atunci. Dacă ar mai fi trăit, bunicul meu l-ar fi aşezat pe Hitler deasupra lui Bismarck. Desigur, mai erau şi lucruri neplăcute, precum arestarea comuniştilor şi a altora. Se zvonea că erau ţinuţi în lagăre, complet iz. olaţi. Regretabil din punct de vedere uman, îmi spuneam, gândindu-mă la Roder. Dar de ce se împotriveau unei evoluţii care făcea Germania mai puternică şi mai viguroasă! E adevărat, îmi repugnau „Noaptea de cristal” şi alte represalii antievreieşti, dar, în definitiv, nu eu eram cel răspunzător. Iar pe deasupra nu puteau fi uitate marile succese datorate de poporul german naţional-socialismului – aşa încercam să-mi despovărez conştiinţa. E drept, un mic ghimpe îmi rămânea mereu înfipt în inimă, dar ce însemnătate mai putea avea în raport cu înlănţuirea norocoasă, ce părea a fi fără sfârşit, a faptelor lui Hitler!

Norocul sau nenorocul Germaniei?

Apoi a venit ziua de 1 septembrie 1939. Războiul împotriva Poloniei. Simţeam pe atunci că începuse o nouă

perioadă în politica lui Hitler, o perioadă cu mult mai serioasă. În această privinţă comunistul Roder avusese dreptate. Campania din Polonia se încheiase cu o mare victorie în numai 13 zile. În acest răstimp, Franţa şi Anglia stătuseră cu arma la picior. La o jumătate de an după Polonia fuseseră ocupate Danemarca şi Norvegia. Apoi, Franţa, care se socotea cea mai puternică forţă militară de pe continent, a fost cotropită în şase săptămâni şi silită la o capitulare necondiţionată... Ruşinea de la Versailles" fusese ştearsă. La Dunkerque englezii învăţaseră – aşa îmi spuneam – ce-i fugă, fiind aruncaţi în mare fără multă vorbă. Din nou o victorie grandioasă – cea mai mare de până atunci în ascensiunea meteorică a celui de-al III-lea Reich. Din păcate aceasta îmi ceruse mie şi soţiei mele un greu sacrificiu. La 16 mai 1940 căzuse pe câmpul de luptă fiul nostru Heinz. Era o lovitură cumplită, o durere pe care am resimţit-o altfel decât „lucrurile neplăcute" ale naziştilor. Era doar propria mea carne şi propriul meu sânge, singurul meu băiat, atât de plin de speranţe. Soţia mea n-a reuşit să treacă niciodată peste această pierdere. Şi pe mine mă durea inima ori de câte ori îmi aduceam aminte. Dar, ca soldat, eram mereu gata să aduc sacrificii Germaniei, patriei mele. Cel puţin aşa credeam pe atunci. Astfel, am acceptat şi acest sacrificiu, crezând că fusese» dus unei cauze înalte.

Şi din nou au răsunat fanfarele victoriei, vestind succesele înregistrate în războiul submarin, în Africa şi în Balcani. În pofida unor mici insuccese, ghemul norocos al Germaniei părea să se depene la nesfârşit.

Apoi a venit ziua de 22 iunie 1941. Wehrmachtul german, sprijinit de unităţi române şi finlandeze, şi-a început marşul împotriva Uniunii Sovietice pe un front lung de peste 2000 de kilometri. Întreaga lume îşi ţinea respiraţia. Eu. care trecusem în acea zi graniţa sovietică în direcţia Kovno, împreună cu Corpul XXIII armată, nu mă simţeam, *J* deloc în apele mele. Era temutul război pe două fronturi! Iar în această situaţie ne aruncaserăm singuri, prin atacarea unui inamic gigantic, despre care ştiam

destul de puţine lucruri. Zilnic răsunau fanfarele victoriei. Firul norocului se depăna din succes în succes. Apoi a survenit ceea ce nu ni se întâmplase încă în opt ani de stăpânire hitleristă: au apărut primele insuccese. Iar acestea au fost dintru început mari: înfrângerile germane de la Moscova şi Leningrad, din regiunile Kalinin, Smolensk, Orei, Kursk, Harkov, Stalino şi din peninsula Kerci, în iarna anilor 1941 şi 1942. Toate acestea erau însă mici în comparaţie cu înfrângerile din iarna următoare şi, înainte de toate, cu pieirea Armatei 6.

M-a cuprins o frică teribilă. Cine avea să oprească această evoluţie fatală? Ce avea să se aleagă oare de Germania, dacă războiul se apropia în acelaşi ritm de graniţele germane? Cât de mult vor rezista celelalte fronturi? Dar dacă distrugerea Armatei 6 reprezenta o anticipaţie a nimicirii Germaniei?

Aceste întrebări chinuitoare au continuat să mă urmărească şi în visele confuze ale unui somn scurt.

„Ruşii sunt aici”.

31 ianuarie 1943, orele 7 dimineaţa.

Se crăpa de ziuă. Paulus dormea. Mi-a mai trebuit o vreme până să-mi găsesc calea prin labirintul gândurilor chinuitoare şi al viselor confuze. Până la urmă, tot dormisem ceva. Dar nu mult. Tocmai voiam să mă ridic când am auzit o bătaie în uşă. Paulus s-a trezit şi s-a ridicat în capul oaselor. A intrat şeful de stat-major care i-a întins generalului-colonel o foaie de hârtie, zicând:

— Vă felicit cu ocazia avansării la gradul de feldmareşal. Radiograma a fost ultima dintre cele sosite în primele ore ale dimineţii.

— Ăsta e desigur un îndemn la sinucidere, dar plăcerea asta n-am să i-o fac, a zis Paulus, după ce a parcurs hârtia.

Schmidt a continuat:

— În acelaşi timp trebuie să vă raportez că ruşii sunt în faţa uşii.

Cu aceste cuvinte s-a dat un pas înapoi şi a deschis uşa. A intrat un general, însoţit de un translator,

declarându-ne prizonierii săi. Am aşezat pistoalele noastre pe masă, în faţa lui.

— Pregătiţi-vă de plecare, la ora 9 vin să vă iau de aici. Veţi călători cu maşina dumneavoastră, a cerut generalul sovietic să ni se traducă, apoi a părăsit încăperea împreună cu translatorul.

Bine că mai aveam la mine ştampila de serviciu.

— Am îndeplinit ultima acţiune oficială, introducând în livretul militar al'lui Paulus avansarea la gradul de feldmareşal; Apoi, am aplicat ştampila oficială, după care am aruncat-o în foc.

După aceea am trecut pe la Roske, vrând să aflu ce se întâmplase în timpul nopţii. Mi-a relatat următoarele:

— V-am povestit acum câteva ore că Schmidt l-a însărcinat pe translator să se ducă la comandantul tancului cu un steag alb. După ce aţi plecat de la mine, am-ieşit afară împreună cu translatorul. Am recunoscut cu uşurinţă tancul în faţa intrării în curte. Între timp, se apropiase şi mai mult. Chepengul era deschis; de acolo, un tânăr ofiţer sovietic se uita în jurul său. Translatorul nostru a agitat steagul alb şi s-a apropiat de tanc. După aceea mi-a povestit că i-ar fi propus următoarele tânărului ofiţer: „Ordonaţi încetarea focului! Am pentru dumneata o veste mare de tot. Te aşteaptă avansarea şi decoraţii! Poţi veni cu mine să iei prizonieri pe comandantul-şef şi întregul stat-major al Armatei 6”. Tânărul ofiţer a luat legătura prin radio cu comandantul său. Şi-au făcut apariţia doi ofiţeri şi câţiva soldaţi. Au venit la intrarea în curte, unde i-am întâmpinat. Am pătruns în subsol printr-o intrare laterală aflată lângă încăperea lui Schmidt.

— Până atunci fusese astupată cu saci de nisip, dar Schmidt ordonase să fie degajată.

Discuţiile s-au purtat la mine. Am propus să fie chemat şi comandantul-şef, Schmidt însă n-a fost de acord în mod evident voia să dovedească pentru ultima oară că armata proceda după cum voia el.

Şeful de stat-major m-a însărcinat să duc tratativele. Voia să intervină doar când i s-ar fi părut necesar. Din

partea sovietică apăruse între timp un general, însoţit de mai mulţi ofiţeri. După un salut formal, mi-a transmis condiţiile de capitulare. Cu acest prilej n-a reacţionat la niciuna din întrebările sau pretenţiile mele. Când am vrut să fiu de acord, Schmidt, care se ţinuse până atunci deoparte, a intervenit în discuţie. Voia să mai discute unele chestiuni nelămurite. Veţi rămâne la fel de uluit ca şi mine.

Adam. când veţi auzi despre ce era vorba: în primul rând, dacă feldmareşalul îşi putea păstra ordonanţa proprie; în al doilea rând, dacă puţea lua cu sine alimentele de care mai dispunea; în al treilea rând, dacă n-ar fi posibil ca feldmareşalul să fie însoţit de o escortă a Armatei Roşii pe drumul până la lagărul de prizonieri, pentru a-i asigura securitatea personală.

Sincer vorbind, în acele clipe m-am simţit ruşinat. În cursul ultimelor săptămâni îl văzusem şi vorbisem adeseori cu Paulus, dar nu-mi puteam închipui că îi dăduse lui Schmidt astfel de însărcinări.

— În ultimele zile m-am aflat mereu în preajma lui Paulus şi am avut ocazia să-i pătrund unele taine ale sufletului, de aceea exclud această posibilitate. Chiar dacă l-ar fi preocupat asemenea lucruri, le-ar fi discutat cu mine şi nu cu şeful de stat-major. Dar ce Voia să obţină Schmidt cu aceste cereri? Se temea cumva de propriii noştri soldaţi? Ce-i drept, câte ceva din atitudinea sa încăpăţânată a ajuns până la urechile trupei. Pare să aibă o conştiinţă încărcată. Dar cum a reacţionat generalul sovietic la aceste cereri?

— Am avut impresia că era la fel de surprins. În locul unui răspuns m-a întrebat unde se afla Paulus. Schmidt i-a răspuns zâmbind: „Feldmareşalul nu doreşte să participe la tratative, ci vrea să fie tratat ca o persoană particulară”. Era pur şi simplu absurd, deoarece această formulare contrazicea pretenţiile ridicate cu puţin mai înainte în privinţa lui Paulus.

— Cred că generalul sovietic şi-a făcut o impresie frumoasă despre generalii germani! Consider totul o ticăloşie din partea lui Schmidt, care a vrut probabil să

obţină astfel avantaje pentru sine. Paulus nu l-a însărcinat niciodată pe Schmidt să-i obţină favoruri speciale.

Generalul-maior Roske şi-a încheiat relatarea spunându-mi:

— La ora 5, 45 s-a transmis ultima radiogramă: „Ruşii sunt în faţa uşii; distrugem totul”. Peste câteva minute staţia radio a fost distrusă.

Ruşinat de cele auzite, am revenit în încăperea mea. Pe drum m-am hotărât să nu-i spun nimic lui Paulus. Voiam să-l cruţ în aceste ceasuri de orice altă emoţie.

Paulus era aşezat la masă, complet absent. Când s-a apropiat ora plecării, s-a ridicat.

— Pregătiţi evacuarea statului-major, Adam. Ordonaţi pregătirea a doua autoturisme şi a unui camion.

Poarta mare de intrare în subsol era blocată şi păzită de santinele ale Armatei Roşii. Ofiţerul de serviciu mi-a îngăduit să ies; cu şoferul în curte, unde se aflau vehiculele.

M-am oprit surprins.

Soldaţii sovietici şi germani, care trăseseră doar cu câteva ore unii asupra altora, stăteau acum paşnici, unii alături de ceilalţi, cu armele în mâini sau atârnate după gât. Ce contrast izbitor!

Aici, soldaţii germani, zdrenţăroşi, cu mantale subţiri peste uniformele murdare, fiinţe uscate, slăbite şi epuizate până în prag de moarte, cu obrajii supţi şi invadaţi de barbă. Colo, soldaţii Armatei Roşii, bine hrăniţi, plini de putere, cu o excelentă îmbrăcăminte de iarnă. Mi-a revenit în minte şirul de succese şi insuccese care-mi răpise liniştea în cursul nopţii precedente.

Apariţia soldaţilor Armatei Roşii mi s-a părut simbolică pentru raportul reversibil dintre victorie şi înfrângele. Eram profund emoţionat şi de o altă constatare. În loc să-i bată ori să-i lichideze cu un glonţ în ceafă pe soldaţii noştri, sovieticii aflaţi acolo, printre ruinele oraşului lor distrus de războiul nostru, se scotoceau prin buzunare, dând epavelor omeneşti-care erau soldaţii germani ultima lor bucată de pâine, ţigările şi mahorca.

Exact la orele 9 şi-a făcut apariţia. şeful de stat-major al Armatei 62 sovietice pentru a-l prelua pe comandantul-şef al înfrântei Armate 6 ger mane împreună cu statul său major.

Am urcat în maşinile noastre pregătite din timp. În prima au luat loc Paulus şi Schmidt; generalul sovietic s-a aşezat alături de şofer. În a doua, urmam cu însoţit de un locotenent-major al Armatei Roşii. Ceilalţi ofiţeri şi soldaţi ai statului-major ne urmau într-un camion.

Zgomotul luptei amuţise cu totul. Zona de sud a încercuirii îşi încetase existenţa.

Zona de mijloc a încercuirii aliaţii sub Comanda lui Heitz, avansat în ultimele zile la gradul de general-colonel, a capitulat totala 31 ianuarie 1943.

Paulus s-a simţit încă o dată legat de un ordin al lui Hitler. El nu s-a socotit îndreptăţit să ordone capitularea comandanţilor din celelalte zone ale încercuirii, deoarece Hitler şi-i subordonase personal. Pentru trupele din zona de nord a încercuirii infernul a mai ţinut încă două zile. În pofida cererilor insistente ale generalilor Lattmann şi von Lenski, comandantul zonei de nord a încercuirii, generalul-colonel Strecker, a refuzat oprirea acţiunilor de luptă. Apoi, cei doi generali au dat, în dimineaţa de 2 februarie 1940, cu de la sine putere, ordinul de predare.

Bătălia de pe Volga luase sfârşit—.

SPRE NOI ŢĂRMURI

Convoiul color învinşi în fruntea şi la coada micului nostru convoi rula câte un camion sovietic plin cu militari înarmaţi ¿u pistoale-mitralieră. Păstrând doar o distanţă mică între ele, vehiculele treceau cu viteză redusă pe lângă ruinele acoperite de zăpadă, ici şi colo încă fumegânde, ale fostelor blocuri de locuinţe, clădiri administrative, şcoli, spitale, teatre şi fabrici. Strada, acoperită cu un strat de zăpadă îngheţată, era plină cu mormane de material de război german distrus sau intact. Printre acestea, în grupuri mai mari sau mai mici escortate de soldaţi ai Armatei Roşii, se târau în prizonierat resturile Armatei G. Mulţi dintre cei sleiţi de puteri şi de orice vlagă

se susţineau reciproc. Adeseori câte un rănit era dus de subsuori de doi camarazi, şi ei pe jumătate morţi de foame.

Aceşti soldaţi, înşelaţi în mod ruşinos şi condamnaţi la moarte, au blestemat fără îndoială pe comandantul-şef al Armatei 6 şi pe însoţitorii săi. atunci când i-au recunoscut în maşinile care îi depăşeau.

În ultimele săptămâni de groază ale încercuirii, Paulus începuse să înţeleagă tot mai mult imensa răspundere personală care îi revenea prin executarea necondiţionată a ordinelor lui Hitler şi ale OKÂI-ului. Dar asta îi întărise doar resemnarea, dând pe de altă parte posibilitate lui Schmidt, mult mai agilul său şef de stat-major, să arunce în foc fără rost ultimele forţe. Acum era prea târziu pentru a reflecta la toate aceste probleme. Un lucru îmi era însă limpede în acea zi de 31 ianuarie 1943: vinovăţia pentru pieirea Armatei 6 le revenea atât lui Paulus şi statului său major, cât şi tuturor generalilor şi comandanţilor superiori, care capitulaseră abia când trupele sovietice ajunseseră ia uşa pl opriului lor adăpost. N-ar fi trebuit să se ajungă la acest talalou al dezolării, pe care îl zăream acum prin geamurile maşinilor noastre. Acceptarea ofertei de capitulare făcută de Armata Roşie la 8 ianuarie 1943 ar fi scutit zeci de mii de oameni de încă trei săptămâni şi jumătate de foamete şi frig. Starea lor de sănătate ar fi fost cu mult măi bună la începutul prizonieratului, iar tifosul exautematic nu s-ar fi putut extinde atât de mult. Sesizam implicarea noastră într-o mare crimă. Exponenţii acesteia erau Hitler cu OKW-ul şi OKH-ul, dar şi Manstein şi secţia sa de operaţii din cadrul Grupului de Armate „Don”. Pe atunci însă nu bănuiam că aceste personaje acţionau ca reprezentanţi şi unelte ale unor forţe funeste şi ale unei atitudini spirituale dintre cele mai întunecate din istoria germană. Eram de altfel atât de epuizat fizic şi psihic, atât de gol şi de pustiit sufleteşte, încât abia dacă puteam judeca limpede.

Când vehiculele au părăsit oraşul, îndreptându-se spre – sud, prin teren liber, m-am simţit parcă uşurat de un coşmar înfiorător. Acum înaintam ceva mai repede.

Curând, a apărut la stânga Volga. După o scurtă oprire, la câteva case aproape noi, care serveau probabil drept sediu unui stat-major mai înalt, călătoria noastră a continuat paralel cu fluviul. Peste două ore am ajuns la Beketovka.

Întâlnire cu învingătorii

Aici, am oprit la una din numeroasele case de lemn ale aşezării. Privirea mi s-a oprit la ancadramentele ferestrelor şi la îmbrăcămintea frontonului, ornamentate cu cioplituri foarte frumoase. În acea clipă generalul sovietic care ne însoţise ne-a poftit să intrăm în casă. După ce am lăsat mantalele şi chipiurile în anticameră, am fost conduşi într-o cameră mai mare. Ce avea să se-ntâmple acum? Vrând parcă să-şi ia rămas bun, Paulus ne-a întins mâna.

Propaganda lui Goebbels ne domina raţiunea mai mult decât ne-am fi putut închipui.

La mesele aranjate în formă de T, pe latura transversală, a luat loc un general sovietic. Cum aveam să aflăm curând. era generalul Şumilov, comandantul-şef al Armatei 64. Alături de el s-a aşezat însoţitorul nostru – generalul-maior Laskin, şeful de stat-major al acestei armate – şi translatorul său, un maior. Ni s-au oferit scaune pe latura lungă a mesei. Cu puţin înainte, Schmidt apucase să-mi şoptească: „În afara datelor noastre personale, trebuie refuzată orice altă declaraţie”. Am socotit aqest avertisment nu numai de prisos, ci şi lipsit de tact.

Şumilov i s-a adresat comandantului nostru cu „von Paulus”, la care acesta a răspuns:

— Nu sunt nobil.

Generalul sovietic 3-a privit cu suspiciune. Această neîncredere a sporit şi mai mult când Paulus, întrebat care era gradul său militar, a răspuns: Feldmareşal”. Atunci Paulus şi-a scos livretul militar din buzunarul interior al tunicii şi l-a întins comandantului-şef al armatei sovietice. Acesta a discutat cu translatorul şi a restituit livretul cu un „haraşo” sec.

În continuarea discuţiei generalul Şumilov i-a cerut lui Paulus să dea ordin de capitulare şi grupului de nord.

Paulus a refuzat, motivând că acest grup era direct subordonat lui Hitler.

Acum e acum, am gândit. Propaganda noastră afirmase mereu că ruşii ar tortura pe cel ce nu le-ar îndeplini cererile. L-am privit cu teamă pe comandantul-şef al armatei sovietice. Şumilov a continuat să vorbească liniştit şi fără să formuleze vreo obiecţie. Nu s-a întâmplat nimic. În timp ce ajungeam la această constatare destul de surprinzătoare, generalul sovietic s-a ridicat. Translatorul a tradus ultimele sale cuvinte: „Comunicaţi feldmareşalului că îl rog să ia o gustare. După aceea va pleca la statul-major al frontului *!"

Era oare o invitaţie serioasă? în anticameră câţiva soldaţi sovietici ne-au ajutat să îmbrăcăm din nou manta

— În armata sovietică *frontul* corespundea grupului de armate (n.tr.).

lele. Am pornit agitaii spre ieşire., unde ne aştepta Şumilov, având pe cap o căciulă mare de blană. A trecut strada şi ne-a făcut semn să-l urmăm. Am ajuns oare la capăt? Am privit în jurul meu. Nici urmă de pluton de execuţie. Dar poate ne aştepta acolo, în spatele casei din bârne spre care se îndrepta generalul?

Nici vorbă însă de aşa ceva. Şumilov a deschis uşa care da spre o anticameră, unde trebăluia o. femeie mai în vârstă. Pe scăunele se aflau castroane cu apă aburindă şi câte o bucată de săpun autentic, aşa cum nu le mai văzuserăm de foarte multă vreme. O fată oferi fiecăruia dintre noi un prosop alb.

Spălatul a fost o adevăxată binefacere. De zile întregi nu putusem să ne frecăm puţin faţa şi mâinile decât cu apa de la zăpada topită.

După aceea am fost poftiţi într-o cameră alăturată. Acolo se găsea o masă plină cu diferite mâncăruri. M-am simţit ruşinat când la îndemnul lui Şumilov, am luat loc împreună cu Paulus şi Schmidt. Ce minciuni ni se mai vârâseră în cap despre bolşevicii cei sâng croşi! Iar noi am fost atât de naivi să le credem! Fără să vreau, mi-am amintit de mulţi generali ai Armatei Roşii care trecuseră

ca prizonieri pe la statul nostru major. De ei se interesase doar ofiţerul însărcinat cu cercetarea inamicului şi contrainformaţiile. Noi, ceilalţi ofiţeri din statul-major, socoteam a fi nedemn să le adresăm măcar un cuvânt. Înainte de a fi trimişi mai departe, în spatele frontului, ei primeau o porţie de mâncare din bucătăria noastră de campanie.

Această atitudine cavalerească a comandantului sovietic victorios părea să nu facă nicio impresie asupra lui Schmidt. Mi-a şoptit încetişor: „Nu luaţi nimic, dacă ne oferă de băut. S-ar putea să ne otrăvească”.

Atitudinea lui era detestabilă şi revoltătoare. I-am dat de înţeles acest lucru lui Schmidt, aruncându-i o privire mânioasă. Dacă ar fi putut-o pricepe şi generalul Şumilov! Acesta tocmai spunea:

— Mi-ar fi făcut mult mai mare plăcere să ne cunoaştem în alte împrejurări, dacă v-aş fi putut saluta aici ca oaspeţii mei, nu ca prizonieri de război.

Din aceeaşi sticlă se turnă vodcă pentru toţi. Generalul ne-a rugat să bem împreună cu el în cinstea Armatei Roşii victorioase. Noi am rămas pe scaune, fără să ne mişcăm. După ce translatorul i-a şoptit la ureche câteva cuvinte, Şumilov a zâmbit:

— N-am vrut să vă jignesc. Să bem atunci în cinstea celor doi inamici viteji care s-au înfruntat la Stalingrad!

Atunci am ridicat paharul cu toţii, inclusiv Paulus, Schmidt şi eu. Puţin după aceea vodca băută pe stomacul gol a început să-şi facă efectul. M-a cuprins o ameţeală uşoară. Aceasta mi-a dispărut însă după ce am mâncat cu înghiţituri mici un sandviş. Paulus şi Schmidt au început să mănânce.

Am stat împreună cu generalul Şumilov mai mult de o oră. Înregistram curios tot ceea ce vedeam şi auzeam. Maiorul vorbea excelent limba germană. Am constatat că sovieticii făceau deosebirea între sistemul hitlerist şi poporul german. Ofiţerii sovietici ne-au dat asigurări că, în pofida celor întâmplate, nu-şi pierduseră încrederea în muncitorul şi în savantul german, deşi erau decepţionaţi

că mulţi germani îngăduiseră ca Hitler să abuzeze de ei. Paulus a solicitat să le acorde îngrijiri deosebite soldaţilor germani răniţi, bolnavi şi pe jumătate morţi de foame. Comandantul-şef al armatei sovietice i-a dat asigurări că era de la sine înţeles, în limita posibilităţilor existente.

— Mai aveţi vreo dorinţă, domnule feldmareşal? l-a întrebat Şumilov. când s-a apropiat ora plecării. Paulus a chibzuit scurt:

— V-aş ruga să-l lăsaţi alături de mine pe colonelul Adam, aghiotantul meu.

Şumilov a dat instrucţiuni unui ofiţer, care a părăsit îndată camera. Puţin după aceea s-a ridicat şi ne-a condus la maşina gata de drum. Şi-a luat rămas bun de la fiecare, dându-ne mina, iar lui Paulus i-a spus:

— Dorinţa dumneavoastră va fi îndeplinită.

Când maşinile s-au pus în mişcare, Şumilov a stat la marginea străzii salutând milităreşte. Era un inamic cu veritabile obiceiuri cavalereşti.

Într-un sat din apropierea statului-major al frontului

Aşa cum ne spusese generalul Şumilov, urma să ne deplasăm la statul-major al frontului, care corespundea oarecum grupului nostru de armate. Maşinile noastre huruiau peste câmpul de bătălie dintre Volga şi Don. Noaptea îşi aruncase vălul asupra locului atâtor grozăvii, iar în maşină intrase un frig pătrunzător. Stăteam ghemuit într-un colţ al banchetei din spate. Lângă mine era translatorul statului nostru major, iar în faţă erau doi ofiţeri sovietici. Mă orientam cu ajutorul stelelor de pe cer. Ne îndreptam spre nord. După puţină vreme, maşinile au oprit. S-au aprins lanterne de buzunar. Control. Ofiţerii care ne însoţeau răspunseră la întrebările puse. Totul în ordine. Maşinile au pornit mai departe. Aceste opriri şi porniri au fost destul de dese în cursul călătoriei noastre nocturne. Drumurile erau blocate din loc în loc de bax iere. Fără să vreau, m-am gândit la planurile de evadare ale ofiţerilor noştri. Cu un control aşa de sever, nimeni nu prea avea şanse de reuşită.

Mica noastră coloană s-a oprit din nou. Am auzit

strigându-se numele meu. Un ofiţer s-a apropiat de maşina noastră. Mi-a cerut să cobor şi să-l urmez. Tonul său era mai puţin prietenos. L-am urmat cu frica-n suflet. Ajuns la capătul coloanei de vehicule, mi s-a spus să urc într-un autoturism de teren. De-abia luasem loc în spate, înghesuit între doi ofiţeri, când am pornit în mare viteză. Curând, nu s-au mai zărit celelalte vehicule. În pofida celor trăite la generalul Şumilov, nu mă simţeam deloc în apele mele. Mi-am venit puţin în fire când, la o nouă oprire, am fost ajunşi din urmă de câteva maşini, într-una din acestea recunoscându-l pe feldmareşalul Paulus.

Eram pe drum de 15 ore, prin gerul tăios, stând pe jumătate înţepeniţi în maşini, fără a avea mult spaţiu de mişcare. Era aproape miezul nopţii, când mi s-a îngăduit, în fine, să cobor în faţa unei mici case din bârne. În timp ce ieşeam din maşină cu picioarele înţepenite, am văzut că Paulus şi Schmidt coborâseră şi ei din maşina lor. împreună am început să ne apropiem de casa ale cărei colţuri erau păzite de câte o santinelă cu pistolul-mitralieră atârnat de gât. Calea ne-o deschidea un ofiţer sovietic de stat-major.

Uşa s-a deschis din interior. Primul lucru care m-a izbit în momentul în care am intrat a fost căldura plăcută. Un tânăr locotenent-major ne-a salutat în limba germană. El le-a explicat lui Paulus şi Schmidt că vor dormi într-o cameră mai mare, unde se aflau două paturi, o masă şi mai multe scaune. Eu aveam să dorm în anticameră, vizavi de vatra cuptorului de cărămidă, care pătrundea mult în interiorul camerei destinate celor doi generali.

În timp ce trupurile noastre înţepenite de ger îşi reveneau încetul cu încetul, în cameră a intrat un ofiţer superior, care le-a cerut lui Paulus şi Schmidt să-l urmeze la statul-major al frontului, unde erau aşteptaţi de generalii Rokossovski şi Voronov. Între timp, locotenentul-major mi-a povestit despre Moscova, oraşul său natal, unde studiase arhitectura. Astfel, am aflat de Kremlin, de metrou şi de teatre. Când mi-am exprimat mirarea că stăpânea atât de bine limba germană, am primit un

răspuns pe care aveam să-l aud mai târziu. adeseori. Într-o formă asemănătoare:

— Mulţi oameni de la noi învaţă germana, limba lui Marx şi Engels. V-aş recomanda să învăţaţi rusa în timpul prizonieratului.

Puţin după orele 2, Paulus şi Schmidt s-au înapoiat cu o maşină. De la ei am aflat că discuţia începuse cu aceleaşi formalităţi şi întrebări ca la statul-major al Armatei 64 sovietice. La fel ca la Beketovka, Paulus l-a rugat şi pe comandantul-şef al frontului sovietic să acorde pe cât se putea asistenţă soldaţilor şi ofiţerilor germani supravieţuitori. Generalul sovietic i-a răspuns: „Bineînţeles că nu dispunem de azi pe mâine de subzistenţa necesară pentru 90.000 de guri suplimentare. Dar vom face pentru ei tot ce e omeneşte posibil.

Eram morţi de oboseală, aşa că ne-am culcat fără a mai pierde multă vreme. A doua zi dimineaţă, m-am trezit abia după ce locotenentul-major m-a zgâlţâit cu putere.

În dimineaţa zilei de 1 februarie ni s-a îngăduit să ne mişcăm puţin prin faţa casei, însoţiţi de locotenentul-major. Nu ştiam numele localităţii în care ne aflam. La întrebarea noastră ni s-a răspuns printr-o ridicare din umeri. Era de altfel fără nicio importanţă. Ceea ce ne interesa mai mult era că în zilele următoare au ajuns aici toţi generalii care supravieţuiseră Armatei 6. Ce-i drept, de ei ne despărţea deocamdată o fâşie de teren, aşa că nu i-am putut întâlni. Îi zăream însă din căsuţa noastră în timp ce îşi făceau plimbarea zilnică.

Evenimentele din primele zile de prizonierat, liniştea neobişnuită şi subzistenţa regulată au făcut să-mi pierd treptat amorţeala şi crisparea care puseseră în mod paralizant stăpânire pe mine în timpul ultimelor zile petrecute în încercuire. Cu atât mai mult resimţeam povara claustrării. Aici, în acest sat, n-aveam la dispoziţie nici ziare şi nici cărţi. Ore de-a rândul stăteam la masă, cufundat fiecare în gândurile sale. Nici peisajul monoton de iarnă nu avea darul să ne scoată din starea de spirit tulbure în care ne aflam. Paulus era la capătul puterilor.

Cu trenul spre o destinaţie necunoscută

La 5 sau 6 februarie 1943 am fost mutaţi, dar numai pentru câteva zile. Apoi, un nou ordin: Pregătiţi-vă de călătorie! Toţi generalii prizonieri ai Armatei 6 au fost aduşi cu camioanele la calea ferată ce trecea prin apropierea localităţii în care ne aflam. Trenul oprise în plin câmp, în apropierea unui canton. La mijlocul garniturii, un vagon era gol. Mare ne-a mai fost mirarea când am intrat în compartimentele pregătite pentru culcare: cearşafuri, pături şi perne îmbrăcate în alb.

Translator ne era o femeie mai în vârstă. Prin intermediul ei, comandantul trenului l-a salutat pe Paulus şi l-a informat despre situaţia de pe front. Am aflat că şi în celelalte vagoane se găseau ofiţeri ai armatei noastre, cu care însă nu’ aveam voie să luăm legătura.

Unde va fi oare capătul acestei călătorii? Nu îndrăzneam să întrebăm. În timpul nopţii am petrecut mai mult timp la geamul compartimentului cufundat în întuneric. Treceam pe lângă aşezări mai mari sau mai mici. Nu se zăreau urme de distrugere. Doar numeroasele transporturi de trupe spre front îmi mai aminteau că e război. Din cauza acestora, trenul nostru înainta cu încetineală, fiind garat de mai multe ori pe linii moarte.

În vagonul generalilor mişcarea a început dis-de-dimineaţă. Spălatul şi rasul luau mult timp. Apoi, conductoarea ne-a adus ceai fierbinte în compartimente. Micul dejun l-am luat împreună cu Schmidt, în compartimentul lui Paulus.

Când am revenit la geam, peisajul era schimbat. Stepa monotonă, acoperită de zăpadă cenuşie, dispăruse. De ambele părţi ale căii ferate erau păduri mari, învăluite într-o feerică mantie de iarnă. Din loc în loc zăream aşezări, în ale căror gări domnea o activitate intensă. Femei aşezate în lungi şiruri ofereau spre vânzare diverse produse: pâine, găini, lapte, unt şi multe altele trebuincioase unei călătorii mai îndelungate. Soldaţii din transporturile de trupe şi călătorii ocazionali se înfruptau din plin din bunătăţile oferite spre vânzare. Fiecare oprire

în gări era folosită pentru a umple cazanele de ceai cu apă fiartă de la nişte guri de apă speciale. Din păcate n-am reuşit să descifrez prin gări numele localităţilor, deoarece nu cunoşteam încă literele chirilice.

Ici şi colo, în timpul opririlor, civili curioşi încercau să se apropie de trenul nostru. Soldaţii care ne păzeau îi ţineau însă la o distanţă respectabilă. Surprindeam, ce-i drept, câte o privire întunecată, aruncată de unul sau de altul dintre cetăţenii sovietici celor care le pustiiseră ţara, aducând jale şi moarte. N-am observat însă niciun fel de manifestări jignitoare la adresa noastră.

Nu-mi amintesc cât timp am călătorit, dar se prea poate să fi fost două sau trei zile şi nopţi. Într-una din dimineţi am oprit într-o gară şi ni s-a cerut să ne pregătim de coborâre.

Lagărul de prizonieri de război Krasnogorsk

„Încă o călătorie scurtă cu autobuzul şi aţi ajuns la destinaţie”, i-a spus feldmareşalului comandantul trenului.

Am trecut printr-un oraş. Multe nu erau de văzut. Impresia mea generală era următoarea: un orăşel de ţară, aşa cum cunoscusem destule în timpul războiului.

După câteva minute autobuzul nostru s-a oprit în faţa unei porţi înalte de lemn, care era închisă. În dreapta se ridica o căsuţă din bârne. De ambele laturi se întindea un gard înalt de sârmă ghimpată. Ne aflam în faţa lagărului de prizonieri de război de la Krasnogorsk, din apropierea Moscovei.

Începea viaţa propriu-zisă de lagăr.

Din căsuţa corpului de gardă au ieşit comandantul lagărului şi ofiţerul de serviciu. Ne-au cerut să-i urmăm pe câţiva din soldaţii corpului de gardă. În dreapta am zărit trei barăci lungi. De-a lungul drumeagului care trecea prin lagăr, pe partea stângă, se ridica o baracă: bucătăria, cum aveam să aflăm curând. Pe această latură a drumului se mai afla o casă din bârne şi o baracă de locuit. În spatele acestora puteau fr. recunoscute câteva adăposturi.

Sosirea „generalilor de la Stalingrad” reprezenta, fireşte. O senzaţie pentru prizonierii de război mai „bat)

mi”. Ne priveau plini de curiozitate de la ferestrele barăcilor sau de la bucătărie, în faţa cărora stăteau îmbrăcaţi cu şorţuri şi bonete albe. Lagărul nu părea să fie prea plin.

Pe a treia baracă, aflată pe partea dreaptă a drumeagului, se putea citi: Ambulatoriu”. Am aflat că această baracă mai tivea o intrare prin spate, pe unde am şi intrat, aşteptând apoi într-o cameră încăpătoare.1 între timp, am reuşit să arunc o privire prin jur. De uşă atârna un afiş în limba germană. Sub titlul „Extras din ordinul comisarului poporului pentru apărare” am citit următoarele: „Cei de teapa lui Hitler vin şi pleacă, dar poporul german rămâne”.

Cuvinte asemănătoare auzisem încă de la 31 ianuarie 1943, în timpul discuţiei cu generalul Şumilov. Pe atunci mă impresionaseră mai mult. Acum credeam că le pot respinge ca „propagandă”, ceea ce au făcut de altfel şi generalii. Să mă fi influenţat oare convieţuirea de mai multe zile cu ei, cei care manifestau în marea lor majoritate o deosebită aroganţă şi atitudine negativă? Probabil. Oricum, în lunile şi anii următori aceste cuvinte aveau să-mi stăruie mereu în minte.

După baie şi deparazitare am fost repartizaţi în barăci. Paulus, Schmidt şi cu mine am primit o cameră în casă. din bârne. Într-o încăpere mai mare de acolo locuiau şase generali români, iar într-una mai mică trei generali italieni. În lagăr, se mai aflau în afară de aceştia alţi ofiţeri şi soldaţi prizonieri. La ambulatoriu, condus de o doctoriţă sovietică, lucrau medici germani luaţi prizonieri.

La început, viaţa de prizonier de război ascundea în sine un soi de tensiune şi aşteptare. Priveam spre necunoscut, spre incertitudine cu o anumită emoţie. Acest sentiment a dispărut însă repede în monotonia obişnuinţei: deşteptarea, cele trei mese. plimbările, odihna de după-amiază şi de noapte reprezentau punctele de reper ale unei zile de lagăr. Dis-de-dimineaţă şi seara târziu ofiţerul de serviciu îşi făcea rondul prin barăci şi locuinţe. O dată pe săptămână ne duceam la „băniala baie. Igiena şi

curăţenia se aflau la loc de cinste: „griazno” (murdar) a fost unul din primele cuvinte ruseşti învăţate de la o asistentă medicală, care se îngrijea de curăţenia de-a dreptul exemplară din încăperi. Chiar şi generalii o luau în serios pe această tânără femeie, atunci când intra prin cameră şi examina cu ochi critici podeaua, paturile şi geamurile.

Discuţiile din acele prime zile şi săptămâni se refereau, cu precădere, la problemele cotidianului, la episoade izolate ale bătăliei din încercuirea de pe Volga, la evenimente din viaţa personală de odinioară şi la familia din patrie. Fiecare dintre noi a încercat mai întâi să se obişnuiască cu existenţa de prizonier. Deocamdată erau evitate discuţiile mai profunde despre cauzele catastrofei de pe Volga, despre vinovăţie şi partea de vină a fiecăruia, despre efectul acestora asupra desfăşurării ulterioare a războiului. Probabil că ne aflam încă toţi sub efectul unui fel de paralizie a gândirii, a unei stări de transă produsă de grozăviile celor trăite, sau unii dintre noi evitau discuţiile în mod conştient, asociind Stalingradul cu o tragică înfrângere a germanilor în războiul împotriva bolşevismului detestat.

Biblioteca lagărului

Viaţa, asemenea războiului, mergea însă înainte. Un om lucid nu putea să viseze doar la mâncare şi să se lase pradă amintirilor, după ce trecuse prin infernul bătăliei de nimicire. Îi trebuia un nou sens în viaţă, un nou suport şi o speranţă adevărată. Acestea trebuiau să izvorască dintr-o autocritică neîndurătoare şi onestă a drumului fiecăruia şi al poporului nostru, drum care ne dusese la pieire. Era necesar să ne preocupăm şi de statul sovietic, de orânduirea sa socială şi de ţelurile sale, dar înainte de toate de izvoarele forţei şi puterii sale, pe caia le subapreciaserăm într-un mod grosolan.

În aceste strădanii de autoînţelegere cartea mi-a fost de cel mai mare ajutor.

În lagăr se afla o bibliotecă voluminoasă, înzestrată cu lucrări de beletristică şi literatură politică în limba

germană. De administrarea ei se îngrijea subofiţerul german Beyer. Nimeni nu era constrâns să o frecventeze, după cum nimănuia nu i se impunea cea mai mică prescripţie în privinţa lecturii.

După ce viaţa noastră a început să capete din nou contururi precise şi după ce am epuizat subiectele obişnuite de discuţie, am luat drumul bibliotecii pentru a face un tur de orizont. Am căutat prin fişier mai bine de un sfert de oră, apoi am cerut câteva romane şi volume ale clasicilor germani, atât pentru mine, cât şi pentru Paulus şi Schmidt. Aproape toţi prizonierii de război solicitau pe atunci doar lucrări de beletristică.

Într-una din zile, după ce devenisem deja un cititor asiduu al bibliotecii, bibliotecarul mi-a oferit câteva broşuri aflate pe masa din dreptul său. Erau lucrări de popularizare îndreptate împotriva lui Hitler. Ştiam că ofiţerii nu le prea citeau. Până la urmă, am luat totuşi câteva dintre acestea, le-am citit titlurile, iar pe alocuri câteva pasaje mai mici. Limbajul lor îmi era neobişnuit. Abundau referirile la fascism, imperialism, militarism, revanşism. Aveam impresia că unele afirmaţii erau pur şi simplu debitate, fără să fi fost însă dovedite. Nu simţeam că mi se adresează mie şi de aceea nici n-am luat broşurile cu mine. Altfel am reacţionat însă la o carte legată în pânză albastră. Titlul ei: „Ţara socialismului – azi şi mâine". Conţinea raportul din 10 martie 1939 al Comitetului Central prezentat la Congresul al XVIII-lea al P.C.U.S. (b).

Cartea m-a captivat, deoarece mi-a oferit pentru prima oară o imagine a edificării societăţii, economiei şi culturii în Uniunea Sovietică. Fără să vreau, m-am văzut în situaţia de a face comparaţii cu Ucraina, pe care o cunoscusem în timpul primului război mondial ca tânăr locotenent, ofiţer de ordonanţă într-o brigadă germană de infanterie. Mi-am propus să dobândesc noi cunoştinţe despre Uniunea Sovietică, despre socialism în general. Era evident că aveam să mă interesez. şi de lucrările lui Marx şi Engels, care reprezentau fundamentul teoretic al

socialismului. La şcoală auzisem de numele lor în legătură cu revoluţia de la 1848. În rest, ştiam că Marx scrisese o carte voluminoasă despre capital. Am cerut aşadar, acea lucrare – „Capitalul”. Am început să o citesc, dar n-am reuşit să-i prind sensul. Aici apăreau noţiuni de care nu auzisem în viaţa mea. Îmi lipseau premisele, dar şi voinţa de a studia cu succes această operă. Decepţionat, am înapoiat cartea. Lucrurile au mers ceva mai bine cu scrierile lui Friedrich Engels. Am urmărit cu mare interes expunerile sale pe teme istorice, dar mai ales cele de istorie militară.

Hitler şicările poştale de Cruce Roşie

Pe atunci eram departe să fi dobândit o nouă şi temeinică concepţie, dar nici nu m-am numărat vreodată printre aderenţii incorigibili şi înrăiţi ai lui Hitler. Plin de revoltă observam cum ofiţerii şi generalii din cercul meu de cunoştinţe, care îl blestemaseră la Stalingrad pe Hitler şi sistemul său, păreau să fi dat acum totul uitării. Într-una din zile, auzind cum doi ofiţeri s-au salutat, pe drumeagul din lagăr, cu voce tare şi în mod demonstrativ, cu „Heii Hitler!”, am fost tentat, în primul moment, să cred că îşi pierduseră minţile. Curând, am fost nevoit să recunosc că mulţi dintre generali şi ofiţeri rămăseseră adepţi fanatici ai războiului hitlerist, în pofida experienţei de pe Volga. Între ei se număra generalul-colonel Heitz, dar şi generalul-locotenent Arthur Schmidt, şeful de stat-măjor al Armatei 6. O parte din tensiunea existentă în timpul 1G8

cât am locuit împreună cu el îşi avea rădăcinile tocmai în acceptarea fără rezerve a războiului.

Ura mea împotriva lui Hitler şi a stăpânirii sale a crescut şi mai mult când am aflat că Führerul interzisese distribuirea cărţilor poştale de Cruce Roşie pe care în trimiseserăm în patrie. Şi cât de bucuros fusesem în martie 1943, când, împreună cu toţi ocupanţii lagărului, primisem prima carte poştală! Astfel, soţia şi fiica mea s-ar *fi* putut elibera peste numai câteva săptămâni de grija lor cea mai mare. Şi aveam îngăduinţa să scriem o dată în fiecare lună. Într-adevăr, în aprilie am primit a doua carte poştală.

Apoi, s-a răspândit un zvon care m-a înspăimântat: într-o cuvântare radiodifuzată Hitler i-ar fi declarat morţi pentru poporul german pe toţi luptătorii de la Stalingrad. Am vrut să obţinem lămuriri din partea comandantului lagărului şi a antifasciştilor germani care ne vizitaseră. Din ambele părţi ni s-a confirmat noua trădare a lui Hitler faţă de militarii Armatei 6.

La mănăstirea Suzdal

Ne aflam deja de două luni la Krasnogorsk. Într-o clipă amiază şi-a făcut apariţia ofiţerul sovietic de serviciu împreună cu un translator, care ne-a transmis ordinul comandantului de lagăr: „Pregătiţi-vă de plecare! Generalii şi colonelul Adam vor fi mutaţi într-un alt lagăr. Prezentaţi-vă deîndată să primiţi alimentele pentru drum!"

Era 25 aprilie, o zi caldă de primăvară. După o jumătate de oră eram gata de marş, dar ordinul de plecare se lăsa încă aşteptat. Soarele se apropiase de asfinţit, când ne-am adunat, în fine, cu toate bagajele noastre la poarta lagărului. S-a făcut apelul nominal. Apoi am urcat într-un autobuz parcat în faţa porţii. Paulus a luat loc într-un autoturism. Detaşamentul de escortă s-a îmbarcat în două camioane. Am pornit imediat în direcţia Moscovei.

Când ne-am apropiat de raioanele exterioare, se lăsase deja întunericul. Pe partea dreaptă a străzii se înălţau blocuri de locuinţe cu mai multe etaje. Unele erau neterminate. Schelele rămăseseră pe loc. Translatorul mi-a spus că lucrările fuseseră întrerupte, de nevoie, la începutul războiului.

Noaptea am traversat Moscova de la vest spre est. Străzile largi erau neluminate şi aproape pustii. La un moment dat, translatorul mi-a arătat o clădire mare: „Gara Bielorusă".

În fine, trecurăm de marea de case cufundată în întunericul nopţii. De dormit nici gând să dormim, căci autobuzul ne scutura zdravăn prin hârtoapele şoselei. Până la urmă oboseala şi-a spus cuvântul. Conversaţiile s-au stins încetul cu încetul. Începusem să moţăi când m-am trezit speriat de un sforăit venit din spatele meu. M-am

uitat la ceas. Era trecut de miezul nopţii. Între somn şi veghe am observat că trecuserăm prin mai multe localităţi mai mari, iar apoi printr-un oraş. Începuse să se crape de ziuă când m-am trezit de-a binelea.

— Unde ne aflăm? l-am întrebat pe translator.

— La Vladimir, mi-a răspuns pe jumătate adormit, ceea ce nu m-a împiedicat să-mi continui ancheta

— Cât va mai dura până ajungem la destinaţie?

— O să vedeţi îndată singur, mi-a răspuns, întinzându-se clin toate încheieturile.

Vehiculele noastre se apropiau de un orăşel. În soarele dimineţii acoperişurile de aramă ale numeroaselor turnuri străluceau până departe. Era Suzdalul, vechea reşedinţă princiară şi episcopală. Prin poarta masivă, larg deschisă, a unui zid de cetate prevăzut cu ambrazuri şi turnuri de apărare am ajuns la un mare complex de clădiri, în mijlocul căruia se ridica o biserică cu cinci turnuri şi cupola în formă de ceapă, iar în faţă un ton de clopotniţă. Pe laturi se aflau clădiri lungi cu unul sau cel mult două etaje. Acestea serveau drept adăpost ofiţerilor prizonieri.

Comandantul, colonelul Novikov, un ofiţer suplu cu o voce răsunătoare, ne-a condus la locuinţele noastre. Am primit o cameră împreună cu Schmidt.

La fel ca la Krasnogorsk, aici, la Suzdal, primele zile au trecut cu acomodarea. Suzdalul constituia cu adevărat un interesant obiect de studiu. Odinioară fusese capitala cnezatului de Suzdal, unul dintre cele trei state ruse, alături de cnezatele de Novgorod şi Kiev. Înfăţişarea de cetate şi-o datora pericolului tătar de odinioară. Până la căderea ţarismului, uriaşele domenii agricole, aparţinând mănăstirii fortificate, constituiau unul din bastioanele economice ale bisericii strâns legată de ţar. Între timp Suzdalul îşi pierduse rolul de centru al vieţii de stat şi bisericeşti. Devenise un visător orăşel de provincie. Iar acum, între zidurile sale locuiau ofiţeri români, unguri, italieni şi germani luaţi prizonieri de război.

Aici, în lagărul Suzdal am trăit în iunie şi iulie vestitele nopţi albe. Până spre miezul nopţii era atâta

lumină, încât se mai putea citi sub cerul liber. Orele timpurii ale dimineţii erau de-a dreptul fermecătoare, la fel ca şi clipele dinaintea apusului de soare. În razele de soare care le scăldau, natura, clădirile şi oamenii se învăluiau în culori atât de minunate, cum nu-mi mai fusese dat să văd până atunci şi cum nu aeam să mai văd vreodată.

Dispută asupra istorici germane

Şederea la Suzdal m-a impresionat pentru multă vreme şi în altă privinţă. În cursul uneia din călduroasele seri de vară ale anului 1943 am avut o întâlnire cu profesorul sovietic Arnold. Venise de la Moscova la Suzdal şi se afla la dispoziţia generalilor şi ofiţerilor pentru discuţii. Cei mai mulţi dintre noi aveam destule întrebări şi probleme care-şi aşteptau răspunsul.

Arnold mi s-a părut mic de statură, dar după primele cuvinte mi-am dat seama că în faţa mea se afla un bărbat neobişnuit de dotat din punct de vedere spiritual, un partener de discuţie abil şi amabil, care stăpânea excelent limba germană. Discuţia noastră şi-a pierdut foarte repede caracterul unei flecăreli, care nu angaja la nimic. Ea deveni de-a dreptul încinsă, când am ajuns să discutăm unele trăsături ale istoriei germane din ultimii 150 de ani. Istoria mă interesase întotdeauna foarte mult, nu numai din punct de vedere profesional, ca fost profesor, ci aşa, în general. Parcursesem temeinic lucrările lui Treitschke*, Sybel”, Ranke * **, şi mulţi alţii. Eram mândru de cunoştinţele mele de istorie şi îmi închipuiam că am o imagine bine închegată asupra istoriei.

Ca o trăsătură funestă a istoriei germane, profesorul Arnold evidenţia faptul că, în momente cruciale şi decisive, precum în 1013, 13 – 13, 1870 – 1871, 1918, şi 1933, victoria nu fusese de partea poporului, a forţelor democratice, ci de partea forţelor antidemocratice. Ce-i drept, poporul luptase şi pe jertfise, dar din punct de vedere politic fusese mereu frustrat de roadele luptei sale. Da mai mult, germanii se lăsaseră antrenaţi în mod abuziv, ca puţine alte popoare, în diferite războaie, care nu serviseră intereselor naţionale, ci doar ţelurilor egoiste de

cucerire şi putere ale cercurilor lor dominante.

— Vă rog să mă înţelegeţi bine, mi-a spus profesorul Arnold. Departe de mine de a contesta poporului german marile sale tradiţii umaniste, contribuţia sa impresionantă la tezaurul spiritual al umanităţii. Noi, sovieticii, preţuim în mod deosebit titani ai spiritualităţii germane ea Goethe şi Schiller, Kant şi Hegel, Bach şi Beethoven, Kepler şi Einstein, fără a mai vorbi de Marx şi Engels, a căror învăţătură a devenit realitate în ţara noastră. Dar gândiţi-vă şi la Bismarck, iuncherul prusian, care a manifestat pentru democraţie şi opinia publică un dispreţ fără margini!

— Scuzaţi-mă, l-am întrerupt, dar Bismarck a fost făuritorul unităţii germane, creatorul Reichului.

— Fireşte, Bismarck a înţeles necesitatea istorică a unificării Germaniei. Dar judecaţi, vă rog, cum a fost întemeiat în 1871 Imperiul german şi de către ce forţe. În 1862, când a devenit ministru al Prusiei, Bismarck a declarat că va rezolva problemele timpului său nu prin idei

— *Treitschke, Heinrich von*, (133 – 1 – 1.898), istoric german de orientare naţionalist-conservatoare, adept al curentului pozitivist; opera principală: *Istoria germană în secolul al XIX-lea* (n. tr).

** *Sybel, Heinrich von* (1817 – 1895), istoric german de orientare naţionalist-conservatoare; fondator al cunoscutei publicaţii „Historische Zeitschrift” (1859), director al Arhivelor Statului din Prusia (din 1875) (n.tr.).

Ranke, Leopold von (1795 – 1886), istoric de orientare naţionalist-conservatoare; a fost unul dintre iniţiatorii metodei de editare critică a izvoarelor (n.tr.).

liberale, ci prin sânge şi fier. Imperiul a fost întemeiat în urma a trei războaie. El a fost creat în Sala oglinzilor de la Versailles nu de către popor, ci de principii germani. Puterea politică în imperiu se afla în mina principilor, şi nu a burgheziei, care avea deja pe atunci un rol economic conducător. Dar până la urmă aceşti principi erau răspunzători pentru faptele lor doar în faţa lui Dumnezeu.

— Nu înţeleg critica dumneavoastră adusă politicii lui

Bismarck. El a pledat în favoarea unor relaţii de bună vecinătate cu Rusia şi a încheiat tratatul germaao-rus de neagresiune.

— Să nu mai discutăm dacă Bismarck a dorit cu adevărat relaţii de bună vecinătate cu Rusia, a intervenit Arnold la obiecţia mea. Dacă facem abstracţie de motivele politicii sale faţă de Rusia, care îmi par dictate mai mult de teamă decât de prietenie, va trebui să admitem anumite trăsături realiste ale politicii sale externe. Bismarck a fost ca om de stat în această privinţă mult mai clarvă zător decât megalomanul Hitler. Dacă Hitler ar fi învăţat în această direcţie de la Bismarck, atunci dumneavoastră şi noi am fi fost scutiţi de multe suferinţe. Făcând abstracţie de asta, Hitler a preluat multe lucruri negative din politica lui Bismarck: ura împotriva democraţiei, a mişcării muncitoreşti şi socialismului, setea de putere, naţionalismul belicos, demagogia socială. Era lui Bismarck este legată printr-o linie dreaptă de şovinismul lui Wilhelm al II-lea şi de planurile nemăsurate de cucerire ale lui Hitler, la înfăptuirea cărora ar fi urmat să participaţi şi dumneavoastră, domnule Adam.

— Ceea ce-mi spuneţi despre istoria germană sunt lucruri cu totul neobişnuite, domnule profesor Arnold. În definitiv, am urmat şi eu studii de istorie şi cred că înţeleg cel puţin câte ceva. Pentru mine Bismarck este cel mai proeminent om de stat al vremii sale. Critica dumneavoastră izvorăşte cumva din invidie? Şi chiar dacă Hitler a comis greşeli grave, ca german nu pot califica drept rău tot ceea ce s-a întâmplat în Germania în cursui ultimilor zece ani.

— Desigur, nu toate cele întâmplate în Germania din ultimii zece ani sunt lucruri rele. Au existat şi germani care au luptat împotriva lui Hitler, adesea jertfindu-şi chiar viaţa. Imoral rămâne însă faptul că Germania hitleristă a atacat alte popoare şi le-a pustiit cu războiul. Iar asta se răzbună acum amarnic.

Ne-am despărţit fără să fi căzut de acord. Dar am început să am presimţirea că porneam de la fundamente

complet diferite. Profesorul Arnold privea dezvoltarea istorică şi evenimentele istorice din punctul de vedere al maselor populare. El vedea în muncitori, ţărani, intelectuali – meseriaşi şi alte categorii muncitoare ale poporului adevăratele forţe motrice ale istoriei. În acelaşi timp, el elaborase o scară pentru aprecierea proceselor istorice şi a activităţii diferitelor persoane în cursul istoriei – atât a activităţii generalilor şi ofiţerilor germani, cât şi a propriei mele activităţi. Profesorul îmi spusese că în acest război luptam pentru o cauză nedreaptă, că duceam un război nedrept. Dreptul, morala, progresul istoric nu erau de partea noastră, a celor care încercau, la o depărtare de 2000 km de graniţele Germaniei, să dea Uniunii Sovietice o lovitură de moarte. Dreptul, morala, progresul istoric se aflau de partea poporului sovietic şi a Armatei Roşii, care-şi apărau patria şi orânduirea socială clădită cu jertfe de sânge şi privaţiuni.

Cuvintele profesorului sovietic mi s-au înfipt ca un ghimpe în suflet. Încercam să-l scot, dar ghimpele nu ieşea, ci se afunda tot mai adânc. Problemele discutate m-au preocupat zi şi noapte. Eram supărat pe mine că în cursul discuţiei fusesem atât de înfumurat faţă de Arnold. Mi-am propus ca pe viitor să nu ignor argumentele partenerului de discuţie, ci să-i pătrund cu adevărat punctul de vedere. Dintr-o respingere apriorică nu putea rezulta o opinie corectă. Dimpotrivă, contraargumentele trebuiau cumpănite temeinic şi critic.

„Aduceţi-vă aminte, colonele Adam 1”.

După disputa noastră, profesorul Arnold s-a oferit să continuăm discuţia peste câteva zile, în camera mea, în caz că aş fi dorit-o. Într-adevăr, într-una din după-amiezi a venit la mine. Schmidt era în grădină. L-am rugat pe profesor să nu-mi ia în nume de rău violenţa de data trecută. Mi-a răspuns zâmbind:

— Nu vă necăjiţi în această privinţă. Nici unui adult nu-i este uşor să se despartă de idei şi concepţii dobândite în cursul unui lung şir de ani. Dar gândiţi-vă din ce izvoare v-aţi inspirat! Treitschke, mai ales, n-a fost niciodată un

istoric al poporului, el a fost un istoric al Hohenzollernilor, monarhist până în măduva oaselor. Important este să nu vă cramponaţi de concepţiile greşite. Asta v-ar aduce dumneavoastră şi poporului german, căruia îi aparţineţi, noi şi noi nenorociri.

Apoi, ne-am oprit la diferite probleme legate de cel de-al doilea război mondial. Odinioară crezusem în mod sincer în ţelul lui Hitler, acela al unei „noi ordini în Europa". Participasem cu sinceră convingere la campania împotriva Franţei, fiind vorba să spălăm „ruşinea de la Versailles". La fel de sincer pornisem şi în campania din est, chiar dacă mă stăpânea o oarecare senzaţie neplăcută deoarece Uniunea Sovietică îmi apărea ca o putere cu atâtea necunoscute. Abia în încercuirea din timpul bătăliei de pe Volga îndoielile au început să mă frământe tot mai serios. Dar ele nu priveau deloc chestiunea justeţii sau a injusteţii războiului, ci doar concepţia strategică a lui Hitler, care dezlănţuise nu numai o luptă pe două fronturi, ci stârnise, totodată, duşmănia întregii lumi.

Partenerul meu de discuţie s-a referit la pactul germano-sovietic de neagresiune, încheiat pe termen de zece ani. la 23 august 1939, şi completat la 11 februarie 1940 prin tratatul comercial dintre Uniunea Sovietică şi Germania. Arnold mi-a citit din cuprinsul pactului de neagresiune.

„1. Cele două părţi contractante se obligă să se abţină de la orice act de violenţă, de la orice acţiune agresivă şi de la orice atac întreprins de una împotriva celeilalte, şi anume atât individual cât şi în asociere cu alte puteri.

2. r...!

3. Prin consultări guvernele celor două părţi contractante vor rămâne pe viitor în contact neîncetat unul cu celălalt, pentru a se informa reciproc asupra chestiunilor care privesc interesele lor comune.

4. [...I

5. În cazul în care s-ar produce dispute sau coniliele între părţile contractante în privinţa unor* chestiuni, de

orice natură ar fi acestea, cele două părţi se angajează să soluţioneze aceste dispute sau conflicte exclusiv pe calea schimbului prietenesc de opinii sau, în caz necesar, prin comisii de arbitraj”. 38

— Uniunea Sovietică socialistă a îndeplinit cu credinţă acest tratat, în schimb Germania hitleristă l-a încălcat în mod infam şi ne-a invadat, a adăugat profesorul. A fost un gest corect?

Aş fi putut recurge acum la teoria războiului preventiv, dar în ea nu crezusem niciodată cu adevărat, iar în ultimele luni ajunsesem la convingerea că Hitler o folosea doar ca propagandă, pentru a justifica încălcarea tratatului şi pentru a da o tentă morală războiului împotriva Rusiei Sovietice. Am tăcut, deoarece îmi propusesem să ascult argumentele partenerului meu de discuţie şi să nu-i vin în întâmpinare cu vorbe pline de încăpăţânare. Arnold a luat tăcerea mea drept o contestaţie neroatită, căci după o pauză scurtă a continuat cu mai multă asprime decât o făcuse până atunci:

— Având un interes aşa de mare pentru problemele de istorie, aţi citit cu siguranţă *Mein Kampf* a lui Hitler. Aduceţi-vă aminte de pasajul în care spune: Oprim marşul germanilor spre sud şi trecem la politica teritorială în est. Ceea ce trebuie înţeles astfel: răpim popoarelor slave teritoriul şi bogăţiile lor naturale şi le transformăm în vitele noastre de muncă. Aduceţi-vă aminte de tiradele de ură şi invectivele cu care a fost împroşcat bolşevismul la congresele partidului nazist de la Nürnberg! Gândiţi-vă numai la jafurile practicate şi înainte de toate la tratamentul aplicat oamenilor, care nu poate să vă fi scăpat cât timp aţi servit în armata germană din răsărit! Sau reamintiţi-vă acea cuvântare a lui Goebbels din vara lui 1942, când ministrul propagandei Reichului a vestit în faţa întregii lumi caracterul de jaf al războiului, accentuând că este vorba de un „act de sanitate”, iar nicidecum de anumite idealuri, ci numai de grâu, cărbune, minereu şi ţâţei. Aduceţi-vă aminte, colonele Adam!

Da, îmi aduceam aminte. Eram gata să recunosc. Dar

să fi fost greşit şi imoral tot spre ceea ce năzuiserăm şi în ce crezuserăm? Toate aceste lucruri pentru care fuseserăm gata să ne dăm viaţa, pentru care fuseseră vărsate şiroaie de sânge şi lacrimi?

Voiam să discut cu profesorul Arnold tocmai despre această îndoială, când în cameră a intrat Schmidt. Se pare că auzise ultimele cuvinte, aşa că a intervenit imediat în discuţie. La fcă cum făcuse odinioară de atâtea ori în timpul încercuirii şi acum Schmidt a vrut să determine apodictic desfăşurarea conversaţiei. În aroganţa lui, el a pierdut orice măsură, ajungând să-l jignească pe profesorul sovietic.

Arnold a zâmbit, ridicând compătimitor clin umeri. Apoi, s-a sculat ele pe scaun, a dat uşor din cap spre Schmidt şi a părăsit încăperea. L-am condus până la poarta clădirii şi m-am scuzat pentru incidentul neplăcut. Ne-am luat rămas-buri cu o caldă strângere de mână.

Mai târziu n-am mai reuşit, din păcate, să discut cu profesorul Arnold, deoarece la scurt timp a părăsit Susdalul. El mi-a fost însă de mare ajutor în primii paşi pe care îi făceam pe calea aspră şi dificilă spre noi limanuri, deoarece ştia să pună problemele şi să abată gândirea şi sentimentele de pe anumite orbite urmate până atunci, care fuseseră greşit orientate. Incidentul cu Schmidt m-a făcut să presimt că procesul de clarificare va fi legat de conflicte aspre în propriile noastre rânduri. Înainte de toate era vorba în chip vădit de un conflict între germani înşişi. Pe tapet era pusă şi ierarhia militară veche, pe care o acceptasem de mai multe decenii, şi care – de la comandantul suprem sau şeful suprem al armatei, urmat de feldmareşali, generali, ofiţeri de stat-major, căpitani şi locotenenţi, până la cel din urmă soldat – stabilea totul cu exactitate în funcţie de grad, competenţă de comandă şi obligaţia de supunere la ordin. Nu era vorba de poziţia în cadrul ierarhiei. militare, ci se punea problema obiectivării scopului acţiunii fiecăruia. Rămânea în continuare unealta, arma de lovire într-un război de cucerire nedrept şi imoral, rămânea pe mai departe aderentul încăpăţânat al unei

conduceri care nu se dădea în lături de la crimă ori se dezicea de aceasta, luând atitudine ftnpotriva ei? Din acest mod de a pune problema trebuia să rezulte diferenţa dintre fascişti şi antifascişti, pe care n-am înţeles-o până atunci prea bine din experienţele lagărelor de la Krasnogorsk şi Suzdal şi nici din răsfoirea diferitelor lucrări de propagandă clin biblioteca lagărului. Ca urmare – cel puţin aşa credeam pe atunci – manifestarea lui Schmidt trebuia socotită drept atitudinea unui fascist. Dar cărei tabere îi aparţineam eu. Wilhelm Adam, avansat de Hitler la gradul de colonel şi decorat cu *Crucea de Cavaler*?

Întrebarea rămânea deschisă. Aveau să mai treacă luni de zile până să o lămuresc fără echivoc.

Wilhelm Pieck[9]

Într-una din zile – era prin iunie 1943 – colonelul Novikov mi-a anunţat prin translator un vizitator german la feldmareşal. De-abia i-am comunicat lui Paulus vestea, când l-am zărit pe comandantul lagărului însoţit de translator. urcând scările spre locuinţa noastră. Cu ei se afla un om mai în vârstă, cu părul alb ca neaua.

Colonelul ne-a prezentat vizitatorul cu următoarele cuvinte: Acesta este domnul Wilhelm Pieck. Doreşte să discute cu dumneavoastră, domnule feldmareşal”. Wilhelm Fieck a completat că era deputat în Reichstagul german şi că dorea să discute cu feldmareşalul despre destinele poporului german. Când am vrut să mă retrag, Pieck mi-a spus zâmbind:

— Rămâneţi! Ceea ce vreau să spun vă priveşte şi pe dumneavoastră, aşa că puteţi să rămâneţi şi să ascultaţi fără ezitare.

Cu o anumită reţinere, Paulus l-a rugat pe oaspete să

9 Pieck. Wilhelm (1878—1960), lider al mişcării muncitoreşti germane şi internaţionale ; membru al PSDG din 1895. membru - fondator al P.C.G. (1918) ; emigrează din Germania în 1933, iar din 1935 este preşedintele P.C.G. ; secretar al Comitetului Executiv al Internaţionalei a III-a ; în 1943, în URSS, se numără printre fondatorii Comitetului Naţional „Freies Deutschland“ ; preşedinte al P.S.U.G. după unirea P.C.G. cu P.S.U.G. ; preşedinte al R.D.G. între 1949—1960 (n. tr.). .

ia loc la masa din faţa ferestrei. Eu m-am aşezat lângă Novikov şi translator.

Acesta era deci comunistul Wilhelm Pieck! De văzut nu-l văzusem încă până atunci. De numele lui îmi aduceam vag aminte din vremea dinainte de 1933. O apariţie demnă de respect, mi-am spus atunci când l-am văzut cu ochii mei. Privirea sa degaja bunătate şi comprehensiune. Ce voia oare de la Paulus?

Feldmareşalul l-a privit tăcut. În mod evident, nu dorea să-i ofere vizitatorului o punte spre discuţie. Aştepta. Wilhelm Pieck a început:

— Voiam să mă interesez de sănătatea dumneavoastră, domnule feldmareşal. Sunteţi mirat probabil că eu. un comunist nevoit să emigreze din patrie, vin la dumneavoastră. Simt însă cu adevărat nevoia să vă vorbesc.

Cuvintele au sunat atât de firesc, atât de sincer, încât şi vocea lui Paulus a devenit mai caldă.

— Vă mulţumesc pentru atenţia pe care mi-o arătaţi, domnule Pieck. După cum vedeţi, condiţiile în care locuiesc sunt bune. În ultimele săptămâni starea sănătăţii mele s-a îmbunătăţit foarte mult. Colonelul Novikov ne poartă de grijă. Avem medici germani şi ruşi. Mâncarea e bună şi suficientă. La mai mult nici nu mă pot aştepta ca prizonier de război.

— Aţi fi fost scutit de prizonierat, domnule i eldmareşal, împreună cu mulţi alţi germani, dacă n-aţi fi dat ascultare unuia ca Hitler, a replicat vizitatorul.

— Uitaţi că sunt soldat, domnule Pieck. Iar ca soldat trebuie să îndeplinesc ordinele superiorilor mei. Politica nu m-a interesat niciodată.

— Domnule feldmareşal, sunteţi un ofiţer inteligent şi instruit. Trebuia să vă fi dat seama că Hitler a indus poporul nostru în eroare şi l-a înşelat. Sau credeţi într-adevăr că Uniunea Sovietică a vrut să atace Germania?

Cu fiecare clipă, Paulus devenea tot mai agitat.

— Nu mi-am putut. Închipui, domnule Pieck. ca un şef le stat să-şi mintă poporul şi armata. Ca atâtea

milioane am crezut şi eu în cuvintele lui Hitler. Le-am dat crezare şi atunci când Statul-Major General a fost însărcinat să elaboreze planul de atac împotriva Uniunii Sovietice. Ba mai mult: am avut încredere în conducerea supremă şi atunci când catastrofa de la Stalingrad începuse să se contureze.

Această mărturisire a încrederii înşelate nu-i fusese uşoară lui Paulus. O citeam pe faţa sa. Îi urmăream zbuciumul.

Wilhelm Pieck a continuat cu şi mai multă vioiciune:

— Aţi fost comandant de armată, domnule feldmareşal! Cariera şi poziţia dumneavoastră în ierarhia militară vă îngăduiau o privire profundă asupra evenimentelor de pe front, asupra metodelor de conducere şi a ţelurilor războinice ale lui Hitler. Aceasta ar fi trebuit să constituie temelia unei independenţe spirituale şi a unei responsabilităţi proprii. Ar fi trebuit să judecaţi mai critic evoluţia situaţiei şi conducerii dumneavoastră. Vi s-a încredinţat viaţa a sute de mii de soldaţi germani. De ce v-aţi cramponat pe Volga atât de mult timp într-o situaţie fără ieşire? De ce aţi dat mai multă crezare promisiunilor mincinoase ale lui Hitler decât conştiinţei şi cunoştinţelor dumneavoastră? De ce aţi respins oferta de capitulare a Armatei Roşii? Hitler este un criminal, care n-a reprezentat niciodată interesele poporului nostru. Noi, comuniştii, am recunoscut asta de la bun început şi am spus-o poporului. Această ar fi trebuit să o recunoaşteţi şi dumneavoastră şi generalii dumneavoastră cel mai târziu în timpul încercuirii de la Stalingrad şi să acţionaţi în mod corespunzător, domnule feldmareşal.

Paulus i-a răspuns astfel:

— Domnule Pieck, am mai accentuat o dată că noi soldaţii nu ne-am interesat niciodată de politică, ba nici n-am avut voie să o facem. Principiul nostru fundamental era următorul: Soldatul german trebuie să fie apolitic! Eu am rămas credincios acestei devize. Hitler n-a reprezentat pentru noi doar conducătorul statului, ci şi comandantul suprem al Wehrmachtului, ale cărui ordine trebuia să le

îndeplinim necondiţionat. De aceea n-am putut pune pur şi simplu punct lucrurilor.

Discuţia s-a ascuţit în mod dramatic. La masă şedeau faţă în faţă doi oameni cu concepţii de viaţă diametral opuse. Aici, feldmareşalul, soldatul apolitic din cap până în picioare, al cărui etos era supunerea oarbă faţă de or

câinele superiorului. Dincolo, conducătorul comunist al muncitorilor, a cărui activitate era determinată de suveranitatea spirituală şi de cel mai înalt simţ de răspundere faţă de popor.

Wilheam Pieck n-a cedat teren.

— La fel cum susţineţi dumneavoastră, domnule feldmareşal, susţin aproape toţi ofiţerii, anume că ar fi fost apolitici şi ar voi să rămână tot aşa pe mai departe. Dar ce înseamnă a fi apolitic? Nu vă daţi oare seama că aţi jucat în politică un rol deloc neînsemnat? Din păcate a fost unul negativ. Aţi fost unelte docile în mâinile unor corupători ai poporului nostru, ale căror ţeluri au fost tocmai contrariul a ceea ce este naţional şi socialist. Războiul de cucerire, războiul de jaf – ăsta era ţelul lor! Şi tocmai dumneavoastră, generalii şi ofiţerii Wehrmachfului, aţi slujit în mod disciplinat politicii lor criminale.

Partidul Comunist German demonstra că ne dăruiserăm unei cauze greşite, extrem de nocive pentru poporul nostru. La urma urmei, noi fuseserăm cei care îi duseserăm trena lui Hitler, făcându-ne părtaşi la toate nedreptăţile, pagubele şi suferinţele cauzate altor popoare prin războiul lui Hitler. Plin de regret, Pieck a continuat

— La fel ca în 1914 – 1918, şi în acest război oalele sparte trebuie să le plătească harnicul şi înzestratul nostru popor german, oamenii muncii de la noi, înainte de toate muncitorii şi ţăranii. Reflectaţi cât se poate de calm: în al cui interes se duce acest război? Gândiţi-vă la catastrofa Armatei 6! Va trebui să vă întoarceţi cu mult în istorie ca să găsiţi o pildă a nevoilor şi suferinţelor atât de mari prin care trece poporul nostru. Credeţi-mă, întreg războiul dezlănţuit de Germania este o crimă. El slujeşte numai unui pumn de monopoiişti şi militarişti germani pentru a

obţine venituri uriaşe din sângele şi oasele soldaţilor noştri, din mizeria popoarelor atacate. Chiar dacă populaţiei şi soldaţilor le-ar reveni câteva mărci din aceste câştiguri, aceşti bani nu sunt decât o parte infimă a jafului, o taxă de participare. Partidul meu a atras atenţia încă înainte de 1933: Hitler înseamnă război. Din păcate n-am reuşit să împiedicăm dominaţia fasciştilor şi nenorocirea pe care au pricinuit-o. Dar putem şi trebuie să împiedicăm ca Hitler să mine poporul german spre o catastrofă naţională. De aceea, noi comuniştii luptăm împreună cu toţi aceia care-i urăsc pe fascişti şi iubesc poporul german.

După ucega, Wilhelm Pieck şi-a manifestat dorinţa să discute între patru ochi cu feldmareşalul. Paulus mi-a povestit ulterior că preşedintele Partidului Comunist German i-a expus diferite planuri de înfiinţare a unui comitet naţional german, care să organizeze şi să conducă pe un front cât mai larg lupta împotriva regimului hitlerist şi pentru încheierea grabnică a războiului. În cadrul comitetului naţional urmau să coopereze conducători ai muncitorimii şi scriitori emigraţi cu ofiţeri şi soldaţi prizonieri de război. În interesul naţiunii germane trebuiau să dispară toate deosebirile de vederi. Faţă de ameninţarea enormă reprezentată de Hitler pentru existenţa poporului german, în prim plan trebuia să se afle ceea ce ne unea, iar nu ceea ce ne separa. Ei doi, comunistul şi feldmareşalul, erau germani, iar destinele patriei îi afectau profund. De aceea trebuiau să-i pună împreună frâu lui Hitler. Pieck l-a invitat pe Paulus să se manifeste deschis împotriva lui Hitler şi să colaboreze la comitetul plănuit.

Feldmareşalul s-a îngrozit de astfel de urmări, asemenea mie, când mi-a povestit. Propunerea lui Pieck ni s-a părut pe atunci o grozăvie, aşa încât am respins-o cât am putut de mult. Pe de altă parte, trebuia să recunoaştem că aprecierile comunistului privind situaţia şi caracterul războiului erau în mare măsură corecte. Înainte de toate eram impresionaţi de personalitatea lui Pieck. de simplitatea şi puterea de convingere a cuvintelor sale, de

patriotismul său fierbinte. El nu era un aventurier apatrid, cum îl calificau naziştii şi cum ni-l închipuiserăm şi noi până atunci.

Aruncând o privire retrospectivă asupra acelor zile de iunie 1943, aş vrea să spun că Paulus şi cu mine am dobândit prin discuţia cu Pieck impulsuri puternice în procesul de autoclarificare.

Discuţia ne stimulase să depăşim domeniile tradiţionale ale gândirii militare, ale onoarei ofiţereşti, ale disciplinei militare şi să ne punem problema corelaţiilor politice. Ea ne relevase pentru prima oară, cu claritate, necesitatea unei rezistenţe active împotriva lui Hitler şi împotriva continuării războiului.

Pieck a rămas la Suzdal mai bine de o săptămână. El şi însoţitorul său, poetul Johannes R. Becher[10], au avut numeroase discuţii cu generali şi ofiţeri, între alţii eu. von Seydlitz, Lattmann, Korfes, von Lenski. Cu ocazia unei adunări a prizonierilor de război din lagăr – la care generalii n-au participat. Pieck a tras concluzia că războiul nu mai putea fi câştigat de Germania. Aliaţii n-ar avea de gând să încheie pace cu Hitler. De aceea ar exista doar o singură cale de salvare a Germaniei: răsturnarea lui Hitler şi încheierea imediată a războiului. Pentru realizarea acestora Partidul Comunist, dar nu numai el, adresa un apel tuturor germanilor cinstiţi din patrie, de pe front şi din lagărele de prizonieri, de a duce această luptă împreună cu el. Nu vor mai trebui să existe niciun fel de deosebiri politice, ideologice şi profesionale care să împiedice realizarea imperativului vital al unirii tuturor adversarilor lui Hitler.

Doar puţini dintre prizonierii de război din lagărul Suzdal şi-au manifestat pe atunci aprobarea faţă de astfel de discursuri şi discuţii. Evoluţia ulterioară a arătat însă că lozinca lansată de Partidul Comunist German reprezenta o

---

10 Becher, Johannes Robert (1391—1958), poet, cel mai de seamă reprezentant al literaturii din R.D.G. ; între 1933—1915 s-a aflat în exil. In perioada 1951—1938 a fost ministrul culturii al R.D.G. ; autor de volume de versuri, povestiri, piese dramatice, eseuri in. tr.).

alternativă autentică în raport cu politica regimului hitlerist, care ducea la catastrofă. Comuniştii au luat iniţiativa hotărâtă în vederea organizării unui front de luptă german antifascist. Sămânţa sădită în iunie 1943 în rândul ofiţerilor şi generalilor prizonieri avea să încolţească şi să rodească foarte curând, cel puţin în cazul unora dintre ei.

Fisuri în „frontul generalilor”.

Şederea noastră la Suzdal n-a durat mai mult decât cea de la Krasnogorsk. După două luni, deci la începutul lunii iunie 1943, ni s-a ordonat din nou: „Generalii să se pregătească de plecare!”

Spre seară, colonelul Novikov şi-a luat rămas bun de la noi. Aprovizionaţi cu alimente, am urcat din nou în autobuz, bucuroşi să ne vedem dincolo de sârma ghimpată. Pentru feldmareşalul Paulus fusese pregătit un autoturism.

După o călătorie de mai multe ore prin noaptea luminoasă şi călduţă de vară, am oprit din nou – pentru a treia oară în cursul primei jumătăţi de an a prizonieratului – în faţa unei porţi de lagăr. Ne aflam la Voikovo, lagărul de prizonieri pentru generali. Şef de lagăr, era un colonel mai în vârstă, care vorbea germana; din păcate i-am uitat numele. Adjunctul său era încă destul de tânărul locotenent-colonel Pusirov. Lor li s-a adăugat medicul lagărului –, doctorul Motov.

Nucleul lagărului Voikovo îl constituia un fost conac boieresc, o clădire mare din piatră. Vizavi de aceasta se afla o a doua clădire, ai cărei subsol era zidit tot din piatră, precum şi o anexă gospodărească cu un singur etaj. Cel mai frumos lucru era parcul întins, cu mulţi copaci bătrâni şi o alee cu tei. Aceasta trecea prin parc, ducând pe lângă casele de locuit, care fuseseră până atunci pavilioane de odihnă ale feroviarilor din Ivanovo.

La început, în lagărul de aici s-au aflat – la fel ca la Suzdal – 31 de generali: 22 germani, 6 români şi 3 italieni. împreună cu feldmareşalul Paulus am ocupat două camere. Generalii aveau la dispoziţie camere cu unul, două sau mai multe paturi. Eram mulţumiţi de sala de mese şi cea de

manifestaţii culturale, ambele foarte frumos amenajate.

Exista, de asemenea, o bibliotecă de lagăr foarte bogată. Treptat, unii generali şi-au învins repulsia faţă de cărţile politice. La unii dintre ei se făcea simţit începutul unui proces de reorientare a gândirii. Deşi în exterior era afişată unanimitatea, unui observator atent nu-i puteau totuşi rămâne ascunse fisurile progresive din „frontul generalilor". Existau opinii împărţite despre ţelurile de război ale Germaniei, despre Partidul Naţional-Socialist şi despre Uniunea Sovietică. Uneori punctele de vedere deosebite se ciocneau cu violenţă. În primele săptămâni după venirea noastră la Voikovo s-au conturat trei grupuri. Primului grup îi aparţineau generalii care clutaumoi drumuri, chibzuind cum puicii fi scăpat poporul german de politica catastrofală a lui Hitler. Cel mai departe ajunseseră Lattmann şi dr. Korfes. Al doilea grup se despărţise în sufletul său de Hitler şi sistemul lui, dar mai ezita, având multe reţineri, fără a fi găsit vreo cale ¡nouă. Printre aderenţii lui de atunci vreau să-i amintesc pe von Seydlitz, von Lenski, Wulz şi pe mine. Celui de-al treilea grup îi aparţineau incorigibilii, cei care se ţineau cu dinţii de trecut, în fruntea lor se aflau generalii Heitz, Rodenburg, Schmidt şi Sixt von Arnim. Ei aveau următoarea linie de conduită: aii ta vreme cât trăim laolaltă, ne vom îngriji ca nimeni. să nu iasă din rând.

În fine mai erau câţiva generali, a căror atitudine era greu de cunoscut. Cu ocazia disputelor, ei se ţineau de obicei deoparte. Feldmareşalul Paulus căuta să se abţinăde la orice discuţie. Voia să împace lucrurile, să liniştească valurile tot mai mari.

Încă în primele zile după venirea noastră la Voikovo, Schmidt a fost mutat într-un alt lagăr, fapt regretat de grupul Heitz, Rodenburg – Sixt von Arnim. În afară de Rodenburg, Schmidt nu avea însă niciun prieten adevărat în nadul generalilor. De aceea, plecarea lui nu i-a afectat prea mult pe cei rămaşi.

De lagărul generalilor, cum era numit Voikovo, ţinea o companie de muncă, formată din prizonieri de război

germani, români şi italieni. Din efectivele ei se recrutau personalul de la bucătărie, meseriaşii şi ordonanţele pentru generali. În rândul soldaţilor germani prizonieri se aflau mulţi care nu numai că se deziseseră de Hitler, dar erau chiar de părere că trebuia să te manifeşti deschis împotriva lui Hitler şi a războiului său. Aceşti soldaţi formau grupul antifascist din lagăr. Ei nu numai că i-au câştigat de partea lor pe cei mai mulţi dintre camarazi, dar au adresat şi generalilor un apel la luptă împotriva lui Hitler şi a sistemului său. Acest lucru a stârnit mare vâlvă! Cum de îndrăzneau nişte soldaţi să vorbească astfel generalilor! mai ales generalul-colonel Heitz spumega şi îi înjura pe comunişti, cum îi numea el. Dar antifasciştii nu s-au lăsat intimidaţi. Ca muncitori, ţărani sau meseriaşi care îmbrăcaseră haina militară, ei au înţeles mult mai repede ca noi că războiul lui Hitler nu aducea poporului german decât mizerie şi suferinţă, în vreme ce câţiva granguri se îmbuibau.

Discuţie privind Comitetul Naţional „Freies Deutschland" *

La mijlocul lunii iulie 1943 în rândurile noastre s-a dezlănţuit un adevărat val de indignare când s-a împărţit un ziar în limba germană – „Freies Deutschland". Acolo scria negru pe alb că la 12 şi 13 iulie 1943 emigranţi germani, ofiţeri şi soldaţi germani prizonieri de război, în cea mai mare parte foşti combatanţi de la Stalingrad, înfiinţaseră la Krasnogorsk, în apropiere de Moscova, Comitetul Naţional „Freies Deutschald". Cele câteva exemplare ale ziarului treceau din mină în mână. Interesul nostru nu s-a concentrat asupra celor cuprinse în manifestul adresat Wehrmachtului şi poporului german, ci asupra numelor acelora care îl semnau. Fiecare dintre noi a descoperit numele unor ofiţeri şi soldaţi pe care odinioară îi cunoscuse şi stimase. Cum de putuseră face cauză comună cu comuniştii! Numai acest lucru era suficient pentru ca împotriva lor să se pronunţe o sentinţă colectivă de condamnare. În acelaşi timp, s-a constatat cu mulţumire că era vorba, în general, de ofiţeri tineri, „care-

şi căâcaseră cu multă uşurinţă jurământul militar”.

Primul val de agitaţie i-a cuprins pe toţi generalii. Nici eu nu am făcut excepţie. Se părea că în judecarea acestui pas unanimitatea era într-adevăr reală. Ulterior însă, spiritele au început să se liniştească. Câţiva dintre noi am început să privim mai lucid cele întâmplate. Ne-am apucat să studiem manifestul adresat Wehrmachtului şi poporului german de către Comitetul Naţional „Freies Deutschland”. Pe măsură ce-i aprofundam conţinutul, mă vedeam tot mai mult nevoit să recunosc că semnatarii apelului hotărâseră să facă acest pas ieşit din comun din grijă şi responsabilitate profundă faţă de poporul german. Ei

„Germania liberă” (n.tr.).

porneau de la faptul că Hitler ducea Germania la piei re. Iată ce sci ia în manifest:

„Niciun duşman din afară nu ne-a aruncat vreodată pe noi germanii într-un dezastru atât de profund cum a făcut-o Hitler.

Faptele o dovedesc: războiul este pierdut. Germania îl mai poate prelungi doar cu preţul unor sacrificii şi privaţiuni inumane. Continuarea acestui război fără nicio perspectivă ar însemna pieixea naţiunii.

Dar Cei mania nu trebuie. să moară! Acum e vorba de fiinţa ori de nefiinţa patriei noastre [...]

Dacă poporul german [...] se va îmbărbăta la vreme şi va dovedi prin faptele sale că vrea să fie un popor liber şi că este hotărât să elibereze Germania de Hitler. atunci îşi va câştiga dreptul să dispună singur de destinul său viitor şi să se facă auzit în lume. Aceasta este singura cale pentru salvarea existenţei, libertăţii şi onoarei naţiunii germane.

Poporul german are nevoie de pace şi o vrea neîntârziat. Dar cu Hitler nimeni nu încheie pace. Nimeni nu va duce cu el nici măcar tratative. De aceea, sarcina cea mai stringentă a poporului nostru este formarea unui guvern cu adevărat german.”:!! l în fiecare seară mă plimbam pe aleea din lagăr împreună cu von Lenski, Wulz

şi Roske. Discutam despic situaţia de pe front şi despre Comitetul Naţional. În ceea ce priveşte aprecierea situaţiei de pe front eram întru totul de acord cu manifestul şi cu relatările curente din ziarul „Freies Deutschland”. În cursul jumătăţii de an care trecuse de la înfrângerea germană de pe Volga, pierduserăm Libia şi Tunisia, dar înainte de toate bătălia de la Kursk. Acolo, pe un front de numai 70 km, atacaseră şaptesprezece divizii germane de tancuri, sprijinite de tancurile „Tiger” de 60 tone şi de tunurile de asalt „Ferdinand” de 70 tone. Asta însemna o divizie de tancuri la 4 km de front! Niciodată Wehrmachtul nu concentrase atâtea forţe ofensive într-un spaţiu atât de restrâns! Dar ofensiva germană din vara anului 1943 fusese oprită în câteva zile de Armata Roşie. În cursul contraofensivei, trup» Ie sovietice reuşiseră să elibereze, la 4 august, oraşele Orel şi Belgorod, continuându-şi atacul spre vest. Cât va mai dura până vor atinge Harkovul, ba chiar şi Kievul? Ştiam că Germania nu dispunea de rezerve pe care să le poată opune armatelor inamice aflate în ofensivă.

Manifestul era îndreptăţit să afirme:

„Armatele Angliei şi Americii stau la porţile Europei. În curând Germania va fi nevoită să lupte simultan în toate direcţiile. Wehrmachtul german slăbit, tot mai strâns înconjurat de inamici copleşitori, nu le vă rezistă şi nu le poate rezista la nesfârşit. Ziua prăbuşirii st apropie!” *°

Războiul este pierdut fără speranţă

În lagăr mai erau generali care credeau că în acest război te va mai ajunge la o „remiză”, deoarece armatele germane ar fi îndeajuns de puternice pentru a respinge o invazie în vest. În acest caz, Uniunea Sovietică s-ar vedea izolată şi ar fi silită să accepte un acord oarecare cu Germania hitleristă. De asemenea, era socotită posibilă şi o înţelegere cu puterile apusene pe seama Uniunii Sovietice. Amândouă opiniile proveneau din grupul celor incorigibili. Eu nu le mai acceptam din august-septembrie 1943, deşi e adevărat că mai totdeauna dorinţa e cea care dă imbold gândirii.

Conferinţa de la Teheran din decembrie 1943 şi evoluţia evenimentelor în anul 1944 au distrus apoi definitiv asemenea „speranţe”.

După o examinare serioasă a situaţiei am ajuns la concluzia că războiul era pierdut fără speranţă. De la discuţie cu profesorul Arnold, dobândisem tot mai mult credinţa că Germania începuse războiul fără vreun motiv stringent, luând astfel asupra sa o vină uriaşă. După propria-mi experienţă amară, îi credeam acum capabili pe lâitler şi clica sa de extinderea la scara întregului popor german şi fără vreo ezitare a crimei comise împotriva Armatei 6. Acum eram întru totul de acord cu lozincile cu care se încheia manifestul Comitetului Naţional „Freies Deutschland”:

„Pentru popor şi patrie! împotriva lui Hitler şi a războiului său!

Pentru pace imediată!

Pentru salvarea poporului german!

Pentru o Germanie liberă, independentă a

Mai mult curaj civic, domnule colonel!

Ar fi trebuit deci să mă alătur încă pe atunci Comitetului Naţional „Freies Deutschland” şi să cooperez activ. Dar n-am făcut-o, fiindcă nu eram încă pregătit în multe p. ivinţe. Astfel, mă frământa deosebit de mult întrebarea dacă prizonierilor de război din lagărele inamicului le era îngăduit să acţioneze împotriva conducerii supreme politice şi militare. Nu sporeau ei oare prin aceasta haosul, nu contribuiau astfel la descompunerea frontului german, nu periclitau oare în acest fel viaţa multor camarazi care mai luptau? Jurământul militar şi concepţia tradiţională despre onoarea ofiţerească mă împiedicau la rândul lor să fac acest pas. Un rol esenţial l-au jucat relaţiile mele cu feldmareşalul Paulus, pe care îl stimam şi a cărui atitudine o respectam. Se cuvenea oare să-l lovesc pe la spate? Personal nu mă simţeam deosebit de legat de niciunul dintre semnatarii manifestului. Pe cei mai mulţi nici nu-i cunoşteam. În pofida impresiei profunde pe care mi-o făcuse Wilhelm

Pieck cu ocazia vizitei la Suzdal, mai aveam prejudecăţi faţă de comuniştii din Comitetul Naţional.

Acestea erau în mare ghid urile şi problemele care mă frământau în săptămânile de după înfiinţarea Comitetului Naţional. În fond, mă găseam în faţa unui conflict asemănător celui din timpul bătăliei din încercuirea de pe Volga: să urmez glasul conştiinţei şi să mă împotrivesc activ evoluţiei apocaliptice, ori să dau ascultare jurământului militar demonetizat de Hitler însuşi, devenind prin aceasta părtaş la catastrofa care-mi ameninţa poporul? După infernul de la Stalingrad ar fi trebuit să nu ridic acum – cu toate urmările ce decurgeau din acest act – împotriva celei mai apropiate şi mai mari nenorociri a Germaniei, împotriva lui Hitler şi a războiului său. Dar pentru un asemenea pas, în afară de clarificarea de mai sus, mai aveam nevoie de încă ceva – de foarte mult curaj civic. îl aveam dar nu în asemenea măsură încât să mă fi alăturat încă de atunci, deplin responsabil şi fără a ţine seama de părerile altora, Comitetului Naţional „Freies Deutschland”.

Astfel gândurile mi-au zburat dintr-o parte în alta. Seară de seară discutam cu generalii care îmi erau apropiaţi. Meditam şi citeam, dar deocamdată nu reuşeam să ajung la o hotărâre fermă.

O ghicitoare cu patru generali

Era pe la mijlocul lui august 1943. Mă plimbam prin parc. Roske mi-a ieşit în întâmpinare.

— V-am căutat, Adam. Ştiaţi că Seydlitz, Lattmann şi Korfes ne părăsesc în cursul zilei de azi?

— Ne părăsesc, Roske? Dar ce zice Paulus de asta?

— Încă nu m-am întâlnit cu el. Dar dumneavoastră aveţi cea mai bună ocazie să-l întrebaţi.

Feldmareşalul ştia vestea cea nouă.

— Bănuiesc, mi-a spus el, că e în legătură cu Comitetul Naţional. Memoriul lui Seydlitz şi atitudinea sa în timpul încercuirii se pare că sunt cunoscute nu numai multora dintre soldaţii şi ofiţerii noştri, dar şi ruşilor şi, probabil, emigranţilor germani. Sunt însă convins că ne va

rămâne credincios în continuare. Urmaşul unei familii atât de vechi de militari nu se va manifesta în prizonierat niciodată împotriva şefului său de stat.

Cineva a bătut la uşă. În cameră au intrat generaliicolonei Heitz şi Strecker. Heitz a cerut fără ocolişuri:

— Trebuie să le punem zăbală celor trei. Asta-i necesar mai ales în cazul lui Seydlitzcare a instigat încă în încercuire la nesocotirea ordinelor date de Hitler.

Paulus n-a fost de acord cu propunerea. Ce-i drept, el nu era suspicios faţă de Seydlitz, dar socotea că o asemenea discuţie ar fi fost utilă.

Prilejul s-a oferit curând. La 22 august, von Seydlitz împlinea 55 de ani. Am cioplit pentru el un relief în lemn. reprezentând unul din turnurile de apărare ale mănăstirii

Suzdal. Paulus voia să-i ofere lui Seydlitz acest cadou atât în numele generalilor germani, cât şi al celor români şi italieni. La îndemnul lui Heitz şi Strecker, el s-a hotărât să-i dăruiască lui Seydlitz piesa sculptată încă înainte de a pleca „însoţind-o cu câteva cuvinte de avertizare.

Seydlitz s-a bucurat de cadou. L-a socotit foarte reuşit. Apoi l-a asigurat pe Paulus că cei rămaşi se puteau bizui pe el.

„Acest turn”, a spus el în încheiere, „va fi pentru mine turnul credinţei”.

Generalii von Seydlitz, Lattmann şi dr. Korfes au plecat. Noi am început să dezlegăm pe întrecute ghicitoarea: unde sunt acum, cu ce se mai ocupă, mai păstrează oare distanţa faţă de Comitetul Naţional „Freies Deutschland”? Aceleaşi întrebări şi-au făcut loc după aproximativ 14 zile, când şi generalul-locotenent baron von Daniels a părăsit lagărul.

Între timp, la noi sosiseră trei noi ofiţeri: coloneii Boje, Schildknecht şi Petzold. Veneau dintr-un lagăr din apropierea Moscovei şi erau adversari neîmpăcaţi ai Comitetului Naţional. Erau de părere că dacă răsturnarea lui Hitler ar fi cu adevărat necesară, această sarcină ar reveni poporului german din patrie şi militarilor de pe

front.

„Dacă noi, prizonierii de război, ne manifestăm împotriva lui Hitler, asta se numeşte trădare”, era argumentul lor.

Bineînţeles, aşa ceva nu făcea decât să dea apă la moară generalilor adepţi ai rezistenţei până la capăt, ai celor de teapa lui Heitz, care mai influenţau pe atunci gândirea întregului grup de generali. Afirmând că de la adăpostul sigur al prizonieratului e foarte uşor să lansezi apeluri la tot felul de acţiuni, ei căutau să discrediteze ţelurile Comitetului Naţional. Şi Paulus avea pe atunci rezerve asemănătoare, pe care le exprima în următoarele cuvinte: „Nu se creează oare impresia că astfel de paşi s-ar face sub presiunea ruşilor? Lui Goebbels nu-i va fi greu să decreteze activitatea Comitetului Naţional „Freies Deutschland” drept colaborare cu inamicul sau lovitură de pumnal dată pe la spate”.

191

La 22 august 1943 ne-am gândit, la Seydlitz. Unde se găsea oare, cum îşi aniversa ziua de naştere? Chiar dacă şi în trecut relaţiile dintre Paulus şi Seydlitz fusese tulburate în chip trecător de diferite incidente, feldmareşalul se simţea totuşi strâns legat de generalul din vechea stirpe de cavalerişti. Să fii laolaltă în aceste vremuri grele, să dovedeşti spirit de corp în orice situaţie – asta era deviza lui Paulus. Să împiedici ca vreunul să se desprindă, să se producă vreo breşă în frontul generalilor! Paulus credea în trăinicia ifoselor de castă, prezente în rândurile ofiţerilor mai în vârstă. „Seydlitz îşi va ţine promisiunea”, i-a repetat el de mai multe ori generalului-colonel Heitz, rare – în calitatea sa de fost preşedinte al Tribunalului Militar al Reichului – vedea în Seydlitz un potenţial inculpat de înaltă trădare încă din timpul. Încercuirii.

Teama de o nouă legendă a „loviturii de pumnal”.

Da, era extrem de complicat, de anevoios şi de chinuitor să înaintezi spre noi maluri. Iar acum un feldmareşal aruncase cuvântul „lovitură de pumnal”. El nu l-a pronunţat din ostilitate personală faţă de cei din

Comitet Naţional, ci fiindcă era educat astfel. Legenda lovitu de pumnal, născocită de germanii răspunzători de decla Sarea primului război mondial şi de înfrângerea suferii pentru a defăima revoluţia din noiembrie şi a pregăti ră boiul revanşard, ocupa un loc central în bagajul politice ideologic, mai mult decât modest, al unui ofiţer de stat major din timpul Republicii de la Weimar. Vechea cast! a generalilor, care deţinea poziţii decisive în conducerprin Hindenburg, ca preşedinte al Reichului, şi prin oamenii ei din conducerea Reichswehrului, nu era interesat; să scoată adevărul la lumină. Ea voia să se uite că primirăzboi mondial fusese pierdut de Germania din cauzepuizării militare şi economice, atribuind altora vina „trădării de patrie”. Astfel, de pildă, în timpul studiilor mei de istorie, nici mie nu-mi căzuse vreodată sub ochi texti protocolului unei discuţii desfăşurate la Marele Carte General, la 14 august 1918, în cursul căreia ministrul d *în* externe constata în prezenţa împăratului, a lui Hindenburg, Ludendorff şi a altor personalităţi din anturajul lui Wilhelm al II-lea:

„Şeful Statului-Major General al armatei de uscat a definit situaţia noastră militară, în sensul că noi nu mai putem spera să frângem voinţa de litptă a inamicilor noştri prin acţiuni militare, iar conducerea noastră militară trebuie să-şi fixeze ca ţel paralizarea treptată a voinţei de luptă a inamicului printr-o defensivă strategică. Conducerea politică se pleacă în faţa acestei judecăţi a celor mai mari conducători de oşti pe care i-a dat acest război şi trage de aici concluziile de ordin politic, anume că din punct de vedere politic nu am fi în situaţia să înfrângem voinţa de luptă a inamicului, fiind de aceea siliţi să ţinem pe viitor cont de această situaţie militară în promovarea politicii noastre” 42

Aceste cuvinte dovedesc limpede că din punct de vedere militar şi politic războiul nu mai putea fi câştigat de Germania cu un sfert de an înaintea Revoluţiei din Noiembrie. Pentru a se masca această realitate, fusese oficializată în „al II-lea Reich” legenda loviturii de pumnal.

Ea fusese inclusă în manualele de istorie şi inoculată corpu –, lui profesoral. „Criminalii din noiembrie” deveniţi o întruchipare a trădării „naţionale”, au fost expuşi oprobriului public.

Acest amestec de concepţii şi judecăţi de valoare turnat cu pâlnia în mintea germanilor trebuia mai întâi înlăturat, apoi se putea distinge cu adevărat o cale nouă. Fireşte, exista marea pildă istorică a unora ca Stein[11], Arndt[12], Clausewitz[13], Boyen[14], care, aflaţi în Rusia, au făcut apel la conştiinţa poporului german peste capetele stăpânilor săi trădători şi l-au chemat la luptă pentru libertate. Exista convenţia de la Tauroggen, din 30 decembrie 1812, prin care generalul regal prusian von Yorck – fără a-şi fi consultat regele – hotărâse împreună cu generalul rus von Diebitsch să sisteze toate ostilităţile între corpul prusian şi unităţile ruseşti.

Manifestul Comitetului Naţional se referea la aceste exemple luate din istorie. Într-adevăr, pe atunci era vorba de aceleaşi probleme şi de aceleaşi conflicte cu care ne confruntam în 1943. Bărbaţii de la 1812 – 1813 renunţaseră în interesul poporului şi al patriei lor la ascultarea datorată şefului lor de stat şi luptaseră pe proprie răspundere, urmându-şi conştiinţa şi împlinind o necesitate istorică. Grupul celor încăpăţânaţi de la Voikovo nu voia să admită aşa ceva: „Aceşti bărbaţi n-au fost prizonieri d (război. În plus, ei s-au aliat cu ţarul, şi nu cu roşii”... Ultimul argument reprezenta esenţa lucrurilor.

---

11 Stein, baron Karl vom und zum (1757—1831). om de stat şi patriot german ; ministru prusian, care a urmărit prin întreaga sa activitate realizarea unui stat naţional german unit (n. tr.).

12 Arndt, Ernst Moritz (1769—1860), scriitor patriot, care a militat pentru realizarea unificării politice a Germaniei (n. tr.).

13 Clausewitz, Karl von (1780—1831), general prusian teoretician militar de mare anvergură (Despre război); a contribuit la încheierea convenţiei ruso-prusiene de la Tauroggen (1812) şi intrarea Prusiei în coaliţia antinapoleoniană (n. tr.).

14 Boyen, Hermann von (1771—1848), mareşal prusian, organizator al trupelor de Landwehr (de apărare a teritoriului na-, ţional) (n. tr.).
â

Eternii militarişti nu voiau să aibă de-a face cu comuniştii. Ei îi urau din principiu, îi urau pe temeiul propriei lor poziţii de clasă. Şi nici prin gând nu le trecea să se preocupe în mod serios de concepţiile comuniste privind naţiunea, patria, statul, războiul.

Toate acestea ţineau la urma urmei de „spiritul de corp" şi de „onoarea de ofiţer", pe care le invocase feldmareşalul Paulus, prins în plasa educaţiei sale conservatoare.

O victorie aparentă asupra delegaţiei lui Scydlitz

Într-una din seri – era în primele zile ale lui septembrie 1943 – stăteam în camera mea şi citeam. Deodată cineva a deschis uşa, rugându-mă să ies afară repede. Am îmbrăcat din mers vestonul de la uniformă. Pe coridor, în apropierea scărilor, am dat peste un grup de generali în care se aflau – nu mi-a venit să-mi cred ochilor – von Seydlitz şi Lattmanri. Au revenit deci la Voikovo, mi-a trecut fulgerător prin minte. Dar unde era Korfes? Nu-l zăream în schimb l-am văzut pe colonelul Steidle şi pe un maior de aviaţie, necunoscut, pe care Steidle mi l-a prezentat drept von Frankenberg.

Deşi cei doi generali şi Steidle m-au salutat cordial, am avut totuşi impresia că întregul grup al celor aflaţi acolo, între care îl zăream şi pe generalul-colonel Strecker, e era oarecum stânjenit, ba chiar vădit încurcat. Generalul von Seydlitz m-a rugat să-l anunţ la feldmareşalul Pauluş, ceea ce am făcut imediat.

Discuţia dintre Paulus şi Seydlitz a fost scurtă. Când am revenit în încăpere, chemat printr-o ordonanţă, feldmareşalul păşea agitat încoace şi încolo.

— A avut loc o nouă ciocnire? l-am întrebat.

— Nu, nu e vorba de aşa ceva, dar Seydlitz s-a schimbat complet în timpul celor câteva zile cât a lipsit. Vorbeşte de lucruri noi, despre care şi-ar fi dat seama şi în rivinţa cărora şi-ar fi întărit convingerile în cursul discuţiilor avute cu foşti combatanţi de la Stalingrad, dar şi u ofiţerii germani ajunşi recent în prizonierat, cu emigranţi germani şi cu înalţi generali sovietici. Seydlitz

ni-a spus că ar trebui înfiinţată o uniune a ofiţerilor germani. N-am reuşit să mă lămuresc prea bine din ceea ce mi-a spus. La sfârşit m-a rugat să-i convoc pe generali, ca să le înfăţişeze pe larg ceea ce mie mi-a spus doar aluziv. Vreau să-i îndeplinesc rugămintea. Treceţi personal la toţi generalii şi spuneţi-le că-i rog să fie peste o jumătate de oră în sala de mese.

La ora stabilită, generalii fostei Armate 6 erau cu toţii prezenţi. Generalul von Seydlitz stătea la locul lui obişnuit, care îi revenea potrivit ierarhiei, în calitatea sa de fost general-comandant. Paulus l-a rugat să ia cuvântul.

În minutele ce au urmat, adunarea, dominată de roşul şi auriul uniformelor de general, a început literalmente să fiarbă ca un cazan cu smoală, ameninţând în orice clipă să se reverse. În aer plutea parcă mirosul prafului de puşcă. Mai cu seamă generalul-colonel Heitz arunca în juru-i priviri ucigătoare. Pe colonelul Steidle şi pe maiorul von Frankenberg voia parcă să-i tragă în ţeapă.

Generalul von Seydlitz şi-a început expunerea pornind de la situaţia militară, care se degradase tot mai rapid pentru Germania după bătălia de pe Volga. El s-a referit la debarcarea aliaţilor apuseni, care era de aşteptat să se producă mai devreme sau mai târziu, trăgând concluzia că războiul nu mai putea fi câştigat de Germania. La aceste cuvinte am observat cum adunarea a fost străbătută de un murmur şi am avut senzaţia că Seydlitz, care vorbea liber, a rămas un pic descumpănit. Se simţea că făcea eforturi de a termina cât mai repede expunerea. Când a lansat îndemnul la rezistenţă împotriva lui Hitler, el s-a văzut nevoit să-şi întrerupă discursul datorită strigătelor de „Nemaiauzit „încetează!”. Seydlitz s-a aşezat resemnat, în vreme ce în jurul său s-a creat agitaţie, în cursul căreia a fost împroşcat cu vorbe cu ocară. Câţiva generali s-au îndreptat în fugă spre uşă, vrând să părăsească sala.

Paulus îşi păstrase în tot acest timp calmul. Prin câteva împăciuitoare „Dar, domnii mei!”, el a reuşit să potolească hărmălaia şi să dea cuvântul generalului-maior

Lattmann. Acesta a amintit, la rândul său, înfrângerile germane de pe front, războiul aerian desfăşurat deasupra teritoriului patriei. Apoi, Lattmann a evocat amintirile proprii de pe Volga. Generalii şi trupa iişi puseseră încrederea în comandantul suprem într-un mod de netăgăduit, dar acesta îi sacrificase unei forţe fără suflet, mânându-i spre o pieire atroce cu promisiuni deşarte şi irealizabile, Ştiam că Lattmann fusese mai înainte un adept convins al naţional-socialismului. Acum, cuvintele sale exprimau un alt mod de a gândi viaţa, dorinţa sa de autoclarificare. Lattmann a spus foarte emoţionat: „Forţa brutală a lui Hitler, care ne-a adus pe noi şi ai noştri la tragedia de la Stalingrad, va arunca întregul popor german într-un Stalingrad hiperdimensionat, dacă nu o vom opri în loc. De aceea, chiar şi generalii trebuie să părăsească atitudinea rezervată şi să se unească cu toţi cei de acelaşi cuget în lupta împotriva lui Hitler”.

Spre deosebire de Seydlitz, Lattmann şi-a putut încheia fără hărmălaie scurta lui cuvântare. Dar feţele generalilor rămaseră la fel de i-ntunecate. După aceea însă, când colrinelul Steidle a motivat crearea Uniunii Ofiţerilor Germani – între ţelurile căreia se numărau răsturnarea lui Hitler, înlesnirea unui armistiţiu, retragerea ordonată a Wehrmachtului în hotarele Reichului şi renunţarea la toate cuceririle –, în sală a izbucnit un adevărat vacarm. Acum nu mai putea fi vorba să te înţelegi cu cineva. Generalul-colonel Heitz l-a ameninţat pe colonelul Steidle cu pălmuirea. S-a răstit şi la maiorul von Frankenberg. Alături de Heitz, cei mai activi s-au dovedit Rodenburg, Sixt von Arnim, Strecker şi Pfeffer. Grupul din jurul lui Seydlit? a fost gratificat cu termenul de „trădători”. Fără a-l mai învrednici cu vreo privire, generalii au părăsit sala, ocărind cât îi ţineau puterile.

Lui Paulus, acest incident i-a fost extrem de penibil. Personalul de la bucătărie şi ordonanţele auziseră totul din camera de serviciu alăturată. Era oare necesar să li se ofere lor şi conducerii lagărului un astfel de spectacol?

— Cele petrecute în sala de mese sunt mai mult decât

nedemne, mi-a spus Paulus mâhnit, atunci când am ajuns în cameră.

Nici n-a terminat bine fraza, când în încăpere au intrat Heitz, Rodenburg, Sixt von Arnim şi Strecker.

— Refuzăm să mai schimbăm vreun cuvânt cu Seydlitz şi însoţitorii săi, a spus unul dintre ei.

— Nu vom permite ca nişte tinerei ca Lattmann. Steidle sau chiar acest Frankenberg să ne dea lecţii, adăugă Heitz. Dar am dori să continuăm discuţia afară, în parc, nu în camera dumneavoastră.

Generalii au părăsit camera împreună cu Paulus. Rămas singur, am reflectat la această lecţie de „spirit de corp” şi „onoare ofiţerească” primită în cursul acestei seri. După un sfert de oră şi-a făcut apariţia ordonanţa noastră, fruntaşul Erwin Schulte:

— Domnul feldmareşal vă roagă să coborâţi până la dânsul.

În pofida orei târzii, lagărul nostru se asemăna cu un roi de albine stârnite. Totul era în mişcare. În grupuri mici, generalii se plimbau gesticulând pe aleea din lagăr.

Paulus mi-a ieşit în întâmpinare.

— Generalii propun să ţinem mâine, după micul dejun, o consfătuire internă. Să vină cu toţii pe neobservate la treptele din fundul parcului.

Noaptea care a urmat discuţiilor am petrecut-o pradă neliniştii. De dimineaţă m-am sculat mai devreme decât în mod obişnuit. Toţi generalii s-au înfăţişat punctuali la micul dejun. Domnea o atmosferă de furtună.

Cu toţii au încercat să ajungă fără a bate la ochi la locul convenit din parc.

După o dezbatere scurtă şi agitată, Sixt von Arnim a rezumat astfel rezultatele:

1. Refuzăm orice contact cu Seydlitz şi însoţitorii săi. Nimeni nu va vorbi cu ei; cel căruia i se va adresâşi va vedea de drum fără să dea un răspuns.

2. Legătura dintre Paulus şi Seydlitz va fi menţinută prin colonelul Adam.

3. Conducerii lagărului i se va adresa un memoriu

prin care protestăm împotriva prezenţei grupului Seydlitz şi împotriva oricărei propagande în favoarea Uniunii Ofiţerilor Germani, respectiv a Comitetului Naţional „Freies Deutschland”.

4. Generalul-locotenent Sixt von Arnim este însărcinat cu elaborarea memoriului.

5. Memoriul va fi semnat de toţi ofiţerii din lagăr.

Într-adevăr, memoriul a fost semnat de toţi generalii.

L-am iscălit şi eu.

Feldmareşalul mi-a încredinţat sarcina, deloc plăcută, să predau personal memoriul comandantului de lagăr. M-am anunţat prin ofiţerul de serviciu. Colonelul sovietic a luat hârtia fără să scoată vreun cuvânt. Puteam pleca.

Încă în drum spre comandantul lagărului am avut vaga presimţire că declaraţia noastră suna. de fapt, a provocare. Se putea vedea că ultimele evenimente îl impresionaseră foarte neplăcut şi pe Paulus. După adunarea furtunoasă, el s-a mai întreţinut liniştit câteva minute cu maiorul von Frankenberg. Ştiam, de asemenea, că membrii grupului Seydlitz au avut discuţii scurte, dar obiective cu unii generali ca von Lenski, Schlomer şi von Drebber. Iar acum venea această sentinţă colectivă de condamnare, această încercare de proscriere a generalului von Seydlitz şi a însoţitorilor săi!

— Reflectez neîncetat, domnule feldmareşal, m-am adresat lui Paulus, dacă am procedat bine cu acest memoriu. Seydlitz v-a asigdrat doar pe dumneavoastră şi pe noi toţi că a venit din proprie iniţiativă, dând curs doar conştiinţei şi grijii sale profunde pentru Germania. Nimeni nu l-a însărcinat să vină. Iar noi, prizonierii de război, ne adresăm autorităţilor sovietice în acest mod provocator!

— Aveţi dreptate, Adam. Şi eu am mai reflectat asupra lucrurilor. Am acţionat pripit.

— Cum ar reacţiona oare un şef german de lagăr, dacă ofiţerii sovietici prizonieri de război i-ar adresa cereri atât de agresive?

— Să vedem ce va urma, a încheiat Paulus, ostenit de cearta dezgustătoare.

De întâmplat nu s-a întâmplat nimic. Probabil că această formă de manifestare a aroganţei şi îndărătniciei generalilor germani ai lui Hitler fusese pusă la arhivă cu un zâmbet plin de compătimire.

Trebuie să menţionez însă în favoarea lui Paulus şi a celor cumpătaţi din rândul generalilor că feldmareşalul a izbutit ulterior să anuleze acest pamflet nedemn. După aceea, a rămas la latitudinea fiecăruia modul în care avea să se pronunţe din punct de vedere politic.

După două zile, generalul von Seydlitz şi însoţitorii săi au părăsit lagărul, fără a fi reuşit să câştige vreun general pentru Uniunea Ofiţerilor Germani, ce urma să se înfiinţeze. Nici măcar catastrofa de pe Volga n-avusese până atunci darul să-i separe pe aceşti „comandanţi de oşti” de Hitler. Ei au continuat să se încline în faţa unui comandant suprem criminal, acuzându-i de trădare pe aceia care voiau să se împotrivească altor crime. Ar fi însă greşit să socotim drept eşuată încercarea acestui grup de iniţiativă a Uniunii Ofiţerilor Germani. Unanimitatea, „spiritul de corp”, erau numai de faţadă. Tocmai modul isteric, plin de ură, în care a fost dusă disputa de către cei îndărătnici şi înrăiţi a trezit, treptat, îndoieli în mintea mea şi a generalilor care judecau cu luciditate. Pe cine trebuia să urăsc de fapt? Pe Hitler şi pe aceia care, după ce minaseră Armata 6 la pieire, se pregăteau să ducă acum la abator întregul popor german? Sau pe aceia care cereau răsturnarea lui Hitler, pentru ca Germania să trăiască?

„Calea mea cea dreaptă”.

Mi-am închipuit întotdeauna că-mi urmez calea mea cea dreaptă. Niciodată nu mă eschivasem de la greu, ci îmi angajasem forţele fără rezervă acolo unde socoteam că e necesar. Am dat ajutor camaraderesc şi altora, atunci când mi-a stat în puteri. Provenind dintr-o familie de ţărani simpli, îmi urmasem cariera militară nu prin intrigi şi relaţii, ci prin hărnicie, punctualitate, seriozitate, destoinicie. Cred că am avut totdeauna o inimă deschisă pentru soldaţii şi ofiţerii din subordine şi n-am fost niciodată laş în situaţii decisive. Toate acestea ţineau fără

îndoială de „calea mea cea dreaptă”.

De la bătălia nimicitoare de pe Volga, dar mai ales în urma discuţiilor purtate în prizonierat cu oameni ca profesorul Arnold, Wilhelm Pieck, locotenent-colonelul Pusârov, iar nu în ultimul rând datorită cărţilor citite şi a reflecţiilor proprii, ajunsesem să-mi dau seama că într-un anumit punct esenţial „drumul meu cel drept” însemna de fapt autoînşelare. Mă înşelasem asupra sensului şi motivaţiei lui. Ca soldat dădusem ascultare oarbă ordinelor. Dar comandantul suprem era Adolf Hitler. În mâinile sale se afla o putere uriaşă, o plenitudine de puteri de care nu dispusese niciun şef de stat german de la Wilhelm al II-lea încoace. Iar această forţă se impunea prin violenţă, aruncându-i în lagărele de concentrare, cu sutele de mii, pe toţi adversarii politici ai naţional-socialismului – comunişti, social-democraţi, liberali, creştini –, lichidându-i pe tăcute sau aducându-i pe eşafod. Majoritatea populaţiei a fost adusă la acelaşi numitor cu ajutorul unei rafinate demagogii naţionale şi sociale şi prin participarea la o înflorire economică aparentă, realizată mai ales prin înarmare. Din pământ au răsărit parcă tunuri, tancuri, bombardiere, avioane de vânătoare, submarine şi crucişătoare. Armata de uscat, aviaţia militară şi marina de război sporeau cu fiecare zi. Iar Hitler devenea mereu mai arogant, mai ameninţător, mai violent.

Germania răspândise în lume o atmosferă de teamă şi groază. Celelalte popoare nu se temuseră încă niciodată atât de mult de furia teutonică, precum în primii zece ani ai celui de-al III-lea Reich. Când Germania hitleristă s-a simţit destul de puternică din punct de vedere militar, ea atacase ţările vecine, le cucerise, le storsese fără milă de orice vlagă şi le anexase. Apoi, venise momentul de răscruce. Prologul l-au constituit înfrângerile suferite de Wehrmacht în Uniunea Sovietică în iarna anului 1941. Totul fusese apoi întregit prin nimicirea Armatei 6 pe Volga şi înfrângerea de la Kursk din vara anului 1943.

Se scursese mai bine de o jumătate de an de când – în timpul ultimei nopţi petrecute în încercuire, cea din 3Q

spre 31 ianuarie 1943 – meditasem la întrebări de felul acestora: „Când a început tragedia de la Stalingrad?”, „Ce a fost viaţa mea?”, „Care a fost norocul sau nenorocul Germaniei?”. Acum vedeam multe lucruri mai clar. Înţelesesem înainte de toate că politica fără scrupule a lui Hitler, de forţă şi război, fusese posibilă fiindcă generalii îl slujiseră „cu credinţă îl ascultaseră orbeşte şi îl ajutaseră activ. Hitler şi-a putut duce războiul său necruţător de cucerire şi pe „calea mea cea dreaptă”, un război care lovea acum poporul german sub chipul înfricoşător al răzbunării.

Hitler şi regimul său subminaseră toate fundamentele etice şi juridice ale raportului dintre conducerea de stat şi popor, dintre conducerea Wehrmachtului şi Wehrmacht. Iar dacă Heitz, Schmidt, von Arnim şi alţi generali îi mai păstrau şi acum „credinţă”, atunci ei se împovărau cu o grea vinovăţie nu numai faţă de nenorocirea deja abătută asupra noastră, ci şi pentru tot ceea ce mai avea să aducă cortegiul războiului.

Calea mea cea dreaptă mă silea să mă distanţez de generalii care îmi oferiseră un spectacol atât de nedemn şi a căror turbare i împotriva tentativei de reevaluare şi reorientare întrecuse orice măsură, de nişte oameni care, în îndărătnicia lor, ar fi lăsat mai degrabă să piară întreaga lume decât să analizeze realităţile ei în mod cinstit.

Acum îmi era ruşine că sub semnul „spiritului de corp” îmi pusesem semnătura pe sentinţa colectivă de condamnare pronunţată împotriva susţinătorilor Uniunii Ofiţerilor Germani. Aşa ceva nu avea să mi se mai întâmple. Mi-am propus să mă interesez mai temeinic decât până atunci de activitatea şi ţelurile Comitetului Naţional „Freies Deutschland” şi ale Uniunii Ofiţerilor Germani.

Obiectivele sovietice de război

Pe atunci eram, din păcate, cu sănătatea destul de zdruncinată datorită unor tulburări de circulaţie şi mă găseam de mai multe săptămâni în tratament medical. Ca terapie, trebuia să efectuez o muncă mai uşoară – aşa

gândeam în sinea mea. Dar asta nu era chiar atât de simplu pentru un ofiţer de stat-major sau pentru un general. Uniunea Sovietică respecta Convenţia de la Geneva din 1929, potrivit căreia ofiţerii erau scutiţi de muncă fizică. Doctorul Motov, medicul lagărului, m-a sprijinit şi a obţinut să mi se repartizeze o parcelă de gazon în parc, pe care am desţelenit-o împreună cu alţi câţiva generali. Medicul mi-a procurat seminţele necesare. Curând, am reuşit să îmbogăţesc prânzurile noastre cu salată, morcovi, castraveţi şi diferite plante aromatice. Munca în grădiniţă m-a ajutat să-mi recapăt echilibrul fizic, grav tulburat de eforturile şi privaţiunile din timpul marii bătălii. Dar faptul de a fi trecut peste această criză a sănătăţii mele îl datorez înainte de toate îngrijirilor acordate de medicul lagărului, doctorul Motov.

Munca în grădină nu m-a redus însă în postura spirituală a unui simplu grădinar. Eram frământat de prea multe conflicte pentru a ajunge într-o asemenea situaţie. Am rămas în continuare un cititor fervent al bibliotecii din lagăr. O impresie puternică mi-a produs pe atunci lucrarea lui Lenin. *Imperialismul-stadiul cel mai înalt al capitalismului*. Cărţile lui Nikolai Ostrovski, (*Aşa s-a călit oţelul*), Şolohov (*Pământ desţelenit*), Alexei Tolstoi (*Pline*) iau Gladkov (*Energia*) m-au ajutat să înţeleg transformările profunde în urma cărora pe ruinele vechii Ruşii ţariste se formase statul socialist al Uniunii Sovietice. Aceste cărţi mi-au dat răspunsul la unele întrebări de care mă lovisem în cursul anului anterior, pe vremea înaintării Armatei 6: laboratorul ştiinţific din satul de stepă, uriaşele. uzine de la Stalingrad, muncitorii care luptau în halele uzinei de tractoare. Ana aflat mai cu seamă răspuns la întrebarea care mi-o pusesem adeseori: ce îi conferea oare soldatului sovietic atâta fermitate, eroism şi spirit combativ – însuşiri care ne uimiseră în repetate rânduri, cerându-ne cele mai grele sacrificii? Treptat, am reuşit să înţeleg conştiinţa omului sovietic care-şi apăra patria, care ducea un război drept împotriva unui inamic, care, violând tratatele, atacase, la 22 iunie 1941, Ţara Sovietică fără vreo

declaraţie de război, pentru a o anexa după răsturnarea orânduirii sociale şi de stat socialiste.

În persoana locotenent-colonelului Pusârov am găsit, de asemenea, un permanent partener de discuţie, precum şi un dascăl răbdător în lămurirea tuturor acestor probleme. De la el am auzit că soldatul şi ofiţerul sovietic, în general fiecare cetăţean sovietic, erau educaţi în mod conştient din punct de vedere politic. Fiecare trebuia să cunoască întregul adevăr despre ceea ce se înti mpla în lume.

— Fiecare soldat al Armatei Roşii, mi-a spus odată Pusârov, cunoaşte, de pildă, obiectivele de război ale Uniunii Sovietice. Armata Roşie luptă pentru a-i alunga din ţara noastră pe năvălitorii fascişti şi pentru a elibera glia sovietică. Lupta noastră de eliberare se contopeşte cu lupta pentru independenţă, pentru libertăţi democratice a popoarelor din Europa şi America. Războiul va duce la nimicirea clicii lui Hitler. Dar sovieticii fac deosebirea între sistemul lui Hitler şi poporul german. Hitler va dispărea şi trebuie să dispară, dar sperăm ca odată şi odată să putem trăi din nou în prietenie cu poporul german. Înţelegeţi-mă, colonele Adam, aceasta este politica noastră.

Am aprobat fără să scot vreun cuvânt.

— Care sunt însă ţelurile de război ale Wehrmachtului hitlerist? El vrea nu numai să prade ţara şi bogăţii]noastre, ci ucide totodată sute de mii de femei, copii şi bătrâni. Sovieticii au fost calificaţi drept fiinţe inferioare, de rasă inferioară. Amintiţi-vă numai de ordinul privind comisarii. Gândiţi-vă că în Uniunea Sovietică, în Polonia şi în alte ţări fasciştii au organizat asasinate în masă, că milioane dintre cetăţenii noştri au fost deportaţi la muncă forţată în Germania! în faţa unor asemenea crime fasciste nu e oare limpede unde trebuie căutaţi cu adevărat oamenii inferiori?

— Este îngrozitor, locotenent-colonele Pusârov. Cum vom mai putea scăpa noi germanii de această murdărie, de această vinovăţie?

— Puteţi face asta chiar şi dumneavoastră, colonele

Adam. Dar trebuie să vă schimbaţi radical modul de a gândi, nu numai concepţiile. Trebuie să luptaţi ca acest episod murdar din istoria poporului german să fie încheiat cât mai repede cu putinţă şi să se construiască o Germanie nouă, mai bună. Cred că ar trebui să începeţi prin a vă deprinde să gândiţi şi să acţionaţi politic, pe proprie răspundere, şi nu să vă orientaţi după superiorii în grad, ori să aşteptaţi ordine.

— Uşor de spus, dar greu de făcut. Ştiţi că atât în armata imperială şi Reichswehr, cât şi în Wehrmacht soldatul era dator să fie apolitic? Orice activitate politică îi era interzisă.

— Da, o ştiu. Mulţi germani zic aşa: politica perverteşte caracterul! În acest caz vă întemeiaţi pe o maximă a marelui Goethe: „Cântecul politic, un cântec urât”! Cred vânsă că în acest caz Goethe este interpretat foarte unilateral. Gândiţi-vă, de pildă, la rolul polităţcii în viaţa dumneavoastră, dar mai ales în cazul bătăliei nimicitoare de la Stalingrad. Atunci aţi îndurat chiar dumneavoastră pe propria piele şi într-un mod dureros urmările politicii fasciste.

Nu era oare paradoxal să primesc astfel de lecţii tocmai din partea unui ofiţer de stat-major al armatei inamice? Recunosc în mod deschis că şi astăzi îi rămân foarte recunoscător lui Pusârov şi tuturor acelora care mi-au atras atenţia asupra unor probleme şi m-a ajutat să-mi pun în mişcare, pe o nouă cale, gândirea anchilozată. Fără ei, drumul meu spre noi limanuri ar fi fost cu mult mai lung şi mai dureros. Datorită unor astfel de discuţii, precum şi a cărţilor citite, mi-am dat treptat seama că şirul de înfrângeri germane în Uniunea Sovietică nu era în primul rând urmarea unor erori strategice şi tactice ale conducerii militare germane – deşi au fost comise din plin –, ci rezultatul firesc al superiorităţii conducerii şi moralului de luptă al Armatei Roşii, precum şi al patriotismului şi voinţei de apărare ale poporului sovietic, care s-au manifestat, nu în ultimul rând, prin eforturile mereu crescânde în producerea de arme, muniţii şi alte

bunuri pentru front. Aceşti factori au început să acţioneze tot mai puternic din iarna anului 1941, când Uniunea Sovietică a trecut peste momentul de surpriză al atacului german. Astfel, începând cu 1942, Uniunea Sovietică a ajuns la o mobilizare deplină a forţelor sale. Primele efecte de proporţii ale acesteia au fost înfrângerea germană de pe Volga şi prăbuşirea frontului de sud în 1942 – 1943.

Înfiinţarea Uniunii Ofiţerilor Germani

În lagărul de la Voikovo s-a stârnit din nou agitaţie când a devenit cunoscută ştirea despre înfiinţarea Uniunii Ofiţerilor Germani. La 11 şi 12 septembrie 1943, la Luniovo, în apropierea Moscovei, s-au întrunit peste o sută de ofiţeri delegaţi din cinci lagăre, membri ai Comitetului Naţional „Freies Deutschland", şi o seamă de alţi invitaţi. Gravele înfrângeri germane de pe toate fronturile au dat unui grup de ofiţeri superiori un ultim imbold, pentru a acţiona în spiritul mişcării „Freies Deutschland". Iniţiativa Partidului Comunist German şi a Comitetului său Central, precum şi a Comitetului Naţional, de a facilita ofiţerilor alăturarea la mişcarea „Freies Deutschland", prin înfiinţarea unei organizaţii proprii, şi a asigura astfel mişcării o bază mai largă a nimerit pe un teren roditor.

După vizita la Voikovo a generalilor von Seydlitz şi Lattmann, a colonelului Steidle şi a maiorului von Frankenberg ne-am aşteptat la asta. De altfel, ne-am şi stabilit atitudinea prin sentinţa de condamnare. Am mai aflat că generalul von Seydlitz fusese ales preşedinte al Uniunii Ofiţerilor Germani, avându-i ca vicepreşedinţi pe generalul baron von Daniels, pe coloneii Steidle şi van Hooven. Generalii dr. Korfes şi Lattmann făceau parte din conducere. Pentru a se asigura conlucrarea neîntreruptă între Comitetul Naţional şi conducerea Uniunii Ofiţerilor Germani, generalul von Seydlitz a fost ales, câteva zile mai târziu, unul dintre vicepreşedinţii Comitetului Naţional, în afară de aceasta, Comitetul Naţional „Freies Deutschland" a fost lărgit prin cooptarea lui von Daniels, Lattmann, dr. Korfes, precum şi a altor câţiva ofiţeri.

Când am aflat toate acestea din ziarul „Freies

Deutschland”, la Voikovo spiritele s-au agitat din nou. Seydlitz, Daniels, Korfes şi Lattmann au fost din nou incriminaţi.

Bătrânul Pfeffer a izbucnit violent: „Cu asta s-au separat definitiv de noi. Nu mai avem cu ei nimic comun şi îi vom boicota ori de câte ori ne vor ieşi în cale”.

Paulus, von Lenski, Wulz şi cu mine nu ne-am alăturat acestor urlete. Paulus a dat de înţeles că în ceea ce-l privea nu era de acord cu boicotul anunţat în mod ameninţător de Pfeffer.

Uniunea Ofiţerilor Germani pornea în „stabilirea sarcinilor şi a ţelului” de la considerentul că simţul de răspundere şi conştiinţa datoriei faţă de poporul nostru trebuiau să-l determine pe fiecare ofiţer să se împotrivească dezastrului care ameninţa Germania. De acord cu analiza făcută de Comitetul Naţional, Uniunea Ofiţerilor Germani declara următoarele:

b

„Războiul a devenit fără sens şi lipsit de orice speranţă. Continuarea sa este exclusiv în interesul lui Hitler şi a regimului său. De aceea, guvernul naţional-socialist, care acţionează împotriva binelui poporului şi naţiunii, nu va fi niciodată gata să elibereze calea care să ducă spre pace.

Recunoaşterea acestei situaţii ne sileşte să declarăm război regimului funest al lui Hitler şi să militām pentru instaurarea unui guvern care să se bucure de încrederea poporului şi să se sprijine pe suficiente mijloace de forţă, astfel ca şi din partea noastră să se întreprindă tot ceea ce poate asigura patriei noastre pacea şi un viitor fericit” 43.

Mai mult, combatanţi din rândul supravieţuitorilor Armatei 6 germane s-au adresat printr-un apel separat generalilor şi ofiţerilor germani, poporului şi Wehrmachtului:

„Întreaga Germanie ştie ce înseamnă Stalingradul.

Am fost declaraţi morţi şi am înviat pentru o nouă viaţă.

Nu mai putem păstra tăcerea!

Noi avem mai molt ca oricine dreptul de a vorbi, nu numai în numele nostru, ci şi în numele camarazilor noştri morţi, în numele tuturor victimelor de la Stalingrad. Acesta este dreptul nostru şi datoria noastră”. 44 Iar apelul continua în cuvinte patetice:

„Acum e ceasul să ferim întreaga Germanie de o soartă asemănătoare. Războiul este continuat exclusiv în interesul lui Hitler şi al regimului său, fără consideraţie pentru popor şi patrie. Continuarea acestui război fără rost şi fără de speranţă poate duce în fiecare zi la producerea catastrofei naţionale. împiedicarea acesteia este un comandament moral şi o datorie patriotică pentru fiecare german cu simţ de răspundere.

Noi, generali şi ofiţeri ai Armatei 6, suntem hotărâţi să dăm un profund sens istoric jertfei supreme până acum fără rost a camarazilor noştri. Vrem să arătăm că n-au murit în zadar! Din experienţa amarnică de la Stalingrad să răsară fapta izbăvitoare. De aceea, ne adresăm poporului şi Wehrmachtului. Ne îndreptăm cuvintele înainte de toate către comandanţii militari, către generalii şi ofiţerii Wehrmachtului.

În mâinile voastre se află o mare hotărâre!

Germania aşteaptă să aveţi curajul să priviţi adevărul în faţă şi prin urmare să acţionaţi cu îndrăzneală şi fără întârziere (...)

Nu vă sustrageţi misiunii voastre istorice! Luaţi iniţiativa în mâinile voastre! Wehrmachtul şi poporul vă vor sprijini. Cereţi retragerea imediată a lui Hitler şi a guvernului său! Luptaţi umăr la umăr cu poporul, pentru a-l răsturna pe Hitler şi regimul său şi pentru a feri Germania de haos şi prăbuşire!” 45

Jurământul militar în ziarul „Freies Deutschland” am citit cu cea mai mare atenţie cuvântarea rostită de generalul-maior Lattmann cu ocazia conferinţei de constituire a Uniunii Ofiţerilor Germani.

Vorbise despre jurământul militar. Această problemă mă preocupa pe atunci foarte mult, ca de altfel pe mulţi dintre „stalingrădeni”. Pentru generaţii întregi de ofiţeri

germani, jurământul militar depus şefului de stat constituia cel mai sacru atribut al onoarei militare. Existau oare temeiuri care să poată justifica încălcarea acestui jurământ? Lattmann pornea de la conţinutul etic al jurământului, de la raportul de credinţă dintre conducător şi subordonaţi. care era consfinţit în mod reciproc prin jurământ. El amintea de ordinul unui general-comandant dat cu mult înainte de încheierea luptelor în încercuire: „Führerul a ordonat să luptăm până la ultimul om. Voia lui Dumnezeu, domnii mei!” în acest spirit, zeci de mii de soldaţi îndepliniseră jurământul până la limita extremă. Dar cât de departe putea fi împinsă această „credinţă”? „Dacă am gândi până la capăt, spunea Lattmann, atunci s-ar ajunge la următoarea concluzie: Chiar dacă Germania ar dispărea, jurământul militar rămâne neclintit! Dar această ascultare dusă până la ultima consecinţă cuprinde în sine şi îndreptăţirea de a socoti imorală o legare pe mai departe de jurământ. Deoarece suntem de părere că orice continuare a luptei duce la pieirea poporului german, socotim drept nul şi neavenit jurământul depus, în cu totul alte condiţii, persoanei lui Adolf Hitler.

Ştiind că ne lega de el o promisiune solemnă, Hitler a născocit planuri care urmau să-l facă «cel mai mare dintre toţi germanii». Pentru această idee, iar nu pentru Germania, a fost sacrificat sângele preţios al camarazilor noştri! Nu a fost asta oare o folosire abuzivă a încrederii noastre, nu a fost cumva o prevalare de un drept pe care se încumetase să-l deducă din concepţia noastră morală despre cuprinsul formulei de jurământ?

Niciodată nu i-am depus jurământ să facem din el sau poate din noi un „stăpân al Europei”! Noi am jurat pe Dumnezeu să fim credincioşi atunci când trebuia dată o luptă pentru Germania. El însă – cel căruia îi făgăduiserăm această credinţă – a transformat acest jurământ într-o minciună. De aceea, acum ne socotim cu atât mai îndatoraţi faţă de poporul nostru.

Tocmai din acest simţ al datoriei ne asumăm dreptul, ba chiar obligaţia, să trecem la acţiune […]” 4 ti.

Aceasta era o explicaţie onestă, serioasă, care m-a impresionat profund. Şi cuvântările coloneilor van Hooven şi Steidle, precum şi vorbele rostite de generalul von Seydlitz erau pătrunse de voinţa cinstită de a salva Germania înainte să fi fost prea târziu.

Lozinca „Retragere pe frontierele Reichului!”

Câteva zile mai târziu, Comitetul Naţional şi conducerea Uniunii Ofiţerilor Germani au făcut publică lozinca „Retragerea ordonată a armatei pe frontierele Reichului, sub comanda unor conducători cu simţ de răspundere şi împotriva ordinelor date de Hitler!” 47 Aceasta însemna că Wehrmachtul să se retragă în mod ordonat, sub conducerea generalilor săi şi împotriva ordinului dat de Hitler, pe graniţele Reichului, pentru a da de înţeles că se distanţează, de planurile de cucerire ale lui Hitler şi este dispus, fiind cel mai important purtător de arme din Germania, să ducă la răsturnarea lui Hitler şi la instalarea păcii.

Din septembrie 1943 până la începutul lui ianuarie, 1944 Comitetul Naţional şi Uniunea Ofiţerilor Germani au repetat aceste cereri prin manifeste, scrisori personale, emisiuni radio şi prin ziarul „Freies Deutschland: Astfel, într-un manifest din octombrie 1943 se puteau citi următoarele:

„Comitetul Naţional a ajuns la următoarea concluzie: Nu există nicio salvare a armatei fără retragerea ordonată pe graniţele Reichului. Dar o astfel de retragere ordonată nu poate exista fără destituirea lui Hitler din funcţia de comandant suprem. Wehrmachtul a pornit la război ca armată a lui Hitler, dar se va întoarce fără şi împotriva lui Hitler sau deloc.

De aceea conducerea Comitetului Naţional «Freies Deutschland» se adresează:

generalilor: Cereţi şi proclamaţi destituirea lui Hitler, distrugătorul Reichului şi al Wehrmachtului, din calitatea sa de comandant suprem! Retrageţi în mod ordonat trupele de sub comanda dumneavoastră! Preveniţi pericolul ca soldaţii dumneavoastră să se reverse peste

puţin timp spre casă pe cont propriu şi cuprinşi de demoralizare!

ofiţerilor şi soldaţilor: Cereţi retragerea neîntârziată a armatei! Fiţi conştienţi că veţi fi purtătorii de arme ai libertăţii Germaniei noastre noi!” 48.

A da curs acestei lozinci însemna o mare şansă politică şi militară pentru Germania. Astfel, ar fi fost împiedicată catastrofa naţională, s-ar fi cruţat viaţa a milioane de oameni şi s-ar fi evitat distrugerea oraşelor germane. Lumea ar fi avut o dovadă că în Germania însăşi existau forţe dintre cele mai puternice, care puneau capăt – chiar dacă atât de târziu – regimului şi politicii lui Hitler. Punctul de plecare pentru încheierea unui tratat de pace şi construirea unei Germanii noi ar fi fost incomparabil mai favorabil decât după cele 15 luni de război care au mai urmat.

Zadarnic însă! Ce-i drept. Comitetul Naţional „Freies Deutschland” şi Uniunea Ofiţerilor Germani se făceau auzite pe frontul german şi, parţial, în Germania. Cuvintele lor de avertizare i-a stimulat cu siguranţă pe unii germani să mediteze, i-au ferit pe destui soldaţi şi ofiţeri de moartea deznădejdii într-o situaţie fără ieşire, au dezminţit comunicatele militare lăudăroase ale propagandei geyneralului Dittmar şi minciunile lui Goebbels că Uniunea1. Sovietică n-ar lua prizonieri. Dar succesul cel mare se lăsa aşteptat. Generalii germani au recunoscut la fel de bine ca şi conducerea Comitetului Naţional că înfrângerea Germaniei era inevitabilă. Dar ei dădeau ascultare ordinelor lui Hitler – fie din fanatism, fie din lipsă de curaj civic.

La vremea aceea lipsa de curaj civic, analfabetismul politic şi alte rămăşiţe ale trecutului mă împiedicau şi pe mine să-mi urmez conştiinţa şi să mă alătur activ Uniunii Ofiţerilor Germani. La fel ca generalii von Lenski şi Wulz, de care mă lega o strânsă prietenie, eram de acord cu ţelurile Comitetului Naţional. Aveam însă cu toţii rezerve faţă de calea pe care porniserăm. Ne învârteam parcă într-un cerc vicios.

Între timp, la începutul lui septembrie 1943, generalul-locotenent Schlomer a părăsit lagărul Voikovo.

Pentru cei mai mulţi dintre noi această plecare n-a constituit o surpriză. În prizonierat, Schlomer şi von Daniels fuseseră nedespărţiţi. Le spuneam „Max şi Moritz”[15]. Probabil că cei doi generali se puseseră de acord din timp în privinţa mişcării „Freies Deutschland „şi a Uniunii Ofiţerilor Germani. Generalul Schlomer, ca de altfel şi generalul von Drebber, au participat ca invitaţi la adunarea de constituire a Uniunii Ofiţerilor Germani.

Alţi generali pleacă la Luniovo

Toamna începuse cu frig şi vreme neprietenoasă. Rareori se mai putea sta pe băncile din parc. Plimbările zilnice au devenit mai scurte. De asemenea, am pus capăt şi muncii în grădină. În schimb, pentru a-mi petrece timpul, ciopleam figuri de şah, porttţigarete, pipe şi alte mărunţişuri, care făceau plăcere unuia sau altuia dintre noi. Din hârtia de la pachetele de ţigări ne-am confecţionat cărţi de joc, astfel că-fie petreceam serile lungi de toamnă la o partidă de *Skat* sau *Doppelkopf*. Mai multe ore pe zi erau dedicate cititului literaturii beletristice i politice, precum şi învăţării limbii ruse, activitate la care translatorul sovietic al lagărului ne îndruma prieteneşte.

Dar în acest fel întrebările care-mi frământau sufletul nu-şi primeau răspunsul. Ce se va alege oare din patria noastră, din cei dragi nouă? Puţine cuvinte ar fi putut caracteriza mai bine moralul meu de atunci decât aceste versuri ale lui Heinrich Heine:

De mă gândesc la Germania în fapt de noapte, îmi pierd şi ale somnului dulci şoapte…” 49

În cursul acestor luni ne-a părăsit generalul Hans Wulz, fostul comandant al artileriei Corpului IV armată. Reuşise să scape după mari strădanii de falsa comunitate de la Voikovo, plecând la sediul Comitetului Naţional „Freies Deutschland”. În mod cu totul surprinzător, au plecat şi generalii Roske şi Rodenburg. Despre Roske

15 Figuri de băieţi ştrengari nedespărţiţi dintr-o binecunoscută povestire ilustrată pentru copii a lui Wilhelm Busch (n. ti'.).

bănuiam că se hotărâse de ia sine în favoarea uniunii Ofiţerilor Germani. Oricum, în cursul discuţiilor purtate într-un cerc mai restrâns, el adoptase o atitudine lucidă, rezonabilă. Roske ajunsese într-adevăr să aibă legături cu Comitetul Naţional, dar apoi s-a îmbolnăvit, revenind la Voikovo. El ne-a confirmat că Rodenburg se alăturase Uniunii Ofiţerilor Germani, colaborând la Luniovo cu von Sevdlitz. Ştirea a avut asupra noastră efectul unei bombe. Cum de era posibil? Rodenburg, un bastion al celor ce doreau prelungirea războiului, să devină membru al Uniunii Ofiţerilor Germani! mai târziu, generalul-locotenent Rodenburg şi-a dat arama pe faţă în calitate.de complice al *obersturmbannführerului SS* Huber, căzut în prizonierat pe Volga ca locotenent-major al unui divizion de tunuri de asalt. Huber reuşise să vină din lagărul Ielabuga în calitate de colaborator al Comitetului Naţional. În vara anului 1944 Rodenburg şi Huber au încercat să-i determine pe căpitanul Stolz şi locotenentul dr. Wilimzig, care urmau să fie ataşaţi unui însărcinat de pe front al Comitetului Naţional –, să treacă în liniile Wehrmachtului. Ei trebuiau să comunice Gestapoului amănunte despre activitatea, compoziţia şi sediul Comitetului Naţional. Bine mascat la început, planul – care ar fi putut umbrî-n caz de reuşită prestigiul de care se bucura Comitetul Naţional din partea guvernului sovietic – a fost până la urmă zădărnicit. Răspunderea principală pentru această încercare de diversiune i-a revenit generalului Rodenburg. Drept urmare el a fost exclus din Uniunea Ofiţerilor Germani.

Grupul generalilor intransigenţi şi-a pierdut purtătorul său de cuvânt în mod cu totul neaşteptat. Generalul-colonel Heitz, soldatul robust, cu pofta de mâncare sănătoasă, cel care parcurgea zilnic prin lagăr cinci kilometri, parte în pas alergător, a căzut la pat. După o ameliorare trecătoare, starea sănătăţii sale a început să se înrăutăţească. Slăbea văzând cu ochii. Au fost chemaţi profesori de la Ivanovo şi Moscova; generalul-colonel a fost transferat într-un spital din Moscova, dar n-a mai putut fi salvat, deoarece boala avansase rapid. Peste puţină vreme,

Heitz a încetat din viaţă.

Prietenul meu, Arno von Lenski

În primăvara anului 1944 prietenul meu Arno von Lenski a aderat la Uniunea Ofiţerilor Germani. Era un general preţuit, dar eu îl apreciam în mod deosebit pentru caracterul său ales. Întotdeauna franc şi sensibil cu cel frământat de probleme de conştiinţă, el era la fel de sincer şi direct în judecata sa împotriva celor care se cramponau

cu aroganţă de ceea ce era vechi, eronat şi nociv, evitând o confruntare autentică. Fost ofiţer de cavalerie –, originar din vechea nobilime ofiţerească şi având multiple legături cu armata prusiano-germană, generalului-maior von Lenski i-a fost deosebit de greu să se desprindă de concepţiile tradiţionale puternic înrădăcinate, să facă un pas revoluţionar, de neconceput în cercurile sale. Faptul că l-a făcut punea însă în evidenţă calităţile sale spirituale, caracterul deschis şi capacitatea sa critică. În cursul dificilelor conflicte moral-spirituale din acea vreme, Arno von Lenski mi-a fost cel mai bun camarad, omul pe a cărui simpatie şi înţelegere mă puteam bizui în orice situaţie.

Împreună cu el urmărisem încă de la înfiinţarea Comitetului Naţional şi a Uniunii Ofiţerilor Germani situaţia militară a Germaniei, care se înrăutăţea cu fiecare zi. La 6 noiembrie 1943, Kievul, capitala Ucrainei, fusese eliberat de trupele sovietice. Ceva mai înainte, la 3 septembrie 1943, Italia capitulase necondiţionat. La-26 noiembrie 1943 la Moscova s-au tras salve de salut în cinstea eliberării Gomelului. În ianuarie 1944, Armata Roşie a străpuns pe o mare lărgime şi adâncime frontul german la Leningrad, Novgorod, pe lacul Ilmen şi pe cursul Volhovului.

Azi şi în 1918 – o comparaţie a lui Walter Ulbricht

La sfârşitul lui ianuarie 1944 Comitetul Naţional „Freies Deutschland" analizase, în amănunţime, în cursul unei şedinţe plenare, situaţia de pe front. împreună cu Lenski am studiat discursurile şi hotărârile acelei sesiuni. Atenţia mi-a fost reţinută mai ales de comparaţia

pătrunzătoare a lui Walter Ulbricht cu situaţia din 1918. îl cunoşteam pe Walter Ulbricht datorită unui articol publicat în ziarul „Freies Deutschland” în octombrie 1943:

„Care este situaţia armatei germane la început de iarnă? se întreba Ulbricht. Hitler aproape că nu mai dispune de rezerve [...] La aceasta se adaugă faptul că aviaţia militară germană e într-atât de slăbită, încât nu mai e în stare să apere nici măcar zonele industriale germane. Situaţia Germaniei şi a armatei germane este fără îndoială mai rea decât în 1918”.:, °

Apoi, Ulbricht cita o evocare făcută de feldmareşalul von Hindenburg în cartea sa *Aus meinem Leben*[16]. Fostul şef de stat-major al armatei germane de uscat scria:

„Numărul trupelor germane scădea mereu, iar golurile din poziţiile de apărare creşteau neîncetat”. 51

„Noi nu mai dispunem de forţe noi, pe care să le putem furniza, aşa cum face inamicul. În locul unei Americi pline de vigoare, avem doar nişte aliaţi aflaţi la capătul puterilor şi foarte aproape de prăbuşire.

Cât timp va mai putea suporta frontul nostru această presiune uriaşă? Mă aflu în faţa unei întrebări, a celei mai grele dintre toate: Când vom ajunge în mod necesar la capăt?” 52

Odinioară, Hindenburg nu mai întrevăzuse nicio posibilitate de câştigare a războiului. Dar el ştia „de asemenea, că aliaţii refuzau să ducă tratative cu împăratul Wilhelm al II-lea şi cu guvernul de război de atunci. împreună cu Ludendorff el ceruse remanierea imediată a guvernului, lucru confirmat în cartea sa prin următoarele cuvinte:

„Toate acestea mă presează stăruitor şi impun hotărârea de a căuta până la urmă un sfârşit, adică un sfârşit onorabil. Nimeni nu va spune: Prea devreme 1” r>3

În 1918 retragerea de la putere a guvernului imperial se mai lăsase aşteptată o bucată de vreme. Între timp, prăbuşirea militară devenise tot mai evidentă. Walter Ulbricht constata că Hindenburg, deşi credincios

16 Din viafa mea (n. tr.).

împăratului până în măduva oaselor, avusese totuşi curajul să-i înfăţişeze comandantului său suprem falimentul politicii de război şi să-i ceară formarea unui nou guvern, cu care inamicii Germaniei se arătau dispuşi să trateze. Aceeaşi cerinţă se impune şi comandanţilor militari ai lui Hitler, care ar avea puterea să răstoarne guvernul hitlerist, aşa cum o doresc poporul şi armata.

Walter Ulbricht îşi încheia articolul cu următoarele cuvinte:

„Cu cât mai unit şi mai curajos vor acţiona poporul şi armata în spiritul Comitetului Naţional «Freies Deutschland», cu atât mai curând vor fi posibile înlăturarea guvernului hitlerist şi obţinerea unei păci pe baza libertăţii şi independenţei naţionale a poporului nostru german”. 54

Lozinca „Trecerea de partea Comitetului Naţional!”

Nici eu nu puteam ignora această argumentaţie, la fel ca von Lenski; ba chiar şi Paulus, cu care vorbisem despre paralela făcută de Ulbricht cu anul 1918. Eram amarnic decepţionaţi, sesizând lipsa unui ecou mai puternic, a unor urmări mai serioase, fie şi numai din partea vreunui comandant de armată sau a vreunei înalte personalităţi din conducerea Wehrmachtului. Se părea că erau hotărâţi să-l slujească pe Hitler până la catastrofa deplină a poporului şi armatei. Acest fapt trebuie să fi influenţat şi activitatea desfăşurată de mişcarea „Freies Deutschland”. Era evident că generalii credincioşi lui Hitler nu se gândeau să-l silească pe Führer să demisioneze şi să facă posibilă încheierea unui armistiţiu printr-o retragere ordonată pe graniţele Reichului. De aceea lozinca de până atunci nu mai putea fi păstrată în continuare. Pentru a salva viaţa cât mai multor soldaţi şi ofiţeri, pentru a contribui la scurtarea războiului pierdut fără vreo speranţă, dar care continua să reclame zilnic şiroaie de sânge şi bunuri materiale în valoare de multe milioane, Comitetul Naţional a lansat în ianuarie 1944 o nouă lozincă: „Încetarea acţiunilor de luptă şi trecerea de partea Comitetului Naţional «Freies Deutschland»!” 55.

Aflând despre această tactică nouă a Comitetului Naţional, în primele momente m-a cuprins frica. Nu însemna asta oare dizolvarea frontului, un apel la disoluţie şi haos?

Aceste întrebări m-au frământat zile şi nopţi de-a rândul. Le-am discutat cu von Lenski şi Paulus, ajungând până la urmă la concluzia că în situaţia existentă această lozincă a Comitetului Naţional reprezenta singura cale de ieşire posibilă şi practicabilă pentru camarazii de pe front. Haosul şi disoluţia Wehrmachtului domneau oricum mai demult, iar vina nu o purta Comitetul Naţional, ci exclusiv

Hitler şi generalii săi, adepţi ai rezistenţei până la capăt. Cel ce voia să se salveze pe frontul de est, trebuia să apuce calea indicată de mişcarea „Freies Deutschland”.

Conferinţa de la Teheran

Eram preocupat şi de o altă problemă. În decembrie 1943, la Teheran, se întâlniseră şefii de stat, respectiv de guvern, ai Uniunii Sovietice, Statelor Unite ale Americii şi Marii Britanii. Declaraţia lor suna cât se poate de limpede:

„Dăm expresie hotărârii noastre ca naţiunile noastre să coopereze în război şi la pacea care îi va urma. În ceea ce priveşte războiul, statele noastre majore au participat la convorbirile noastre de la masa rotundă, iar noi ne-am pus de acord planurile referitoare la nimicirea forţelor armate germane. Am ajuns la un acord deplin în privinţa amplasării şi a timpului de desfăşurare a operaţiunilor care vor fi iniţiate din est, vest şi sud. Înţelegerea generală pe ea? e am realizat-o este o chezăşie că victoria va fi de partea noastră.

Nicio putere din lume nu ne poate împiedica să distrugem armatele germane, pe uscat, submarinele, pe mare, şi industria de armament, din aer. Atacurile noastre vor fi duse fără cruţare şi cu vigoare crescândă”. 56

Hotărârea aliaţilor de a lupta până la capitularea necondiţionată a Germaniei hitleriste a dezlănţuit din nou furia capetelor înfierbântate de la Voikovo. Din motive străvezii, intransigenţii au încercat să îndepărteze vina fascis. mului german pentru aceste hotărâri, trecând-o pe

seama Comitetului Naţional. Dar cine ducea de fapt războiul?

Wehrmachtul hitlerist sau Comitetul Naţional „Freies Deutschland?”

Treptat, treptat, în cursul unor astfel de pălăvrăgeli stupide şi pline de ură, s-a rupt şi ultima legătură tradiţională dintre mine, von Lenski şi alţi câţiva camarazi aflaţi în căutare de drum, pe de o parte, şi majoritatea celor incorigibili din rândul generalilor de la Voikovo, pe de altă parte. Desigur, nici nouă nu ne era uşor să privim realitatea crudă în faţă. Dar după tot ceea ce se întâmplase, ne mai puteam oare aştepta la altceva? în acelaşi timp, nici nu aveam vreun drept să cerem garanţii.

În ceea ce mă priveşte, aveam însă convingerea fermă că o capitulare necondiţionată nu înseamnă distrugerea şi înrobirea poporului german, ci înlăturarea definitivă a statului şi Wehrmachtului hitlerist, precum şi a politicii duse de Hitler.

Pentru a doua oară la Krasnogorsk

După ce von Lenski a părăsit Voikovo, Paulus mi-a spus:

— Acum, sunt curios ce veţi face dumneavoastră. De fapt ar fi trebuit să plecaţi împreună cu Lenski. Ştiu doar de care parte vă aflaţi. Şi eu am devenit mai înţelept în cursul ultimului an. Dacă vreţi să aderaţi la Uniunea Ofiţerilor Germani, nu vă lăsaţi reţinut de persoana mea. Vom rămâne mereu ceea ce am devenit în anii de lupte şi conflicte comune – nişte buni prieteni.

— N-am să vă părăsesc decât când va fi nevoie de mine în altă parte, domnule feldmareşal.

Lucrurile s-au precipitat. La începutul lunii iunie 1944 am plecat la Krasnogorsk.

Câteva zile după venirea mea a sosit un transport de ofiţeri luaţi prizonieri în Crimeea.

Între alţii, l-am cunoscut pe ofiţerul cu operaţiile din statul-major al unei divizii de infanterie. Numele lui nu mi-l mai amintesc. Am vrut să aflu de la el, înainte de orice, ce efect avusese asupra poporului german pieirea Armatei 6

la Staling rad.

— Oficial sunteţi cu toţii morţi. Hitler a declarat-o personal de mai multe ori. Anul trecut, la începutul lui februarie, s-au ţinut trei zile de doliu naţional. Postul central de radio al Reichului a difuzat relatarea unui pilot german care ar fi zburat în orele cele din urmă deasupra Stalingradului. Acesta ar fi observat cum sărise în aer magazinul universal, în pivniţa căruia se afla Paulus cu statul-major al armatei. Cerul s-ar fi acoperit cu un nor de praf vizibil până departe. În ziarele ilustrate au apărut desene care îl înfăţişau pe Paulus şi câţiva ofiţeri de stat-major în mijlocul celor căzuţi, trăgând cu pistoalele-mitralieră într-o luptă dusă până la ultimul cartuş. Imaginea voastră a fost înconjurată cu un nimb de glorie în numeroase discursuri, relatări de presă şi emisiuni radio. Noi voiam cu toţii să răzbunăm moartea voastră.

— Dar, spuneţi-mi, nu s-a strecurat „totuşi ştirea că Paulus, Seydlitz, Daniels şi mulţi alţii sunt încă în viaţă?

— Da, mi-a răspuns ofiţerul cu operaţiile, dar numai încetul cu încetul şi doar în mod izolat. Adevărul despre soarta Armatei 6 nu e bine cunoscut nimănui din patrie. Ştirile, atâtea câte sunt, s-au difuzat prin Comitetul „Freies Deutschland”.

— Bine, bine, dar noi trimitem acasă de un an şi jumătate în mod regulat cărţi-poştale, i-am replicat.

— Ştiu cu totul întâmplător că acestea ajung într-adevăr în Germania. Uoate vă aduceţi aminte de fostul aghiotant al Corpului XI armată. A devenit şeful statului-major de muşamalizare a „afacerii Stalingrad”. Mi-a povestit confidenţial că, din ordinul lui Hitler, cărţile-poştale trimise de prizonierii de la Stalingrad nu s-au distribuit familiilor. Ele zac depozitate într-un fort de la Spandau.

— Dar asta-i. O ticăloşie fără margini! Regret că nu puteţi povesti asta în lagărul de la Voikovo, unde o parte a generalilor afirmă cu încăpăţânare că ruşii ar reţine cărţile-poştale de Cruce Roşie.

În timpul acelei şederi la Krasnogorsk a avut loc şi

prima mea întâlnire cu Otto Rtihle, prietenul meu de mai târziu şi coautorul acestei cărţi. Mă plimbam prin lagărul 27, când am fost salutat de un tânăr ofiţer. După accent părea să fie un compatriot de-al meu din Kessen. L-am întrebat de unde era de loc. Mi-a răspuns că se născuse în Suabia. În timpul încercuirii ne-am aflat adesea aproape unul de altul: el la punctele medicale principale ale Diviziei 305 infanterie, ale Diviziei Bodensee, iar mai târziu într-un spital de campanie al Corpului îl armată la Stalingrad-centru; eu, la punctul de comandă al armatei. De la Otto Rtihle am aflat atunci că fusese luat prizonier la 30 ianuarie 1943, la o distanţă de circa 300 de metri de magazinul universal, pe cealaltă latură a Pieţii Roşii. Aderase la Comitetul Naţional „Freies Deutschland” cu un an mai înainte. Mă bucuram de întâlnirea cu acest wurttemburghez simpatic, dar încă nu bănuiam că patru ani mai târziu avea să ne lege o prietenie strib sa.

Atentatul de la 20 iulie 1944

Eram în aşteptarea unei întâlniri cu prietenul meu Arno von Lenski, pe care voiam să-l consult încă o dată, pe scurt, înainte să ader la Uniunea Ofiţerilor Germani. În anul şi jumătate de prizonierat învăţasem că unele lucruri aparent simple aveau nevoie de clarificare. „Budiet” (*se va face*) era o expresie rusească standard, pe care o auzisem adeseori în astfel de cazuri. Drept urmare, nu m-am grăbit, trecându-mi timpul cu lecturi, plimbări şi discuţii.

La 21 iulie 1944 stăteam la fereastra deschisă a camerei mele, când am auzit apelul adresat prizonierilor de a se aduna pe drumeagul din lagăr. Am ieşit şi ne-am aşezat pe banca de lângă intrarea clădirii în care locuiam. Emoţionat, translatorul a păşit în faţa celor adunaţi, ţinând în mână un număr din „Pravda”. A început să citească cu glas tare: la 20 iulie împotriva lui Hitler fusese comis un atentat cu bombe. În timpul unei analize a situaţiei, care avusese loc la Cartierul general de la Lotzen, colonelul de stat-major, contele Schenk von Stauffenberg plasase o bombă. Hitler şi mai mulţi generali fuseseră uşor răniţi. Aghiotantul-şef, generalul Schmundt, îşi pierduse viaţa.

Asemeni mie, toţi ofiţerii şi soldaţii prizonieri adunaţi ascultau cu respiraţia oprită. Pe Stauffenberg îl cunoscusem cu ocazia celor câteva vizite făcute la statul-major al Armatei 6. Auzind numele său, m-am ridicat brusc şi m-am apropiat de translator pentru a nu scăpa niciun cuvânt. Prin urmare, în patrie mai erau totuşi forţe care trăseseră concluzii necesare din politica dezastruoasă a lui Hitler, transpunându-le în practică.

În sinea mea mă bucuram că în acelaşi timp în care în patrie rezistenţa împotriva lui Hitler se manifestase sub această formă, eu găsisem calea spre Uniunea Ofiţerilor Germani. Plin de curiozitate, aşteptam însă ştirile următoare. Eram mulţumit că în afară de Stauffenberg în rândurile „rebelilor" se numărau bărbaţi ca feldmareşalul von Witzleben, generalul-colonel Beck, generalii Feilgiebel, Olbricht, coloneii Finckh, Mertz von Quimheim şi alţii. Eram însă decepţionat că Hitler reuşise să înăbuşe răscoala relativ uşor, cu ajutorul generalilor şi ofiţerilor ce-i rămăseseră supuşi, precum şi a SS-ului, răfuindu-se în mod sângeros cu conspiratorii. Greşeala lor fundamentală fusese fără îndoială credinţa că l-ar putea înlătura pe Hitler printr-o mică lovitură de stat; spre deosebire de ei, Comitetul Naţional „Freies Deutschland" vedea în masa poporului şi a armatei forţa menită să-l răstoarne pe Hitler şi să edifice o Germanie cu adevărat naţională, iubitoare de pace şi democratică. Astfel, de pildă, în articolul 2 din cele 25 de articole adoptate în martie 1944 de Comitetul Naţional „Freies Deutschland" cu privire la încheierea războiului se spunea:

„Comitetul Naţional preia moştenirea germană oricât de grea ar fi aceasta. O preia cu sentimentul mândru al datoriei. Căci aceasta este o sarcină cu adevărat naţională. O preia cu certitudinea deplină a succesului căci crede în forţa poporului nostru, Sunt demni de dispreţ cei fără de curaj, care dovedesc prin inactivitatea lor că nu mai cred în popor. Noi o ştim: poporul tânjeşte după viaţă, pace, reconstrucţie. Noi o ştim: milioane de oameni ar fi gata să pună imediat capăt războiului pierdut, dacă ar percepe

forţa care să-i scoată la liman. Lor le adresăm chemarea: «înainte! Germania nu este pierdută, dacă noi nu o dăm pierzaniei, dacă avem curajul să o eliberăm de Hitler

Membru al Uniunii Ofiţerilor Germani

Cu puţin înainte de 20 iulie m-a vizitat la Kransnogorsk generalul von Seydlitz, informându-mă despre evoluţia situaţiei în sectorul central al frontului de est. În decurs de 14 zile Armata Roşie pătrunsese spre vest mai bine de 350 kilometri pe un front larg de 300 kilometri. De la începutul ofensivei, ea eliberase un teritoriu de mărimea Olandei, Belgiei şi Elveţiei luate la un loc. Până la 9 iulie 1944 căzuseră în prizonierat alţi 14 generali germani, iar 4 îşi pierduseră viaţa pe câmpul de luptă. Notabil era şi faptul că, pentru prima oară, se predase o unitate mai mare, anume ceea ce mai rămăsese din Corpul XII armată, comandat de generalul-locotenent Vincenz Müller. La sfârşitul lui iulie 1944 numărul generalilor căzuţi prizonieri fu sectorul central al frontului se ridicase la 26, iar cel puţin alţi 15 generali îşi pierduseră viaţa pe câmpul de luptă. Grupul de Armate „Centru” fusese zdrobit sub loviturile Armatei Roşii. Wehrmachtul se retrăgea precipitat spre vest, de la lacul Peipus până în Galiţia. Distrugerea armatei germane, prezisă de Comitetul Naţional încă de la înfiinţarea sa, lua amploare.

Arno von Lenski, care m-a vizitat în ziua următoare, a preluat formalităţile înscrierii mele ca membru al Uniunii Ofiţerilor Germani. Faptul că făcusem acest pas îl resimţeam ca pe o eliberare. Privit retrospectiv, drumul pe care-l parcursesem de la sfârşitul bătăliei de pe Volga şi până la a deveni un adversar declarat şi activ al lui Hitler poate părea peste măsură de lung şi plin de contradicţii. Şi aşa era. Fusesem nevoit să depăşesc multe obstacole pentru a ajunge la concluziile teoretice corecte despre situaţia militară, politică şi morală a Germaniei hitleriste. Ce-i drept, la Stalingrad, Hitler şi regimul său mi se dezvăluiseră ca un sistem al dispreţului cinic faţă de om şi al trădării josnice. Dar eu crezusem că-mi urmasem „calea

cea dreaptă”. Era să mă fac acum vinovat de înaltă trădare? îmi era oare îngăduit să-mi expun familia din patrie? Puteam să mă despart de feldmareşalul Paulus, căruia îi purtam atâta stimă? Pentru a ajunge la maturitate, răspunsurile la aceste întrebări aveau nevoie de timp. În afară de asta, mai trebuia biruită o altă stavilă pentru a da răspuns la întrebarea: cum puteam contribui ca ofiţer prizonier la răsturnarea lui Hitler şi ce avea să fie după aceea?

Dar chiar şi atunci, după ce m-am lămurit din punct de vedere teoretic asupra acestor probleme generatoare de conflicte, mai aveam nevoie de ceva, de un lucru hotărâtor, dar totodată cel mai dificil – curajul civic. Căci acesta nu era tot una cu vitejia de pe câmpul de luptă. În spatele vitejiei de pe front se afla, direct sau indirect, ordinul dat de eşaloanele superioare. Curajul civic necesar pentru a acţiona în favoarea Germaniei, ridicându-te îhâpotriva lui Hitler, nu se putea întemeia pe un astfel de ordin. Dimpotrivă, el se bizuia pe glasul conştiinţei şi al raţiunii.

În zilele următoare am stat de vorbă cu generalii von Seydlitz, Lattmann, dr. Korfes şi von Lenski. Aflam cu mare bucurie că feldmareşalul Paulus se afla în drum spre Moscova.

La câteva zile după aceea l-am vizitat! împreună cu Seydlitz. Discuţia noastră a fost deosebit de amicală. Paulus era bucuros că scăpase de atmosfera apăsătoare de la Voikovo. Vestea atentatului împotriva lui Hitler dezlănţuise revolta celor mai mulţi dintre generalii de acolo. Unii dintre ei începuseră să devină însă tot mai şovăitori. Feldmareşalul şi-a exprimat în mod deschis simpatia pentru Comitetul Naţional „Freies Deutschland” şi pentru Uniunea Ofiţerilor Germani. Ne-am despărţit convinşi că aveam să contăm în curând pe colaborarea sa.

Bărbaţi din Comitetul Naţional „Freies Deutschland”.

Luniovo deveni acum, pentru doi ani. sediul Comitetului Naţional „Freies Deutschland” şi al conducerii Uniunii Ofiţerilor Germani, iar pentru mine locul de şedere

şi activitate. Legăturile mele cu generalii şi ofiţerii pe care îi cunoşteam de mai multă vreme deveniseră mai strânse: generalul Walther von Seydlitz, soldat până în măduva oaselor, cel care protestase împotriva lui Hitler încă pe când ne aflam în încercuire; generalul-maior dr. Otto Korfes, istoric, cel care ajunsese la conflicte serioase din cauza împuşcării ostatecilor şi a evreilor încă în timpul înaintării noastre din 1941; generalul-maior Martin Lattmann, odinioară naţional-socialist convins, cel care-şi va vedea idealurile batjocorite şi trădate de Hitler; generalul-maior Arno von Lenski, prietenul meu apropiat, fost ofiţer de cavalerie; colonelul Luitpold Steidle, simpatizant al Acţiunii Catolice[17], neînfricat comandant de regiment; maiorii ingineri Karl Hetz şi Herbert Stosslein; maiorul Heinrich Homann, fiul unui armator din Hamburg; maiorul Egbert von Frankenberg, ofiţer de aviaţie, originar dintr-o veche familie ofiţerească; maiorul Hermann Lewerenz, secretar al Uniunii Ofiţerilor Germani. Între alţi membri şi colaboratori ai Comitetului Naţional pe care am avut acum ocazia să-i cunosc se numărau: Hans Gossens, dr. Günther Kertzscher, Max Emendorfer, Heinz Kessler, Reinhold Fleschhut şi Leonhard Helmschrott (soldaţi sau fruntaşi) – în viaţa civilă muncitori, funcţionari sau ţărani. Un loc însemnat în activitatea mişcării „Freies Deutschland” îl deţinea grupul de preoţi militari, în rândurile cărora se numărau preoţii catolici Josef Kayser, Peter Mohr şi dr. Aloys Ludwig, precum şi preoţii evanghelici Johannes Schröder, Nikolai Sönnichsen, Matthäus Klein şi dr. Friedlich Wilhelm Krumrnancher. De dr. Krummacher ştiam că era consilier consistorial superior la Oficiul de relaţii externe al bisericii din Berlin. În toamna anului 1943 căzuse, la Kiev, în prizonierat. După fuga trupelor germane o comisie de stat extraordinară a Uniunii Sovietice constatase că în timpul ocupaţiei fuseseră împuşcaţi, spânzuraţi sau otrăviţi peste 195.000

---

17 Mişcare politică de orientare clerical-conservatoare, clar adversară declarată a regimului nazist ; a avut aderenţă deosebită în Bavaria şi în sud-vestul Germaniei (n. tr.).

cetăţeni nevinovaţi din Kiev – bărbaţi, femei, copii şi bătrâni. Friedrich Wilhelm Krummacher fusese de faţă la exhumarea unei părţi a celor ucişi la Babi iar, un teren de râpe de la marginea Kievului. Cutremurat de aceste atrocităţi bestiale ale fascismului, preotul divizionar Krummacher se alăturase mişcării „Freies Deutschland”. Încă înainte de a fi venit eu la Luniovo, Krummacher, împreună cu alţi 24 de preoţi, adresaseră un apel creştinilor de pe front şi din patrie. În apel se spunea între altele:

„Minat de o îngâmfare fără margini, Hitler a dezlănţuit incendiul acestui război, a propovăduit cu o sinceritate frivolă drept scop al războiului cucerirea şi asuprirea unor ţări străine. Pentru a-şi atinge ţelurile funeste, el face să sângereze pe front milioane de bărbaţi germani – fără vreun drept moral, ci numai pentru a-şi prelungi stăpânirea sa întemeiată pe violenţă şi a expune distrugerii prin războiul aerian oraşe înfloritoare, ba chiar femei şi copii. El întinează onoarea numelui de german prin atrocităţi fără asemănare comise în ţările ocupate, printr-o teroare sângeroasă faţă de propriul popor [...]

Prin răsturnarea lui Hitler trebuie să croiţi poporului german drumul spre un nou viitor. De aceea, asemeni nouă, alăturaţi-vă luptei duse de mişcarea germană de eliberare! Participaţi la lupta şi activitatea comitetelor populare ale mişcării <Freies Deutschland»! Ele sunt purtătoare ale eliberării şi înnoirii Germaniei! Niciun jurământ nu stă în calea unei astfel de lupte, căci jurământul depus Domnului vă obligă pe toţi să slujiţi numai poporului nostru. Această luptă dată pentru existenţa poporului nostru se decide zi de zi pe front şi în patrie. De aceea, opuneţi naţional-socialismului anticreştin şi aducător de nenorocire pentru popor o viaţă închinată faptei creştineşti!” 58

În cursul şederii la Luniovo i-am cunoscut şi pe acei bărbaţi, comunişti germani aflaţi în exil în Uniunea Sovietică, care s-au sustras, prin emigrare, spectrului morţii sau lagărelor de concentrare naziste. Era cazul

scriitorului Erich Weinert, preşedintele Comitetului Naţional „Freies Deutschland”.

Numele său, împreună cu ale lui Walter Ulbricht şi Willi Bredel, îl citisem pe manifeste încă în timpul încei cuirii de pe Volga.

La Voikovo mi-a căzut în mină un volum de poez semnat de Erich Weinert, din care m-a impresiona profund următoarea:

„Germania are azi întreaga lume împotrivă.

Dar despre cape Germanie e oare vorba?

Ştim că există două Germanii:

Una pe care o urâm şi alta pe care o iubim.

Cea fără de onoare trebuie să piară.

Iar cea bună să renască!

Şi dacă ducem război împotriva uneia.

Netezim celeilalte calea spre victorie.

Cei ce ridică însă armele împotriva noastră Ajută la nimicirea adevăratei Germanii.

Dar cei ce refuză să tragă asupra noastră.

Pe aGeia îi vom saluta ca cetăţeni.

Fiecare trebuie să ştie unde-i este locul!

E vorba de Germania! Şi nu îngăduim

Ca Hitler să vorbească în numele ei.

Iar pe cel ce îngăduie să se abuzeze de el.

Pe acela îl vom urî ca pe un lepros şi ciumat! Iar cel ce va fi de partea călăilor şi tâlharilor.

Acela va fi pus la-zid asemeni lor!

Sunt două Germanii! Arată prin fapte, soldatule.

De partea cărei Germanii te afli!

Cel ce este însă prea laş să facă acest pas să odihnească curând în mormânt fără onoare!” 59

Între timp, am citit câte ceva şi din cele scrise de Willi Bredel, precum şi de un alt membru al Comitetului Naţional, Friedrich Wolf, medic şi scriitor din Stuttgart. „Dein unbekannter Bruder” a lui Bredel îmi dezvăluise o parte din lupta de rezistenţă antifascistă din Germania, despre care ştiam puţine lucruri.

Profesor Marulock1 a lui Wolf m-a emoţionat şi

ruşinat în acelaşi timp, căci nu trecuse încă prea multă vreme de când căutasem să mă autoconving că persecutarea evreilor de către nazişti era, ce-i drept, regretabilă, dar nu putea afecta în mod serios succesele grandioase ale lui Hitler.

Pe Johannes R. Becher îl cunoşteam, în treacăt, de la *i* vizita sa la Voikovo, în anul 1943. Dar abia la Luniovo am reuşit să descopăr opera sa. Deosebit de dragă mi-a devenit poezia „Wo Deutschland lag...”[18], atât de profundă în cugetări:

Câţi sunt cei care poartă un nume de german Vorbesc germana... Şi, totuşi, cândva se va pune întrebarea:

Unde era Germania în vremurile acelea grele?

Unde se afla Germania în zilele acelea-ntunecate? Unde a bătut cel mai curat inima Germaniei Pentru a Germaniei adevărată suveranitate?

Acolo unde germani au devenit părtaşi la jaf şi crimă şi s-au numit Führeri ai Reicfaului german?

Acolo se afla Germania oare? Acolo se afla Germania.

Unde germani zvârliră Germania-n grele lanţuri de robie.

Pornind la luptă spre a duce Germania în mormânt, Germania, care murea şi suferea din cauza lor?”

Şi oare ei erau Germania, cei care împliniră o faptă sângeroasă în numele Germaniei.

Ţinând drept datorie de onoare a numelui german să semene spânzurători prin lume pretutindeni?

Nu, asta nu era Germania, va fi răspunsul.

Ei nu erau Germania, acesta e răspunsul!

Acolo însă, în adăposturi şi tranşee.

Acolo unde morţii zăceau alături mii.

Şi în privirea lor umplută de blesteme

Acolo-n suflul morţii Germania se trezea la viaţă nouă.

Acolo zăcea Germania, gata să se scoale.

Şi tot acolo destinul ei viitor!

---

18 „Unde se afla Germania...“ (n. U\).

Acolo se afla Germania: în dosul fiecărui zid.
Unde cel prins, dispreţuind al morţii rece fior.
Păşea semeţ spre eşafod mai mândru ca oricând!
Şi tot acolo se afla Germania: în mijloc de ruine.
Acolo zăcea Germania sortită veşniciei.
Răspunsul este: Asta era Germania.
Unde era Germania? În străfundul inimilor noastre, Acolo se afla şi când vegheam şi când dormeam.
Astfel zăcea în aşteptare-nvăluită de-ntuneric.
Şi tot acolo era Germania: în scrisorile trimise cu poşta de campanie”.
În strigătele dureroase, care cereau cu toate pace. Acolo, acolo se afla Germania în tot acest greu timp; O ţară tainică, nălucă trecătoare.
Aşa era un vis, dar era în prinsoare.
Dar cândva, ştiam cu toţii, se va-ntâmpla la a poporului voinţă să se trezească.
Şi-atunci cu toţii vom descoperi o ţară
Care Germania se numeşte, căci Germania din morţi va învia!”
Strămoşii ne strigau cu glas venit din profunzimi.
Iar viitorul parcă ne reamintea:
Voi sunteţi cei chemaţi! Ţara germană sunteţi voi! Aceasta era ţara ce-n cuget am păstrat.
Pe când noi tot mai strâns în jurul Germaniei noastre ne-adunarăm.
Pe când noi eram Germania şi Germanie deveneam!” 00

Cei mai maturi şi experimentaţi din punct de vedere politic erau, fără îndoială, deputaţii din Reichstag: Wilhelm Pieck, Walter Ulbricht şi Wilhelm Florin. Prin excelente analize şi prin concluzii exacte ei au înrâurit în mod hotărâtor întreaga activitate a Comitetului Naţional „Freies Deutschland”. De asemenea, ei, reprezentanţii de frunte ai clasei muncitoare, erau întotdeauna gata să poarte discuţii de la om la om, să-ţi ofere sfatul lor pentru a-ţi clarifica îndoieli şi probleme personale, dar căutând mereu să afle părerea şi să împărtăşească experienţele

noastre.

Astfel, în Comitetul Naţional se aflau alături unii de alţii muncitori şi generali, scriitori şi soldaţi, ţărani şi funcţionari, preoţi de ambele confesiuni şi sindicalişti, medici şi profesori, cu un cuvânt „oameni aparţinând tuturor orientărilor politice şi ideologice, care cu un an mai înainte n-ar fi socotit posibilă o astfel de reunire” 61. Mă impresiona felul în care acest larg front antifascist – dincolo de toate deosebirile de origine socială, de credinţă religioasă şi de orientare politică – lupta pentru atingerea ţelului comun, pentru evitarea catastrofei, prin răsturnarea lui Hitler, şi pentru degajarea căii spre o Germanie nouă, cu adevărat democratică şi iubitoare de pace.

O şedinţă a Comitetului Naţional

La 3 august 1944 am participat la o şedinţă plenară a Comitetului Naţional „Freies Deutschland”. Erau invitaţi şi generalii căzuţi de puţină vreme în prizonierat în sectorul central al frontului. Şaisprezece dintre ei, între care generalii Volckers, baron von Lützow, Vincenz Müller, Bamler şi Goliwitzer se deziseseră de Hitler într-un apel din 22 iulie 1944. „A acţiona împotriva lui Hitler înseamnă a acţiona în favoarea Germaniei!” se adresaseră ei generalilor şi ofiţerilor de pe frontul de est. 62

Auriul şi roşul uniformelor de general contrasta cu modesta îmbrăcăminte civilă a liderilor muncitoreşti şi a scriitorilor. Figura înflăcărată a lui Wilhelm Pieck, care încărunţise în lupta împotriva fascismului şi a războiului, se distingea alături de feţele juvenile ale lui Heinz Kessler şi Max Emenddrfer. Lângă obrazul prelung al editorului locotenent Bernt von Kugelgen se impunea faţa masivă a lui Gustav Sobottka, conducătorul minerilor din regiunea Ruhr. Anton Ackermann, liderul sindical din Chemnitz[19], se întreţinea cu locotenenţii-majori Fritz Reyher şi Eberhard Charisius. Atenţia mi-a fost atrasă de Walter Ulbricht şi căpitanul dr. Ernst Hadermann, un cunoscut de-al meu din timpul tinereţii petrecute în Hessen. Actorul Gustav von

19 Azi Karl Marx-Stadt, în R.D.G. (n. ir).

Wangenheim discuta aprins cu profesorul de liceu locotenentul-major Fritz Rücker. În sala de mese de la Luniovo s-au adunat 60 până la 80 de bărbaţi, cu o singură excepţie: berlineza Martha Arendsee, deputată comunistă în Reichstag, membră a Comitetului Naţional „Freies Deutschland”.

Preşedintele Erich Weinert a deschis lucrările. Apoi, generalul-maior Lattmann a prezentat o analiză a situaţiei militare rezultate în urma nimicirii Grupului de Armate „Centru” de către Armata Roşie. Comitetul Naţional raţionase cu exactitate. Războiul se apropia cu paşi uriaşi de frontiera de est a Germaniei. Întreg poporul german era ameninţat de un Stalingrad de proporţii, dacă nu se termina. În fine, cu Hitler şi cu războiul său.

Discuţiile au adus completări multiple la cele expuse de Lattmann. Pe baza scrisorilor găsite asupra unor soldaţi germani căzuţi în luptă, precum şi a declaraţiilor recente ale prizonierilor, unul dintre vorbitori a înfăţişat efectele războiului aerian asupra patriei. În urma atacurilor masive ale bombardierelor engleze şi americane, oraşele germane deveneau treptat adevărate mormane de moloz şi cenuşă. Sub ruine zăceau fără viaţă nenumăraţi bătrâni, femei şi copii. Generalul de infanterie Volckers, cel mai vechi în grad din rândul invitaţilor, a relatat cu voce fermă modul în care fuseseră distruse corpurile şi diviziile germane în sectorul central al frontului. În aplauzele celor prezenţi, generalii Volckers, Goliwitzer. Hoffmeister, von Ltitzow, Müller, Traut, Engel şi Klamml şi-au anunţat apoi aderarea la Uniunea Ofiţerilor Germani.

Cele auzite mi-au sângerat inima. Iar la Voikovo, la numai câteva sute de kilometri, se aflau generali care îi acuzau de trădare pe cei ce se opuneau nenorocirii cumplite, chemând la răsturnarea regimului care împinsese în abis fără vreo şovăire poporul şi naţiunea germană.

După această şedinţă, am simţit nevoia să fiu singur. Pe o bancă în capătul cel mai depărtat al parcului, am dat frâu liber gândurilor. Oricât de mult m-ar fi durut cele

auzite, ele au avut darul să-mi întărească hotărârea de a lupta împotriva lui Hitler, pentru o Germanie liberă.

Consecvenţa generalului-Locotenent Vincenz Müller

În zilele următoare am avut ocazia să discul cu mai mulţi dintre generalii sosiţi de curând. În cazul unora nu am scăpat din păcate de senzaţia că transformarea lor se petrecuse parcă prea repede, prea superficial. Ce-i drept, toţi îl ocărau pe Hitler. Dar aproape niciunul nu s-a referit la faptul că până nu de mult dăduse ascultare ordinelor acestuia. Puţini îşi exprimau părerea asupra modului cum urma să arate noua Germanie. O excepţie evidentă era generalul-locotenent Vincenz Müller. Încă de pe vremea când fusese ofiţer al Reichswehrului, în subordinea generalului von Schleicher, Müller dobândise o privire de ansamblu asupra politicii promovate de diferitele grupări naţionaliste şi muncitoreşti din Germania, cunoscând, de asemenea, amănunte despre pregătirile de război şi obiectivele fasciste de cucerire. Contrarinterdicţiei principiale a lui Hitler, Müller dăduse, la 8 iulie 1944 – în calitate de locţiitor al comandantului Corpului XII armată – ordin de capitulare, salvând astfel viaţa câtorva mii dintre soldaţii săi încercuiţi la est de râul Ptici. Vincenz Müller îşi analiza cu onestitate şi corectitudine propriul său trecut, fără a se absolvi de răspunderea pentru ororile fascismului. Aş dori să-i citez cuvintele pe care le-a adresat, la 9 iulie 1944, generalului sovietic Mehlis şi pe care le-a aşternut apoi în lucrarea sa autobiografică: „[…] cu naziştii lucrurile stau cam aşa: Sunt din cei foarte sălbatici, pentru care nu există drept şi lege şi care se cred mai buni decât oricare altul. Sunt din aceia care cred orbeşte în Hitler, fiind legaţi de acesta prin similitudinea concepţiilor sau fiindcă s-au lăsat îmbătaţi de succese şi, nu în ultimul rând, ajutaţi de toleranţa şi chiar aprobarea tacită a politicii lui Hitler de către puterile apusene. Pe lângă aceştia, mai există un mare număr de adepţi incapabili să gândească. Mai sunt şi din aceia care s-au alăturat naziştilor de frică sau pentru avantaje personale. Şi mai există alţii, aşa cum este, în parte, cazul meu, care

i-au respins, mai mult sau mai puţin, pe nazişti, fără însă a se dezice de aceştia. Sunt de părere că, într-o anumită privinţă, aceştia au poate o răspundere mai mare, fiindcă au recunoscut limpede primejdiile legate de Hitler. Fireşte, nu trebuie uitaţi aceia care au luptat în mod deschis împotriva fascismului, fiind executaţi sau trimişi în închisori şi lagăre de concentrare. În mai 1944, am fost pentru ultima oară în Germania. Pot spune doar atât: că toţi oamenii pe care i-am întâlnit îi blestemau cumplit pe nazişti. Dar numai blestemele nu ajută la nimic”. U[3]

Spre deosebire de cei mai mulţi dintre conjuraţii de la 20 iulie 1944, care urmăreau în mod conştient excluderea maselor populare, Vincenz Müller era adeptul luptei întregului popor împotriva regimului hitlerist. În timp ce grupările din jurul lui Goerdelerşi cei mai mulţi dintre militarii participanţi aveau o orientare antisovietică – gândindu-se chiar ca, după înlăturarea lui Hitler, să încheie războiul doar în vest, continuându-l însă în răsărit –, generalul-locotenent Müller se pronunţa în favoarea unei colaborări pline de încredere cu toate popoarele, dar mai ales pentru prietenia strânsă cu Uniunea Sovietică.

Vincenz Müller era de departe cel mai consecvent dintre generalii germani căzuţi prizonieri în cursul anului 1944, în sectorul central al frontului. A tratat cu maximă seriozitate semnătura pusă pe apelul celor 50 de generali din decembrie 1944. În coloanele ziarului şi în emisiunile postului de radio „Freies Deutschland”, Müller a lămurit sensul şi ţelul acestui apel. Astfel, într-un comentariu din 17 decembrie, el a afirmat:

„Când mă aflam încă pe front, am dat mereu crezare minciunilor debitate de conducerea naţional-socialistă – şi aceasta într-o vreme în care eram cuprinşi de o mare îngrijorare şi în pofida unor serioase îndoieli –, deoarece nu ne venea să credem că o conducere de stat ar fi în stare să lase pradă distrugerii şi pieirii propriul popor, fără vreo remuşcare; pe atunci ne lipsea privirea de ansamblu asupra dramatismului situaţiei, fiind astfel privaţi de posibilitatea realizării unui consens larg în rândul

subordonaţilor noştri sau a pregătirii unei acţiuni comune. Înfrângerile datorate trădării de către Hitler a trupelor sale brave şi disciplinate ne-au demonstrat nu numai că războiul acestuia era pierdut, ci ne-au dezvăluit, în acelaşi timp, ce crimă se comisese la adresa propriului popor şi a lumii întregi.

Cei 50 de generali, care se adresează pe această cale din prizonieratul rusesc, poporului german, reprezintă o dovadă a amplorii, până acum tăinuită, a înfrângerilor suferite. Izvorât din libera lor hotărâre, apelul constituie o chezăşie a concepţiei lor leale şi unanim acceptate despre situaţia deznădăjduită şi justeţea singurei soluţii: de a purcede prin răsturnarea lui Hitler şi a naţional-socialismului spre pace, spre salvarea poporului german, spre o nouă Germanie democratică!” 6”.

Vincenz Müller mă atrăgea mult prin francheţea şi loialitatea sa. Chiar şi acum îmi amintesc cu plăcere de preţioasele întâlniri de la Luniovo, care au pus temelia viitoarelor noastre relaţii prieteneşti.

Am avut, de asemenea, ocazia să discut de repetate ori cu generalul Hoffmeister. La un moment dat mi-a povestit că şeful serviciului de geniu, evacuat din încercuirea de la Stalingrad pe calea aerului, îi relatase despre cele prin care trecuse.

— Colonelul Şeile? l-am întrebat?

— Da, aşa se numea. În faţa ofiţerilor şi a invitaţilor adunaţi la cazinoul fostului său batalion de la Hamburg-Harburg, el a înfăţişat uşurinţa criminală cu care fusese trimisă la pieire, de către conducerea supremă, Armata 6. Pesemne că cineva l-a turnat. A fost arestat şi a ajuns la Spandau. Altceva nu mai ştiri despre el.

Înkpărea rău de Şeile. Îi purtam însă toată stima pentru că încercase cel puţin să-i demaşte public pe principalii vinovaţi ai dezastrului nostru.

Feldmareşalul Paulus se ridică împotriva lui Hitler

La 8 august 1944 – ziua în care la Berlin, din ordinul lui Hitler, era spânzurat feldmareşalul von Witzleben – fefdmareşalul Paulus a renunţat la reţinerea pe care şi-o

impusese vreme de peste un an şi jumătate. Seara, el a vorbit la postai de radio „Freies Deutschland”. Stăteam încordaţi în faţa aparatelor de recepţie la Luniovo, când a răsunat vocea atât de cunoscută:

„Evenimentele din ultima vreme au făcut din continuarea războiului un sacrificiu fără rost pentru Germania [...] Germania a pierdut războiul.

Germania a ajuns în această situaţie [...] datorită conducerii politice şi militare a lui Adolf Hitler. La aceasta se mai adaugă modul inuman de tratare a populaţiei în teritoriul ocupat, dezgustător pentru orice soldat adevărat, pentru orice german adevărat, care ne-a atras în întreaga lume cele mai grave reproşuri.

Dacă poporul german nu se va dezice de aceste acţiuni, atunci va trebui să poarte răspunderea deplină pentru ele [...]

Germania trebuie să se dezică de Adolf Hitler şi să aducă în fruntea ei o nouă conducere de stat, care să încheie războiul şi să creeze condiţiile necesare poporului nostru de a exista şi de a întreţine cu inamicii noştri de acum relaţii paşnice, ba chiar prieteneşti”. 65

La 14 august 1944 feldmareşalul Paulus a aderat la Uniunea Ofiţerilor Germani. Câteva zile mai târziu, la 22 august, el şi-a motivat pasul cu ocazia adunării plenare a Comitetului Naţional „Freies Deutschland”.

La această şedinţă, generalul von Seydlitz a prezentat un raport despre activitatea Comitetului Naţional în anul care trecuse. M-a surprins multilateralitatea sarcinilor care îi reveniseră: muncă de lămurire pe front cu ajutorul megafoanelor; manifeste şi scrisori personale adresate comandanţilor germani; discuţii cu prizonierii de război la punctele de adunare din imediata apropiere a frontului; muncă de propagandă şi lămurire în toate lagărele de prizonieri de război; editarea ziarului „Freies Deutschland” şi a unei reviste ilustrate, emisiuni de radio transmise de la Moscova şi preluate adesea de diferite posturi europene.

Situaţia militară a Germaniei se apropia de un haos

deplin. A doua zi România ieşea din război. Frontul din Balcani se prăbuşise. Trupele germane din Grecia şi Creta se vedeau izolate. Armata Roşie înainta adânc în teritoriul Ungariei. Grupul de Armate „Ucraina Sud” era nimicit, iar Grupul de Armate „Nord”, numărând 350.000 de oameni, era încercuit. În vest, aliaţii şi-au continuat înaintarea după debarcarea lor în nordul Franţei, în iunie 1944. În viitorul apropiat teritoriul Germaniei urma să devină teatrul războiului terestru. Comitetul Naţional, care voia să împiedice cu orice preţ această evoluţie, a declarat din nou că doar lupta comună a armatei şi poporuţui mai putea să atenueze catastrofa. În acest sens, cea de-a 13-a adunare plenară a hotărât, după ample dezbateri, sarcinile viitoare ale Comitetului Naţional. Cu această ocazie, Walter Ulbrient a insistat mai ales asupra rolului ce revenea Wehrmachtului în noua etapă de luptă prin apelul intitulat „Cu toate armele împotriva lui Hitler!”, care culmina cu cererea următoare: „Împotriva angajamentului militar total al lui Hitler – angajament total al poporului împotriva lui Hitler!” 66. Era un nou îndemn la unirea într-un front popular naţional. Aceeaşi temă a marcat, două luni mai târziu, lucrările celei de-a 14-a adunări generale, în centrul căreia s-a aflat referatul generalului-locotenent Vincenz Müller despre Volksturm[20], ultimul argument al hitleriştilor faliţi.

Studiu şi muncă începuse şi pentru mine o perioadă de muncă. Scriam la ziarul „Freies Deutschland” şi vorbeam în emisiunile radio. Cu această ocazie l-am cunoscut pe avocatul dr. Lothar Bolz, originar din Gleiwitz.

Corespunzător înclinaţiilor şi cunoştinţelor mele, acţionam şi în cadrul grupului profesional-cultural din cadrul Comitetului Naţional. Acolo se dezbăteau şi se lămureau, între altele, diferite probleme care priveau noua organizare culturală a Germaniei. Existau grupe

---

20 Unităţi paramilitare organizate de regimul nazist în ultimele sale luni de existenţă prin recrutarea bărbaţilor între 16 şi 60 de ani, necuprinşi în Wehrmacht sau SS, cu misiunea de a rezista trupelor aliate pătrunse pe teritoriul Germaniei (n. tr.).

profesionale, asemănătoare, pentru domeniile economie, drept, viaţă social-politică, conduse de unii membri ai Comitetului Naţional. Dar înainte de toate învăţam şi studiam singur. În fiecare săptămână, la Luniovo, era o zi consacrată expunerilor şi discuţiilor. Politicieni germani, sindicalişti, scriitori, conferenţiari, profesori şi ofiţeri sovietici ne ofereau un program bogat în conţinut. Cel mai mult resimţeam însă lipsa unor cunoştinţe politice. şi a unei capacităţi de judecată politică. Lucrul devenea mai evident cu ocazia iecărei expuneri a lui Pieck, Ulbricht sau Weinert. Dar, i temele spiritual-culturale abordate de Becher, Wolf sau Bredel îmi îmbogăţeau de fiecare dată cunoştinţele* Le sorbeam cu nesaţ. v. V” A

La Luniovo am căpătat o privire de ansamblu asupra tuturor domeniilor de activitate ale Comitetului Naţional şi, în primul rând, asupra muncii de organizare şi educare din lagărele de prizonieri. Pretutindeni activau delegaţi ai Comitetului Naţional. Din timp în timp, de la Luniovo plecau delegaţii pentru a susţine şi îndruma activitatea din lagăre. Cu ocazia mitingurilor, a cercurilor şi discuţiilor prizonierii de război aflau despre sarcinile şi ţelurile Comitetului Naţional „Freies Deutschland”, despre situaţia de pe front şi din patrie, despre diferite probleme de politică şi istorie. Era încurajată activitatea în coruri, grupuri de teatru, orchestre, precum şi mişcarea sportivă. La ordinea zilei se aflau însă şi probleme ale disciplinei muncii în producţie, aspecte ale igienei şi ordinii din lagăr. În cursul lunii iulie 1944 mai multe zeci de mii de prizonieri din lagărele de soldaţi şi-au dat adeziunea la mişcarea... Freies Deutschland”. Zilnic, soseau la Luniovo noi liste cu semnături. Munca era mult mai dificilă în lagărele de ofiţeri. Au fost şi cazuri când fascişti incorigibili, reuniţi în grupuri teroriste, au încercat să tulbure, prin orice mijloace, munca activului din lagăr. Cu toate acestea, sub impresia evoluţiei catastrofale a situaţiei militare, a început să crească şi numărul ofiţerilor care aderau la Comitetul Naţional „Freies Deutschland”. Chiar şi în lagărul de la Voikovo, cei mai mulţi dintre

generalii de la Stalingrad care rămăseseră vreme îndelungată refractari s-au hotărât să colaboreze cu Comitetul Naţional „Freies Deutschland”.

O sarcină deloc lipsită de importanţă a Comitetului Naţional; ba chiar de mare actualitate până la încheierea războiului, era munca de pe front. În fiecare sector de front al Armatei Roşii exista câte un împuternicit desemnat de Comitetul Executiv al Comitetului Naţional. Acesta avea la dispoziţia sa soldaţi şi ofiţeri prizonieri ca împuterniciţi pe lângă statele-majore de armată şi de divizie.

Aceştia, la rândul lor, acţionau în primul rând prin cuvântul rostit şi prin cel scris. Se foloseau mâi des manifestele. Existau manifeste care expuneau ţelurile Comitetului Naţional, îndemnând la trecerea liniilor de front în grupuri mai mari. Mai erau şi manifeste care dezvăluiau caracterul războiului şi al regimului hitlerist, oferind lămuriri despre prizonieratul sovietic şi dovedind în final absurditatea rezistenţei pe temeiul situaţiei locale a frontului. Un anumit rol îl aveau şi scrisorile personale „adresate generalilor şi comandanţilor prin prizonierii de război trimişi înapoi.

Un mijloc de influenţare, care a avut, de asemenea, o importanţă mare, erau megafoanele, de intensitate şi rază de acţiune diferite. Emisiunile aveau un conţinut asemănător celui al manifestelor, dar ţineau seama într-o măsură mai mare de situaţia nemijlocită de pe front.

Tot mai adesea erau trimişi înapoi unul câte unul diferiţi prizonieri de război. Ei demonstrau înainte de toate că – în pofida celor afirmate de propaganda lui Goebbels – exista realmente un prizonierat sovietic. Cei mai mulţi dintre aceştia primeau sarcina să constituie în Wehrmacht grupuri ale Comitetului Naţional, pe care să le aducă, la timpul potrivit, împuterniciţilor din sectorul de front.

Împuterniciţii din sectorul de front valorificau neîncetat rezultatele acestei activităţi, purtau’discuţii cu noii prizonieri de război şi dădeau în lagărele de adunare lămuriri despre prizonierat şi situaţia militară. Ei conduceau întreaga activitate din sectorul lor de front,

pregăteau manifeste, texte destinate difuzării şi informării pentru însărcinaţii din subordine. Tot ei ţineau legătura cu Ce>mitetul Naţional de la Luniovo.

Învăţămintele de la Korzun

În cazuri deosebite Comitetul Naţional şi prezidiul Uniunii Ofiţerilor Germani au trimis pe front, de mai multe ori, delegaţii compuse din membrii lor de frunte. Astfel, la începutul lunii februarie 1944, generalul von Seydlitz, însoţit de generalul-maior dr. Korfes, maiorul Levierenz şi căpitanul dr. Hadermann au mers în zona încercuită Korzun-Sevcenkovski, pentru a sprijini grupurile conduse de colonelul Steidle şi locotenentul von Kugelgen, ce acţionau din însărcinarea Comitetului Naţional. În încercuire se aflau 75.000 de soldaţi germani, ameninţaţi cu nimicirea sigură dacă nu capitulau imediat. Generalii şi ofiţerii fostei Armate 6 s-au adresat stăruitor comandantului şi trupelor încercuite, a căror situaţie se asemăna tot mai mult cu cea de la Stalingrad.

În zona încercuită, generalul SS Gille îşi asumase între timp comanda. El a ordonat o ieşire în forţă, în cursul căreia au reuşit să scape doar câteva mii de soldaţi. Pe câmpul de luptă rămaseră însă morţi 55.000 de soldaţi şi ofiţeri germani, iar alţi 18.000 s-au predat. Cea mai mare parte a lor s-au alăturat, deîndată, mişcării germane de eliberare.

Bătălia de la Korzun-Sevcenkovski a jucat un rol însemnat pentru activitatea ulterioară a Comitetului Naţional şi a Uniunii Ofiţerilor Germani. Se văzuse că ordinul lui Hitler „Nu capitulăm niciodată!” era respectat în continuare de comandanţii Wehrmachtului. Generalul-comandant Stemmermann, care dovedise clarviziune, fusese arestat de generalul SS Gille. Se confirma ceea ce constatase Comitetul Naţional încă la a şasea sa şedinţă, în ianuarie 1944, anume că nu se putea conta pe o retragere a trupelor germane pe graniţele Reichului sub comanda generalilor lor. În ultima fază a bătăliei de la Korzun-Sevcenkovski fusese pusă în aplicare pentru prima oară noua lozincă: „Încetarea acţiunilor de luptă şi trecerea de

partea Comitetului Naţional „Freies Deutschland).

Declaraţiile multor prizonieri au confirmat faptul că existenţa Comitetului Naţional şi a Uniunii Ofiţerilor Germani era cunoscută aproape tuturor militarilor Wehrmachtului aflaţi pe frontul de est. Postul de radio „Freies Deutschland” era ascultat de mulţi dintre cei aflaţi în patrie şi pe front. Un stimul deosebit îl constituiau numele şi salutările transmise de militarii germani ajunşi în prizonieratul sovietic. Era extrem de important pentru cei de pe front şi din patrie să afle că în Uniunea Sovietică trăiau multe mii de prizonieri germani. Numai acest fapt era de ajuns pentru a salva viaţa multor zeci de mii de soldaţi, care ar fi căutat altfel o moarte disperată în situaţiile limită.

Război pe pământul Germaniei

În toamna anului 1944 Prusia Orientală a devenit câmp de luptă. Şi în vest frontul trecuse deja pe teritoriul Germaniei. Erau, ca să zicem aşa, ultimele minute înainte ca războiul terestru să cuprindă întreaga Germanie.

În acea vreme, la 8 decembrie 1944, 50 de generali germani prizonieri s-au adunat la Ozero, un conac din apropierea Moscovei, unde se afla pe atunci feldmareşalul Paulus. Walter Ulbricht a înfăţişat din însărcinarea Comitetului Naţional situaţia militară.

Nimerisem un loc favorabil, aşa că îi puteam observa bine pe cei ce ascultau cu atenţie. Cum se schimbă vremurile, gândeam în sinea mea. Când şi-ar fi putut imagina vreun general prusiano-german că desfăşurarea războiului avea să fie prezisă mult mai exact de nişte lideri comunişti decât de toţi generalii germani la un loc! Acest om ne avertizase încă acum doi ani, pe frontul de pe Volga. „Propagandă inamică”, ne-am zis pe atunci. Şi cită dreptate a avut până la urmă!

Câţiva generali pregătiseră un apel către popor şi Wehrmacht! Mulţi dintre cei prezenţi şi-au motivat adeziunea prin întâmplări şi aprecieri personale. Apoi generalul von Seydlitz a consemnat unanimitatea. Primul a semnat feldmareşalul Paulus. L-au urmat alţi 49 de

generali.

De câtă suferinţă şi nenorocire n-ar fi fost scutit poporul german, dacă ar fi urmat în penultima clipă cuvintele apelului:

„*Popor german, ridică-te – la acţiune salvatoare* împotriva lui Hitler şi Himmler, împotriva sistemului lor aducător de nenorocire!

Unit în toate păturile tale, ai această putere! Iar armele pentru acţiune le ai de asemenea!

Eliberează-te singur de această conducere de stat criminală, ce şi-a uitat datoria şi care mână Germania spre pieire sigură!

Termină războiul înainte ca prin asaltul comun al inamicilor aliaţi să fie distrus Wehrmachtul şi tot ce ne-a mai rămas din patrie!

Nu există minuni care să ne mai poată ajuta.

Germani, restabiliţi în faţa lumii, prin fapta voastră curajoasă, onoarea numelui de german şi *faceţi prin aceasta* primul pas spre un viitor mai bun!” 67

Ofensiva Armatei Roşii de pe Vistula, din ianuarie 1945, a fost preludiul finalului celui de-al doilea război mondial. Puţine luni mai târziu, a luat sfârşit bătălia pentru Berlin. Armata sovietică a arborat steagul victoriei deasupra Reichstagului.

La 8 mai 1945, Comandamentul Suprem al Wehrmachtului a capitulat necondiţionat în faţa Uniunii Sovietice şi a aliaţilor ei apuseni.

Hitler şi Goebbels, şeful său de propagandă, s-au sinucis.

Cu puţine săptămâni mai înainte am aflat alt eveniment care m-a zguduit pe mine şi pe destui dintre camarazii mei de la Luniovo. Splendidul oraş Dresda, cu monumentele sale arhitectonice de neînlocuit, fusese transformat în moloz şi cenuşă în noaptea de 13 spre 14 februarie 1945; zeci de mii de oameni de toate profesiile şi vârsteie zăceau morţi sub ruine. Trista glorie de a fi înfăptuit această operă barbară de distrugere le revenea bombardierelor anglo-americane. Nicio raţiune de ordin

militar nu cerea transformarea într-o mare de flăcări a marelui oraş de pe Elba. De la est se apropiau de oraş forţele sovietice. Niciun avion sovietic nu aruncase vreo bombă asupra Florenţei de pe Elba. Ziarele elveţiene scriau pe atunci că englezii şi americanii ar fi vrut să evite ca Dresda să cadă intactă în mâinile Armatei Roşii, La Luniovo, şi noi am ajuns la aceeaşi concluzie. Oraşul de pe Elba era un important nod de comunicaţii. Puterile apusene ţineau în mod evident să frâneze înaintarea rapidă a armatelor sovietice spre inima Germaniei. Atacul terorist asupra Dresdei era o nouă verigă în lanţul acelor acte neprieteneşti comise faţă de aliatul sovietic de către cercurile imperialiste din Anglia şi America, început deja prin deschiderea cu mare întârziere a celui de-al doilea front. Aici zac germenii acelei politici a puterilor apusene faţă de tovarăşul lor de arme socialist, care vor încolţi în anii de după război sub denumirea „războiul rece).

Istoria confirmă Comitetul Naţional

Ultimele luni de război au fost deosebit de grele pentru mine şi camarazii mei. Îmi sângera inima când aflam din comunicatele militare zilnice cum războiul pătrundea tot mai adânc în Germania, aducând distrugere şi moarte, cum Volkssturmul lui Hitler mina la carnagiu fără niciun rost copii şi moşnegi. Dar ceea ce mă durea cel mai mult era faptul că nu exista niciun general care să-şi fi păstrat măcar un dram din simţul de răspundere, ordonând măcar acum, după ce bătuse ceasul al doisprezecelea, încetarea rezistenţei absurde a Wehrmachtului. Sfârşitul Germaniei a fost sfârşitul hiperdimensionat al armatei germane pe Volga. Jertfele omeneşti şi pierderile materiale înregistrate au întrecut temerile mele cele mai pesimiste. Comitetul Naţional… Freies Deutschland” şi Uniunea Ofiţerilor Germani au avut. din păcate, dreptate atunci când s-au adresat poporului şi Wehrmachtului cu apelul: te: minaţi cu Hitler şi cu războiul sau veţi fi tiviţi în cea mai mare catastrofă din istoria germană!

În anii 1962 – 1964, în timp ce lucram împreună cu

prietenul meu Otto Rühle la această relatate şi când fiecare dintre noi îşi împrospăta amintirile legate de acele vremuri grele şi le introducea ca informaţii în paginile acestei cărţi, am studiat încă o dată în mod sistematic toate documentele importante referitoare la ţelul şi lupta Comitetului Naţional „Freies Deutschland” şi a Uniunii Ofiţerilor Germani. Am citat în mod deliberat cuvânt cu cuvânt unele texte ca cititorul să-şi poată forma singur o imagine despre activitatea coaliţiei germane antihitleriste, pătrunsă de cea mai profundă răspundere faţă de popor şi naţiune. Am renunţat să polemizăm cu calomniatorii care se fac auziţi în anumite cercuri, ce nu-şi au întâmplător domiciliul în Germania apuseană. Unii din membrii acestor cercuri aparţin breslei generalilor lui Hitler, care-şi scriu memoriile, încercând să se spele pe mâini şi să dea întreaga vină pe sinucigaşul Hitler. Alţii sunt şi ei pe aproape.

Dacă aplicăm generalilor reprezentând militarismul german cuvintele lui Schiller „Istoria universală este tribunalul universal”, atunci sentinţa vinovăţiei îi va lovi pe veci în cea mai înaltă măsură. Ei au dus poporul german cu bună ştiinţă la catastrofă naţională. Istoria universală, ca tribunal universal, a decernat, pe de altă parte, însemnele libertăţii naţionale, ale dreptăţii şi demnităţii militanţilor germani ce s-au ridicat împotriva fascismului şi militarismului. Mişcarea „Freies Deutschlând” ocupă un loc de cinste în cadrul mişcării antifasciste germane.

Ce fel de Germanie?

Pe măsură ce războiul se apropia de sfârşit. În discuţiile noastre câştiga tot mai multă însemnătate şi pondere întrebarea: cum trebuie să arate noua Germanie? Manifestul Comitetului Naţional „Freies Deutschlând”, din 13 iulie 1943, enunţase deja principiile de bază:

„Ţelul este o Germanie liberă.

Aceasta înseamnă o puternică forţă democratică de stat, care n-are nimic comun cu neputinţa regimului de la Weimar, o democraţie care să înăbuşe încă din faşă, fără cruţare, orice încercare de resuscitare a conspiratorilor

împotriva drepturilor la libertate ale poporului sau împotriva păcii din Europa. Aceasta mai înseamnă anularea cu desăvârşire a tuturor legilor întemeiate pe ura naţională şi rasială, a tuturor măsurilor dezonorante pentru poporul nostru luate de regimul hitlerist, abrogarea tuturor legilor restrictive din perioada hitleristă îndreptate împotriva libertăţii şi a demnităţii umane, restabilirea şi lărgirea drepturilor politice şi a cuceririlor sociale ale celor ce muncesc, a libertăţii cuvântului şi presei, a libertăţii de organizare, a conştiinţei şi religiei". 08

Legile fasciste se cereau înlăturate, iar libertăţile democratice restabilite. Dar aceasta nu trebuia să rămână doar pe hârtie. În pofida unei conştiinţe în esenţă progresiste, republica de la Weimar arătase totuşi că democraţia rămânea formală dacă nu era consolidată prin măsuri cu adevărat democratice. Înainte de toate, trebuiau înlăturate şi pedepsite, forţele care duseseră Germania la pieire. Manifestul cerea judecarea fără cruţare a criminalilor de război, a conducătorilor partidului nazist, a oamenilor săi din umbră şi a celor care îl sprijiniseră activ. Nu trebuia repetată în niciun caz una din greşelile fundamentale comise în 1918: cruţarea celor vinovaţi de dezlănţuirea războiului.

Dar ce urma să se întâmple cu milioanele de simpli membri ai partidului naţional-socialist şi ai organismelor acestuia, cu acei adepţi care urmaseră de bună credinţă, dar din miopie politică, drumurile greşite ale lui Hitler? În discuţiile desfăşurate pe atunci în cadrul Comitetului Naţional, tocmai comuniştii au fost cei care s-au pronunţat cu hotărâre pentru o diferenţiere netă între criminalii şi fasciştii activi, pe de o parte, şi masa naziştilor de rând, pe de altă parte. Înainte de toate urmau să fie pedepsiţi criminalii şi conducătorii, iar cei induşi în eroare trebuiau reeducaţi. Manifestul din 1943 prevedea amnistia pentru toţi aderenţii lui Hitler care se deziceau de el la vreme prin faptele lor şi se alăturau mişcării pentru o Germanie liberă.

Monopoliştii – promotori ai războiului

Astfel, denazificarea şi democratizarea erau prevăzute încă în manifestul Comitetului Naţional drept temelie solidă a noii Germanii. Dar cum urma să fie organizată economia? Prin discuţii şi studiu individual, dar nu în ultimul rând prin expuneri ale activiştilor comunişti, îmi devenise limpede că marile concerne şi bănci instigaseră în cea mai mare măsură la război. Chiar dacă reprezentanţii lor au strâmbat din nas la vederea „plebeului” Hitler, totuşi acesta era omul lor, deoarece venea în întâmpinarea setei lor de noi surse de materii prime, de uzine şi forţă de muncă ieftină. De aceea l-au finanţat şi tot de aceea i-au acordat sprijin încă înainte de a pune mâna pe putere.

Înarmările şi războiul au făcut din cele mai multe monopoluri mari şi puternice unităţi economice. Un exemplu grăitor în acest sens îl oferă istoria firmei Krupp din Essen.

Începuturile acesteia datează din anul 1785, când Friedrich Krupp a devenit, cu câteva mii de taleri, copărtaş la „Gute-Hoffnungs-Hütte”. Prin speculaţii iscusite el a reuşit să-şi sporească, deşi doar cu puţin, capitalul. Era propriu-zisă a familiei Krupp a început însă abia cu fiul său cel mai vârstnic, Alfred, care a preluat după moartea tatălui fabrica Krupp, care avea doar şapte muncitori. Acestea se întâmplau la sfârşitul anului 1826. În anul 1834 numărul muncitorilor de la uzina din Essen sporise la cincizeci. În 1844 erau deja 130 de muncitori. De la 1859 până la 1861 a fost construit, pentru suma de 600.000 de taleri, marele ciocan de forjă „Fritz”, având o greutate de cădere de 1.000 chintale. În următorii cincisprezece ani Krupp a achiziţionat o serie de fabrici. Numai pentru mina „Hannover”, din apropiere de Bochum, Krupp a plătit, în anul 1872, suma de 1 350.000 de taleri. După criza din 1873, care a marcat perioada de început a celui de-al II-lea Reich. Krupp dispunea de peste 17.000 muncitori. În 1919 numărul lor se ridica la 79.000 de muncitori şi funcţionari. În memoriile sale Krupp explică acest avânt extraordinar doar ca un rezultat al spiritului de economie, al

întreprinderii şi perspicacităţii antreprenorilor. Sudoarea şi hărnicia muncitorilor fuseseră însă în realitate cele care sporiseră bogăţiile firmei în cursul celor două sute de ani. Firma Krupp se îmbogăţea prin livrări de material necesar căilor ferate şi construcţiilor navale, dar mai ales prin comenzile de tunuri şi alte furnituri militare. Încă în anul 1859, guvernul prusian hotărâse să comande firmei Krupp fabricarea a trei sute tunuri de câmp de 6 livre (cu încărcarea pe la culată). Curând, au urmat comenzi din partea Belgiei şi Rusiei, în anul 1861 a fost ridicată prima fabrică de tunuri, urmată în 1862 de cea de-a doua şi a treia. Prusia a comandat în anul 1866 un număr de 1562 de ţevi pentru tunurile de câmp. În anul 1868 a început producerea primelor ţevi de tun pentru marina militară. Apoi a urmat înzestrarea artileriei de coastă, producerea plăcilor de blindaj pentru marile nave de luptă şi aşa mai departe. Începând cu mijlocul secolului trecut, firma Krupp ajunsese să câştige miliarde de mărci de pe urma tuturor războaielor. Lipsa de scrupule cu care îşi ducea afacerile reiese şi din acel bine cunoscut acord de brevet, încheiat cu firma engleză de armament Vickers-Armstrong înaintea primului război mondial. Potrivit acestuia, firma engleză avea dreptul să producă un focos german deosebit de eficient pentru grenadele de mână. După primul război mondial, Krupp a acţionat în justiţie firma engleză, revendicând taxele de licenţă pentru acest brevet. Din calculele firmei rezulta că englezii folosiseră împotriva soldaţilor germani 123 milioane grenade înzestrate cu focosul Krupp. Drept compensaţie, firma engleză i-a acordat lui Krupp participarea la fabrica ei de armament de la Mières, în Spania.

Gustav Krupp von Bohlen und Halbach şi fiul său Alfred au fost preamăriţi şi decoraţi de Hitler alături de alţi conducători de concerne, ca nişte „mari patrioţi ai marelui Reich german”; Pe atunci nu-mi făceam probleme în această privinţă. La urma urmelor de ce n-ar fi trebuit onoraţi aceşti industriaşi din Ruhr? Doar furnizau de cinci sau şase generaţii încoace armament bun şi verificat

pentru armata şi flota germană! Nu-mi trecuse deloc prin gând că aceste arme nu erau folosite în interesul poporului., ci al unui grup restrâns de familii avide de putere şi profituri. Ce-i drept, pieirea fără sens a Armatei 6 în bătălia de pe Volga m-a trezit din nepăsare. Dar abia în prizonierat am dobândit claritate şi capacitatea de înţelegere a lucrurilor. Acolo am aflat, de asemenea, că familia Krupp nu fusese doar furnizoarea de arme a lui Wilhelm al II-lea şi a lui Hitler, ci influenţase în mod direct politica acestora. Familia Krupp fusese nemijlocit implicată atunci când Germania imperială îşi dezlănţuise cu forţa armelor, încă înaintea primului război mondial, atacurile sale vizând hegemonia politică în China. Maroc şi Tunisia. Krupp contribuise în mod esenţial la venirea lui Hitler la putere şi la înarmarea în vederea celui de-al doilea război mondial.

Krupp şi al doilea război mondial

Cei ce mi-au deschis ochii asupra acestor corelaţii au fost diferiţi comunişti, conducători ai clasei muncitoare. M-au impresionat mai cu seamă câteva cuvântări în Reichstag ale lui Karl Liebknecht, care mi-au căzut în mină la biblioteca de la Luniovo. Acest bărbat, care ura din străfundul sufletului său militarismul şi războiul, se apropia prin vorbele sale – „militarismul este mare. iar Krupp este profetul său” de acel adevăr pe care potentaţii din industria armamentului voiau să-l ascundă cu atâta

grijă. El demonstra modul în care funcţionari şi ofiţeri ai Germaniei imperiale fuseseră copios mituiţi de directori ai firmei Krupp. Într-un articol de presă din 28 august 1913, Liebknecht caracteriza astfel această stare de lucruri: „Se constată, în general, o învăluire de-a dreptul periculoasă din punct de vedere public a administraţiei militare de către capitalul din industria armamentului, avid de profit şi lipsit de scrupule – învăluire promovată în mod deosebit printr-o uniune personală de mare întindere. În acest sens trebuie reţinut şi efectul distructiv din punct de vedere moral al angajării

la una din firmele milionare. Să fii angajat de Krupp înseamnă pentru ofiţeri şi pentru funcţionarii din adminişti aţie o avansare strălucită (o înaintare în grad). Şi ce este oare mai la îndemână decât să concurezi prin tot felul de servicii pentru favorurile lui Krupp? Acest izvor al corupţiei se numără printre cele mai puternice şi mai otrăvitoare. Fără astuparea acestuia, însănătoşirea este imposibilă”. Anticipând puţin evenimentele, se cuvine să amintim că Gustav Krupp von Bohlen und Haibach s-a numărat între acuzaţii din procesul de la Nürnberg, desfăşurat în faţa Tribunalului Militar Internaţional, împotriva principalilor criminali de război. Cu această ocazie, chiar şi partea americană a înfăţişat un bogat material interimi. natoriu, între care o declaraţie din numărul pe martie 1940 al revistei firmei Krupp. Din această declaraţie rezultă că, la scurt timp după încheierea primului război mondial, familia Krupp începuse împreună cu alte întreprinderi pregătirea unui nou război mondial. La 1 martie 1940 Gustav Krupp declara:

„Am vrut şi a trebuit – în pofida oricărei opoziţii – să păstrez pentru un viitor mai îndepărtat firma Krupp ca o uzină de armament, chiar într-o formă camuflată. Despre adevăratele motive am putut discuta doar în cercuri foarte restrânse şi intime, care m-au îndemnat să orientez uzinele spre anumite direcţii de producţie [...] Chiar şi cei însărcinaţi de aliaţi cu iscodirea noastră au fost induşi în eroare [...] După venirea la putere a lui Adolf Hitler, am avut mulţumirea să pot raporta Führerului că – după o scurtă perioadă de demarare – firma Krupp era gata să înceapă reînarmarea poporului german, fără vreo deficienţă în experienţa ei de muncă [...]” 70

La 30 mai 1933, în calitate de preşedinte al Uniunii industriaşilor germani, Krupp von Bohlen scria următoarele preşedintelui Băncii Reichului, Schacht:

s-a propus iniţierea unei colecte în cercurile cele mai largi ale industriei germane, inclusiv ale agriculturii şi sistemului bancar, care să fie pusă la dispoziţia Füherului NSDAP-ului sub numele de „Fondul Hitler”... Eu am

acceptat preşedinţia consiliului de administraţie [...]”.

Krupp a vărsat din casieria societăţii principale Krupp suma de 4 738 446 mărci în fondul partidului nazist. În iunie 1935, Krupp a donat partidului nazist suma de 100.000 de mărci din averea sa personală. 71

În urma deciziei din 15 noiembrie 1945 a Tribunalului Internaţional, procesul împotriva lui Gustav Krupp n-a mai fost deschis, iar punerea sub acuzare a fost amânată până „când starea fizică şi psihică a acuzatului o va îngădui” *T*\ Dar asta nu s-a mai întâmplat. În schimb, în cursul procesului desfăşurat la Nürnberg între 1947 şi 1948 împotriva firmei Krupp, Alfred Krupp von Bohlen und Haibach – răspunzător în mod nemijlocit, la fel ca şi tatăl său, de crimele puse în seama uzinelor Krupp – a fost condamnat, la 31 iulie 1948, la 12 ani închisoare. Pe lângă aceasta, i-a fost confiscată averea. Dar după doi ani şi jumătate, la 3 februarie 1951, el a fost eliberat din închisoare la ordinul înaltului comisar american McCloy. De asemenea, i s-a restituit şi cea mai mare parte din avere. La fel s-a întâmplat cu aproape toţi ceilalţi conspiratori împotriva păcii.

În Republica Federală ei au redobândit încă de mai multă vreme puterea şi onorurile, ducând ca întotdeauna o politică imperialistă şi revanşardă, de parcă n-ar fi existat vreodată un al doilea război mondial şi procesele de la Nürnberg.

În alianţă cu clasa muncitoare conducătoare

Dar să revenim la Luniovo, în primăvara anului 1945. Mă convingeam tot mai mult că Germania liberă, mai bună, trebuia să fie o Germanie înnoită din temelii. Nici regii tunurilor şi nici generalii lui Hitler nu trecuseră examenul istoriei. L-au trecut însă Liebknecht, Thälmann, Pieck, Ulbricht şi tovarăşii lor, care s-au exprimat cu consecvenţă împotriva războiului. Clasa lor, clasa muncitoare, care era de multe decenii cel mai mare făuritor al avuţiei naţionale, trebuia să devină în Germania clasa politică conducătoare, clasa dominantă.

Numai astfel pacea îşi putea afla în Germania o

patrie sigură.

În cadrul comitetului „Freies Deutschland” am aflat că liderii mişcării muncitoreşti se pronunţau în mod cinstit pentru alianţa cu ţărănimea, cu intelectualitatea şi cu ceilalţi oameni ai muncii. Ei ne-au întins în mod onest mâna şi nouă, ofiţerilor şi generalilor din armata lui Hitler, pentru a întreprinde împreună acţiunea naţională. Locul meu putea fi numai de partea lor.

Fireşte, se iscau şi unele discuţii aprinse. Nu întotdeauna unii sau ceilalţi găseau imediat cuvintele potrivite şi soluţia cuvenită. Drept urmare, începeau căutările, punându-se esenţialul mai presus de ceea ce nu avea importanţă. Aşa creştea necontenit frontul adversarilor lui Hitler, iar prin ei frontul pentru o Germanie nouă, cu adevărat naţională, iubitoare de pace şi democrată.

Acordul de la Potsdam, încheiat între Aliaţi, a confirmat în mod suplimentar, ca să zicem aşa, concepţiile Comitetului Naţional privind noua Germanie: fascismul şi militarismul urmau să fie stârpite din rădăcini, monopolurile economice şi financiare urmau să fie dezmembrate, iar întreaga Germanie avea să fie transformată în chip democratic. Mie şi celor mai mulţi dintre camarazii melnu ne-a fost dintru început uşor să recunoaştem frontiera de est a Germaniei stabilită de puterile victorioase, în această privinţă au avut loc destule discuţii aprinse. Dar, în definitiv, cunoaştem antecedentele şi desfăşurarea războiului împotriva Poloniei. Militarismul german s-a folosit în cursul a două războaie de cleştele format din Prusia Orientală şi Silezia pentru a invada Polonia, în al doilea război mondial au fost exterminaţi peste şase milioane de polonezi. Germania trebuia – oricât de greu i-ar fi fost – să suporte consecinţele crimelor de război ale lui Hitler, ale alianţilor săi şi ale inspiratorilor săi din umbră. Pretenţia Poloniei şi Uniunii Sovietice la securitate era îndreptăţită.

Dar nu toţi generalii şi ofiţerii care semnaseră cu săptămâni mai înainte apeluri împotriva lui Hitler voiau să

recunoască realitatea vinovăţiei germane. Vechiul spirit de stăpân era prea adânc înrădăcinat în fiinţa lor, astfel că unii dintre ei s-au schimbat în vremea care avea să vină. desolidarizându-se de mişcarea „Freies Deutschland” şi revenind în frontul intransigenţilor. Nu peste mult timp la Voikovo m-am simţit fulgerat de privirile pline de ură ale unor astfel de oameni.

În ultimele zile ale războiului au plecat să activeze în Germania mai mulţi dintre conducătorii comunişti, în frunte cu Walter Ulbricht. În cursul verii, în zona ocupată de Armata Roşie au fost transportate pe calea aerului mai multe grupuri de antifascişti, printre care se aflau mai mulţi soldaţi şi ofiţeri, spre a putea lua parte în mod activ la edificarea noii Germanii. Dar repatrierea nu a avut loc atât de repede în cazul tuturora. De aceea, câţiva membri ai Comitetului Naţional au început să profereze reproşuri la adresa emigranţilor germani şi a Uniunii Sovietice. Aceasta a ştirbit întrucâtva atmosfera generală, dar nu a schimbat cu nimic mersul evenimentelor.

La 2 noiembrie 1945 a avut loc ultima şedinţă plenară a Comitetului Naţional… Freies Deutschland”. Erich Weinert a făcut un bilanţ amplu. Alături de munca depusă pe front, el a evidenţiat înainte de toate contribuţia adusă la reeducarea prizonierilor de război, care urma să fie de cea mai mare însemnătate pentru democratizarea unor pături largi ale poporului german. Ideea fundamentală a Comitetului Naţional – Frontul Popular Antifascist – continua să fiinţeze acum în Germania prin Blocul Partidelor Democratice. Blocul preluase în patrie conducerea nemijlocită a activităţii de reorganizare politică, economică şi socială. Astfel, existenţa Comitetului Naţional în afara Germaniei devenise de prisos. În încheiere, Weinert a făcut propunerea de a se aproba dizolvarea Comitetului Naţional „Freies Deutschland”. Generalul von Seydlitz a făcut o propunere similară în privinţa

Uniunii Ofiţerilor Germani. Ambele propuneri au fost votate în unanimitate. De asemenea, şi-au încetat

activitatea postul de radio şi ziarul „Freies Deutschland”.

Paulus, martor la Nürnberg

La 18 octombrie 1945 a avut loc la Berlin şedinţa de deschidere a Tribunalului Militar Internaţional, consacrată înaintării actului de acuzare împotriva principalilor criminali de război. Aceasta a fost pentru noi un amplu subiect de discuţie. Mă simţeam satisfăcut de faptul că apropiaţii complici ai lui Hitler – Göring, Keitel, Jodl, Raeder, Dönitz, Rosenberg, Ribbentrop şi alţii – aveau să-şi primească pedeapsa pentru crimele comise împotriva păcii şi umanităţii. „Pravda” şi „Izvestia” publicau relatări zilnice, pe pagini întregi, despre desfăşurarea procesului. Aceste relatări dezvăluiau atât de multe amănunte josnice, încât eu, ca german, mă simţeam uneori aproape strivit. La aşa ceva participasem, aşadar, vreme de mai mulţi ani, în acest scop îmi an/ ajasem ani de zile toate forţele, pentru a-mi da concurs II la ţeluri care fuseseră absolut antiumane şi criminale!

Paulus lucra cu maximă încordare. Bănuiam că era ceva în legătură cu procesul. Nu mică mi-a fost însă mirarea când am auzit la radio că Paulus s-a înfăţişat la Nürnberg ca martor împotriva criminalilor de război. În nenumăratele ore în care – legat de ordinul lui Hitler – se hotărâse să reziste cu disperare în încercuirea de pe Volga, Paulus mai scăpase din când în când cuvinte amare despre întregul război. Acum însă, în declaraţia sa de la Nürnberg, el ajunsese să condamne fără ocol războiul. Fără nicio reţinere, Paulus a dezvăluit acum antecedentele războiului de cucerire împotriva Uniunii Sovietice, pregătit de Germania hitleristă, în mod sistematic, încă din toamna anului 1940.

Iată acum câteva extrase din interogatoriul luat de generalul Rudenko, acuzatorul sovietic principal:

„*Generalul Rudenko*: în ce împrejurare a fost efectuat atacul armat împotriva URSS, pregătit de guvernul lui Hitler şi de OKW-ul german?

Paulus După cum am relatat, atacul împotriva Uniunii Sovietice a fost declanşat pe baza unui plan îndelung

pregătit şi ţinut în mare secret. Trupele destinate atacului au ocupat mai întâi poziţii în adâncimea spaţiului de concentrare. Mai întâi au pornit pe sectoare, la un ordin special, spre poziţiile de plecare şi au dezlănţuit apoi atacul în mod simultan pe lungimea întregului front care ducea din România până în Prusia Orientală, excepţie făcând teatrul de război finlandez [...]

O mare operaţiune de diversiune, organizată din Norvegia şi de pe coasta franceză, trebuia să simuleze intenţia unei debarcări în Anglia în luna iunie 1941, distrăgând astfel atenţia de la răsăritul Europei. Dar s-au luat toate măsurile nu numai pentru surpriza operativă, ci şi pentru cea tactică; de pildă, interzicerea unei activităţi vizibila de cercetare pe şi dincolo de graniţă înainte de începerea operaţiunilor. Asta însemna, pe de o parte, că în interesul surprizei erau acceptate posibilele pierderi care s-ar fi putut produce prin renunţarea la cercetare; pe de altă parte, asta însemna însă că nu exista vreo temere faţă de o surpriză pe care ar fi putut s-o producă inamicul de dincolo de graniţă.

Toate aceste măsurj arată că în acest caz era vorba de un atac criminal [...]

Generalul Rudenko: Care dintre acuzaţi a fost participant activ la elaborarea războiului ofensiv împotriva Uniunii Sovietice?

Paulus: Din rândul acuzaţilor – atât cât s-au aflat în raza mea de vedere – consilierii militari cei mai apropiaţi ai lui Hitler, adică şeful OKW-ului, Keitel, şeful Serviciului de operaţii al Wehrmachtului, Jodl, şi Göring, în calitatea sa de mareşal al Reichului, comandant suprem al Luftwaffei şi împuternicit în domeniul înarmării [...]” 73

Am aflat că Paulus petrecuse şi câteva zile la Dresda. Aş fi dorit mult să aflu din spusele lui cum arătau lucrurile pe acolo şi prin alte oraşe germane. Nu l-am întâlnit, deoarece, după revenirea în Uniunea Sovietică, el s-a stabilit într-un alt loc. În schimbul întâlnirii mele cu Pauluş, care nu s-a realizat atunci, a survenit ceva ele cu totul altă natură. În martie sau aprilie 1946 am fost

chemat la comandantul lagărului nostru.

— Cum îi mai merge familiei dumneavoastră, colonele Adam? m-a întrebat el.

Ce-o fi vrând cu întrebarea asta, mi-am spus în sinea mea, doar ştie că n-am nicio veste de acasă. I-am răspuns de-a dreptul neprietenos:

— De unde vreţi să ştiu? Până acum n-am primit nicio scrisoare.

Cu un zâmbet abia vizibil, comandantul a întins mâna spre o mapă, din care a scos o carte-poştală.

— Nu sunteţi cumva dumneavoastră destinatarul?

Grăbit, am luat-o. Inima ameninţa să-mi spargă pieptul. Am recunoscut scrisul soţiei mele. Apoi mi-a venit să râd. Pe plic era pusă următoarea adresă: Colonelul Adam, Stalingrad.

— Ei, vedeţi cât de descurcăreaţă este poşta noastră, a fost de părere comandantul. Acum scrieţi-lQ acasă, şi asta cât mai repede, adresa dumneavoastră corectă! Soţia şi fiica aşteaptă, desigur, cu înfrigurare, un semn de viaţă din partea dumneavoastră. Vă felicit încă o dată din inimă pentru această primă veste.

Apoi comandantul mi-a dat, peste rând, o carte-poştală. M-am retras radiind de bucurie. Acum ştiam cel puţin că soţia şi fiica supravieţuiseră războiului!

La Voikovo, la strategii rezistenţei cu orice preţ

La mijlocul lunii mai 1946 lagărul de la Luniovo a fost lichidat după ce în lunile premergătoare numeroşi membri şi colaboratori ai Comitetului Naţional şi ai Uniunii Ofiţerilor Germani plecaseră în patrie sau fuseseră mutaţi în alte lagăre. împreună cu un grup din care făceau parte printre alţii generalii von Seydlitz, von Lenski şi dr. Korfes, maiorii Homann şi von Frankenberg, am ajuns în lagărul pentru generali de la Voikovo. Comandantul lagărului, medicul lagărului, ofiţerul politic şi translatorul m-au salutat cu multă simpatie, ca pe un vechi cunoscut. Mai puţin prietenoasă a fost primirea din partea generalilor germani prizonieri de război. Pe cei mai mulţi dintre ei nici nu-i cunoşteam personal, de mulţi nu auzisem nici măcar

după nume. Dar şi foştii generali ai Armatei 6, cu care fusesem împreună mai bine de un an în 1943 – 1944, se fereau să-mi vorbească. Singurul care m-a primit cu bucurie sinceră a fost generalul Wulz, vechiul meu prieten.

Mai întâi am fost repartizat într-o cameră în care locuiau deja un amiral, doi generali şi un şef al serviciului de muncă. Toţi aceşti domni m-ar fi dat afară cu cea mai mare plăcere. Mi-au făcut loc în silă. Ocupaţia lor principală era jocul de cărţi, iar tema principală de discuţie revenea mereu la „vremurile frumoase de odinioară”, la anuarele armatei şi întâmplările de cazino. Faţă de biblioteca lagărului arătau puţin interes, în schimb pentru mâncare interesul lor era nemăsurat.

Nu e deloc uşor să găseşti cuvinte potrivite pentru a exprima sărăcia spirituală atât de profundă a comandanţilor militari înfrânţi. Egbert von Frankenberg. tovarăşul meu din timpul petrecut la Voikovo, a făcut în cartea sa intitulată *Hotărârea mea* 7” o încercare încununată de succes de a înfăţişa, în toată stupiditatea lor. aroganţa şi, în acelaşi timp, nefasta influenţă a câtorva dintre aceşti „eroi”. Îmi rămâne doar să spun că a ales culori prea blânde pentru a-i zitgrăvi.

La câteva zile după sosirea noastră, a fost eliberată o cameră, în care m-am mutat împreună cu von Lenski, dr. Korfes, von Frankenberg, Homann şi alţi camarazi. Eram bucuros că nu mai trebuia să ascult „memoriile” debitate fără pic de minte de tovarăşii mei de cameră de până atunci. Cam tot pe atunci au avut loc şi alte mutări în interiorul lagărului. Soldaţi din compania de aprovizionare – germani, români, italieni şi unguri – cărau, încoace şi încolo, mobilă şi saltele. Au fost aduse paturi şi noptiere noi. Totul părea să indice că lagărul urma să primească „întăriri”. Într-una din zile, evenimentul aşteptat s-a produs. Poarta lagărului s-a deschis, făcând loc unei mulţimi de generali, care cărau o sumedenie de geamantane, pături şi diferite alte lucruri, pe care le mai ştiam doar din amintire. Erau mai cu seamă generali luaţi prizonieri în Curlanda, dar şi alţii, găzduiţi până atunci la

Krasnogorsk sau Suzdal. Pe mulţi dintre ei îi cunoşteam. De la ferestrele noastre priveam această intrare zgomotoasă. Drumeagul din lagăr a fost într-o clipă plin de oameni. Între noii sosiţi şi „bătrâni” s-a pornit un viu schimb de cuvinte. Apoi, zumzetul vorbelor a amuţit încetul cu încetul. Cei noi şi-au ocupat camerele repartizate.

Ieşind din căsuţa noastră, m-am întâlnit cu doi generali pe care îi cunoşteam de la şcoala militară din Dresda. Mi-au dat mâna surprinzător de prietenos. Să fi ajuns oare aceşti domni din experienţele prin care trecuseră la concluzii asemănătoare cu ale mele? Această supoziţie s-a dovedit, curând, eronată. Cei doi credeau că vor întâlni în lagărul generalilor numai tovarăşi însufleţiţi de aceleaşi convingeri.: Bătrânii” i-au lămurit. Însă repede. Câteva ore mai târziu, când m-am adresat unuia din cei doi generali întâlniţi pe drumeagul din lagăr, acesta mi-a întors spatele, continuându-şi drumul.

În lagăr se aflau acum aproximativ 170 de generali germani. 36 de generali unguri, 6 generali români şi 3 generali italieni. În fruntea lor se găseau strategii rezistenţei cu orice preţ, ca Foertsch, Wuthmann, Specht, Hax şi Marcks. Cel ce ar fi vrut să se abată de la linia dictată de ei era terorizat. De altfel, în rândurile celor iremediabil legaţi de „ziua de ieri” au revenit şi cei mai mulţi dintre generalii care au semnat, împreună cu Paulus şi Seydlitzapelul celor 50. În faţa unui soi de tribunal de onoare, în fruntea căruia se afla gruparea cea mai reacţionară, aceşti generali au trebuit să se „spovedească”. Ei au recurs la minciună şi calomnie, pentru a-şi justifica pasul făcut atunci, afirmând că semnaseră sub presiune. După ce s-au dezis de Uniunea Ofiţerilor Germani, ei au fost reprimiţi „cu onor” în comunitatea celor mai credincioşi generali ai lui Hitler. Totul era sub orice demnitate. Aceşti oameni se asemănau cameleonilor. Nicio mirare că soldaţii din companiile de servicii nu-şi ascundeau dispreţul faţă de generalii de această teapă. S-au găsit însă şi câţiva generali care au

fost destul de fermi pentru a nu se lăsa intimidaţi. Între aceştia s-a numărat şi generalul dr. Altrichter. El a continuat să-mi răspundă la fel de prietenos la salut, fără a ţine seama de privirile mânioase ale celorlalţi. Mi-a povestit că fiul său, cu câţiva ani mai tânăr decât Heinz al meu, care frecventase şi el acelaşi liceu din Dresda, căzuse pe front ca tânăr soldat. Altrichter era, asemenea lui Paulus, un tip de savant. Generalii îl socoteau un om straniu, deoarece le evita compania, detestând conversaţia lor superficială şi anostă, cărţile de joc frecate cât era ziua de lungă. Cel mai adesea stătea singur pe o bancă îndepărtată din frumosul parc, citea sau scria despre probleme religioase. Răuvoitorii afirmau că intenţiona să întemeieze o nouă comunitate religioasă. Deoarece nu se ridicau la nivelul său spiritual, căutau să-l coboare în ochii celorlalţi. Drept este faptul că generalul Altrichter respingea ifosele lor mărginite de castă şi îndărătnicia lor militaristă, chiar dacă nu era un antifascist declarat.

Aveam legături deosebit de strânse cu generalii români. Ei ne vizitau în cameră, se plimbau împreună cu noi şi ne salutau întotdeauna prieteneşte. îl urau pe Hitler şi clica sa, care adusese şi poporului lor atâta nenorocire şi mizerie. Ore în şir discutam în germană sau în franceză despre sarcinile de viitor ale celor două popoare ale noastre. Cei trei generali italieni erau fascişti până în măduva oaselor. Ei s-au alăturat strâns grupării reacţionai-e a generalilor germani.

Generalii unguri au fost, la început, mai rezervaţi. Ce-i drept, ei nu au trecut de partea îndărătnicilor fanatici din rândul generalilor germani, dar în rest pileau să privească cu destulă indiferenţă mersul lucrurilor. Cu timpul am sesizat însă că şi în frontul generalilor unguri existau fisuri. Aproape toţi urau Germania hitleristă, iar câţiva au tras din păţaniile lor concluzii asemănătoare cu ale noastre în ceea ce privea transformarea patriei lor.

Aceasta era imaginea pe care mi-am făcut-o în timpul primelor săptămâni ale celei de-a doua şederi la Voikovo.

În pofida proscrierii sociale pe care au încercat să o

declare împotriva-noastră, a antifasciştilor, cei mai mulţi dintre paladinii credincioşi ai lui Hitler, ni s-au alăturat doi generali tineri, Giese şi Neumann. Şi ei s-au mutat la noi în cameră.

Săptămânile şi lunile petrecute la Voikovo, din 1946 până în 1947, n-au trecut fără folos. Mi-am continuat studiile în multe domenii ale politicii, ştiinţei şi literaturii, aprofundând cunoştinţele de limbă rusă, dedicându-mă în acelaşi timp pasiunii mele – matematica. Urmăream cu atenţie ziarele germane, care ne parveneau, ce-i drept, cu o anumită întârziere. Cu puţin timp înainte de a fi părăsit Luniovo, am aflat de unirea celor două partide muncitoreşti germane sub numele de Partidul Socialist Unit din Germania. Prietenii mei şi cu mine atribuiam acestui eveniment o mare importanţă istorica, deoarece ne devenise limpede că o Germanie înnoită din temelii nu putea fi edificată fără conducerea fermă de către un partid muncitoresc unit şi conştient de ceea ce vrea. Ne umplea de mândrie faptul că drumul urmat în comun de toate forţele democratice şi doritoare de reconstrucţie, drum deschis de mişcarea „Freies Deutschland”, era continuat acum fără şovăire în estul Germaniei. Contactul zilnic cu strategii imperialismului şi militarismului din lagărul de la Voikovo reprezenta pentru noi o şcoalăbună pentru munca politică de mai târziu. Strădaniile încordate ale acestei clici de a-şi păstra coeziunea, de a împiedica ieşirea din formaţie a aderenţilor ei, demonstrau una din slăbiciunile sale. Ştirile venite din Germania, care impuneau o gândire realistă şi lucidă, erau respinse pur şi simplu drept false. Respingerea cu încăpăţânare a tot ceea ce era nou – aceasta era linia generală de conduită a acestor oameni. Iar dacă vreunul îndrăznea să se abată de la această cale, atunci ameninţarea cu procedura de onoare îl aducea la realitate.

Şefii reacţiunii erau câţiva foşti ofiţeri de stat-major. În fruntea lor se afla generalul Foertsch, şeful de stat-major al Grupului de Armate „Curlanda”. Într-un mod foarte abil, el ştiuse să nu iasă prea mult în evidenţă. Cu

toate acestea, constatam în diferite împrejurări că el era adevăratul trăgător de sfori. „Cu americanii împotriva ruşilor” – asta era deviza sa. Din când în când mai auzeam această deviză chiar din partea vreunui general care, înainte de a lega cu noi o scurtă conversaţie, privea mai întâi cu teamă în jurul său. De „statul-major Foertsch” ţineau generalul Niehoff, comandantul fortăreţei Breslau, generalul Wuthmann, comandantul trupelor germane de pe insula Bornholm, Hermann, un tânăr comandor de aviaţie, şi generalul Marcks, şeful de stat-major al unei armate din Curlanda.

Remarcasem de mai multă vreme că un grup de generali se întâlnea cu regularitate într-un anume loc din parc. De departe îi vedeai discutând şi scriind. Din întâmplare, într-una din zile locotenenţii von Einsiedel şi von Puttkamer, care veniseră de la Luniovo împreună cu noi, au fost martori ai discuţiilor înflăcărate. Ceea ce ne-au relatat era aproape incredibil: Generalii înfrânţi analizau campania din est, trăgeau concluzii privind organizarea şi înarmarea armatei germane şi notau cu multă scrupulozitate ce trebuia făcut „mai bine” în viitor.

Câteva săptămâni mai târziu – era spre orele două din noapte – am fost trezit de vociferări gălăgioase. În cameră se afla un ofiţer sovietic însoţit de doi soldaţi. „Control”, a spus el.

Pretutindeni s-a stârnit animaţie. S-au luminat şi ferestrele clădirii de vizavi. Bagajele, paturile şi îmbrăcămintea noastră au fost cercetate cu cea mai „mare atenţie. Nimic n-a scăpat privirilor examinatoare. Coşuri pline cu material, mai ales scrieri, scrisori şi cărţi au luat calea comandamentului. Generalii au izbucnit într-o adevărată canonadă de ocări. Curând după aceea a fost restituită o parte a lucrurilor confiscate. Materialul suspect, între care se număra evaluarea militară făcută de „strategii” noştri, a fost reţinut de autorităţile sovietice. Am auzit că fuseseră găsite şi liste negre cu numele noastre. Despre semnificaţia lor am aflat de la generalul Niehoff, care mi-a şuierat următoarele cuvinte, când l-am

întâlnit pe aleea cu tei din parcul lagărului: „Ticăloşilor! Voi veţi fi primii pe care îi vom spânzura când ne vom vedea acasă”. Biet prostănac, am gândit în sinea mea. Niehoff nu era numai un reacţionar trecut prin ciur şi dârmon, ci şi un om grosolan şi un necioplit, care profera expresii murdare şi spunea bancuri scabroase cum nu-mi mai fusese dat să aud până atunci. Cu pieptul plin de cele mai înalte ordine „el umbla ţanţoş prin lagăr, trâmbiţându-şi obscenităţile prin toate colţurile. Pesemne credea că se va putea impune în acest fel. Într-una din zile însă, lui şi celor de teapa sa li s-a tăiat pentru o vreme craca de sub picioare. Era spre sfârşitul anului 1948, când – pe temeiul unei hotărâri a celor patru puteri aliate – comandamentul lagărului a dispus strângerea tuturor ordinelor şi însemnelor de grad. Se termina astfel odată cu fireturile roşii-aurii ale generalilor, cu toate betelile. Uniformele păreau acum ponosite şi pătate. Rareori se manifestase mai pregnant ca în cazul acestor strategi scăpătaţi valabilitatea proverbului „hainele îl fac pe om”.

„Colonele Adam, la drum!”

În cursul verii, oamenii din compania de gospodărie au ridicat sub conducerea unui specialist sovietic o cabană lângă clădirea bucătăriei. Cabana era formată din trei încăperi, care puteau fi încălzite de o singură sobă mare. Când a fost gata, comandantul lagărului ne-a spus, în timpul unei discuţii, că ne puteam muta în ea. Ceea ce am şi făcut, fireşte, cu mare plăcere. Camera mare a fost ocupată de generalul von Seydlitz, de pictorul locotenent-colonel prof. Kaiser şi de mine, iar cea mai mică de generalii von Lenski şi dr. Korfes. În anticameră s-au instalat doi soldaţi prizonieri de război, care ne fuseseră repartizaţi. Mica clădire a devenit centrul grupului nostru. Dar acesta n-a rămas pentru multă vreme în vechea sa formă. În primăvara lui 1947 von Lenski a fost mutat la Paulus, aflat la Turmilino, în apropiere de Moscova. Locul lui a fost luat de generalul Buschenhagen, aflat până atunci pe lângă Paulus împreună cu Vincenz Müller şi medicul de armată prof. dr. Schreiber.

Spre necazul gărzii de generali, Buschenhagen relata cu câtă mărinimie fusese tratat de cetăţenii sovietici. Vizitase de mai multe ori Moscova cu numeroasele ei monumente. Avea numai cuvinte de laudă pentru muzee şi galerii, pentru minunatul metrou şi pentru elanul care-i însufleţea pe sovietici la înlăturarea grelelor urmări ale războiului.

Câteva luni mai târziu, într-o zi toridă de iulie, îmbrăcat doar în chiloţi de sport, mă aflam la masa de lucru pe care mi-o amenajasem singur în dosul casei şi meşteream ceva la un geamantan de lemn. Deodată, un sergent s-a apropiat de mine. Cu faţa numai zâmbet, mi-a strigat:

— Imediat la comandantul lagărului!

— Să mă îmbrac întâi. Nu mă pot prezenta în faţa comandantului aşa.

— Grăbiţi-vă, *tovarişci polcovnic*!

Peste câteva minute mă aflam în faţa comandantului lagărului.

— Bună ziua, tovarăşe colonel, m-a întâmpinat el. Sunt însărcinat să vă comunic că veţi părăsi lagărul nostru în cursul zilei de azi. împachetaţi-vă lucrurile în linişte şi luaţi-vă rămas bun de la camarazi! La orele 18 vi se va servi cina, iar la orele 19 vă veţi prezenta aici!

— Mi-aţi putea spune care e destinaţia mea?

Comandantul lagărului a zâmbit:

— Asta nu v-o pot spune, dar direcţia de deplasare este spre apus. Vă doresc tot binele pentru viitor. Călătorie cât mai plăcută!

Niciodată n-am traversat lagărul atât de repede. Pe drum m-am întâlnit cu generalul Wulz.

— Plec de aici, tătucule, i-am strigat.

— Încotro? m-a întrebat.

— Spre apus. Mai mult n-am putut afla. La orele 19 pornesc spre Ivanovo.

Ştirea despre plecarea mea a făcut rapid înconjurul lagărului. Chiar şi generalii, care evitau să se apropie de cabana noastră, au fost curioşi. Era timpul să-mi iau rămas

bun de la camarazi, de care mă lega o prietenie puternică. Nu a fost deloc uşor, dar eram convinşi că ne vom revedea în orice caz în Germania, continuând acolo opera începută aici.

La Ivanovo, unde am ajuns însoţit de un maior şi de translatorul Lebedev, am urcat în trenul de noapte cu destinaţia Moscova. Multă vreme am privit prin fereastra compartimentului întunericul nopţii, cu gândurile la Germania, la patrie. În Mecklenburg, Brandenburg, Sachsen-Anhalt, Thuringia şi Saxonia staţionau unităţi ale Armatei Roşii, în vest se aflau englezii, francezii şi americanii.

Soţia mea locuia în Hessen. Împreună cu fiica noastră ocupa casa ei părintească de la Münzenberg, în apropiere de Bad Nauheim. Acolo era zona de ocupaţie americană. Dacă aş fi fost acum întrebat: Unde vrei să ajungi, unde vrei să lucrezi în viitor? aş fi răspuns fără ezitare, cu cea mai sinceră convingere: Acolo unde se conturează noua Germanie, acolo vreau să mă angajez cu toate forţele. Dar mă vor urma oare soţia şi fiica mea?

Reîntâlnirea cu oraşul de pe Volga

Trenul şi-a făcut intrarea în gara „Kazan”. Ne aflam la Moscova. Mă aştepta un locotenent-major. După ce mi-am luat un călduros rămas bun de la însoţitorii mei, m-am îndreptat cu locotenent-majorul spre o maşină parcată în faţa gării.

— Încotro mergem?

Însoţitorul meu zâmbi:

— Veţi vedea.

După ce am ieşit din Capitală, mi-am dat seama, din experienţa anterioară, că nu era drumul spre Kransogorsk. Poate era cel spre Turmilino? Am încercausă ghicesc, amintindu-mi db o relatare a generalului Buschenhagen. În acest caz, pe partea dreaptă a drumului ar fi trebuit să-şi facă apariţia în curând un aerodrom. Şi, într-adevăr, aşa a fost… Cât vedeai cu ochii numai avioane.

În mijlocul pădurii am dat de o aşezare întinsă. Casele de lemn, mai mari sau mai mici, cu unul sau cu

două etaje, ici-colo presărată câte o construcţie din piatră, se ridicau la umbra copacilor, fiind înconjurate de grădini – un aşa-numit oraş de *dacea*. Casele sunt de obicei locuite numai în timpul verii.

Am ajuns şi la punctul final al călătoriei noastre: o atrăgătoare casă de vacanţă, cu verandă acoperită cu sticlă şi terasa întinzându-se până departe în grădină.

În timp ce mă luă în primire un maior, l-am văzut deja pe prietenul meu Ar no von Lenski venind de după colţ. De la el am aflat că Paulus. Müller şi profesorul dr. Schreiber nu erau pentru moment prezenţi, dar urmau să vină curând. Arno von Lenski mi-a mai spus că voi face împreună cu el o călătorie mai lungă spre sud, la Volga.

— Dar ce căutăm acolo? Populaţia nu se va bucura de prezenţa unor ofiţeri ai Armatei 6.

Lenski mi-a arătat o carte cu titlul *Bătălia de la Stalingrad*.

— Este scenariul autorului sovietic Virta. Regizorul doreşte mult ca filmul să nu prezinte eronat şi nici denaturat partea germană. Eu sm parcurs deja scenariul. Mâine vom mai arunca împreună o privire asupra lui. La Stalingrad vom fi de faţă la filmările exterioare. Interioarele vor fi filmate apoi de „Mcsfilm” la Moscova.

— Da, e cu adevărat interesant. Şi când va începe totul? l-am întrebat.

— Cel mai târziu peste o săptămână.

Peşte câteva zile ne aflam în acceleratul cu destinaţia Stalingrad. Distanţa până acolo scădea văzând cu ochii, în stânga şi în dreapta căii ferate se întindea fostul câmp de bătălie. Încă nu erau îndepărtate toate dăfâmăturile. Mormane de fier şi oţel, vehicule distruse, tancuri calcinate şi tunuri sfărâmate de explozie aminteau de furia războiului. La Gumrak se ridicau numeroase case noi. Pe aerodromul de acolo – domnea o activitate intensă. Dar marele oraş continua să sângereze din mii de răni. În ele pulsa însă acum viaţa cea nouă.

Trecutul îngrozitor mi-a revenit paralizant în minte. Revedeam zecile de mii de răniţi, bolnavii şi oamenii pe

jumătate morţi de foame ai Armatei 6 germane, stivele de cadavre încremenite de ger, pe care pământul, îngheţat bocnă, nu voia să le mai primească. Îmi aminteam zilele şi nopţile de groază petrecute între speranţă şi nimicire, ultimele ore ale cumplitului final. Dar nu numai asta era ceea ce mă apăsa. Cu totul altfel decât acum cinci ani resimţeam marea vinovăţie pe care noi, germanii, o luaserăm asupra noastră atunci când dezlănţuiserăm războiul, atunci când pătrunseserăm în ţara sovietică ucigând şi distrugând. În faţa oraşului renăscând din ruine, mi-am făgăduit din nou, solemn, să mă angajez cu toate forţele ca între popoarele german şi sovietic să domnească prietenie veşnică.

În zilele următoare am avut, din când în când, ocazia să vizităm oraşul şi împrejurimile-sale. Marile uzine din nord, dar mai ales uzina de tractoare, îşi reluaseră producţia cu o intensitate deosebită. Strada principală de la sud de Tărâţa era refăcută. Pe malul mai înalt al fluviului se înălţa edificiul de un alb strălucitor al unui teatru. Tramvaiele îşi reluaseră circulaţia. Cinematografe, biblioteci, şcoli şi spitale îşi redeschiseseră porţile. Pretutindeni erau aruncate în aer ruinele, evacuate mormanele de moloz, ridicate noi blocuri de locuinţe.

Lenski şi cu mine voiam să vedem cât mai multe, să vorbim cu oamenii. Prilejul ni s-a oferit în cursul plimbărilor îndelungate din timpul după-amiezilor, pe care le făceam împreună cu însoţitorul nostru şi cu un translator. Ne interesa înainte de toate raionul în care Armata 62 sovietică comandată de generalul Ciuikov luptase cu atâta îndârjire şi înverşunare. O mică întâmplare va arăta cât de viu se păstrase spiritul acestor luptători. Pe malul înalt al Volgăi, nu departe de rezervoarele de ţâţei distruse de bombe şi incendiu, am întâlnit un bărbat care dădea la lopată. Ne-a recunoscut ca foşti ofiţeri germani. Din discuţie a reieşit că participase la marea bătălie în calitate de ofiţer superior.

— Sunteţi stalingrădean? l-am întrebat.

— Nu, nici soţia mea, nici eu nu suntem originari din

Stalingrad, dar la terminarea războiului ne-am hotărât să trăim şi să muncim în atest oraş istoric, a răspuns cu modestie colonelul, fost comandant de divizie.

— Prin urmare, locuiţi deja aici?

— Da, a spus el, acolo, arătând spre o ruină. Pe vremuri a fost o casă. Vedeţi şi dumneavoastră ce a mai rămas din ea. Cam astfel locuiam uneori în timpul războiului. Soţia mea şi cu mine ne-am amenajat acolo, de bine, de rău, o locuinţă. Iar aici ne construim din materialul care zace împrejur o nouă căsuţă. Iată, ăsta-i planul.

Mi-a arătat o suprafaţă pătrată, proaspăt marcată. Pe laturile acesteia tocmai săpa şanţurile pentru fundaţie. În continuare mi-a spus:

— Dacă reveniţi peste câţiva ani, nu veţi mai zări nimic din urmările războiului. Probabil că atunci voi locui într-un bloc modern cu mai multe etaje.

Într-una din zile un autoturism de teren ne-a transportat la kurganul Mamai, acea înălţime dominantă unde fusese vărsat atâta sânge. Chiar şi acum, după cinci ani, pământul de aici părea ca întors de brăzdarele plugului. Pâlniile de obuz se înşirau una lângă alta. Pretutindeni zăceau mormane de cartuşe, proiectile, tuburi de cartuşe, cartuşiere, benzi de mitralieră, piese de armă, ba chiar şi oseminte umane.

În altă zi ne-am pomenit în faţa clădirii refăcute a magazinului universal, la locul în care începuse existenţa mea de prizonier. Placa de bronz de lângă intrare vestea că la 31 ianuarie 1943, în pivniţa acestui edificiu, fusese luat prizonier statul-major al Armatei 6 germane în frunte cu feldmareşalul Paulus.

O parte din imaginile exterioare ale filmului au fost turnate în piaţa din faţa magazinului universal. Von Lenski şi cu mine aveam rolul de consilieri. Târziu, într-o pauză de după-amiază, în prezenţa unor înalţi ofiţeri sovietici, s-a filmat un atac al tancurilor germane. Coloşii cu crucea neagră se năpusteau peste mormanele de dărâmături. Din hăurile ferestrelor distruse ale ruinelor a u izbucnit flăcări.

Infanterişti cu pistoale-mitralieră şi grenade de mână au pornit la atac cu strigăte puternice de „Urraa...” Ofiţeri şi soldaţi germani aflaţi în prizonierat, fuseseră îmbrăcaţi anume în acest scop, cu uniforme noi. E lesne de înţeles că miile de civili n-au vrut să scape acest spectacol, iar aceasta cu atât mai mult cu cât se zvonise că la filmări ar fi prezent însuşi Paulus. Scenele reconstituite au trezit cu siguranţă amintiri amare în sufletul acestor oameni. Dar nu s-a auzit niciun cuvânt de nemulţumire la adresa ofiţerilor germani de stat-major prezenţi la filmări.

La Turmilino, în vizită la Paulus

La începutul lui septembrie s-a încheiat misiunea noastră la filmări. Trecând prin Moscova, am revenit la Turmilino, unde i-am întâlnit pe Paulus şi Vincenz Müller. Bucuria revederii era reciprocă. Am petrecut zile de-a rândul povestindu-ne unii altora. împreună cu Arno von Lenski şi însoţit de comandantul sovietic, am făcut de mai multe ori, cu maşina, drumul până la Moscova, pentru a cunoaşte oamenii, oraşul şi muzeele.

Cu totul pe neaşteptate a venit apoi iarna, cea de-a şaptea petrecută în Uniunea Sovietică. Sărbătoarea Crăciunului se apropia din nou. De fiecare dată aducea cu sine o anumită melancolie. Pregătirea unor mici cadouri – sculptate în lemn, pictate ori scrise – conferea acestor zile, pe de altă parte, o notă deosebită. În rest, fiecare zi de prizonierat îşi urma cursul obişnuit: studiu, lectură, îndepărtarea zăpezii, plimbări, discuţii. În timpul numeroaselor săptămâni de prizonierat am învăţat că acesta putea fi suportat mai uşor, dacă îţi ordonai viaţa după un plan bine stabilit, De aceea mă străduiam să-mi organizez fiecare zi după un fel de orar. Asta mă scutea de noianul de gânduri fără rost, făcea să treacă timpul mai repede şi mă ajuta înainte de toate să-mi lărgesc cunoştinţele în mod sistematic.

La 28 martie 1948 mi-am sărbătorit a 55-a zi de naştere. Trei zile mai târziu am primit o vizită de la Moscova; şeful lagărelor de prizonieri de război. Ne-a poftit pe toţi în sala de activităţi comune. Avea deci să se-

ntâmple ceva!

Cu un zâmbet pe sub mustaţă, generalul sovietic şi-a început expozeul:

— De fapt voiam să vin mâine, întâi aprilie. Am auzit însă că germanii nu prea iau în serios această zi. Pentru a îndepărta orice interpretai e m-am hotărât să vin astăzi la dumneavoastră.

După câteva secunde, întorcându-se spre feldmareşalul Paulus, generalul sovietic a continuat:

— Generalii Müller şi Lenski, medicul de armată prof. Schreiber şi colonelul Adam vă vor părăsi în cursul zilei de mâine. Curând se vor întoarce în Germania. Dumneavoastră, domnule feldmareşal, va trebui să mai aveţi puţină răbdare. Vom aduce alţi generali pe lângă dumneavoastră, ca să aveţi companie. Maşina care-i va lua pe aceşti patru domni îi va aduce la întoarcere pe generalii pe care vi i-am promis.

Nu mai e cazul să descriu bucuria care ne-a cuprins pe noi, cei patru norocoşi. Greu îi era lui Paulus. Dar el nu şi-a pierdut nicio clipă cumpătul, ci, mai mult, ne-a felicitat cu un zâmbet abia schiţat.

După ce a plecat generalul sovietic, m-am îndreptat spre camera mea, transpus parcă într-o stare de transă. Mult dorita zi a plecării spre casă era acum atât de aproape! îmi dădusem, ce-i drept, de mult seama că prizonieratul îmi oferea o perioadă de instruire şi studiu cum nu mai avea să revină vreodată. O folosisem după cum putusem mai bine. Dar Germania rămânea totuşi patria de care mă simţeam legat prin nenumărate fire. Cufundat în gânduri, m-am apropiat de geam. L-am zărit pe Paulus singur în grădină. Cu paşi mari se plimba pe aleea principală în sus şi în jos. Am alergat la el. Vizibil bucuros de venirea mea, mi-a spus:

— Mi-e greu, Adam, să rămân acum singur. Dar se vede că aşa trebuie să fie. Ar fi de neconceput ca un comandant de armată să se întoarcă în patrie, atâta vreme cât mulţi prizonieri germani de război mai participă la munca de reconstrucţie în Uniunea Sovietică. Fireşte, mi-

ar fi fost mai uşor, dacă aţi fi rămas cu mine, dar asta ar fi o nedreptate. Sunteţi cu mult mai necesar în Germania.

— Puteţi fi sigur, domnule feldmareşal, că şi nouă ne e grea despărţirea de dumneavoastră. Noi nu vă vom uita.

— Unde intenţionaţi să lucraţi? Familia dumneavoasstră locuieşte în Apus.

— Da, e adevărat, dar i-am comunicat deja soţiei mele că voi rămâne în Est.

— Aveţi dreptate. Bănuiesc că şi Müller a luat aceeaşi hotărâre. Ei, dar e vremea să vă apucaţi de împachetat, altfel mâine dimineaţă nu veţi fi gata de drum. Eu mai rămân în grădină.

Maşina şi-a făcut, în fine, apariţia. Venise clipa despărţirii. O ultimă şi energică strângere de mână cu Pauluş: „La revedere în Germania!” Maşina a ieşit pe poartă. De la Turmilino am trecut mai întâi prin Moscova, apoi pe lângă gara Bielorusiei. Dar ăsta era drumul spre Krasnogorsk!

Da, într-adevăr, aşa era. În lagărul care ne era atât de bine cunoscut i-am reîntâlnit pe mulţi dintre prietenii noştri din Comitetul Naţional; fuseseră aduşi aici de la Suzdal şi Voikovo. Urmă să facem împreună călătoria spre patrie. Înainte de aceasta am mai avut prilejul să participăm la un curs organizat pentru noi de Şcoala antifascistă 27. În centrul planului de învăţământ se aflau probleme de istorie, de filosofic marxist-leninistă şi de economie politică, precum şi ale transformării democratice a Germaniei. Pentru mine aceasta reprezenta o binevenită aprofundare şi întregire a cunoştinţelor pe care mi le însuşisem până atunci, mai ales prin studiul individual. În afară de cursuri am mai făcut câteva drumuri la Moscova, pentru a vizita Muzeul Revoluţiei, Galeria Tretiakov, parcul Gorki sau pentru a urmări o reprezentaţie de teatru. O nevrită dureroasă la braţul stâng în – a silit să întrerup cursul la sfârşitul lui aprilie şi să mă internez în spital. Totul a durat mai multe săptămâni. Medicii de la Krasnogorsk şi de la o policlinică moscovită s-au străduit să mă pună pe picioare. Îmi amintesc cu recunoştinţă de

doctoriţa şefă de ia Kransnogorsk, Magnitova, cum îi ziceam după numele mic. Ea s-a îngrijit nu numai în mod cu totul deosebit de însănătoşirea mea, ci mi-a insuflat mereu curaj şi încredere, atunci când mă cuprindea îndoiala dacă voi fi restabilit până în ziua plecării spre casă.

— Liniştiţi-vă, îmi spunea. Nu veţi scăpa transportul, mai ales că nepoţelul îşi aşteaptă bunicul cu atâta drag.

Această doctoriţă a făcut mult bine prizonierilor germani de război. Toţi o alintau zicându-i „îngerul nostru de la Kransnogorsk”. Ea a fost cea care s-a îngrijit să-mi fie asigurat tratamentul de excepţie recomandat de medicii de la Moscova. Rezultatul s-a văzut curând. La sfârşitul lui iunie am părăsit spitalul complet vindecat, întorcându-mă la camarazii mei de baracă.

În timpul şederii mele în spital, printre ziarele germane puse la dispoziţie, am găsit din când în când şi exemplare din „National Zeitung”. Un număr din luna iunie comunica ştirea că în zona sovietică de ocupaţie fuseseră înfiinţate două partide politice noi: Partidul Democrat-Ţărănesc din Germania şi Partidul Naţional-Democrat din Germania.

Astăzi, în timp ce aştern aceste rânduri, la mai mult de 15 ani de atunci, îmi amintesc încă bine felul în care m-au impresionat conţinutul şi limbajul declaraţiilor programatice ale Partidului Naţional-Democrat. Trebuia să fi fost şi aceia oameni care străbătuseră un drum asemănător cu al meu, dacă se exprimau în cuvinte ca acestea:

„Noi, germanii, am fost educaţi în cursul multor secole ale istoriei noastre ca oameni ai unui stat de soldaţi. Războaiele de cucerire au devenit mijlocul principal al politicii germane. Rezultatul final al acestei istorii a însemnat distrugerea statului german şi epuizarea naţiunii, dusă până la limita dispariţiei. Un al treilea război mondial – indiferent cum s-ar sfârşi – ar însemna dispariţia germanilor ca naţiune. De aceea, esenţa politicii naţionale în viitor poate fi numai lupta înflăcărată pentru pace şi

pentru întrecerea paşnică între popoare. În acest sens trebuie să fie dezvoltată noua conştiinţă naţională a poporului nostru.

Noi, naţional-democr am, ne pronunţăm pentru proscrierea războiului, a prigoanei rasiale şi naţionale, ne pronunţăm să facem din lupta pentru pace esenţa noii morale de stat şi principiul de bază al educaţiei poporului nostru.

Noi, naţional-democraţii, cerem şi ne pronunţăm pentru o lege de asigurare a păcii, potrivit căreia pregătirile de război, de orice fel ar fi, instigările rasiale şi naţionale să fie pedepsite cu maximă severitate, ca nişte acţiuni antinaţionale ce ameninţă viaţa poporului”. 75

Aceste cuvinte le simţeam pornite din inimă. Ele cuprindeau cu adevărat tot ceea ce descoperisem pe calea urmată spre mişcarea „Freies Deutschland”, precum şi în anii de după aceea, la Luniovo, Voikovo, Turmilino şi Krasnogorsk. Principiile şi ţelurile Partidului Naţional-Democrat din Germania reprezentau oarecum şi chintesenţa vieţii mele, care primise prin bătălia de pe Volga imboldul spre o transformare decisivă. De aceea m-am hotărât fără ezitare să urmăresc în continuare Partidul Naţional-Democrat odată cu întoarcerea mea în patrie.

La 10 septembrie maşinile erau pregătite pentru a ne transporta la gara Bielorusiei din Moscova. Emoţionaţi şi bucuroşi, am strâns mâinile ofiţerilor şi soldaţilor sovietici. A venit şi Magnitova, doctoriţa mult stimată de noi toţi, cu părul ei alb ca neaua, pentru a ne ura o întoarcere fericită în patrie.

Aveam impresia că trenul rula prea încet. Parcă se târa în lungul liniei. În fine, am ajuns la Brest-Litovsk, iar după alte câteva zile, care mi s-au părut interminabile, am trecut podul peste Oder de la Frankfurt. Eram în Germania, pe pământul unei Germanii renăscânde, pe care păşeam după o absenţă de şase ani. Iar eu, fostul colonel şi purtător al *Crucii de Cavaler*, care, înrolat în Wehrmachtul hitlerist invadase odinioară alte ţări, devenisem un alt om, un luptător hotărât pentru pace.

PENTRU NOUA GERMANIE

La Dresda încă din timpul prizonieratului mă cuprinsese tot mai mult gândul să-mi reîncep viaţa acolo unde o întrerupsesem în 1939 – la Dresda.

Adeseori îmi trecuse prin faţa ochilor silueta bine cunoscută în toată lumea a oraşului de pe Elba, cupola impunătoare realizată de Georg Bachr la Frauenkirche. zveltul turn-clopotniţă de la Hofkirche a lui Chiaveri şi turnul ascuţit ca un vârf de ac al castelului rezidenţial[21]. Ce mai rămăsese oare din ele după noaptea de bombardament din februarie 1945? **: „Cum mai arătau oare Zwingerul, Opera, terasa Brühl, Palatul japonez şi toate celelalte giuvaieruri arhitectonice care îmi plăceai; atât de mult?

Când am văzut ruinele, am fost pe punctul de a izbucni în plâns. Dresda arăta aproape la fel ca oraşul în ruine de pe Volga, pe care-l cunoscusem în iarna anului 1942. Îmi voi mai recăpăta oare puterea de a mă bucura în această dezolare? Da, aveam să o redobândesc. Aproape pe nesimţite, dar cu paşi hotărâţi, viaţa nouă îşi croia drum printre dărâmături, la început încă foarte timid, dar câşti. gând neîncetat teren. La teatrul reconstruit a avut loc, în curând, spectacolul festiv de inaugurare.

Dresda a devenit locul cel mai important al activităţii mele pentru noua Germanie.

La început am obţinut un post în ministerul saxon al educaţiei publice. În acelaşi timp simţeam nevoia să transpun şi în viaţa politică nemijlocită cunoştinţele dobândite în cadrul Comitetului Naţional „Freies Deutschland”. M-am alăturat Partidului Naţional-Democrat din Germania, al cărui organ de presă, „National Zeitung”, îmi stârnise atenţia în timpul prizonieratului. În toamna anului 1949 am devenit preşedintele uniunii din landul Saxonia al Partidului Naţional-Democrat din Germania

Tocmai în domeniul muncii politice am reuşit să

---

21 în cursul bombardamentului din noaptea de 13 spre 14 februarie 1945 centrul istoric al oraşului Dresda a fost distrus aproape în întregime (n. tr.).

dovedesc prin fapte că devenisem un alt om, deschis faţă de ceea ce era nou, faţă de ceea ce însemna dezvoltarea, gata să le promovez cu toate forţele – un cetăţean conştient al Republicii Democrate Germane.

Am dobândit încredere şi odată cu aceasta mi s-au încredinţat sarcini mereu mai importante. În urma alegerilor populare din toamna anului 1950 am devenit membru al Camerei Populare şi ministru de finanţe în guvernul landului Saxonia. Mi-a fost dat de mai multe ori mie, unui fost colonel al Wehrmachtului fascist, să iau poziţie faţă de problemele vitale ale naţiunii germane în reprezentanţa populară supremă a statului nostru muncitoresc-ţărănesc, în numele fracţiunii Partidului Naţional-Democrat din Germania.

„Trecerea Republicii Democrate Germania în etapa socialistă a dezvoltării ei impunea transformarea fundamentală a structurii şi modului de lucru al organelor de stat. În cursul acestor transformări a fost suprimată împărţirea de până atunci în landuri, iar prin aceasta a încetat şi funcţia mea ca ministru într-un guvern de land. În aceste împrejurări m-am bucurat de o nouă şi mare dovadă de încredere ¡ chemarea la Berlin, în statul-major al Poliţiei Populare încazarmate, în august 1952. Aici am activat timp de un an şi trei luni.

La începutul lunii octombrie 1953, superiorul meu, Willi Stoph, pe atunci ministru de interne al Republicii Democrate Germane, mi-a adresat aproximativ următoarele cuvinte: „Paulus se va întoarce în cursul zilelor următoare. Va locui la Dresda. În acelaşi timp doresc să vă întreb dacă sunteţi gata să preluaţi Şcoala de Ofiţeri de la Dresda?”

Să mă aflu în fruntea Şcolii Superioare de Ofiţeri ai Poliţiei Populare încazarmate, iar asta în Dresda, oraşul meu iubit, în care avea să se afle curând şi Paulus, era întru totul pe placul inimii mele. Am acceptat fără ezitare.

Am păstrat această funcţie şi după înfiinţarea Armatei Populare Naţionale, în ianuarie 1956, când institutul de învăţământ de la Dresda a fost transformat în

facultate cu grad universitar pentru ofiţerii Armatei Naţionale Populare. Un punct culminant în viaţa şi activitatea acestui institut de învăţământ superior l-a reprezentat prima mare paradă organizată la Berlin, în piaţa Marx-Engels, cu ocazia zilei de 1 Mai 1956. În dimineaţa însorită a zilei internaţionale de luptă a oamenilor muncii am avut înalta cinste să conduc defilarea ofiţerilor noştri şi a elevilor-ofiţeri prin faţa celor mai înalţi reprezentanţi ai noii Germanii, prin faţa a sute de luptători încercaţi din rezistenţa antifascistă şi a numeroase delegaţii străine.

La 31 ianuarie 1958, după împlinirea vârstei de 65 de ani, m-am retras din serviciul activ în Armata Naţională Populară.

Revederea cu Paulus

Numeroase ziare din Germania occidentală au publicat o seamă de absurdităţi despre reîntoarcerea lui Paulus: ba că ar sosi la Gara de Est din Berlin cu Expresul Albastru, însoţit de comisari misterioşi, ba că ar avea o sarcină secretă din partea lui Stalin şi ar aduce cu sine un manuscris demonstrând invincibilitatea Uniunii Sovietice, pentru a descuraja puterile apusene de la intenţiile lo» ofensive.

Nimic din toate acestea nu era însă adevărat. Paulus venise ca un simplu repatriat, asupra căruia apăsa greu catastrofa militară a Germaniei. Venise ca un om care dorea să îndrepte lucrurile.

După ce a fost întâmpinat cu căldură, în Capitală, de către ministrul de interne, la 25 octombrie 1953 l-am condus pe Friedrich Paulus la Dresda, unde s-a instalat într-o casă de pe Weisser Hirsch. Tema principală a discuţiilor noastre a fost, în mod firesc, bătălia de iarnă de pe Volga.

— În anii care au trecut n-am încercat deloc să-mi uşurez situaţia, îmi spunea Paulus. Cred însă că am tras concluziile corecte. Citiţi, vă rog, declaraţia pe care am dat-o la părăsirea Uniunii Sovietice!

Mi-a întins un document, în a cărui lectură m-am cu-i

fundat cu mulţumire crescândă, căci exprima o decizie limpede, gândită până la capăt.

„În calitate de comandant al trupelor germane în bătălia pentru Stalingrad, atât de fatală patriei mele, am cunoscut profund toate grozăviile războiului de cucerire care s-au abătut nu numai asupra poporului sovietic atacat de noi, ci şi asupra propriilor mei soldaţi. Învăţămintele rezultate din această experienţă proprie, precum şi dirwntreaga desfăşurare a celui de-al doilea război mondial, m-au dus la concluzia că destinul poporului german nu trebuie să se întemeieze pe ideea de dominaţie, ci doar pe o prietenie de lungă durată cu Uniunea Sovietică, precum şi cu toate celelalte popoare iubitoare de pace. De aceea, tratatele militare încheiate acum în Apus şi întemeiate pe ideea de dominaţie nu îmi apar ca mijlocul potrivit pentru a se înfăptui restabilirea unităţii germane şi pentru a se asigura pacea în Europa. Prin aceste tratate pericolul care rezidă în sciziunea Germaniei nu face decât să sporească, iar sciziunea se prelungeşte. Sunt convins că singura cale reală ce poate duce la reunificarea paşnică a Germaniei şi la pace rezidă în înţelegerea germanilor între ei şi într-un tratat de pace, încheiat pe baza notei sovietice în problema germană adresată puterilor apusene la 15 august a.c.

De aceea m-am decis ca după revenirea mea în patrie să mă angajez cu toate forţele în activitatea vizând ţelul suprem de reunificare paşnică a Germaniei şi de prietenie a poporului german cu poporul sovietic, precum şi cu toate celelalte popoare iubitoare de pace.

Părăsind Uniunea Sovietică, aş dori să spun sovieticilor că eu, cel venit odinioară în ţara lor ca duşman, dând ascultare oarbă ordinelor primite, plec acum de aici ca prieten al acestei ţări”. ’6

Adevăratele cauze ale catastrofei

Ofiţerii noştri şi-au exprimat dorinţa ca Friedrich Pauluş să le ţină la institut o expunere despre bătălia de pe Volga. Cu ocazia unei vizite la Paulus, i-am prezentat această rugăminte, adăugând că prevăzusem în acest scop

două zile din luna mai 1954. Paulus a fost de acord şi s-a apucat curând de lucru. Din memorie şi pe baza însemnărilor făcute în cursul primului an de prizonierat, în urma unor discuţii cu generali şi ofiţeri de stat-major, Paulus a elaborat câteva schiţe de hărţi. La sfârşitul lunii aprilie Paulus m-a rugat să-i fac o vizită. Am discutat în linii mari ideile sale. L-am întrebat, de asemenea, dacă se va referi şi la cauzele înfrângerii germane.

— Bineînţeles, mi-a răspuns el. Concep lucrurile astfel: cauza principală a catastrofei germane de la Stalingrad, precum şi a catastrofei generale cu care s-a încheiat războiul, rezidă în subaprecierea fatală a Uniunii Sovietice de către OKW-ul german şi în supraaprecierea posibilităţilor proprii. Conducerea militară germană a urmărit ţeluri aventuriste şi de jaf. Ea a mizat pe faptul că statul sovietic se va prăbuşi sub loviturile Wehrmachtului german. În pofida celor mai grele încercări prin care a trecut, statul sovietic a făcut însă dovada unei fermităţi exemplare. Comandanţii sovietici au dovedit înalte însuşiri militare, iar soldaţii armatei sovietice şi-au apărat patria cu o tenacitate şi o vitejie demne de admiraţie, primind de la patria care îi susţinea neclintit arme tot mai multe şi mai bune. Astfel, planul bine gândit al bătăliei de la Stalingrad, elaborat de Comandamentul suprem sovietic, a putut fi aplicat cu exactitate de ceasornic, aducând o schimbare esenţială în desfăşurarea celui de-al doilea război mondial.

Nu puteam decât să confirm această apreciere?

— Vă amintiţi cum am trecut Donul în august 1942? Ştiam că ne aşteaptă lupte crâncene, dar nimeni nu bănuia că Armata Roşie se va apăra cu atâta îndârjire şi înverşunare. De unde izvora această forţă a soldaţilor şi ofiţerilor inamici? Pe atunci nu aveam niciun răspuns satisfăcător. Abia în timpul prizonieratului această taină hi s-a dezvăluit încetul cu încetul. Am reuşit să înţelegem ce însemnau pentru acest popor socialismul şi comunismul. Vreme de secole fusese asuprit, lipsit de drepturi şi călcat în picioare. În octombrie 1917 sosise însă ceasul libertăţii. Nouă, multe lucruri din Piăsărit ne păreau de neînţeles, în

schimb popoarele sovietice ştiau pe ce erau stăpâne, ba şi în ce privinţe ne erau superioare. Ele ştiau pentru ce luptau şi mureau.

— Nu înţeleg, a completat Paulus, cum pot generalii din Germania occidentală să nege astăzi acest adevăr simplu, în pofida experienţelor asemănătoare trăite. Ar trebui să ţinem seama cu toţii de lumea care s-a transformat şi să înţelegem, în fine, că viitorul poporului german nu trebuie să se întemeieze pe forţă şi violenţă, ci numai pe prietenia cu toate popoarele iubitoare de pace, înainte de toate cu Uniunea Sovietică.

Fostul „soldat până-n măduva oaselor” învăţase să judece evenimentele din lume prin prisma unui om cu conştiinţă politică. Bărbatul care în conflictul dintre respectarea ordinelor şi conştiinţă se decisese odinioară în favoarea executării unor ordine absurde devenise un om politic, hotărât să-şi angajeze forţele şi cunoştinţele pentru a împiedica noi războaie şi pentru a se realiza reuniâicarea paşnică a Germaniei. Aceasta au simţit-o şi ofiţerii de la institut, în faţa cărora Friedrich Paulus n-a înfrumuseţat nimic şi n-a scuzat nimic în cursul prezentării marii bătălii.

În cadrul unei conferinţe internaţionale de presă ţinută la Berlin, la 2 iulie 1954, sub conducerea profesorului Albert Norden, Paulus, urmând întru totul spiritul expunerii sale de la Dresda, s-a pronunţat împotriva aşa-numitei politici de forţă. El a declarat, între altele:

„De la revenirea mea în Germania, în toamna anului trecut, m-a impresionat tot mai profund faptul că înalţi oameni politici şi militari americani discută şi acţionează în problema Germaniei, de parcă n-ar fi existat, un al doilea război mondial, care a luat sfârşit pe pământul german, cu o înfrângere atât de cumplită pentru Germania. Dar şi mai mult mă afectează şi mă emoţionează faptul că germani aflaţi în cele mai înalte posturi guvernamentale din Germania occidentală, de asemenea presa şi radiodifuziunea, adoptă exact aceeaşi poziţie şi, fără să ţină seama de toate învăţămintele trecutului, promovează

şi sprijină din nou o politică de forţă, o politică de pregătire a războiului pe teritoriul german”. 77

Întâlnire ofiţerească est-vest

Paulus avea convingerea fermă că problema Germaniei trebuia soluţionată înainte de toate prin tratative între germanii din est şi din vest. Planurile de înarmarea Germaniei occidentale şi de includere a unor divizii vest-germane în forţele armate ale N.A.T.O. nu-i dădeau pace.

Într-o duminică dimineaţă, pe la sfârşitul anului 1954, Paulus mi-a mărturisit că se hotărâse să realizeze la Berlin o discuţie cu foşti ofiţeri din Republica Democrată Germană şi din Republica Federală. În realizarea acestui proiect el fusese încurajat de numeroase scrisori primite mai ales din Germania occidentală. Am aflat cu uimire cât de concret se ocupase Paulus de expunerea pe care urma s-o facă.

— Vreau să-i lămuresc pe participanţii vest-germani că tratatele de la Paris împiedică reunii icarea Germaniei, că adâncesc sciziunea ei. Aş dori să le dovedesc că o politică de forţă nu mai poate duce niciodată la succes. Noi, foştii ofiţeri, trebuie să dăm o mână de ajutor ca germanii dintr-o parte şi din cealaltă să se-nţeleagă între ei.

— Credeţi că foştii ofiţeri care trăiesc din 1945 în Germania occidentală vor accepta aceste argumente?

— Nu le va fi uşor. Desigur, vor aduce vechiul argument al ofiţerului apolitic, pe care l-am auzit de atâtea ori în timpul prizonieratului. Le voi aduce însă aminte unde am ajuns cu asta. Ofiţerului trebuie să-i fie limpede că printr-o atitudine apolitică devine un instrument, cât se poate de politic. Ce-i drept, din punct de vedere subiectiv, el poate acţiona cu bună credinţă, aşa cum am făcut-o noi la Volga. Prin executarea orbească a ordinelor noi am devenit însă în mod obiectiv părtaşi la vinovăţia unei conduceri criminale. Cu câtă lipsă de scrupule a abuzat Hitler de atitudinea noastră apolitică în detrimentul poporului german şi spre ruşinea numelui de german!

În timp ce rostea ultimele cuvinte, Paulus s-a sculat de pe scaun. Măsura camera încăpătoare cu paşi mari. Apoi s-a oprit în faţa mea:

— La aceste lucruri, dragul meu Adam, ar trebui să reflecteze mai ales acei foşti ofiţeri care se lasă câştigaţi de guvernul Republicii Federale pentru contingentul de trupe vest-germane. Va veni ziua când poporul german le va adresa tocmai lor întrebarea: Ce-ai făcut atunci pentru unitatea şi suveranitatea patriei noastre, ce ai făcut pentru pace?

Eram întru totul de acord cu el. A luat apoi o coală de hârtie.

— Aş dori să-mi închei expunerea cu un apel adresat tuturor camarazilor prezenţi, precum şi tuturor celorlalţi ofiţeri şi soldaţi din estul şi vestul patriei noastre. Nu tăceţi când trebuie să se acţioneze pentru existenţa şi viitorul Germaniei!

La 29 Ianuarie 1955, când Friedrieh Paulus s-a adresat la Berlin unor foşti ofiţeri din Germania de est şi din Germania occidentală – după ce în sunetele vechiului cântec soldăţesc german „Ich hait einen Kameraden” a fost adus mai întâi un omagiu celor căzuţi –, am simţit cu toţii o mare emoţie. Cei mai mulţi îşi vor fi făgăduit atunci în sufletul lor: „Să nu se mai întâmple niciodată!” Sunt convins că mulţi dintre participanţii vest-germani şi-au ţinut această făgăduinţă solemnă.

Dar generalii incorigibili ai lui Hitler şi-au înmuiat pana şi mai vârtos în cerneala „amintirilor”. Fluviul de memorii se umfla tot mai mult. Pe Paulus îl revolta mai cu seamă cartea lui Manstein *Victorii pierdute*. În vara anului 1956, când i-am făcut o nouă vizită, Paulus a izbucnit fără reţinere:

— Trebuie să citiţi cartea asta. După cum se afirmă acolo, Manstein ar fi cu totul nevinovat de pieirea Armatei 6. Omul ăsta scrie cu bună ştiinţă falsuri. Îmi atribuie mie şi lui Hitler întreaga vină. Dumneavoastră aţi asistat la aproape toate discuţiile purtate cu el prin radio. Cunoaşteţi, prin urmare, modul în care mi-a ascuns

situaţia reală de pe front şi cum mi-a anulat libertatea de acţiune. Iar acum, iată, el, fostul comandant-şef al Grupului de Armate „Don”, întoarce totul pe dos şi falsifică faptele pentru a induce în eroare poporul nostru în privinţa cauzelor adevărate ale dezastrului.

Odinioară l-am stimat mult pe acest bărbat. Acum însă încearcă să se lepede de partea lui de vină în ce priveşte pierderea Armatei 6, războiul în general şi deznodământul său amar prin minciuni, împreună, cu toţi ceilalţi care promovează dincolo vechea politică. Atât cât voi te ăi, mă voi ridica împotriva acestor încercări de disculpare. Manstein, OKH-ul şi OKW-ul noi toţi, cei care am aprobat de la început şi am promovat politica lui Hitler, suntem vinovaţi de nenorocirea produsă. Orice om care mai are cât de puţin simţ al onestităţii trebuie să recunoască asta şi să spună poporului adevărul, ca să nu mai ajungem vreodată la un nou Stalingrad.

Judecăţile târzii ale lui Paulus sunt deosebit de preţioase poporului nostru. Exprimate de un fost specialist al războiului de cucerire, ele se numără astăzi printre temeiurile unei necesare schimbări în politica vest-germană.

Cei din Germania occidentală, pentru care vremurile de odinioară au rămas pe loc, nu vor – aşa cum pretind – să audă nimic de politică. Astfel, Erich von Manstein scrie următoarele în prefaţa cărţii sale *Victorii pierdute*.

„Această carte este scrisă de un soldat. În mod conştient am renunţat la dezbaterea unor probleme politice sau a celor care nu stau în legătură directă cu evenimentele militare”.

Bineînţeles, comandantul militar înfrânt renunţă cu bună ştiinţă să dezbată probleme politice, căci astfel ar trebui să-şi pună o singură şi scurtă întrebare, pe care n-o găsim în volumul său de 664 de pagini: „Ce căutam, de fapt, în Uniunea Sovietică?”

Pentru Germania aceasta a fost şi este o întrebare fundamentală, ce trebuie pusă şi căreia trebuie să i se dea un răspuns. Manstein omite să facă aceasta în mod

intenţionat, nu fiindcă ar fi fost un ofiţer apolitic, ci fiindcă fusese un ofiţer angajat politic al lui Hitler. El l-a slujit pe Hitler cu credinţă atâta timp cât l-a copleşit cu ordine şi distincţii pentru succesele sale tactice. În 1944, după prăbuşirea frontului de sud, când s-a văzut destituit din funcţie, Manstein a început să joace rolul strategului neînţeles şi să ocărască, dar nu fiindcă Hitler începuse războiul împotriva Uniunii Sovietice, ci deoarece „caporalul" n-ar fi avut habar de „arta militară". Pe Manstein îl interesează nimbul de invincibilitate al corpului de generali prusiano-germani. De aceea, el aruncă vina înfrângerilor asupra unui mort, a lui Hitler. Iar fiindcă Paulus a dezvăluit culisele politice ale celui de-al doilea război mondial şi cauzele înfrângerilor germane, domnul von Manstein îl tratează în chip asemănător cu vinovatul principal de moartea celor 250.000 de soldaţi germani pe Volga.

Să reţinem încă o dată adevărul fundamental: conducerea militară, statul-major general şi comandanţii-şefi s-au aflat alături de Hitler. Când s-au lovit însă de un inamic mai puternic pe plan militar şi moral – armata sovietică, condusă de comandanţi cu o pregătire superioară – toată ştiinţa le-a fost zadarnică. Acel „neînvins pe câmpul de luptă" din vremea primului război mondial este cu atât mai puţin valabil pentru al doilea război mondial. Domnul von Manstein falsifică istoria atunci când remarcă, pe ultima pagină a cărţii sale, că Grupul de Armate „Sud" s-a apărat cu succes pe câmpul de luptă, deşi sângera din mii de răni! 78. Grupul de Armate „Sud" a fost înfrânt şi nimicit, iar asta sub comanda lui Manstein. În această privinţă să binevoiască a-i întreba pe acei soldaţi care au supravieţuit grozăviei retragerilor şi bătăliilor de nimicire. Ba, mai mult, să binevoiască a-şi aduce aminte de sutele de mii de morţi care au semănat drumurile retragerii. Răspunzător de moartea lor este înainte de toate comandantul-şef de atunci al Grupului de Armate „Sud", Erich von Manstein.

Manstein a fost şi este un anticomunist în

anticomunism – spunea Thomas Mann – rezidă nu numai nebunia de căpetenie a epocii noastre, ci şi ticăloşia ei cea mai mare. Iar Manstein vine să continue această ticăloşie, atunci când trece sub tăcere substraturile politice ale celui de-al doilea război mondial, atunci când glorifică acţiunile Wehrmachtului hitlerist şi ale comandanţilor săi, atunci când insultă soldaţii şi partizanii sovietici şi întinează chiar şi memoria acelora care s-au jertfit pentru patria lor siluită. Şi deoarece.ar dori să transforme bătălia de iarnă din 1942 – 1943 de pe Volga doar într-o „victorie pierdută”, Manstein scrie următoarele:

„Suferinţa şi moartea soldaţilor germani sunt însă prea sfinte pentru a face din ele un subiect de senzaţie, o sursă de dezvăluiri îndoielnice sau un prilej de controverse politice”. 79

Feldmareşalul von Manstein n-a socotit niciodată necesar să vină în încercuire pe calea aerului. El nu ştie nimic despre grozăviile petrecute în stepa dintre Volga şi Don. Mărturisirile supravieţuitorilor nu sunt nişte dezvăluiri îndoielnice şi nici prilej de controverse politice, ele sunt adevărul-adevărat şi aspru de care poporul german are nevoie la fel de mult azi ca şi odinioară. Acest adevăr, întregul adevăr, trebuie spus, pentru ca poporul şi mai ales tineretul nostru să nu mai poată fi folosit în mod abuziv de oameni de teapa lui Manstein.

Privire retrospectivă şi de perspectivă

Sănătatea lui Paulus evolua, din păcate, tot mai rău. Adesea era nevoit să-şi întrerupă munca. Proiectul său de a scrie istoria bătăliei de pe Volga a rămas neîmplinit. La 1 februarie 1957, când se împlineau 14 ani de la încheierea marii bătălii, Paulus a închis ochii pentru totdeauna. Pierdeam un bun prieten şi camarad. Cu durere mi-am luat rămas bun de la Friedrich Paulus, al cărui destin se împletise atât de strâns cu al meu în ultimii 15 ani din viaţă.

Acum s-au scurs mai bine de 20 de ani de la bătălia decisivă de pe Volga. Mulţi dintre supravieţuitorii de atunci nu mai sunt în mijlocul nostru. Cei care se aflau

atunci în floarea vârstei se apropie cu paşi repezi de asfinţit. Chiar şi cei mai tineri dintre participanţii care au scăpat cu viaţă din marea bătălie de iarnă au astăzi aproape 50 de ani. Astfel scade mereu numărul martorilor în viaţă ai tragediei germane de pe Volga.

Mărturia lor scrisă este prin urmare cu atât mai importantă. după cum şi mai importantă e opera în care sunt înregistrate cunoştinţele şi experienţele lor.

Sunt fericit de a mă fi numărat printre participanţii activi, atunci când Germania a salutat începutul unei epoci noi, epoca socialismului. Drumul n-a fost uşor şi nu va fi uşor nici în viitor. El a fost şi este cel corect, el reprezintă singura alternativă posibilă consecventă la calea războiului de cucerire, care a fost stăvilită la Volga într-un mod de neignorat în istorie.

Niciodată să nu mai pornească vreun război de pe pământul german 1 Niciodată furia războiului să nu se mai întindă deasupra patriei noastre! Germania nu trebuie să devină un cimitir atomic!

Să facem totul, dar absolut totul, pentru o patrie germană înfloritoare, cu o orânduire socială ce exclude bunul plac al imperialismului şi duhul necurat al militarismului, o patrie în care sunt fundamentate pe deplin fericirea poporului, suveranitatea şi demnitatea naţională, egalitatea socială în drepturi şi prietenia între popoare – acesta este. testamentul morţilor şi al supravieţuitorilor înspăimântătoarei bătălii de pe Volga.

ANEXĂ

Ärzt und Nation (Medic şi naţiune) (1951) este titlul unei scrieri în care Otto Rühle, pe atunci ministrul sănătăţii în landul Sachsen-Anhalt, înfăţişa concis şi pregnant experienţele sale de supravieţuitor al bătăliei de pe Volga din iarna 1942 – 1943. Cartea sa *Vom Untertan zum Staatsbürger* (De la statutul de supus la cel de cetăţean) (1957) înfăţişează marea transformare înregistrată de populaţia din fostele regiuni de iuncheri Meeklenburg-Pomerania. Problema urmărită prin lucrarea sa *Brot für sechs Milliarden* (Pâine pentru şase miliarde)

(1963) reiese din subtilul acesteia: *Omenirea în pragul celui de al treilea mileniu – probleme, prognoze, perspective*.

Aceste trei publicaţii îngăduie nu numai sesizarea largului orizont ştiinţific al profesorului Rühle, cuprinzând economia politică, sociologia, economia agrară, istoria şi teoria statului. Ele indică în acelaşi timp unitatea dintre ştiinţă şi politică, ce conferă vieţii şi creaţiei sale o notă deosebită. Încă din vara anului 1943, când Otto Rühle, aflat în prizonierat, se alătura Comitetului Naţional „Freies Deutschland”, îl aflăm angajat într-o luptă neobosită pentru o Germanie înnoită din temelii.

A fost membru fondator al Partidului Naţional-Democrat din Germania, membru al Camerei Populare a Republicii Democrate Germane, încă de la înfiinţarea acesteia, şi a ocupat diferite funcţii înalte în stat. După confirmarea sa ca docent în anul 1953, a fost numit profesor la Universitatea Humboldt din Berlin. În 1957 a ţinut cursuri la Universitatea Ernst Moritz Arndt din Greifswald. Numeroase călătorii în Uniunea Sovietică, Cehoslovacia, Polonia, Iugoslavia, Franţa, Italia şi Africa i-au lărgit orizontul. Experienţa practică deosebit de vastă şi activitatea de profesor universitar şi cercetător i-au îngăduit profesorului Rühle să aducă o contribuţie multilaterală la dezvoltarea cercetărilor sociologice din Republica Democrată Germană.

Din aceleaşi izvoare, dar înainte de toate din autoînţelegerea greu dobândită a cauzelor propriei sale experienţe amare trăită în timpul bătăliei de pe Volga, s-a inspirat şi în calitate de coautor al cărţii prietenului său Wilhelm Adam. Pe lângă aceasta, colaborarea sa la această carte a fost determinată într-o foarte mare măsură şi de doiinţa de a promova literatura de ştiinţă popularizată, care a deţinut un loc însemnat în întreaga sa creaţie.

Prof. dr. Otto Rühle a încetat din viaţă în primăvara anului 1969.

NOTE

17 Vezi harta 4.

18 Arhiva Adam.

19 În timpul bătăliei de pe Volga au fost încercuite următoarele state-majore, mari unităţi şi unităţi:

Din *statul-major al Armatei ti* feldmareşalul Paulus, comandant-şef al Armatei 6;

— Locotenent-major *Zimmerman n*. ofiţer personal de ordonanţă al comandantului-şef (căzut în luptă); general-locotenent *Schmidt*, şef al statului-major general al Armatei 6;

— Locotenent-major *Schatz*, ofiţer personal de ordonanţă al şefului de stat-major general al Armatei 6 (căzut în luptă); colonel de stat-major *Elchlepp*, ofiţer cu operaţiile (căzut în luptă);

— Căpitan *Behr*, prim-ofiţer de ordonanţă (evacuat pe calea aerului);

— Căpitan *von Seydlitz*, repartizat ofiţerului cu operaţiile (căzut în luptă); locotenent-colonel de stat major *Niemeyer*, ofiţer cu cercetarea inamicului şi contrainformaţiile (căzut în luptă);

— Căpitan *Mattick*, ofiţer de ordonanţă (decedai); locotenent-colonel de stat-major *von Kunowski*, intendent şef;

— Locotenent-major *Schlesinger*, ofiţer auxiliar pe lângă primul aghiotant; colonel *Solie*, şeful serviciului de geniu al armatei (evacuat pe calea aerului);

colonel *von Hooven*, şeful serviciului de transmisiuni al armatei.

Corpuri de armată

Corpul IV armată general de geniu *Jaenecke*, general-comandant (evacuat pe calea aerului); general de artilerie *Pfefjer*, general-comandant; colonel de stat-major *Crome*, şef al statului-major general.

Corpul VIII armată general-colonel *Heitz*, general-comandant;

colonel de stat-major *Schildknecht*, şef al statului-major general.

Corpul XI armată general de infanterie *Strecker*,

general-comandant; colonel de stat-major *Grosskurth*, şef al statului-major general.

Corpul îl armată general de artilerie *von Seydlitz-Kurzbach*, general comandant; colonel de stat-major *Clausius*, şef al statului-major general (căzut în luptă).

Corpul XIV tancuri general de infanterie *Hube*, general-comandant (evacuat pe calea aerului); general-locotenent *Schlömer*, general-comandant; colonel de stat-major *Müller*, şef al statului-major general.

Divizii:

D. 44 I.: general-locotenent *Deboi*

D. 71 I.: general-locotenent *von Hartmann* (căzut în luptă) general-maior *Roske* D. 76 I.: general-locotenent *Rodenburg*

D. 79 I.: general-locotenent *von Schwerin* (evacuat pe calea aerului)

D. 94 I.: general-locotenent *PIeiffer* (evacuat pe calea aerului) D. 100 V.: general-locotenent *Sanne* D. 113 I.: general-locotenent *Sixt von Arnim* D. 295 I.: general-maior *dr. Korfes*

D. 297 I.: general-locotenent P/el/ei (a preluat în ianuarie 1943 corpul IV armată); general-maior *von Drebber* D. 305 I.: general-maior *Steinmetz* (rănit şi evacuat pe calea aerului); colonel *Cizmatis*

D. 371 I.: general-locotenent *Ştempel* (căzut în luptă)

D. 376 I.: general-locotenent *horon von Daniels* D. 3114 I.: general-locotenent baron *von Gablenz* (evacuat pe calea aerului)

D. 389 I.: general-maior *Magnus*

D. 3 I. Mo.: general-locotenent *Schlömer* (a preluat în anul 1943 Corpul XIV tancuri); colonel *von Hanstein* D. 29 I. Mo.: general-locotenent *Leyser*

D. 60 I. Mo.: general-maior *Kohlermann* (evacuat pe calea aerului)

D. 14 Te.: general-maior *Baessler* (schimbat din funcţie); general-maior *Lattmann*

D. 16 Te.: general-locotenent *Angern* (căzut în luptă)

D. 24 Te.: general-maior *von Lenski*

D. 9 A. a.: general-maior *Pickert* (evacuat pe calea aerului) D. 1 Cv. (rom.): general-maior *Brătescu* D. 20 I. (rom.): general-maior *Dimitriu* R. 100 (croat) (repartizat D. 160 visători)

Trupe din rezerva comandamentului suprem al trupelor de uscat Brigada de aruncătoare (colonel *Tschockell*)

R. 1 aruncătoare

R. 2 aruncătoare

R. 91 a. a.

Divizioanele 243 şi 2!! însuri de asalt

Batalioanele de geniu 03, 294, 336, 501, 605, 672, 685, 912, 921, 925.

149 de unităţi autonome de tot felul (divizioane de artilerie din rezerva Comandamentului Suprem al Armatei de Uscat, batalioane de construcţie, unităţi de poliţie, unităţi ale Organizaţiei Todt, unităţi ale poştei de campanie, garnizoane de aerodrom, unităţi de colectare, grupuri de vânătoare ale aviaţiei militare, escadrile de cercetare apropiată ş.a.) (Arhiva Adam).

20. Textul complet al memoriului este următorul:

„General-comandant al O.U. la 25 noiembrie 1942

Corpului îl armată înainte de amiază

Nr. 603/43 g. Kdos Problemă secretă de Comandament

Domnului comandant-şef al Armatei O

În baza ordinului dat de armată la 24 noiembrie 1942 cu privire la continuarea luptei şi conştient de gravitatea clipei, mă simt dator să aştern încă o dată pe hârtie aprecierile mele, pe care ştirile din ultimele 24 de ore n-au făcut decât să le întărească.

Armata se găseşte în faţa alternativei fără echivoc: ieşirea în forţă spre sud-vest, în direcţia generală Kotelnikovski sau pieirea în următoarele zile. Această concluzie se întemeiază pe cunoaşterea lucidă a stării de lucruri existente:

I. Deoarece de la începutul bătăliei n-a existat decât o slabă aprovizionare, situaţia acesteia este decisivă în

luarea unei hotărâri.

Pentru situaţia aprovizionării Corpului îl armată la 23 noiembrie seara, vezi anexa. Cifrele vorbesc de la sine.

Luptele uşoare de apărare din ultiyle zile au dus la scăderea simţitoare a stocurilor de muniţii. Dacă – aşa cum e de aşteptat în fiecare zi – corpul va fi atacat pe întreg frontul, atunci îşi va epuiza complet muniţiile în una, două sau trei zile. Este greu de presupus ca situaţia muniţiilor să fie mai bună la celelalte corpuri angajate de mai multe zile într-o luptă de mari proporţii. Din calculele efectuate rezultă că o aprovizionare pe calea aerului este imposibilă în cazul Corpului îl armată, fiind, prin urmare, exclusă în ceea ce priveşte armata. Ceea ce pot aduce 31 de avioane „Junkers” (la 23 noiembrie) sau chiar şi cele 100 de aparate „Junkers” promise nu reprezintă decât o picătură. A-ţi pune speranţe în aşa ceva înseamnă a te agăţa de un pai. Nu e deloc limpede de unde va fi procurat un număr mai mare de aparate „Junkers” necesare aprovizionării armatei. Chiar dacă ar exista, aceste avioane ar trebui mai întâi adunate de prin toată Europa şi din Nord. Mai mult, necesarul lor de carburanţi pentru a parcurge distanţele existente ar fi atât de mare incit posibilitatea acoperirii acestor nevoi apare drept extrem de îndoielnică în raport cu situaţia de până acum a carburanţilor, fără a mai vorbi de urmările operative ale acestei risipe asupra desfăşurării întregului război. Chiar dacă ar ateriza în fiecare zi 50 de aparate, în locul celor 130 promise, nu vor putea fi aduse mai mult de 1.000 tone de bunuri, insuficiente însă pentru nevoile unei armate de 200.000 de oameni, angajată într-o luptă de mari proporţii şi lipsită de rezerve. Nu se poate aştepta mai mult decât acoperirea celor mai stringente nevoi de carburanţi, a unei mici părţi din necesarul unor categorii de muniţie şi, poate, a unei părţi din necesarul de hrană. Peste numai câteva zile toţi caii vor muri. Astfel mobilitatea tactică va fi limitată şi mai mult, efectuarea aprovizionării până la unităţi se va îngreuna în mod considerabil, iar nevoile de carburanţi vor creşte în mod corespunzător.

Este mai presus de orice îndoială că masa avioanelor ruseşti de vânătoare, rezistente la intemperii, va fi angajată la atacarea avioanelor de transport aflate în zbor şi a aerodromurilor Pitomnik şi Peskovatka, singurele apte pentru o activitate intensă. Pierderi simţitoare vor fi inevitabile, iar protecţia aeriană a traseului, precum şi a celor două aerodromuri, abia dacă va putea fi asigurată. Condiţiile atmosferice vor influenţa, de asemenea, în mod decisiv eficienţa transporturilor. Slaba şi insuficienta aprovizionare pe calea aerului poate amâna pentru câteva zile – în cazul muniţiilor circa 3 – 5 zile – epuizarea articolelor necesare armatei, dar nu o poate împiedica. Drămuirea proviziilor existente ne priveşte direct (la Corpul Li armată s-a ordonat de acum câteva zile o reducere drastică a consumului). Prelungirea duratei stocului de carburanţi şi muniţii depinde însă aproape în exclusivitate de inamic.

II. Se poate aprecia cu uşurinţă modul de acţiune al inamicului, căruia îi surâde victoria într-o bătălie de nimicire de proporţii clasice. Cunoscând modul său activ de ducere a luptei, e mai presus de orice îndoială că el va continua cu violenţă nediminuată atacurile împotriva Armatei 6 încercuite. În acelaşi timp, este de presupus că inamicul şi-a dat seama de necesitatea nimicirii armatei înainte ca măsurile de despresurare luate de partea germană să poată deveni eficiente. Din experienţă se ştie că inamicul nu ţine seama de pierderile umane. Succesele înregistrate în apărare, mai ales cel din 24 noiembrie, precum şi pierderile ridicate ale inamicului, constatate în mai multe locuri, nu trebuie să ne inducă în eroare.

Inamicului nu-i sunt desigur necunoscute greutăţile noastre de aprovizionare. Cu cât va ataca mai stăruitor şi mai violent, cu atât mai rapid ne vom consuma muniţia. Chiar dacă niciunul dintre aceste atacuri nu va fi încununat de succes, totuşi sfârşitul nostru va surveni atunci când armata îşi va fi terminat muniţiile, fiind lipsită de apărare. A-i contesta inamicului acest mod de a gândi înseamnă a te aştepta ca el să nu acţioneze corect, iar

aceasta a dus în istoria militară întotdeauna la înfrângere. Ar însemna să mizezi totul pe ultima carte, ceea ce ar duce la catastrofa Armatei 6, cu urmări dintre cele mai grave poate chiar pentru rezultatul final al războiului.

III. Din punct de vedere operativ rezultă prin urmare că Armata 6 poate evita distrugerea, în caz că rămâne pe poziţiile circulare de apărare, dacă acţiunea de despresurare va deveni eficientă în câteva zile – adică în circa 5 zile –, silind inamicul să-şi sisteze atacurile.

Dar nu avem niciun indiciu în acest sens.

Dacă acţiunea de despresurare se stinge încetul cu încetul, atunci vom fi incapabili de ripostă defensivă, aceasta însemnând nimicirea Armatei 6. Nu se pot sesiza măsurile luate de OKH pentru despresurarea Armatei 6. Despresurarea din vest este iluzorie, deoarece forţele proprii de siguranţă se gătesc abia la vest de Cirul superior, începând de pe la Oblivskaia pe Cirul inferior, astfel încât deplasarea forţelor de despresurare trebuie efectuată de la mare distanţă de Armata 6. Deplasarea unei armate suficient de puternice pentru efectuarea unei străpungeri rapide peste Don, în acelaşi timp cu acoperirea flancului de nord, durează mai multe săptămâni pe calea ferată de la Millerovo, care are o bună capacitate de transport. La aceasta se mai adaugă timpul necesar operaţiunilor propriu-zise, care sporeşte acum în mod considerabil datorită vitregiilor vremii şi a zilelor scurte din acest anotimp.

Pentru concentrarea la Kotelnilcovski a celor două divizii de tancuri destinate unei despresurări dinspre sud şi pentru atacul dat de acestea trebuie luate în calcul cel puţin 10 zile. Perspectivele unui succes rapid al atacului sunt diminuate în mod considerabil de necesitatea acoperirii flancurilor mereu mai lungi, mai ales a flancului de est, făcând abstracţie de starea necunoscută încă. a diviziilor şi a suficienţei lor. Nu se poate conta pe posibilitatea accelerării deplasării forţelor de despresurare şi pe angajarea unui număr mai mare de coloane motorizate. Nu există nici aceste coloane, nici carburanţii

necesari, deoarece ele ar fi fost folosite din timp. cu efecte pozitive, la aprovizionarea frontului atât de expus al Stalingradului.

IV. Şansa de a păstra, potrivit ordinului OKH-ului şi îrs condiţii încă relativ bune de aprovizionare, poziţiile circulare de apărare până la sosirea ajutoarelor se bazează în mod evident pe temeiuri iluzorii. De aceea, acest ordin nu poate fi executat, el fiind fără echivoc catastrofal armatei. Dacă se vrea salvarea armatei, atunci armata trebuie să primească un alt ordin sau să-şi ia independenţa de decizie. Gândul de a sacrifica armata în mod conştient ar trebui exclus din orice discuţie, ţinându-se seama de urmările pe plan operativ, poliţie şi moral.

V. Juxtapunerea calculului de timp privind aprovizionarea şi operaţiunile, ţinându-se seama şi de acţiunile prezumtive ale inamicului, duce la concluzia limpede că alte judecăţi sunt de prisos. Cu toate acestea, se atrage atenţia asupra următoarelor puncte convergente:

a) instabilitatea situaţiei pe frontul de vest al poziţiilor circulare de apărare; b) imposibilitatea rezistenţei îndelungate pe frontul de nord în faţa unui atac de mare concentrare al forţelor adverse, deoarece, după scoaterea din front mai întâi a D. 16 tancuri, iar apoi a D. 3 inf. (moţ.), frontul s-a scurtat, ce-i drept, dar a trebuit retras pe o linie aproape neamenajată; c) situaţia încordată de pe frontul de sud; d) forţa combativă redusă a frontului de pe Volga, mai ales după ce stratul de gheaţă al fluviului va fi compact – aşa cum va deveni foarte curând – şi nu va mai reprezenta un obstacol pentru atacatori; e) imposibilitatea întreruperii acţiunilor zilnice de aducere a unor forţe în capul de pod ijjamic de pe Volga, datorită lipsei de muniţii, front care a necesitat angajarea tuturor rezervelor locale în urma atacurilor inamice de până acum; f) starea diviziilor, decimate datorită luptelor din interiorul Stalingradului; g) aglomerarea extremă a armatei într-un spaţiu sărăcăcios de stepă, care nu oferă aproape nicio posibilitate efectivă de adăpostire şi camuflare, astfel încât trupele şi materialul sunt expuse pretutindeni vremii şi

atacurilor aeriene ale inamicului; h) iminenţa perioadei de ger, în condiţiile deficitului mare de combustibil în cea mai mare parte a poziţiilor existente în prezent; i) insuficienţa sprijinului aerian, în absenţa unor aerodromuri situate în apropierea zonei de operaţii.

În plus, suntem confruntaţi cu lipsa unei apă Päri antiaeriene, deoarece unităţile antiaeriene existente au trebuit să fie angajate integral la apărarea antitanc. O comparaţie cu încercuirea de la Demiansk, din cursul anului trecut, poate duce la concluzii foarte periculoase. Condiţiile dificile de teren cu care s-a văzut confruntat atacatorul au favorizat apărarea, iar depărtarea de frontul german a fost de câteva ori scurtată. Nevoile de aprovizionare ale urmă corp încercuit au fost considerabil diminuate, mai ales că trebuia procurat un necesar mai redus de mijloace de luptă (tancuri, artilerie grea etc.) decât aici, în stepa pustie. În pofida distanţei scurte până la frontul german, păstrarea unei căi de acces foarte înguste până la zona încercuirii a pretins pe atunci ducerea unor lupte grele, purtate în cursul iernii vreme de mai multe săptămâni.

Concluzia se impune de la sine. Este posibil ca Armata 8 să se apere cu poziţiile circulare până când îşi termină muniţiile, adică până nu mai este capabilă de apărare. Deoarece ia condiţiile continuării şi extinderii atacurilor inamice asupra zonelor de mijloc ale fronturilor până acum calme, armata îşi poate pierde capacitatea de luptă mai devreme decât survine despresurarea, starea de expectativă îi poate fi fatală. Cealaltă posibilitate este ca armata să rupă inelul încercuirii printr-o acţiune energică. Aceasta este însă posibilă doar dacă armata îşi procură forţe de şoc prin retragerea acestora de pe frontul de nord şi de pe cel al Volgăi, adică printr-o scurtare a frontului, pentru a ataca cu acestea pe frontul de sud şi, abandonând Stalingradul, să realizeze o străpungere pe direcţia rezistenţei celei mai slabe, adică pe direcţia Kotelnikovski. Această decizie impune abandonarea unor cantităţi considerabile de materiale, oferind în schimb perspectiva

zdrobirii braţului de sud al încercuirii inamice, sustragerii de la pieire a unei mari părţi a armatei şi echipamentului ei şi păstrării lor pentru viitoarele operaţii. Prin aceasta rămâne în contact în continuare cu o parte a forţelor inamice, în vreme ce după nimicirea armatei forţele inamice pol şi dislocate în alt sector. O prezentare convingătoare şi favorabilă a evenimentelor este pe deplin posibilă pentru propagandă: după ce a distrus Stalingradul, centru al producţiei sovietice de armament, armata a fost retrasă de pe Volga odată cu nimicirea unei grupări de forţe ale inamicului.

Perspectivele de succes ale străpungerii sunt cu atât mai mari cu cât luptele de până acum au demonstrat în mai multe rânduri instabilitatea infanteriei inamice în teren liber, iar mici sectoare de la est de cursul Donului şi de pe râul Aksai sunt încă ocupate de forţele noastre.

În ceea ce priveşte calculul timpului necesar, străpungerea în forţă trebuie declanşată şi realizată fără întârziere. Orice ezitare îi reduce şansele de reuşită, cu fiecare clipă de ezitare scade numărul de combatanţi şi cantitatea de muniţii. Cu fiecare ezitare duşmanul de pe frontul destinat străpungerii devine mai puternic şi poate aduce forţe de acoperire împotriva grupării de la Kotelnikovski. Fiecare ezitare determină mortalitatea cabalină, scăderea forţei combative şi scoaterea din uz a armamentului cu tracţiune hipo.

Dacă OKH-ul nu va anula neîntârziat ordinul de rezistenţă pe poziţia circulară de apărare, atunci – din răspundere faţă de armată şi faţă de poporul german – rezultă în mod imperios datoria de a ne lua singuri libertatea de acţiune, imposibilă prin ordinul de până acum, şi de a încerca evitarea catastrofei printr-o străpungere în forţă. În joc se află nimicirea a două sute de mii de combatanţi şi a întregii lor dotări materiale.

Altceva nu avem de ales.

semnat: von Seydlitz general de artilerie”.

(Citat după Egbert von Frankenberg, *Mcine Entscheidung*, Deutscher Militärvorlag, Berlin, 1963, p.

331 şi urm.)

21 Arhiva Adam.

22 Vezi harta 1.

23 Arhiva Adam.

24 Vezi Egbert von Frankenberg, *Meine Entscheidung*, Deut scher Militärverlag, Berlin 1963. Anexa fotografică. Facsimil.

Ultimatumul sovietic avea următorul cuprins:

„Comandantului Armatei 6 germane 8 ianuarie 1913

la Stalingrad, generalului-colonel Paulus sau locţiitorului său începând cu 23 noiembrie 1912 Armata (1 germană, unităţii ale Armatei 4 tancuri şi unităţile care le-au fost afectate ca întărire sunt complet încercuite. Trupele Armatei Roşii au strâns acest grup de armate germane într-un inel de oţel. Toate speranţele de salvare a trupelor dumneavoastră printr-o lovitură dusă dinspre sud şi sud-vest au fost spulberate. Trupele germane care s-au îndreptat în grabă spre a vă despresura au fost înfrânte de Armata Roşie. Avioanele germane de transport care aprovizionează pe calea aerului trupele germane încercuite cu cantităţi minime de alimente, muniţii şi carburanţi sunt constrânse, datorită înaintării impetuoase a Armatei Roşii, să-şi schimbe mereu aerodromurile şi să parcurgă distanţe tot mai mari până la zona încercuită. Pe lângă aceasta, aviatorii sovietici produc aviaţiei militare germane pierderi grele în aparate de transport şi echipaje. Ajutorul dat de avioanele de transport trupelor germane încercuite se dovedeşte ineficient.

Situaţia trupelor dumneavoastră încercuite este grea; ele suferă de foame, geruri cumplite, boli şi frig, deşi aspra iarnă rusească abia a început. Vă. mai aşteaptă încă geruri cumplite, vânturi de gheaţă ale stepei şi viscole. Soldaţilor dumneavoastră le lipseşte echipamentul de iarnă; ei suferă de pe urma condiţiilor lor neigienice care le distrug sănătatea.

În calitate de comandant, şi de asemenea ofiţerii trupelor încercuite, ştiţi prea bine că nu mai există posibilităţi reale de străpungere a încercuirii. Situaţia este

dramatică şi continuarea rezistenţei nu mai are niciun rost.

Faţă de situaţia dramatică a trupelor germane şi pentru a evita vărsarea inutilă de sânge, vă propunem să acceptaţi următoarele condiţii de capitulare

1. Toate trupele germane încercuite, în frunte cu dumneavoastră şi statul-major, încetează rezistenţa.

2. Toţi combatanţii din Wehrmacht se vor preda în mod organizat. Toate armele, întreaga dotare tehnică şi bunurile aparţinând armatei se vor preda intacte.

Garantăm tuturor ofiţerilor, subofiţerilor şi soldaţilor care vor înceta rezistenţa viaţa şi securitatea, precum şi reîntoarcerea în Germania la terminarea războiului, sau – după dorinţa prizonierilor de război – în orice altă ţară".

(Urmează pasajele deja citate ale documentului).

25. În cele ce urmează, vezi harta 4.

26 Arhiva Adam.

27 Ibidem.

23 Ibidem.

30 Arhiva Adam.

3 t Ibidem.

32 Ibidem.

33 Ibidem.

34 Ibidem.

35 Vezi „Völkischer Beobachter" (ediţia Berlin) din 2 februarie

1943.

36 Citat după *Emanuel Geibels Werke*, Hesse und Becker Verlag, Leipzig, 1915, p. 369. Poezia *Deutschlands Beruf* (Menirea Germaniei) (1061), versurile 41 şi 42.

37 în bătălia de pe Volga au căzut în prizonieratul sovietic următorii generali:

— Feldmareşahil *Paulas*, comandant-şef al A. 6;

— General-locotenent *Schmidt* şef al statului-major general al A. 6;

— General-medic prof. dr. *Renoldi* din statul-major al A. 6;

— General-colonel *Heitz*, general-comandant al C. VIII A;

— General-colonel *Strecker*, general-comandant al C. XI A;

— General de artilerie *von Seydlitz-Kurzbach*, general-comandant al C. LI A;

— general-locotenent *Schlömer*, general-comandant al C.4 Te;

1 – general-maior *Vassoll*, comandantul artileriei C. LI A;

— General-maior *Wulz*, comandantul artileriei C.4 A;

— General-locotertent *Deboi*, comandantul D.44 I;

— General-maior *Roske*, comandantul D.71 I;

— General-locotenent Rodenburg, comandantul D.76 I;

— General-locotenent *Sanne*, comandantul D.100 V;

— General-locotenent *Sixt von Arnim*, comandantul D.113 I;

— General-maior dr. *Korfes*, comandantul D.295 I;

— General-maior *von Drebber*, comandantul D.297 I;

— General-locotenent baron *von Daniels*, comandantul D. 376 I;

— General-maior *Magnus*, comandantul D.389 I;

— General-locotenent *Leyser*, comandantul D. 29 I. moţ.

— General-maior *Lattmann*, comandantul D.14 Te;

— General-maior *von Levski*, comandantul D.25 Te;

— General-maior *Brătescu*, comandantul D. 1 Cv. (rom.);

— General-maior *Dimitriu*, comandantul D.20 I (rom.);

(Arhiva Adam).

38 Vezi *Geschichte der Diplomaţie*, vol. III, partea a II-a, KWA-Verlag, Berlin, 1043, p. 354 şi urm.

39 Citat după *Sie kämpften für Deutschland*, Verlag des Ministe – riums für Naţionale Verteidgung, Berlin, 1959, p. 147 şi urm.

J

40 *Ibidem*, p. 147.

41 *Ibidem*, p. 151.

42 *Deutsche Reichsgeschichte în Dokumenten*, vol. 1! cd. a III-a, Berlin. 1934, p. 614.

43 Citat după *Sie kämpften für Deutschland*, p. 156 şi urm.

44 *Ibidem*, p. 157.

45 *Ibidem*, p. 158 şi urm.

46 „Freies Deuschland”, nr. 3 – 9, din 15 septembrie 1913, p. 4.

47 Vezi *Das Nationalkomitee „Freies Deutschland”. Protokoll der Konferenz des Instituts für Deutsche Militärgeschichte am 27. und 28. März 19IS3*, Potsdam, 1963, p. 31.

48 Citat după *Sie kämpften für Deutschland*, p. 167.

49 Citat din Heinrich Heine, *Gesammelte Werke*, vol. I Gedichte I, Aufbau-Verlag, Berlin, 1951, p. 467.

50 „Freies Deutschland”, nr. 12 din 3 octombrie 1943, p. 1.

51 Vezi feldmareşal von Hindenburg, *Aus meinem Leben*, Verlag von S. Hirzel, Leipzig, 1920, p. 400.

52 *Ibidem*, p. 391.

53 *Ibidem*, p. 392.

54 Vezi „Freies Deutschland”, nr. 12 din 3 octombrie 1943, p. 2.

55 Vezi *Das Nationalkomitee „Freies Deutschland” Protokoll... p*. 35.

56 *Potsdamer Abkommen und andere Dokumente*. Kongress-Verlag. Berlin. 1950, p. 7.

57 Citat după *Sie kämpften für Deutschland*, p. 174 şi urm.

58 Vezi „Freies Deutschland”, anul II, nr. 29 din 16 iulie 1914, p. 1

59 Citat după Erich Weinert, *Um Deutschlands Freiheit*, Verlag Volk und Welt, Berlin, 1958, p. 25.

60 Citat după Johannes R. Becher, *Wir, unsere Zeit, das zwanzigste Jahrhundert*, Aufbau-Verlag. Berlin, 1950, p. 55 şi urm

61 Vezi *Sie kämpften für Deutschland*, p. 146.

62 *„Freies Deutschland”*, anul II, nr. 31 din 30 iulie

1944, p. 3.

63 Vincenz Müller, *Ich fand das wahre Vaterland*, ed. de Klaus Mammach, Deutscher Militärverlag; Berlin, 1903, p. 402 şi urm.

64 *Ibidem*, p. 426 şi urm;

65 Vezi „Freies Deutschland”, anul II, nr. 34 din 20 august 1944, p. 1, facsimilul.

66 Citat după Erich Weinert, *Das Nationalkomitee „Freies Deutschland” 1943 – 1943*, Rütten & Loening, Berlin, 1957, p. 95.

67 Citat după Erich Weinert. *Das Nationalkomitee... Freies Deutschland”* i194*3 – 1945*, Rütten & Loening, Berlin 1957, anexa fotografică: facsimilul apelului „An Völle und Wehrmacht” (Către popor şi Wehrmacht) al celor 50 de generali. Textul complet al apelului este următorul:

Moscova, 8 decembrie 1944

Germani.

Din îngrijorare profundă faţă de viitorul poporului nostru, făt; \ de patria noastră preaiubită şi dăinuirea Germaniei, noi, generalii germani, împreună cu multe sute de mii de soldaţi şi ofiţeri. ne adresăm din prizonieratul rusesc, în această ultimă oră, vouă, bărbaţi şi femei ai Germaniei.

Urmărim cu o compătimire izvorâtă din străfundul sufletului nostru eforturile voastre deznădăjduite din cursul luptelor de apărare neobişnuit de costisitoare, rezultatele muncii voastre supraomeneşti şi privaţiunile voastre mereu mai mari. Întregul nostru popor este acum aruncat în lupta distrugătoare; pe toate fronturile bărbaţii îşi dau obolul de sânge de la cel mai în vârstă la cel mai tânăr, iar în patrie femeile şi copiii, angajaţi într-o muncă din cele mai aspre, suferă sub vigoarea crescândă a atacurilor aeriene ale inamicului. Niciodată însă vreun război n-a adus asupro patriei noastre o nenorocire atât de mare! Se apropie tot mai mult clipa prăbuşirii sub superioritatea zdrobitoare a inamicilor noştri uniţi.

Germania a fost adusă în această situaţie de Adolf Hitler!

El a înşelat poporul nostru cu promisiuni de ordin naţional şi social. A eliminat şomajul printr-o acţiune uriaşă de înarmare, dar noi am văzut în aceasta un avânt economic general. Am acceptat încă pe atunci, iară să ne împotrivim, cruzimile comise împotriva poporului nostru, înlăturarea dreptăţii şi legii, îngâmfarea datorată superiorităţii rasiale, lupta împotriva religiei, corupţia din rândul conducătorilor partidului. În ameţeala primelor succese n-am recunoscut primejdia gravă a planurilor nemăsurate ale lui Hitler, care ne-au aruncat în acest război fatal. Am fost induşi în eroare şi s-a abuzat de noi. Noi am fost uneltele sale oarbe şi am devenit până la urmă victimele sale.

Omul de stat Hitler a instaurat în patrie un despotism fără limite. El a încălcat orice tratat încheiat cu alte ţări şi, bizuindu-se pe ascultarea credincioasă a Wehrmachtului, l-a angajat la realizarea planurilor sale de cucerire şi asuprire a altor popoare. Din ordinul său călăii lui Ilimmler au comis cruzimi neomeneşti în ţările ocupate şi au acoperit de ruşine numele de german în faţa întregii lumi.

Această politică de încălcare a tratatelor şi de violare grosolană a dreptului popoarelor a coalizat până la urmă toate popoarele lumii în războiul împotriva Germaniei. După înlăturarea comandanţilor noştri militari experimentaţi şi preluarea Comandamentului Suprem de către Hitler însuşi, au urmat, de la Stalingrad încoace, înfrângere după înfrângere.

Nu mai e nicio speranţă de schimbare a situaţiei! Cu Hitler nu mai tratează nicio putere din lume!

Războiul este pierdut!

Pentru Germania rezultatele acestei politici de stat şi militare a lui Adolf Hitler sunt milioanele de morţi, invalizi şi persoane lipsite de adăpost. Familiile sunt sfâşiate, foametea, frigul şi bolile se apropie ameninţător.

Cu toate acestea. Hitler vrea să continue războiul. Ilimmler şi Göring exaltă pretutindeni frica şi groaza faţă de răzbunarea inamicilor, faţă de pretinsa teroare bolşevică şi de înrobirea întregului nostru popor într-un

viitor lipsit de speranţă. Ei apelează la sentimentul naţional, ia dragostea de glie şi patrie şi mină astfel poporul german la o luptă disperată până la sacrificiul de sine.

Această continuare sinucigaşă a războiului devenit fără sens slujeşte menţinerii lui Hitler şi a conducătorilor săi de partid. De aceea SS-ul şi Partidul au acaparat poziţii de conducere hotărâtoare.

Dar poporul nostru nu trebuie să piară!

De aceea acest război trebuie încheiat imediat t

Dar ce va fi după aceea? vă veţi întreba.

Fireşte, patria noastră va fi ocupată de inamici, dar moartea răi a rost pe fronturi şi în patrie va lua sfârşit, iar locuinţele şi locurile de muncă încă nedistruse vor fi păstrate!

Fireşte, învingătorii vor cere ispăşirea nedreptăţii făcute popoarelor lor, dar numai aceia care s-au făcut vinovaţi de încălcarea legilor culturii şi ale omeniei vor fi traduşi în faţa unui tribunal!

Fireşte, viitorul nostru va fi greu. vom munci, vom reconstrui, dar odată şi odată drumul ne va duce iarăşi în sus!

În locul terorii, a bunului plac şi urii de rasă vor domni dreptul, ordinea şi omenia.

În locul mizeriei şi a nesfârşitei nelinişti va fi pace. Prin hărnicia şi voinţa noastră cinstită, pe o nouă cale şi cu fiecare pas se va apropia ziua în care poporul german îşi va lua liber şi cu drepturi egale locul între celelalte popoare.

Hindenburg şi Ludendorff au cerut în 1918 încheierea războiului, atunci când devenise inutil din punct de vedere militar în faţa superiorităţii inamicului.

Din acelaşi motiv noi, generalii, împreună cu multe sute de mii de soldaţi şi ofiţeri reuniţi în mişcarea „Freies Deutschland”, vă strigăm din prizonieratul rusesc:

Întreaga noastră simţire şi gândire se leagă numai şi numai de destinul poporului nostru!

Popor german, ridică-te la acţiune salvatoare

împotriva lui Hitler şi Himmler, împotriva sistemului lor aducător de nenorocire!

Unit în toate păturile tale, ai această putere! Iar armele pentru acţiunile ei, de asemenea!

Eliberează-te singur de această conducere de stat imorală şi criminală, care mină Germania spre o pieire sigură!

Termină războiul înainte ca prin asaltul comun al inamicilor aliaţi să fie distrus Wehrmachtul şi tot ce ne-a mai rămas din patrie!

Nu există minuni care să ne mai poată ajuta.

Germani, restabiliţi în faţa lumii prin fapta voastră curajoasă onoarea numelui de german şi *faceţi prin aceasta primul pas spre un viitor mai bun*!"

8 Citat după *Sie kämpften für Deutschland*" p. 148.

9 Citat după Walter Bartel, *Karl Liebknecht gegen Krupp*, ed. a II-a, Dietz Verlag, Berlin, 1951, p. 6.

70 Vezi *Der Nürnberger Prozess. Aus den Protokollen, Dokumenten und Materialien des Prozesses gegen die Hauptkriegsverbrecher vor dem Internationalen Militärgerichtshof*. Ausgewählt und eingeleitet von Prof. Dr. P.A. Steiniger, vol. II Rütten & Loening, Berlin, 1957, p. 48.

71 *Ibidem*, p. 49.

72 *Ibidem*, vol. I, p. 122.

73 Citat după *Der Prozess gegen die Hauptkriegsverbrecher*... voi. VI! Nürnberg, 1917, p. 289 şi urm.

74 Egbert von Frankenberg, *Meine Entscheidung*. Deutscher Militärverlag, Berlin 19 (13.

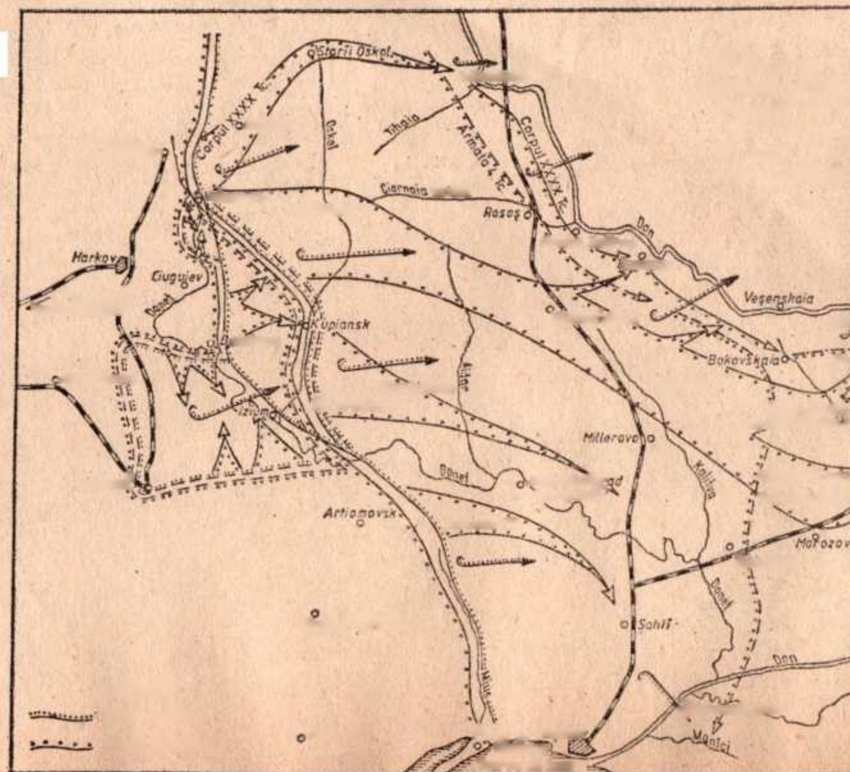
75 *Grundsätze und Forderungen der National-Demokratischen Partei*, Berlin, 1943.

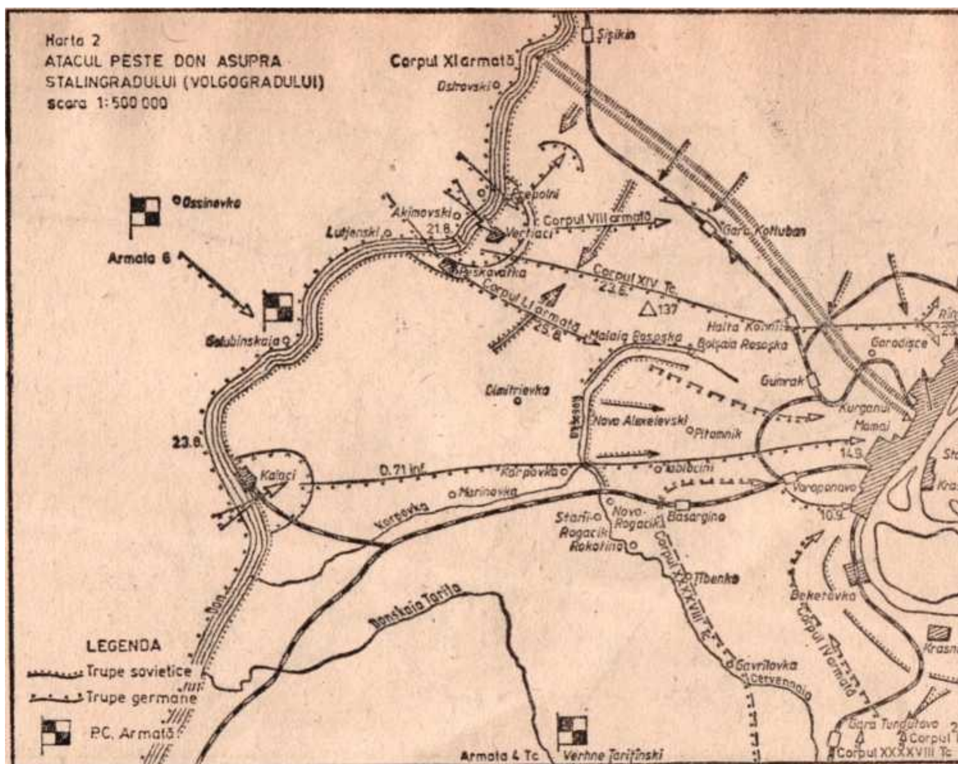
70 Arhiva Adam, Manuscrisele feldmareşalului Paulus, p. 1 şi urm.

77 Ausschuss für Deutsche Einheit, *Feldmarschall Paulus spricht* (broşură), p. 5 şi urm.

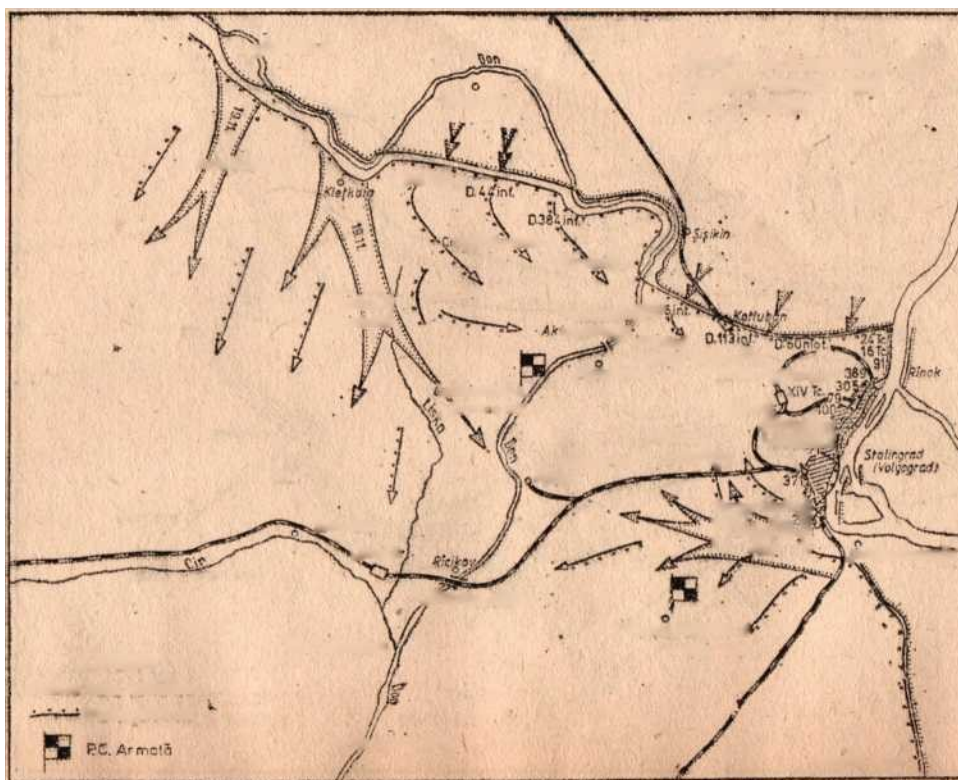
78 Erich von Manstein, *Verlorene Siege*. Athenäum-Verlag, Bonn, 1956, p. 019.

n *Ibidem*, p. 329.

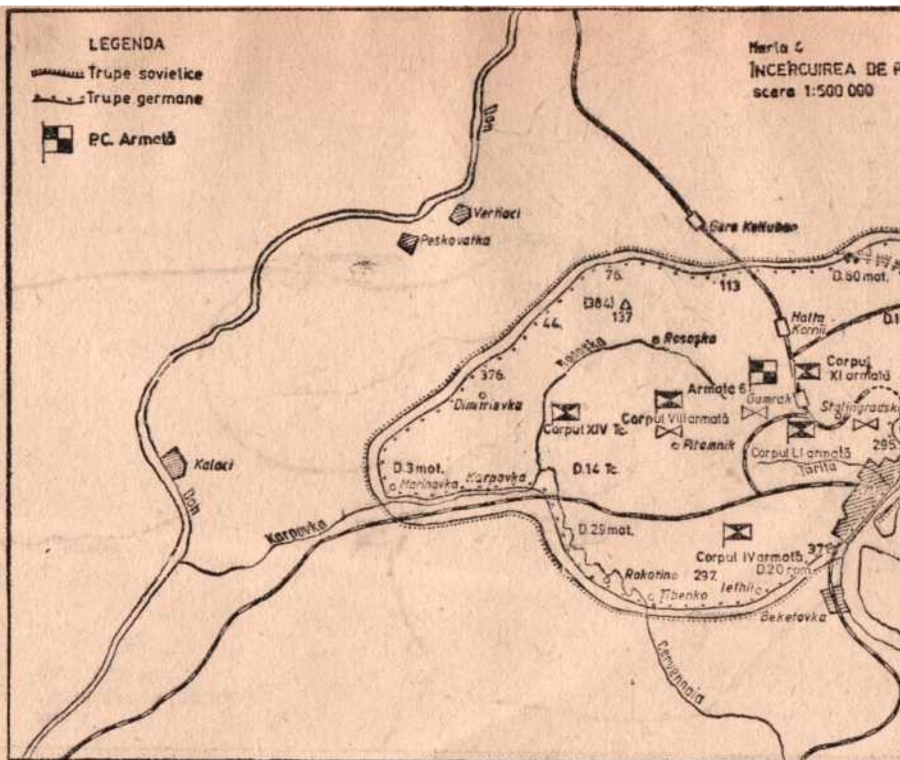

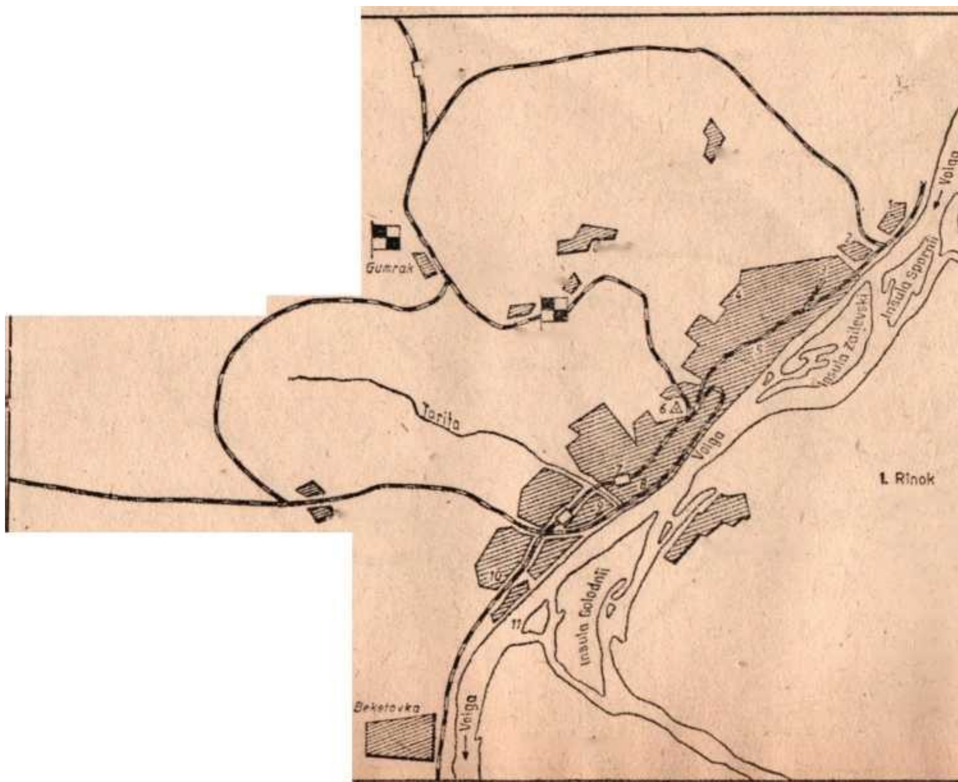

fotubinsftaiz o., Arma-a *t/y*
Pifemnik?
Marinarta o O „O. nof¡r.
Zurovikin.
legenda
— ¿i jari-utrupe S & Vieţic* Trupe germane
<rf>ni Ţariţînski Armat-o ATC.

Don
Kletkaia
19.11
D.384 inf.
P. Şişkin
Kotluban
D.113 inf.
Rinok
XIV Tc.
389
305
Stalingrad
(Volgograd)
Liska
Cir
Don
P.C. Armată

LEGENDA
Trupe sovietice
Trupe germane
P.C. Armată
Harta 4
ÎNCERCUIREA DE P
scara 1:500 000
Don
Vertiaci
Peskovatka
Gara Kotluban
D.60 mot.
76
113
384
137
44
Halta
Rossoska
Corpul XI armată
376
Dimitrievka
Armata 6
Gumrak
Corpul XIV Tc.
Corpul VIII armată
Pitomnik
Corpul LI armată
295
Țarița
Kalaci
D.3 mot.
Marinovka
Karpovka
D.14 Tc.
D.29 mot.
Corpul IV armată
371
D.20 rom.
Rakotino
297
Tibenko
Beketovka
Karpovka
Cervlennaia

INTRE SPERANŢA ŞI PIEIRE

Redactori: căpitan DORIAN VLAD
RODICA SCAFEŞ
Tehnoredactor: D. ANDREI
llun de tipar 0S.10.19SS. Apărut 19. SS
Coli de tipar 19. uiocss
K
Tiparul executat sub comanda nr. 89 347 Combinatul poligrafic „Casa Scânteii –, Piaţa Scinteii nr. 1, liucureşti. Republica Socialistă România t